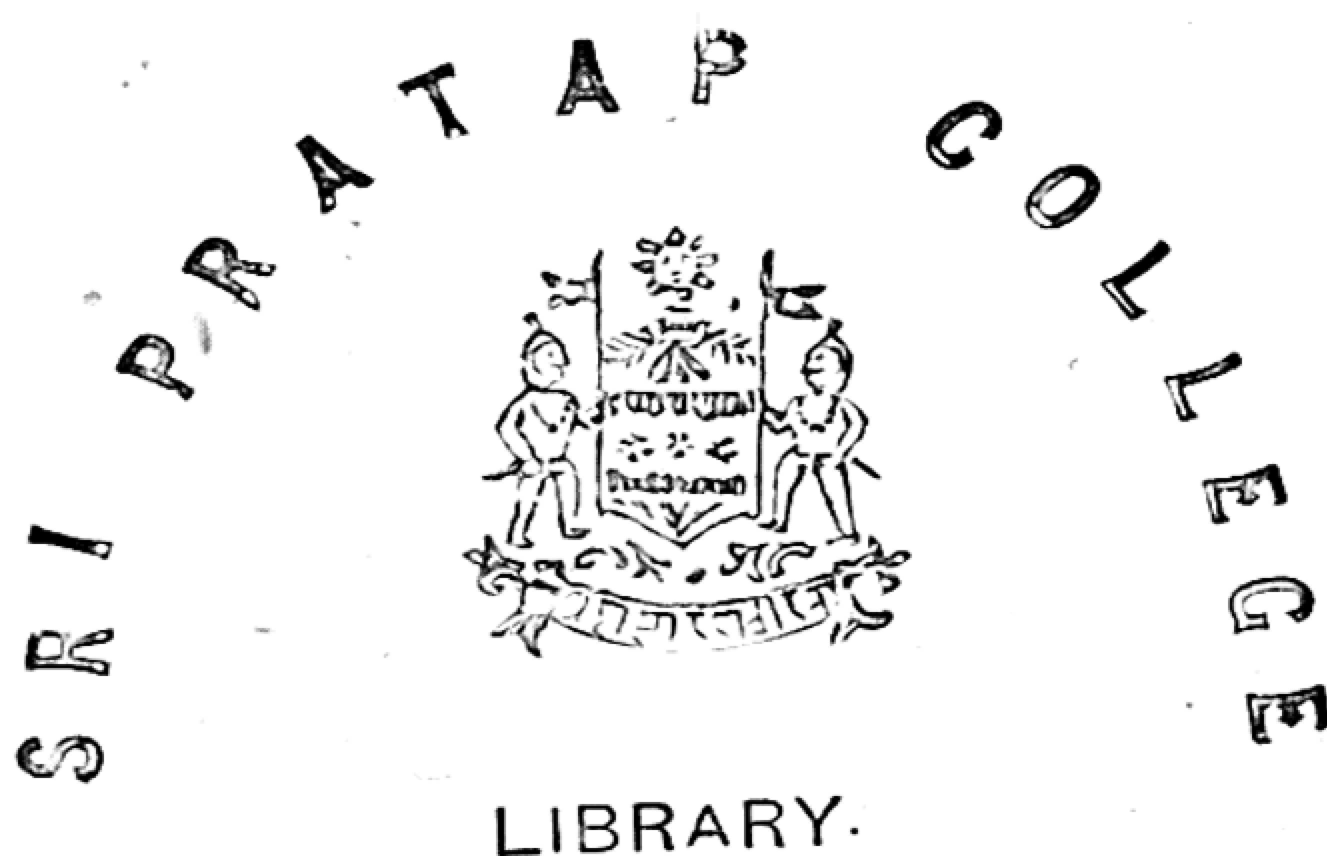

SRI PRATAP COLLEGE

THE

SIDDHANTA KAUMUDI

OF

BHATTOJI DIKSHITA,

EDITED AND TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

ŚRIŚA CHANDRA VASU, B. A.

VOL. II. ~~PART I.~~

VAIDIC GRAMMAR.

(VERBS.)

PUBLISHED BY
THE PANINI OFFICE, BHUVANESHWARI ASHRAM.
38-40 BAHADURGANJ, ALLAHABAD.

ALLAHABAD:
PRINTED AT THE MEDICAL HALL PRESS BRANCH.

1906

FOREWORD.

This part contains conjugations of all the roots given in the Dhâtupìtha. Westergard's well known work on the Sanskrit roots has been followed in the arrangement of the roots. All the conjugational forms given in the Madhaviya Dhatuvritti have been incorporated in this part. Notes, explanations and commentaries have been added from various other sources. The chapters on verbs constitute the most difficult portions of Sanskrit grammar. No pains have been spared to make the conjugations of the roots as intelligible as possible.

THE

SIDDHANTA KAUMUDI.

UTTARARDHA.

VOLUME II.

॥ वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी ॥

श्रौत्रार्हन्तीचणैर्गुण्यैर्महर्षिभिरहर्दिवम् ।
तोष्टूय्यमानोऽप्यगुणो विभुर्विजयतेतराम् ॥
पूर्वार्धे कथितास्तुर्यपञ्चमाध्यायवर्तिनः ।
प्रत्यया अथ कथ्यन्ते तृतीयाध्यायगोचराः ॥

SALUTATION.

1. The All-pervading is supremely glorious and though without attributes is constantly being praised, day by day, by the Great Seers, illustrious with the attributes of Vaidic Studentship and Worthiness, and who possess all praiseworthy qualities.

2. In the First Half have been treated the affixes which occur in the Fourth and the Fifth Adhyâyas of Pánini. Now are being taught the affixes that occur in the third Adhyâya.

NOTE :—The word Śrautrârhantî chanaih is Instrumental plural of the compound word Śrautra plus ârhantî with the affix chanap. Śrautra is derived from Śrotriya by adding the affix अण् (V. 1. 130, S. 1795) : and य is elided by the Vârtika thereunder. The word means "the condition of a Śrotriya or Vaidic Student." The word ârhantî is derived from arhat, see V. 1. 124. S. 1788. The affix chanap is added by V. 2. 26, S. 1827. Toshṭhûyamânaḥ is derived from the Intensive form of the verb stu "to praise." Vijayate tarâm is formed by adding the affixes tarap by V. 3. 57, S. 2005, and *âm* by V. 4. 11, S. 2004. This is an exceptional use of adding the comparative-degree-forming affix tarap after a declined verb like vijayate. See V. 3. 56, S. 2002. The verse is an illustration of the employment of the curious affixes taught before.

अथ तिङन्तभ्वादिप्रकरणम् ।

तत्रादौ दश लकाराः प्रदर्श्यन्ते । लट् । लिट् । लुट् । लृट् । लेट् । लोट् । लङ् । लिङ् । लुङ् । लृङ् । एषु पञ्चमो लकारश्छन्दोमात्रगोचरः ।

CHAPTER I.

The Conjugation of Bhû Class Roots.

First we shall enumerate the ten Moods. They are as follow :—

लट्	Present.
लिट्	Perfect or 2nd Preterite.
लुट्	First Future.
लृट्	Second Future.
लेट्	Vaidic Subjunctive.
लोट्	Imperative.
लङ्	Imperfect or 1st Preterite.
लिङ्	Potential.
लुङ्	Aorist or 3rd Preterite.
लृङ्	Conditional.

Of these the fifth, *i. e.*, लेट् is found only in the Vedas.

२१५१ । वर्तमाने लट् । ३ । २ । १२३ ।

वर्तमानक्रियावृत्तेर्धातोर्लट् स्यात् । अटावितौ ।

2151. The affix लट् comes after a verb when denoting a present action.

Of the affix लट् the letters अ and ट् are indicatory, leaving only ल् ॥ This ल् is replaced by other affixes as shown below :—

NOTE :—The word वर्तमान means that which is begun and which has not yet come to an end. The action denoted by a verb in the present tense is yet continuing and has not stopped. As पचति 'he is cooking'; पठति 'he is reading'. So also whatever is constant, regular, uniform, is represented by the Present Indefinite. As तिष्ठन्ति पर्वताः 'the mountains stand'; स्रवन्ति नद्यः 'the rivers flow.'

२१५२ । लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः । ३ । ४ । ६९ ।

लकाराः सकर्मकेभ्यः कर्मणि कर्तरि च स्युरकर्मकेभ्यो भावे कर्तरि च ।

2152. The tense-affixes called 'la' are used in denoting the object and the agent in the case of Transitive verbs; and after intransitive verbs, they denote the action as well as the agent.

Note:—The term ल् means the ten affixes known as लट्, लिट्, &c.; ल् is the common element of them all; and these affixes, when stripped of all indicatory letters, leave behind only the letter ल् which is thus the common name for them all. The लः in the sûtra, is the nominative plural of ल्। By the word च in the sûtra, we draw in the word कर्ता or 'agent' from the sûtra III. 4. 68 into this. The force of these tense-affixes, when placed after transitive verbs is to denote the object and the agent; and when placed after intransitive verbs, is to denote either 'action' (भाव) or it may denote the 'agent.'

The verb itself denotes the action; to be or to do, generally; or to be or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent; in the passive voice of a transitive verb, it marks the object; but in the passive form of an intransitive verb, the action itself. Thus गम्यते ग्रामो देवदत्तेन 'the village is gone to by Devadatta'; here ते of गम्यते denotes the object and is in passive construction. गच्छति ग्रामं देवदत्तः 'Devadatta goes to the village'; here the affix ति of गच्छति denotes the agent, and the sentence is in active construction. The verb गम् being a transitive verb, can take both the active and passive constructions or, to use the Sanskrit technical phraseology, the tense-affixes, after transitive verbs, denote the agent and the object. They do not generally denote भाव or action after transitive verbs, that is, transitive verbs are not used impersonally. Let us now give examples of Intransitive verbs; आस्यते देवदत्तेन 'it is seated by Devadatta'; the verb आस्यते here denotes merely भाव or 'action'. In other words, we may call this an impersonal construction. आस्ते देवदत्तः 'Devadatta sits'; here the verb आस्ते denotes the agent or is in the active voice.

Professor Bohtlingk translates the sûtra thus:—"A finite verb expresses the agent as well as the object; but the Intransitive verbs denote, in addition to that, the Impersonal idea of the action." The word भाव means action considered in the abstract.

२१५३। लस्य। ३।४।७७।
अधिकारोऽयम्।

2153. In the place of 'la' will be substituted the affixes which we shall announce hereafter.

Note:—This sûtra consists of one word लस्य meaning 'of ल'. It is an *adhikâra* sûtra. The word लस्य is the genitive singular of ल, the अ in ल being for

the sake of pronunciation. The ल means the ten affixes: लट् present, लिट् perfect, लुट् first future, लृट् second future, लोट् imperative लेट् Vaidic subjunctive, लङ् imperfect, लिङ् potential and benedictive, लुङ् aorist, लृङ् conditional. Six of these tenses have indicatory ट्, and four have indicatory ङ्।

Professor Bohtlingk translates this sûtra thus:—In the following sûtras, the word लस्य should be supplied to complete the sense, *i. e.*, the phrase 'in the place of all those endings which are known as the Personal endings of various tenses and moods, and are known in their totality as ल' ।

२१५३। तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्तातांझथासाथांध्वमिड्वहिमहिङ्। ३। ४। ७८।

एतेऽष्टादशलादेशाः स्युः।

2154. The following are the eighteen substitutes of 'la':—'tip', 'tas', 'jhi'; 'sip', 'thas', 'tha'; 'mip', 'vas', 'mas'; 'ta', 'âtâm', 'jha'; 'thâs', âthâm,' 'dhvam'; 'iṭ', 'vahi', 'mahiṅ.'

NOTE:—These are the well-known Conjugational-affixes, called also Personal endings, and are ordained generally after all the ten tenses.

२१५५। लः परस्मैपदम्। १। ४। ९९।

लादेशाः परस्मैपदसंज्ञाः स्युः।

2155. The substitutes of ल are called parasmaipada.

NOTE:—The word लः is in the genitive case, and means 'of ल.' The word आदेश 'substitutes' must be supplied to complete the sense.

२१५६। तङानावात्मनेपदम्। १। ४। १००।

तङ् प्रत्याहारः शानच्कानचौ चैतत्संज्ञा स्युः। पूर्वसंज्ञापवादः।

2156. The nine affixes comprised under the Pratyâhâra taṅ and the two ending in âna (S'ânach and Kânach), which are substitutes of ल are called Atmanepada.

NOTE:—This debars the previous designation of Parasmaipada. The result is that the first nine substitutes are Parasmaipada and the last nine Atmanepada.

Then arises the question, what roots should be conjugated in the Parasmaipada and what in the Atmanepada. The following sûtras, answer that question.

२१५७। अनुदात्तङित आत्मनेपदम्। १। ३। १२।

अनुदात्तेत उपदेशे यो ङित्तदन्ताच्च धातोर्लस्य स्थाने आत्मनेपदं स्यात्।

2157. After a root which has an indicatory anudâtta vowel (anudattet) or an indicatory ङ् (ṅit) in the Dhâtupâṭha, the affixes are those of the Atmanepada.

२१५८। स्वरितञितः कर्त्रभिप्राये क्रियाफले। १। ३। ७२।

स्वरितेतो ञितश्च धातोरात्मनेपदं स्यात्कर्तृगामिनि क्रियाफले।

2158. After the verb marked with a svarita, (svaritet) or which has an indicatory ञ् (ñit) in the Dhâtupâṭha, the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent.

Note:—The word क्रियाफलं is a compound, meaning 'fruit of the action.' When the principal object, for the sake of which, the action is begun, is meant for the agent indicated by the verb, there the âtmanepada is used after verbs having an indicatory ञ or a svarita accent. As यजते 'he sacrifices for himself' पचते 'he cooks for himself.' Here the verb यज् and पच् are marked with svarita accent in the Dhâtupâṭha, and therefore they take the âtmanepada terminations.

Similarly सुनुते 'he presses the soma-juice,' कुरुते 'he does.' Here the verbs सुञ् and कृञ् have an indicatory ञ्.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifice, eating of food, &c., is meant for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat, &c.

२१५९। शेषात्कर्तरि परस्मैपदम्। १। ३। ७८।

आत्मनेपदनिमित्तहीनाद्धातोः कर्तरि परस्मैपदं स्यात्।

2159. After the rest, *i. e.*, after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (*i. e.*, in the active voice).

Note:—The rules of Atmanepada have been declared in the 66 sûtras, 12 to 77 of the third Chapter of the First Book of Ashṭâdhyâyi. The terminations of the Parasmaipada, which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the above-mentioned aphorisms. The present sûtra declares this universal rule. The word śesha or the rest, means that which is the residue after the application of all the previous restrictive rules.

२१६० । तिङस्त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः । १ । ४ । १०१ ।

तिङ उभयोः पदयोस्त्रयस्त्रिकाः क्रमादेतत्संज्ञाः स्युः ।

2160. The three triads, in both the sets, Parasmaipada and Atmanepada, of conjugational affixes (comprised under the general name tiṅ) are called, in order, Lowest (3rd person), the Middle (2nd person), and the Highest (1st person).

Note:—Of the 18 conjugational affixes, above given; 9 are Parasmaipadi and 9 are Atmanepadi. Each of these two classes is subdivided into three sets, according to person.

२१६१ । तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः । १ । ४ । १०२ ।

लब्धप्रथमादिसंज्ञानि तिङस्त्रीणि त्रीणि वचनानि प्रत्येकमेकवचनादिसंज्ञानि स्युः ।

2161. These three triads, of conjugational affixes, which have received the name of Lowest, &c., are called (as regard the three expressions in each triad) severally "the expression for one" (singular), "the expression for two" (dual), and "the expression for many" (plural).

Note:—Of the six triads thus formed, each is divided according to number into three classes, *viz.*, singular, dual, and plural.

२१६२ । युष्मद्युपपदे समानाधिकरणे स्थानिन्यपि मध्यमः । १ । ४ । १०५ ।

तिङ्वाच्यकारकवाचिनि युष्मदि प्रयुज्यमानेऽप्रयुज्याने च मध्यमः स्यात् ।

2162. When the pronoun yushmad, "thou" understood, and also when the same expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called the Middle (2nd person).

Note:—This defines the 2nd person of conjugational affixes. As **त्वं पचसि** thou cookest or **पचसि; युवां पचथ** or **पचथ** you two are cooking; **यूयं पचथ** or **पचथ** you cook.

२१६३ । प्रहासे च मन्योपपदे मन्यतेरुत्तम एकवच्च । १ । ४ । १०६ ।

मन्यधातुरुपपदं यस्य धातोस्तस्मिन्प्रकृतिभूते सति मध्यमः स्यात्परिहासे गम्यमाने मन्यतेरुत्तमः स्यात्स चैकार्थस्य वाचकः स्यात् ।

2163. When joke is implied with reference to an action, the verb denoting it is used in the 2nd person; provided that the word *manya* 'to think' is the attendant word (upapada) of such verb, and of the

verb *manya* itself, the affix must be of the 1st person and singular number.

२१६३। अस्मद्युत्तमः। १। ४। १०७।

तथाभूतेऽस्मद्युत्तमः स्यात्।

2164. When the pronoun asmad "I," understood, and also when expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called Highest or the 1st person.

Note:—This is clear. As अहं पचामि "I cook," or merely पचामि; आवां पचावः or merely पचावः

२१६४। शेषे प्रथमः। १। ४। १०८।

मध्यमोत्तमयोरविषये प्रथमः स्यात्। 'भू १ सत्तायाम्' कर्तृविवक्षायां भू ति इति स्थिते।

2165. In the other cases, namely, where, "thou" or "I" are not the attendant words in agreement with the verb, there is the verbal termination called the lowest (or 3rd person).

Note:—As पचति he cooks, पचतः they two cook. पचन्ति they cook. Now we take up the conjugation of the verb भू "to be" when the agent is meant, *i. e.*, in the Active Voice. Thus भू+तिप्॥

Now apply the following rules:—

२१६६। तिङ्शित्सार्वधातुकम्। ३। ४। ११३।

तिङः शितश्च धात्वधिकारोक्ता एतत्संज्ञाः स्युः।

2166. All personal endings (III. 4. 78, S. 2154) and all affixes with an indicatory 'श' are called 'sârvadhâtuka.'

Note:—Of course, this applies to the affixes which have been already treated before, namely, the affixes which relate to verbal roots and not to Taddhita affixes, &c. Thus, स्वपिति, रोदिति, पचमानः, यजमानः। लिट् and आशीर्लिङ् are exceptions.

२१६७। कर्तरि शप्। ३। १। ६८।

कर्त्रर्थे सार्वधातुके परे धातोः शप्स्यात् शपावितौ।

2167. The affix शप् comes after a root, when a सार्वधातुक follows signifying the agent.

Note:—In active voice, शप् is employed in the conjugational tenses. This affix, which is technically called a विकरण comes after roots of the भू class and after compound roots formed by सन् &c. (III. 1. 32). The indicatory श makes

it a सार्वधातुक affix by III. 4. 113, S. 2166, the प् indicates that the vowel has *anudâtta* accent (III. 1. 4. S. 3709). As भू+शप्+तिप् The श् and प् are indicatory, the real affix is अ.

२१६८ । सार्वधातुकार्धधातुकयोः । ७ । ३ । ८४ ।

अनयोः परयोरिगन्ताङ्गस्य गुणः स्यात् । अवादेशः । भवति । भवतः ।

2168. The Guṇa is substituted for the final इक् (इ, उ, ऋ, ऌ,) vowel of a stem before the affixes called sârvadhâtuka and ârdhadhâtuka (III. 4. 113, S. 2166, &c.).

NOTE :—Thus भू+तिप्=भू+शप्+तिप्=भू+अ+ति=भो+अ+ति=भवति ॥ Similarly भू+तस्=भवतः ॥ The word इक् is read in the sûtra, from I. 1. 3, S. 34.

In forming the 3rd Pers. Pl. भू+झि, the following rule applies :—

२१६९ । झोऽन्तः । ७ । १ । ३ ।

प्रत्ययावयवस्य झस्यान्तादेशः स्यात् । 'अतो गुणे' (१९१) । भवन्ति । भवसि । भवथः । भवथ ।

2169. अन्त् is substituted for the झ of an affix.

NOTE :—Therefore भू+झि=भू+अन्ति=भू+शप्+अन्ति=भवन्ति ॥

Similarly भवसि, भवथः, भवथ ॥

In forming the 1st Pers. Sing. भू+शप्+मिप्=भो+अ+मि=भव्+अ+मि ॥ Here the following rule applies :—

२१७० । अतो दीर्घो यञि । ७ । ३ । १०१ ।

अतोऽङ्गस्य दीर्घः स्याद्यञादौ सार्वधातुके परे । भवामि । भवावः । भवामः । स भवति । तौ भवतः । ते भवन्ति । त्वं भवसि युवां भवथः । यूयं भवथ । अहं भवामि । आवां भवावः । वयं भवामः ।

एहि मन्ये ओदनं भोक्ष्यस इति भुक्तः सोऽतिथिभिः । एतमेत वा मन्ये ओदनं भोक्ष्येथे । भोक्ष्यध्वे भोक्ष्ये । भोक्ष्यावहे । भोक्ष्यामहे । मन्यसे । मन्येथे । मन्यध्वे । इत्यादिरर्थः । 'युष्मदस्मदुपपदे' (२१६२) इत्याद्यनुवर्तते तेनेह न । एतु भवान्मन्यते ओदनं भोक्ष्य इति भुक्तः सोऽतिथिभिः । 'प्रहासे' किम् । यथार्थकथने मा भूत् । एहि मन्यस ओदनं भोक्ष्य इति भुक्तः सोऽतिथिभिरित्यादि ।

2170. The long आ is substituted for the final अ of a Tense-stem, before a Sârvâdhâtuka affix beginning with व् or म् (lit. a consonant of यञ् pratyâhâra.)

NOTE :—Thus भव+मि=भवामि ॥ Similarly भवावः, and भवामः ॥

Thus the whole conjugation is :—

लट् Present Tense.

	Singular.	*Dual.*	*Plural.*
1st Person ...	अहं भवामि I become	आवां भवावः We two become	वयं भवामः We become.

2nd Person ...	त्वम् भवसि Thou becomest	युवां भवथः You two become	यूयं भवथ You become.
3rd Person ...	स भवति He becomes	तौ भवतः They two become	ते भवन्ति They become.

We have already mentioned in sûtra I. 4. 106, S. 2163, that in joke, the 1st Person may be used with the force of 2nd Person. Thus एहि मन्ये ओदनं भोक्ष्ये, भुक्तः सोऽतिथिभिः "Come here, thou thinkest "I shall take food"; but it is eaten already by the guest." Here मन्ये "I think" means मन्यसे "thou thinkest" and भोक्ष्ये "thou shalt eat" is equal to "भोक्ष्ये" "I shall eat."

Similarly in the other examples given above.

In the above sûtra I. 4. 106, S. 2163, the phrase युष्मदि, &c., is understood from the previous sûtra. Therefore, when the verb is not in the 2nd person, this construction is not allowed, even though joke be meant. As एतु भवान् मन्यते ओदनं भोक्ष्ये &c. "Come respected Sir! (jocularly), your honor thinks "I shall eat rice," &c.

Why do we say "in joke"? The proper person should be used, when simple assertion is intended. Thus एहि मन्यसे ओदनं भोक्ष्ये इति भुक्तः सोऽतिथिभिः "Come, thou thinkest "I shall eat rice"—but it has been eaten by the guest."

Note:—This corresponds with the Direct and Indirect narration of the English Grammar. Sanskrit does not admit of Indirect narration, except in the above examples.

Now we take up the लिट्। Thus भू+लिट्॥ The force of लिट् is to denote the Past time, as shown in the following.

२१७१। परोक्षे लिट्। ३। २। ११५।

भूतानद्यतनपरोक्षार्थवृत्तेर्धातोर्लिट् स्यात् लस्य तिबादयः।

2171. The affix लिट् comes after a verb, in the sense of the past, before the commencement of the current day, and unperceived by the narrator.

Note:—The word परोक्ष 'unperceived' qualifies the words भूत 'past' and अनद्यतन 'non-current day' understood in this aphorism.

This लिट् is replaced by तिप् &c. Are these affixes Sârvadhâtuka or Ardhadhâtuka. By the general rule III. 4. 113, S. 2166, they would have been Sârvadhâtuka, but for the following sûtra.

२१७२। लिट् च। ३। ४। ११५।

लिडादेशस्तिङार्धधातुकसंज्ञ एव स्यान्न तु सार्वधातुकसंज्ञः। तेन ङवादयो न।

2172. The personal endings of the Perfect are also called 'ârdha-dhâtuka.'

Note :—The substitutes of लिट् get the designation of Ârdhadhâtuka, and not that of Sârvadhâtuka. Therefore, they do not take the vikaraṇa or the Mode-affix शप् &c. Further on, even the तिप् &c. are replaced by the following :—

२१७३ । परस्मैपदानां णलतुसुस्थलथुसणल्वमाः । ३ । ४ । ८२ ।

लिटस्तिबादीनां नवानां णलादयो नव स्युः । 'भू' 'अ' इति स्थिते ।

2173. In the room of the Parasmaipada affixes, the following are substituted in the Perfect Tense :—

	3rd Pers.	2nd Pers.	1st Pers.
Sing.	ṇal (अ)	thal (थ)	ṇal (अ)
Dual.	atus (अतुः)	athus (अथुः)	va (व)
Plural.	us (उः)	a (अ)	ma (म)

Note :—The indicatory ल् in णल् and थल् is for the sake of accent (VI. 1. 193, S. 3676). The indicatory ण् is for the sake of causing वृद्धि (VII. 2. 25, S. 3065). Thus पपाच, पेचतुः, पेचुः, पेचिथ or पपक्थ, पेचथुः, पेच, पपाच or पपच, पेचिव पेचिम ।

For the nine substitutes तिप् &c. of लिट् there are णल &c. instead. Thus भू+णल=भू+अ ।

Then applies the following rule :—

२१७४ । भुवोवुग्लुङ्लिटोः । ६ । ४ । ८८ ।

भुवो वुगागमः स्यात् लुङ् लिटोरचि । नित्यत्वाद्वुग्गुणवृद्धी बाधते ।

2174. भू gets the augment व् (वक्) before the tense-affixes of the Aorist and the Perfect, when beginning with a vowel.

Note :—This being a *nitya* rule, supersedes or debars the Guna ordained by सार्वधातुकार्धधातुकयो (VII. 3. 84, S. 2168) and Vriddhi ordained by अचोञ्णिति (VII. 2. 115, S. 254.) That is to say, the indicatory ण of णल् does not cause Vriddhi before वुक् takes place.

Thus भू+व्+अ

Now apply the following rules.

२१७५ । एकाचो द्वे प्रथमस्य । ६ । १ । १ ।

2175. In the room of the first portion, containing a single vowel, there are two.

Note :—Upto Sûtra VI. 1. 12 inclusive it is to be understood that for the first syllable two are to be made, *i. e.*, the first syllable is to be reduplicated. This is an adhikâra sûtra : all the three words *viz.*, एकाच:, and द्वे and प्रथमस्य are to be read in the subsequent sûtras upto VI. 1. 12, before the rule of Samprasâraṇa begins. Thus Sûtra VI. 1. 8 says " when लिट् follows, of an unreduplicated verbal root." The sense of this sûtra is incomplete, unless we supply the three words of this sûtra, when it will read thus : " when लिट् follows there are two in the room of the first portion, containing a single vowel of an unreduplicated verbal root."

२१७६ । अजादेर्द्वितीयस्य । ६ । १ । २ ।

इत्यधिकृत्य ।

2176. Of that whose first syllable begins with a vowel, there are two in the room of the second portion containing a single vowel.

Note :—This debars the reduplication of the *first* syllable. In a verbal root beginning with a vowel, and consisting of more than one syllable, the *second* syllable is to be reduplicated and not the first.

२१७७ । लिटि धातोरनभ्यासस्य । ६ । १ । ८ ।

लिटि परेऽनभ्यासधात्ववयवस्यैकाच: प्रथमस्य द्वे स्त आदिभूतादच: परस्य तु द्वितीयस्य । 'भूव्' 'भूव्' 'अ' इति स्थिते ।

2177. When the tense-affixes of the Perfect follow, there is reduplication of the root, which is not already reduplicated.

Note :—The reduplication is either of the first syllable or of the second syllable according as the root begins with a consonant or a vowel ॥

Thus भू+व्+अ=भुव् भूव्+अ ॥

Now applies the following sûtra by which the first is called Abhyâsa.

२१७८ । पूर्वोऽभ्यास: । ६ । १ । ४ ।

अत्र ये द्वे विहिते तयो: पूर्वोऽभ्याससंज्ञ: स्यात् ।

2178. The first of the two is called the Abhyâsa or the Reduplicate.

Note :—The word द्वे in the nominative case is understood here, but for the purposes of this sûtra it is taken in the Genitive case *i. e.*, द्वयोर्य: पूर्व: "the first, of the two" ordained above. The word Abhyâsa occurs in sûtras III. 1. 6 VI. 1. 7 &c.

Thus of भूव् भूव्+अ, the first भूव् is called Abhyâsa, and therefore the next rule applies to it.

२१७९ । हलादिः शेषः । ७ । ४ । ६० ।

अभ्यासस्यादिर्हल्शिष्यतेऽन्ये हलो लुप्यन्ते । इति वलोपः ।

2179. Of the consonants of the reduplicate, only the first is retained, the remainders are dropped.

NOTE:—Thus of भूव् भूव्+अ, the व् is elided, and we get भू भूव्+अ Then applies the following rules:—

२१८० । ह्रस्वः । ७ । ४ । ५९ ।

अभ्यासस्याचो ह्रस्वः स्यात् ।

2180. A short is substituted for the long vowel of the reduplicate.

NOTE :—But in the case of भू, this rule is superseded by the next rule. Or we may apply this rule and get भु भूव्+अ, and then apply the next.

२१८१ । भवतेरः । ७ । ४ । ७३ ।

भवतेरभ्यासोकारस्य 'अः' स्याल्लिटि ।

2181. अ is substituted for the vowel of the reduplicate of भू in the Perfect.

NOTE :—As बभूव, बभूवतुः, बभूवुः, बभूवे ॥ Why do we say 'in the Perfect'? Observe बुभूषति and बोभूयते ॥

The word भवतेः is shown in the sûtra in the Active Voice, therefore the rule will not apply to Passive and Reflexive forms ; as अनुबुभूवे कम्बलो देवदत्तेन ॥ This opinion of Kâsikâ, however, is not endorsed by later Grammarians.

Thus भुभूव्+अ=भभूव्+अ

Then applies the following :—

२१८२ । अभ्यासे चर्च । ८ । ४ । ५४ ।

अभ्यासे झलां चरः स्युर्जश्च । झशां जशः, खयां चरः । तत्रापि प्रकृतिजशां प्रकृतिजशः प्रकृतिचरां प्रकृतिचर इति विवेक आन्तरम्यात् ।

2182. The चर् is also the substitute of झल् letters occuring in a reduplicate syllable, as well as जश् ॥

NOTE :—In a reduplicate syllable, a sonant non-aspirate (जश्) as well as a surd non aspirate (चर्) is the substitute of a Mute letter. By applying the rule of 'nearest in place (I. 1. 50, S. 39), we find that sonant non-aspirate (जश्) is the substitute of all sonants झश् and चर is the substitute of all surds. In other words all aspirate letters become non-aspirate. The word जश् has been drawn into the sutra by the word च 'also.'

The झश् letters are replaced by जश् letters, and खय् by चर् ॥ But an original जश् will remain unchanged, and so also an original चर् because of the rule of nearness of place.

That is to say :—

झ	is replaced	by	ज	ख	is replaced	by	क which is changed to च
भ	,,	,,	ब	फ	,,	,,	,, प
घ	,,	,,	ग	छ	,,	,,	,, च
ढ	,,	,,	ड	ठ	,,	,,	,, ट
ध	,,	,,	द	थ	,,	,,	,, त
ज	,,	,,	ज	च	,,	,,	,, च
ब	,,	,,	ब	ट	,,	,,	,, ट
ग	,,	,,	ग	त	,,	,,	,, त
ड	,,	,,	ड	क	,,	,,	,, not क but by च
द	,,	,,	द	प	,,	,,	,, प

Thus भूव् + अ = बभूव् + अ

Then the following doubt arises. The augment वुक् was added by VI. 4. 88, S. 2174; and the rule VI. 4. 77, S. 271 requires उवङ् augment, and by the following rule वुक is asiddha, and so why should we not have उवङ् also.

२१८३। असिद्धवदत्राभात्। ६। ४। २२।

इत ऊर्ध्वमापादपरिसमाप्तेराभीयम्। समानाश्रये तस्मिन्कर्तव्ये तदसिद्धं स्यात्। इति वुकोऽसिद्धत्वादुवङि प्राप्ते। *वुग्युटावुवङ्यणोः सिद्धौ वक्तव्यौ *। बभूव। बभूवतुः। बभूवुः।

2183. The change, which a stem will undergo by the application of any of the rules from this sûtra up to VI. 4. 129, is to be considered as not to have taken effect, when we have to apply any other rule of this very section VI. 4. 23 to 129.

Note:—From this sûtra (which is the 22nd sûtra of the fourth chapter of the sixth Adhyâya of Pânini) up to the end of the Fourth Chapter are taught the rules called आभीयम् ॥ When two rules of this Abhîya section simultaneously appear for application in one and the same place, both are applied, one being considered as non-existent for the purposes of the other. Therefore, वुक् being non-existent, there will be, उवङ्, the result of which will be, that in बभूव् + अ, the long ऊ will be shortened. But this is prevented by the following Vârtika :—

Vârt :—The augments वुक् (VI. 4. 88), and युट् (VI. 4. 63) should however be considered as not asiddha, and rule VI. 4. 77 teaching उवङ् and VI. 4. 82 teaching य् substitution should not be applied simultaneously with them.

Thus भू—बभूव, बभूवतुः, बभूवुः with वुक्, and उपदिदीये, उपदिदीयाते, उपदिदीयिरे, with युट् of VI. 4. 63. In the case of भू, when वुक् is added, there is not the addition of उवङ्, and in the case of दीङ्, when युट् is added, there is not यणादेश ॥

The आ in आभात् has the force of limit inclusive, so that, the asiddha rule applies to the sûtras governed by भ ॥

For fuller explanation of this important sutra, see my Ashtâdhyâyi.

Now we take up, 2nd Per Sing. बभूव्+थल् ॥ Here applies the following sûtra.

२१८४ । आर्धधातुकस्येड्वलादेः । ७ । २ । ३५ ।

वलादेरार्धधातुकस्येडागमः स्यात् । बभूविथ । बभूवथुः । बभूव । बभूव । बभूविव । बभूविम ।

2184. An ârdhadhâtuka affix (III. 4. 114 &c) beginning with a consonant (except य), gets the augment इट् (in these rules).

Thus बभूव्+थ=बभूव्+इ+थ=बभूविथ ॥ So also बभूवथुः, बभूव, बभूव,

लिट् Perfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Sing.	बभूव	बभूविथ	बभूव
Dual	बभूवतुः	बभूवथुः	बभूविव
Plural	बभूवुः	बभूव	बभूविम

Now we take up the conjugation of भू in लुट् First Future. The force of लुट् is given in the next sûtra.

Thus भू+लुट्

२१८५ । अनद्यतने लुट् । ३ । ३ । १५ ।

भविष्यत्यनद्यतनेऽर्थे धातोर्लुट् स्यात् ।

2185. The affix 'Luṭ' comes after a verbal root, in the sense of what will happen, but not in the course of the current day.

२१८६ । स्यतासी ऌलुटोः । ३ । १ । ३३ ।

'ऌ' इति लृङ्लृटोर्ग्रहणम् । धातोः स्यतासी एतौ प्रत्ययौ स्तो लृलुटोः परतः । शबाद्यपवादः ।

2186. When ऌ and लुट् follow, then स्य and तासि are respectively the Mode affixes of a verbal root.

Note :—ऌ is the common expression for लृङ् and लृट् formed by rejecting their special *anubandhas*, and means therefore the 2nd Future and the Conditional tenses. लुट् is the 1st Future also called the Periphrastic Future. Thus करिष्यति अकरिष्यत्, कर्ता. The इ of तासि is indicatory and shows that the

nasal of the root is not to be dropped before this; as मन् 'to think,' मन्ता 'he will think.'

This debars the Mode-affixes शप् &c.

Thus भू+तासि+तिप्ं॥ The इ of तासि is indicatory.

The mode-affix is तास्

२१८७। आर्धधातुकं शेषः। ३। ४। ११४।

तिङ्शिद्भ्योऽन्यो धात्वधिकारोक्तः प्रत्यय एतत्संज्ञः स्यात्। इट्।

2187. The remainder *i. e.*, the affixes other than 'tiṅ', and those with an indicatory 'श' subjoined to a verbal root, are called 'ârdhadhâtuka.'

Note:---The Mode-affixes स्य and तासि are therefore ârdhadhâtuka, and so get the augment इट्॥ Thus भू+इट्+तासि+तिप्॥ Then further the conjugational affixes तिप् तस् झि are replaced by डा, रौ, रस्, according to the following sûtra :—

२१८८। लुटः प्रथमस्य डारौरसः। २। ४। ८५।

'डा' 'रौ' 'रस्' एते क्रमात्स्युः डित्वसामर्थ्यादभस्यापि टेर्लोपः।

2188. डा, रौ and रस् are substituted respectively in the room of the three-affixes of the third person of लुट् (First-future), both in the Parasmaipada and the Atmanepada.

Note:---As the anubandha ड in डा must produce some effect, it causes the elision of the टि portion of the affix तास् though the base is not Bha.

Thus भू+इ+तासि+डा=भू+इ+त+डा (आ.)

Then applies the following :—

२१८९। पुगन्तलघूपधस्य च। ७। ३। ८६।

पुगन्तस्य लघूपधस्य चाङ्गस्येको गुणः स्यात्सार्वधातुकार्धधातुकयोः। येन नाव्यवधानं तेन व्यवहितेऽपि वचनप्रमाण्यात् तेन भिनत्तीत्यादावनेकव्यवहित स्येको न गुणः। 'भवित्' 'आ' अत्रेको गुणे प्राप्ते।

2189. Guṇa is substituted before a sârvadhâtuka or an ârdhadhâtuka affix, for the इक् vowels of the Causative stems which take the augment पु (VIII. 3. 36), and for the इक् vowel of a stem which has a penultimate short vowel.

Thus भू+इट्+त+आ=भो+इ+त+आ=भवित्+आ

Then the question arises, should not the present sûtra apply in the case the इ of भिनत्+ति *i. e.* should not the इ be gunated to ए before the

Sârvadhatuka ति ॥ For भिनत् is a stem which has a penultimate short vowel अ; and an इक letter; though the vikaraṇa श्नम् is added between त् and इ ॥

One may *prima facie* reply, no, because between the इ of the anga and the change-producing ति, there are three letters न् etc and there being a vyavadhâna or intervention, they prevent the force of ति passing through them to इ ॥ This, however, is not the case, because of the following maxim.

"That which cannot but be an intervention, though it do intervene, is not considered an intervention, because the rule must have its scope." The word न अव्यवधान means "not non-intervention," *i. e.* which must necessarily intervene. Such an absolutely necessary intervention is not to be considered an intervention. Therefore, if there is only *one* intervention, the rule will apply. Thus in the case of भिनत्+ति, there are three letters intervening between इ and ति *i. e.*, to say न्, अ and त्; and so the guṇa rule does not apply. But in the case of भवित्+आ only one letter intervenes, and so there ought to be guṇa. But here the following applies:—

२१९० । दीधीवेवीटाम् । १ । १ । ६ ।

दीधीवेव्योरिटश्च गुणवृद्धी न स्तः । भविता ।

2190. The guṇa and vriddhi substitutions, which would otherwise have presented themselves, do not however, come, in the place of the vowels of dìdhì 'to shine,' and vevì 'to go,' and of the augment called इट.

Note:—Therefore, there is no guṇation of the इ of भवित् before आ. So we get भविता ॥

In 3rd Pers. Dual, we have भू+इट्+तास्+रौ ॥ Then applies the rule after the following:—

२१९१ । तासस्त्योर्लोपः । ७ । ४ । ५० ।

तासेरस्तेश्च लोपः स्यात्सादौ प्रत्यये परे ।

2191. The final स् of तास् (the mode-affix of the ~~second~~ First Future) and that of अस् 'to be,' is elided before an affix beginning with a स ॥

२१९२ । रि च । ७ । ४ । ५१ ।

रादौ प्रत्यये प्राग्वत् । भवितारौ । भवितारः । भवितासि । भवितास्थः । भवितास्थ । भवितास्मि । भवितास्वः । भवितास्मः ।

2192. The स् of तास् and अस् is dropped before an affix beginning with a र् ॥

Therefore भू+इट्+तास्+रौ=भविता+0+रौ=भवितारौ॥ Similarly भु+इट्+तास्+र:=भवितार: ॥ Similarly भू+इट्+तास्+सि=भवितासि The स् is elided by the preceding sûtra.

लुट् First Future.

	3rd Person.		2nd Person.	1st Person.
Singular	पाठो भविता	The lesson will be given (to-morrow)	भवितासि	भवितास्मि
Dual	भवितारौ		भवितास्थ:	भवितास्व:
Plural	भवितार:		भवितास्थ	भवितास्म:

—:o:—

Now we take up the conjugation in लृट् The Second Future.

२१९३ । लृट् शेषे च । ३ । ३ । १३ ।

भविष्यदर्थाद्धातोर्लृट् स्यात्क्रियार्थायां क्रियायामसत्यां सत्यां च । स्य इट् । भविष्यति । भविष्यत: । भविष्यन्ति । भविष्यसि । भविष्यथ: । भविष्यथ भविष्यामि । भविष्याव: । भविष्याम:

2193. The affix 'Lṛiṭ' is employed after a verb, in the remaining cases where futurity pure and simple is indicated; and also where there is in construction with it another verb, express or understood, denoting an action performed for the sake of the future action.

Note:—This is what is well-known as the Second Future. As करिष्यामि इति व्रजति 'he goes that I will do'; हरिष्यामि इति व्रजति 'he goes that I will take'. So also, करिष्यति 'he will do'; हरिष्यति 'he will take'. Thus the Second Future is used both in dependent sentences as well as to denote simple Future.

Thus भू+इट्+स्य+ति=भविष्यति

लृट् Second Future.

	3rd Person.		2nd Person.	1st Person.
Singular	भविष्यति	"Will become"	भविष्यसि	भविष्यामि
Dual	भविष्यत:	,,	भविष्यथ:	भविष्याव:
Plural	भविष्यन्ति	,,	भविष्यथ	भविष्याम:

—:o:—

Now we take up the conjugation of the Sixth Lakâra लोट् "Imperative."

२१९४ । लोट् च । ३ । ३ । १६२ ।

विध्यादिष्वर्थेषु धातोर्लोट् स्यात् ।

2194. The affix 'Loṭ' also is employed after a root in the sense of commanding, &c.

NOTE :—The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the aphorism III. 3. 161. The division of this aphorism from that is for the sake of subsequent sûtras in which the anuvṛitti of लोट् only runs and not those of others. Thus:---

(1) कटं तावद् भवान् करोतु 'make the mat'; ग्रामं भवान् आगच्छतु ।

(2) and (3) अमुत्र भवान् आस्ताम् 'there you are invited to, or you may, sit.'

(4) पुत्रम्भवान् अध्यापयतु 'you will teach, I hope, the son.'

(5) किं भो वेदमध्ययै उत तर्कं 'Sir what shall I learn, the Veda or the Logic'?

(6) भवति मे प्रार्थनाव्याकरण मध्ययै छन्दोऽध्ययै 'this is my prayer that I may learn the Grammar, or that I may learn the Prosody.'

२१९५ । आशिषि लिङ्लोटौ । ३ । ३ । १७३ ।

2195. The affixes 'Liṅ' and 'Loṭ' come after a verb by which 'benediction' is intended.

NOTE :---The word आशीस् means the wish to obtain an object which one desires, a blessing, an expression of one's good wishes. The लिङ् here referred to is what is known as the आशीर्लिङ् or the Benedictive tense. Its conjugation is different from the conjugation of the ordinary लिङ् which we have called the Potential or Optative ; as चिरंजीव्याद् भवान् or चिरंजीवतु भवान् 'may you live long'!

Why do we say 'when denoting benediction.' Observe चिरः जीवति देवदत्तः 'Devadatta lives long."

Thus भू+शप्+तिप्=भव+ति

Here applies the following sûtra.

२१९६ । एरुः । ३ । ४ । ८६ ।

लोट इकारस्य उः स्यात् । भवतु ।

2196. In the Imperative, 'u' is substituted for 'i.'

NOTE :—Thus ति becomes तु, अन्ति becomes अन्तु

NOTE.—Prohibition must be stated in the case of affixes हि and नि of लोट् । In the case of these two affixes, the इ is not changed into उ, either because they have been so taught in the sûtras, or because the वा of sutra III. 4. 83 is understood here also and makes this rule an optional rule of limited scope as in sûtra III. 4. 85 (व्यवस्थित विभाषा). Thus पचतु, पचन्तु ।

In fact, this sutra is confined to ति and झि only, and does not apply to सि to which the next sûtra applies.

Therefore भव + ति = भवतु ॥

The 3rd Pers. Singular optionally assumes the form भवतात् by the following rule.

२१९७ । तुह्योस्तातङ्ङाशिष्यन्यतरस्याम् । ७ । १ । ३५ ।

आशिषि तुह्योस्तातङ् वा स्यात् । अनेकाल्त्वात्सर्वादेशः । यद्यपि 'ङिच्च' इत्ययमपवादस्तथाप्यनन्यार्थङित्त्वेष्वनङादिषु चरितार्थ इति गुणवृद्धिप्रतिषेधसंप्रसारणाद्यर्थतया संभवत्प्रयोजनङकारे तातङि मन्थरं प्रवृत्तः परेण बाध्यते । इहोत्सर्गापवादयोरपि समबलत्वात् ॥

2197. तातङ् is optionally substituted for the affixes तु and हि of the Imperative, when benediction is meant.

The substitute तातङ् consists of more than one letter and therefore replaces the whole of तु and हि and not only their final उ or इ ॥ This is by sûtra I. 1,55 S. 45. But here an objector says, "the substitute तातङ् has an indicatory ङ् and therefore by the sûtra I. 1. 53 S. 43; it will replace only the final, though it consists of more than one letter, just as the substitute आनङ् (VI. 3. 25) replaces only the final of मातृ and पितृ ; or just as the substitute उवङ् replaces the final of roots only. For the sûtra ङिच्च (I. 1. 53) is an apavâda or exception in anticipation to अनेकाल्शित् सर्वस्य (I. 1. 55)."

To this we reply "True ; but the sûtra ङिच्च (I. 1. 53) has its scope in affixes likes आनङ्, उवङ् &c. where ङ् has no other force or indicatory power. But in the case of तातङ् the indicatory ङ् finds its scope in preventing guṇa and vriddhi (I. 1. 5), and in effecting vocalisation (VI. 1. 16) &c.

So the sutra I. 1. 53 applies there only where the indicatory ङ् has no other purpose. In the case of तातङ् it seemed to apply with exhausted force, but that little is also set aside by the subsequent sutra अनेकाल्शित् &c. I. 1. 55. For in the case of तातङ्. the general rule अनेकाल् I. 1. 55 and the exceptional rule ङिच्च I. 1. 55 are of equal force, and therefore the maxim विप्रतिषेधे परंकार्यम् will apply, and the subsequent sutra I. 1. 55 will supersede ङिच्च I. 1. 53.

Therefore तातङ् replaces the *whole* affix तु

Thus भवतात् "May he be prosperous."

Note:—The affix तातङ् being a substitute of हि, is like हि, and, therefore, rules propounded with regard to हि, will apply to तातङ् also. Thus VI. 4. 105 says that after stems ending in short अ, the हि is elided : therefore, after such words तातङ् should also be elided. Therefore we cannot get the form जीवतात् त्वम् for जीवत्वम् ॥ This objection, however, is futile ; for, in the sutra अतो हेः (VI. 4. 105), there is the anuvritti of हि from sutra VI. 4. 101 (हुझल्भ्यो हेर्धिः) ॥ So that अतो हेः should be construed as meaning "there is the elision of हि and not when it is of the form हि, and not when it assumes the form तातङ्" ॥

The object of ङ् in तातङ् is, as we have said above, for the sake of preventing Guna and Vriddhi. It should not be said that the object of ङ् in तातङ् is for the sake of अन्त्यविधि: by the application of sutra ङिच्च (I. 1. 53), just as the substitutes अनङ् &c. (VII. 1. 93 and 94) apply to the finals. For by so doing, तातङ् would replace only the उ of तु and the इ of हि, which is not desired. And the case of तातङ् is to be distinguished from अनङ्, for in अनङ् the ङ् has no other object but to prevent sarvâdesa ; but in तातङ् we see that ङ् has another object, namely, the prevention of Guna and Vriddhi and ङ् having thus found scope, the तातङ् substitute will be governed by the general rule अनेकाल शित् सर्वस्य (I. 1. 55.)

२१९८ । लोटो लङ्वत् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटो लङ इव कार्यं स्यात् । तेन तामादयः सलोपश्च । तथा हि ।

2198. The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect.

This is an अतिदेश sûtra ; as in the लङ् there are the affixes ताम्, तम्, त, व and म, so also in the लोट् पचताम्, पचतम्, पचत, पचाव, पचाम ।

Q.—If लोट् is like लङ, why have we not the augment अट्, आट्, or the substitution of जुस् for झि (see III. 4. 111) in the case of लोट् also ?

A.—The वा of sutra III. 4. 83 is understood in this sutra also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also.

Note:—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions.

२१९९ । तस्थस्थमिपां तांतंतामः । ३ । ४ । १०१ ।

ङितश्चतुर्णाम् तामादयः क्रमात्स्युः ।

2199. The affixes 'tâm', 'tam', 'ta' and 'âm' are the substitutes of the four affixes 'tas', 'thas', 'tha' and 'mip' respectively, of any 'la' which has an indicatory 'ङ'.

Note :—Thus अपचताम्, अपचतम्, अपचत, अपचम्, अपाक्ताम्, अपाक्तम्, अपाक्त, अपाक्षम् ।

२२०० । नित्यं ङितः । ३ । ४ । ९९ ।

सकारान्तस्य ङिदुत्तमस्य नित्यं लोपः स्यात् । 'अलोऽन्त्यस्य,' इति सस्य लोपः । भवताम् । भवतु

2200. There is always elision of the 's' of the first person of the affixes that come in the room of that 'la' which has an indicatory 'ङ'.

Thus भू+शप्+तस्=भव+ताम्=भवताम्; भू+शप्+झि or अन्ति=भव+अन्तु=भवन्तु
भू+शप्+सि

Now applies the following :—

२२०१ । सेर्ह्यपिच्च । ३ । ४ । ८७ ।

लोटः सेर्हिः स्यात्सोऽपिच्च ।

2201. In the Imperative, 'हि' is substituted for 'सि', and this has not the indicatory 'प्' of 'सिप्' *i. e.*, it is acutely accented.

Thus भव+सि=भव+हि

२२०२ । अतो हेः । ६ । ४ । १०५ ।

अतः परस्य हेर्लुक्स्यात् । भव—भवतात् । भवतम् । भवत ।

2202. The Imperative affix हि is elided after a stem ending in short अ ॥

Therefore भव+हि=भव, or भवतात्;

भव+थः=भव+तम्=भवतम्

भव+थ=भवत

भव+मि

Here applies the following :—

२२०३ । मेर्निः । ३ । ४ ८९ ।

लोटो मेर्निः स्यात् ।

2203. In the Imperative, 'ni' is substituted for the affix 'mi'.

Note :—This supersedes the rule relating to the change of इ into उ, and the rule of *lopa* ;

Therefore भव+मि=भव+नि

Here applies the following :—

२२०४ । आडुत्तमस्य पिच्च । ३ । ४ । ९२ ।

लोडुत्तमस्या आगमः स्यात्स पिच्च । हिन्योरुत्वं न । इकारोच्चारणसामर्थ्यात् । भवानि । भवाव । भवाम ।

2204. In the Imperative 'â' is the augment of the affixes of the first person and the termination is as if it had an indicatory 'प्'.

Note :—This is clear. Thus in the Parasmaipada, we have आनि, आव आम। Thus करवाणि, करवाव, करवाम; करवामहै ।

Thus भव+आ+नि=भवानि ॥ So also भवाव and भवाम ॥

Note:—In the case of भू the form could have been evolved without आट्, by the general rule भव + नि = भवानि (अतोदीर्घो यञि VII. 3. 101 S. 2170.) ॥ But the proper form could not have been evolved in the case of stems ending in ऋ as कृ which forms करवाणि &c.

लोट् Imperative.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भवतु or भवतात्	भव or भवतात्	भवानि
Dual	भवताम्	भवतम्	भवाव
Plural	भवन्तु	भवत	भवाम

—— :o: ——

Now we take up लङ् "Imperfect."

२२०५ । अनद्यतने लङ् । ३ । २ । १११ ।

अनद्यतनभूतार्थवृत्तेर्धातोर्लङ् स्यात् ।

2205. The affix लङ् comes after a verbal root employed in the sense of past before the commencement of the current day.

Note:—The word अनद्यतन is a Bahuvrihi compound, meaning that which has not occurred during the course of the current day (*adyatana*).

Thus भू + लङ् = भू + अण् + ति

२२०६ । लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः । ६ । ४ । ७१ ।

एषु परेष्वङ्गस्याडागमः स्यात्स चोदात्तः ।

2206. अट् acutely accented is the augment of the verbal stem in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

Note:—Thus अकार्षीत्, अहार्षीत् अकरोत्, अहरत् and अकरिष्यत्, अहरिष्यत् ॥

Thus अभू + अप् + ति = अभव + ति

Here applies the following.

२२०७ । इतश्च । ३ । ४ । १०० ।

ङितो लस्य परस्मैपदमिकारान्तं यत्तस्य लोपः स्यात् । अभवत् । अभवताम् । अभवन् । अभवः । अभवतम् । अभवत । अभवम् । अभवाव । अभवाम ।

2207. And there is elision of the 'i' of that Parasmaipada affix which is the substitute of a 'la' having an indicatory 'ṅ'.

Note:—Thus, for ति we have त् for सि we have स्, &c. The इ of Atmanepada is, however, not elided, because the anuvṛitti of Parasmaipada is understood here from sutra III. 4. 97. Thus अपचत् अपाक्षीत्, but अपचावहि and अपचामहि ।

Thus अभवत्

लङ् Imperfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	अभवत् 'He became'	अभवः	अभवम्
Dual	अभवताम्	अभवतम्	अभवाव
Plural	अभवन्	अभवत	अभवाम

—:o:—

Now we take up the लिङ् Potential or विधि लिङ्

२२०८ । विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ् ३ । ३ । १६१ ।

एष्वर्थेषु द्योत्येषु वाच्येषु या लिङ् स्यात् । विधि: प्रेरणम्, भृत्यादेर्निकृष्टस्य प्रवर्तनम् । निमन्त्रणं नियोगकरणम्, आवश्यके श्राद्धभोजनादौ दौहित्रादेः प्रवर्तनम् । आमन्त्रणं कामचारानुज्ञा । अधीष्टः सत्कारपूर्वको व्यापारः । 'प्रवर्तनायां लिङ्' इत्येव सुवचम् । चतुर्णां पृथगुपादानं प्रपञ्चार्थम् ।

2208. The affix 'Liṅ' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays.

The word विधि: means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c.'; निमन्त्रणं means 'giving invitation' such as inviting a daughter's son in Śrâddha feast, &c., आमन्त्रणं means 'expressing permission to do as one likes'; अधीष्ट: means 'to politely express a wish'; सम्प्रश्न: means 'a question'; and प्रार्थना means 'a prayer.'

The sûtra would have been better worded had Pâṇini said प्रवर्तनायां लिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of pravartanâ or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sûtra is merely an amplification.

Thus भू+लिङ्=भू+ति=भू+त

Note :—This excludes all other tense-affixes. Thus :—

(1) कटं कुर्यात् 'let him make the mat'; ग्रामम् भवान् आगच्छेत् 'you come to the village';

(2 and 3) इह भवान् भुञ्जीत 'you will or may dine here'; इह भवान् आसीत 'here you will or may sit';

(4) अधीच्छामो भवन्तं माणवकं भवानुपनयेत 'we wish that you should condescend to initiate this boy';

(5) किं भो व्याकरणमधीयीय उत तर्कम् ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic'?

(6) भवति मे प्रार्थना व्याकरणं अधीयीय 'this is my prayer that I should learn Grammar.'

२२०८ । यासुट् परस्मैपदेषूदात्तो ङिच्च । ३ । ४ । १०३ ।

लिङः परस्मैपदानां यासुडागमः स्यात्स चोदात्तो ङिच्च । ङित्त्वोक्तेर्ज्ञायते 'क्वचिदनुबन्धकार्येऽप्यनल्विधाविति प्रतिषेधः' इति । श्नादेशस्य शानचः शित्त्वमपीह लिङ्गम् ।

2209. When the Parasmaipada affixes of the Potential follow, then 'yâsuṭ' acutely accented, is their augment, and the termination is regarded as having an indicatory 'ṅ'.

This debars सीयुट्; the उट् of यासुट् is indicatory; the real augment is यास्. All augments being anudâtta, the present sûtra, therefore, especially uses the word udâtta, to show that this augment is an exception to the general rule. Though लिङ् has an indicatory ङ्, and therefore by the rule I. 1. 56, its substitutes would also be regarded as having an indicatory ङ्, the repetition of the word ङित in this sûtra, shows the existence of the paribhâshâ "that the ङ् belonging to ल does not influence its substitutes;" in other words, the substitutes of लङ्, लिङ्, लुङ् and लृङ्, are not to be regarded as having an indicatory ङ् (लकाराश्रयङित्त्वमादेशानां न भवति). Or it indicates that the prohibition of अनल्विधौ of sûtra I. 1. 56 does sometime apply to the *letters* of an anubandha, in other words, the operations required by a particular anubandha *letter* do not sometimes take place, when the affix having that anubandha-letter is replaced by another which has it not. This we further infer from the employment of the anubandha श in the substitute शानच् which replaces the शित affix श्ना (see III. 1. 83). The substitute could have been very well enunciated as आनच्, for replacing a शित affix श्ना, it would have been शित by virtue of स्थानिवदादेश (I. 1. 56). In the Potential, the स् of यासुट् is elided by VII. 2. 79. So we get the forms कुर्यात, कुर्याताम् and by applying III. 4. 108 and VI. 1. 96, कुर्युस् । For the Benedictive लिङ् the sûtra III. 4. 116. S. 2216, applies.

Thus भू+यास्+त

Then applies the following.

२२१० । सुट् तिथोः । ३ । ४ । १०७ ।

लिङस्तकारथकारयोः सुट् स्यात । सुटा यासुट् न बाध्यते । लिङो यासुट् तकारथकारयोः सुडिति विषयभेदात ।

2210. The augment 'suṭ' is added to the affixes 'ta' and 'tha' when part of the affixes of the Potential and Benedictive.

The letters त and थ are the objects to which the augment सुट् is to be added; provided that the त and थ are the initial of the affixes employed in लिङ् ।

The augment यासुट् is applied to लिङ् as such; in other words, लिङ् is there the आगमी; but in the case of सुट, लिङ् is not the आगमी, but त and थ are the

आगमौ। The scope of यासुट् and सुट् being thus different, one does not debar the other.

In the sûtra, the word ति is used; the इ of ति is merely for the sake of pronunciation.

Thus भू+याँस्+स्त Now applies the following :—

२२११। लिङः सलोपोऽनन्त्यस्य। ७। २। ७९।

सार्वधातुकलिङोऽनन्त्यस्य सस्य लोपः स्यात्। इति सकारद्वयस्यापि निवृत्तिः। सुटः श्रवणं स्वाशीर्लिङि। स्फुटतरं तु तत्रात्मनेपदे।

2211. In the sârvadhâtuka Liṅ (*i. e.* Potential), the स which is not final (*i. e.* the स् of the augments यास् and सोय्), is elided.

What is the स् which is not final? The स् of the augments यासुट्, and सुट् (and सीयुट्)। Thus both स's are elided. The स् of सुट् is heard in the Benedictive; and better still in the âtmanepada.

Thus भू+शप्+याँ+त्

२२१२। अतो येयः। ७। २। ८०।

अतः परस्य सार्वधातुकावयवस्य 'या' इत्यस्य 'इय्' स्यात्। गुणः। यलोपः। भवेत्। 'सार्वधातुक—' इति किम्। चिकीर्ष्यात्। मध्येऽपवादन्यायेन हि अतो लोप एव बाध्येत। भवेदित्यादौ तु परत्वाद्दीर्घः स्यात्। भवेताम्।

2212. After a Present stem ending in short अ, इय् is substituted for the sârvadhâtuka यास् (*i. e.*, the augment यास् of the Potential).

Thus भू+शप्+याँस्+त्=भव+यास्+त्=भव+इय्+त्॥ The अ+इ become guṇa and the य् is elided by VI. 1. 66. S. 873. (लोपो व्योर्वलि:)॥ Thus we have भवेत्॥

Note:—The objector may say, the form चिकीर्ष्यात् will be so by the elision of अ under VI. 4. 48, (अतो लोपः) and so there is no necessity of reading the anuvṛtti of sârvadhâtuka in this sûtra; for when अ is elided by अतोलोपः VI. 4. 48, in the case of ârdhadhâtuka या the present rule cannot apply, as there is no base left which ends in अ॥ To this we reply, this is not a good reason: for then in the case of पचेत् and यजेत् also, the rule अतो दीर्घो यञि (VII. 3. 101) would apply, and the अ of पच would require to be lengthened. But that is not so. The fact is that the present sûtra debars rule VII. 3. 101. Therefore, as this इय् substitute debars the lengthening of VII. 3. 101, so it would debar the *lopa* of VI. 4. 48. Therefore, if the anuvṛitti of sârvadhâtuka be not read into this sûtra, the इय् substitute would apply to ârdhadhâtuka also, and the lopa-elision VI. 4. 48, would not help, as that would be superseded by this special rule. Therefore the anuvṛitti of "sârvadhâtuka" should be read into this sûtra.

Text :—The above is stated on general grounds. But if the maxim मध्ये-ऽपवादाः पूर्वान् विधीन् बाधन्ते नोत्तरान् (Apavâdas that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the apavâda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them) be applied here, then the present sûtra would supersede only the preceding sûtra VI. 4. 48, and not the following sûtra VII. 3. 101 which would not be superseded by the present sûtra. In this view also, the lopa alone being superseded, and not the dirgha, there would have been lengthening in भवेत् &c., by the subsequent sûtra, hence the anuvritti of 'Sârvadhâtuka' must be read into this sûtra. So also 3rd Dual. भवेताम् ॥

Then 3rd Pl. भव+इय्+झि

२२१३ । झेर्जुस् । ३ । ४ । १०८ ।

लिङो झेर्जुस् स्यात् । ज इत् ।

2213. In the Potential and Benedictive, 'jus' is the substitute of 'jhi', the ending of the first person plural Parasmaipada.

This debars अन्त (VII. 1. 3). The ज् is इत् or indicatory.

Thus भू+शप्+यास्+झि=भव+यास्+उस्=भव+या+उस् (the स् being elided by VII. 2. 79. S. 2211).

Now the sûtra अतो येयः VII. 2. 80. S. 2212, has been explained by Eastern Grammarians thus "after a stem in अ, the य् is replaced by इय्" According to this interpretation, we get भव+इया (the स् being elided by VII. 2. 79)+उस् ॥

Then the following sûtra requires आ+उ=उ or भवयुः ॥

२२१४ । उस्यपदान्तात् । ६ । १ । ९६ ।

अपदान्तादवर्णादुसि परे पररूपमेकादेशः स्यात् । इति प्राप्ते । परत्वान्नित्यत्वाच्च 'अतो येयः' (२२१२) इति प्राप्नः । यद्यप्यन्तरङ्गत्वात्पररूपं न्याय्यं तथापि 'यास्' इत्येतस्य 'इय्' इति व्याख्येयम् । एवं च सलोपस्यापवाद इय् । 'अतो येयः' (२२१२) इत्यत्र तु संधिरार्षः । भवेयुः । भवेः । भवेतम् । भवेत । भवेयम् । भवेव । भवेम ।

2214. For the अ or आ (not standing at the end of a Pada or full word)+उ of उस् the Tense-affix, the second vowel is the single substitute.

Note :—The आत् is understood here. This debars the guṇa substitution taught in VI. 1. 87. Thus भिन्दा+उस्=भिन्दुः, छिंदा+उस्=छिन्दुः ॥ अदा+उस्=अदुः, (लुङ् of दा) अया+उस्=अयुः ॥ All these are examples of लिङ् (Potential) and लङ् (Imperfect). Thus भिन्द्+यासुट्+झि (the यासुट् is added by III. 4. 103)=भिन्द्+य+उस् (जुस् replaced झि III. 4. 108)=भिन्द्युस् ॥ अदा+सिच्+झि=अदा+0/

(II. 4. 77)+जुस् (III. 4. 110)—अदा+उस्—अदुः ॥ अ+या+झि—अ+या+जस् (VI. 4.
111)=अयुः ॥ The जुस् is also the substitute of झि in लिट् (Perfect) see III. 4.
82. When the preceding vowel is not अ or आ, this rule does not apply.
Thus the 3rd per. pl. of the Perfect of कृ is :—चकृ+उस्—चक्रुः ॥ So also from
भी we have अबि?+उस्—अबिभयुः ॥ The word अपदान्तात् 'not being final in a
'pada' does strictly speaking, serve no good purpose in this sûtra. For the
affix उस् can never be added to a Pada, it must always be added to a stem,
that has not yet risen to the rank of a Pada. If उस्, however, be taken as the
syllable उस् (whether an affix or part of an affix or not), then the limitation of
अपदान्तात् becomes valid. Thus का+उस्रा=कोस्रा, का+उषिता=कोषिता ॥ Most like-
ly this word has been read here for the sake of the subsequent sûtra or because
उस् syllable is taken here and not merely the affix उस् ॥

For here उस् comes after the आ, and therefore there should be the single
substitute उ of the form of the second and so अतोयेयः will find no scope here,
for there is no या and the form would be भवयुः ॥ To this there are two replies.
First according to Eastern Grammarians who interpret अतोयेयः as "After a
stem in अ, the या of यास् is replaced by इय्" ॥ In this view, the स् being elided
by VII. 2. 79, we have भव+या+उस्, and here the sûtra अतोयेयः must apply *first*
and then the present sûtra, because VII. 2. 80, is a *subsequent* sûtra to the
present in the order of Pânini ; and because it is a *nitya* rule, because it will
apply whether the combination required by VI. 1. 96, has taken place or not.
Thus we get भव+इया+उस्=भवेयुः ॥ For if the pararûpa sandhi takes place
first, then या+उस् becomes युस्, and so there is no occasion for the application
of अतोयेयः, for there is no या to be replaced, and so there is no इय् and we get
भवयुः ॥

The other view is, that the pararûpa sandhi of the present sûtra is antar-
anga, because the operation ordained by it is inside that of VII. 2. 80: and
therefore it ought to apply first. But in the present case, there is no occasion
for its operation, because the *whole* यास् is replaced by इय् according to our
interpretation.

Thus the sûtra अतोयेयः is an apavâda to the rule requiring the elision of यु
taught by the sûtra VII. 2. 79. Thus we get भव+इय्+उस्, and here there is
no अ preceding उ, and so the present sûtra cannot apply.

The word येयः in the sûtra is formed by या+इयः; and या is exhibited without
any case-termination. Others say, the word is यः the sixth case of या formed
on the analogy of विश्वपः by the elision of आ (VI. 4. 140). Then यः+इयः=य+
इयः (VIII. 3. 19) after this elision, there ordinarily would take place no san-
dhi ; as this elision is considered asiddha (VIII. 2. 1) for the purposes of VI.
1. 87. Contrary to this general rule, however, the sandhi takes place here and

we have येयः by VI. 1. 87. The अ in इयः is for the sake of pronunciation only. The real substitute is इय् ॥

Some read the sûtra as अतो यासियः ॥ So that the sthânî is यास् and not या, and यासियः is a genitive compound.

POTENTIAL OF विधिलिङ्

	3rd Person.	*2nd Person.*	*1st Person.*
Singular	भवेत	भवेः	भवेयम्
Dual	भवेताम्	भवेतम्	भवेव
Plural	भवेयुः	भवेत	भवेम

———:o:———

Now we take up the Benedictive.

२२१५ । लिङाशिषि । ३ । ४ । ११६ ।

आशिषि लिङस्तिङार्धधातुकसंज्ञः स्यात् ।

2215. When the sense is that of Benediction, the substitutes of 'liṅ' are called 'ârdhadhâtuka', i. e. the personal endings of the Benedictive are 'ârdhadhâtuka'.

This debars these affixes from being called *sârvadhâtukâ*. Being *ârdha-dhâtuka* they take the augment इट्, and before these affixes the root does not take the Vikaraṇas शप् &c. Thus from the root लू 'to cut', we have in the आशीर्लिङ, लविषीष्ट; and from the root पू 'to purify', पविषीष्ट. But in the विधिलिङ् (Potential), we have the proper Vikaraṇas &c. as लुनीयात्, पुनीयात् ।

२२१६ । किदाशिषि । ३ । ४ । १०४ ।

आशिषि लिङो यासुट् कित्स्यात् । 'स्कोः—' (३८०) इति सलोपः ।

2216. The augment 'yâsuṭ' comes after that 'liṅ' also which denotes benedication, and it is acutely accented, and is treated as if it had an indicatory 'k'.

The कित् of this sûtra refers to the personal affixes of the Benedictive mood and not to the augment यासुट्, for that would have been unnecessary, being already ङित् by the last rule. ङित् and कित् are equal in prohibiting guṇa and vṛiddhi, but ङित् is distinguished from कित् inasmuch as ङित् causes the guṇa of जागृ (VII. 3. 85), and also there is distinction between them with regard to the change of semi-vowel to vowel (VI. 1. 15 and 16). Thus इज्यात्, इज्यास्ताम्, इज्यासुः, and जागर्यात्, जागर्यास्ताम् and जागर्यासुः । In the Potential, यज्यात् (no samprasâraṇa); in the Benedictive, उच्यात् (vocalisation). So also जागृयात् in the Potential.

Thus भू+यास्+त ॥ Then the स् is elided by VIII. 2. 29. S. 380. Thus we get भू+यात् ॥ What is the force of making the augment कित? The next sûtra answers this.

२२१७ । क्ङिति च । १ । १ । ५ ।

गित्किन्ङिन्निमित्ते इग्लक्षणे गुणवृद्धी न स्तः । भूयात् । भूयास्ताम् । भूयासुः । भूयाः । भूयास्तम् । भूयास्त । भूयासम् । भूयास्व । भूयास्म ।

2217. And that, which otherwise would have caused guṇa or vṛiddhi, does not do so, when it has an indicatory क्, ग् or ङ्

Thus there is no guṇa of the ऊ of भू ॥ So we have.

आशिर्लिङ् Benedictive.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भूयात् May he become	भूयाः	भूयासम्
Dual	भूयास्ताम्	भूयास्तम्	भूयास्व
Plural	भूयासुः	भूयास्त	भूयास्म

Note.—The indicatory ङ् of the verbal tense affixes *i. e.*, लङ् लिङ्, लुङ् लृङ्, is an exception to this rule of ङित्. This is an inference deduced from III. 4. 104 S. 2216 which declares "when the sense is that of benediction, then the augment यासुट् of लिङ् is as if it were distinguished by an indicatory क." There would have heen no necessity of making यासुट् a कित्, if लिङ् were a ङित्, but the very fact of making यासुट् a कित् indicates by implication or is ज्ञापक that the final ङ of लिङ्, लङ् &c. does not make these tense affixes ङित्. Thus in लङ् or Imperfect tense we have अचिनवम् "he collected" (अचिनु+लङ्=अचिनु+अम्=अचिनो+अम्—अचिनवम्).

——:o:——

२२१८ । लुङ् । ३ । २ । ११० ।

भूतार्थवृत्तेर्धातोर्लुङ् स्यात् ।

2218. The affix लुङ् comes after a verb in the sense of past time.

The लुङ् forms what is known as aorist. It is in fact the name of the aorist, as the whole of this affiix is replaced by other personal terminations. See III. 1. 43 and subsequent sûtras.

"The aorist has reference to a past time indefinitely or generally, without reference to any particular time. An action done before today is expressed by the perfect or imperfect; whatever remains for the aorist is, therefore, to express a past action, done very *recently*, say, in the course of the current day or having reference to a present act. Aorist, therefore, merely implies the completion of an action at a past time *generally*, and also an action done at a very recent time."

२२१८ । माङि लुङ् । ३ । ३ । १७५ ।

सर्वलकारापवादः ।

2219. The affix 'Luṅ' comes after a verb when the word 'mâṅ' is used in connection with it.

This sets aside all other tense-affixes. As मा कार्षीत् 'let him not do' मा हार्षीत् 'let him not take'.

How have we then the Imperative and the Future tenses in the following sentence instead of the Aorist? मा भवतु तस्य पापं मा भविष्यति । This sentence is against good usage. Or, we may explain it by saying that there is another मा which has not the indicatory ङ; and with that मा, other tenses may be used. The augment is elided after the prohibitive particle मा, by VI. 4. 74.

२२२० । स्मोत्तरे लङ् च ॥ ३ । ३ । १७६ ॥

स्मोत्तरे माङि लङ् स्याल्लुङ् च ।

2220. When the word 'mâṅ' is followed by 'sma', the affix 'Laṅ' as well as 'Luṅ' may be employed after a verbal root.

By च we introduce लुङ् into the aphorism. Thus मास्म करोत् or कार्षीत् 'let him not make'; मास्म हरत् or हार्षीत् 'let him not take'.

२२२१ । च्लि लुङि । ३ । १ । ४३ ।

शबाद्यपवादः ।

2221. When लुङ् follows, the affix च्लि is added to the verbal root.

It debars the Mode-affixes शप् and the rest.

२२२२ । च्लेः सिच् । ३ । १ । ४४ ।

इचावितौ ।

2222. Of च्लि, सिच्, is the substitute.

The इ of सिच् is for the sake of pronunciation, the च is for accent, and the real affix is स्.

२२२३ । गातिस्थाघुपाभूभ्यः सिचः परस्मैपदेषु । २ । ४ ७७ ।

एभ्यः सिचो लुक्स्यात् । गापाविहेणादेशपिबती गृह्येते ।

2223. There is luk-elision of the affix सिच् in the Parasmaipada, after the verbs गा 'to go,' स्था 'to stand', the verbs called घु (I. 1. 20), पा 'to drink' and भू 'to be.'

गा is the substitute of इण् 'to go' (II. 4. 45) and not गा 'to sing' the form assumed by गै ॥ and पा: is that root which means 'to drink', and not पा 'to protect'.

२२२४ । भूसुवोस्तिङि । ७ । ३ । ८८ ।

'भू' 'सू' एतयोः सार्वधातुके तिङि परे गुणो न स्यात् ।

2224. भू 'to be' and सू 'to be born' get no guṇa before an immediately following Personal ending which is Sârvadhâtuka.

The सू refers to the Adâdi root (21) in which the Present character is dropped, and does not refer to Divâdi सूयति (24) or Tudâdi सुवति (115) roots because in these two, the mode-affixes श्यन् and श *intervene* between the तिङ् and the root, and so the root is not *immediately* followed by the तिङ् ॥

२२२५ । अस्तिसिचोऽपृक्ते । ७ । ३ । ९६ ।

'सिच्' च 'अस्' चेति समाहारद्वन्द्वः । सिचश्चस्य सौत्रं भत्वम् । अस्तीत्यव्ययेन कर्मधारयः । ततः पञ्चम्याः सौत्रो लुक् । विद्यमानात्सिचोऽस्तेश्च परस्यापृक्तहल ईडागमः स्यात् । इति ईट् न । इह सिचो लुप्तत्वात् । अभूत् । 'हलः' किम् । ऐधिषि । 'अपृक्तस्य' इति किम् । ऐधिष्ट । अभूताम् ।

2225. A single consonantal sârvadhâtuka affix gets the augment ईट्, after अस् 'to be' and after the Aorist character सिच् when the स of अस् and सिच् are not elided.

The सिच् plus अस् have become a Samâhâra Dvandva compound, declined in the Ablative Singular. The च् of सिच् has not become ज् and then ग् for सिचस् is considered here as a Bha base by Sûtra-license.

The words of this sûtra require a little explanation. It consists of four words 1. अस्ति (an Indeclinable meaning "when present") 2. सिच्, 3. अस्, 4. अपृक्ते ॥ The सिच्+अस् has become सिचस् a Samâdhâra Dvandva compound meaning "the Mode-affix सिच् and the root अस् *to be*". In forming the compound, the word सिच् is not treated as a Pada, but as a Bha; and so the च् is not changed to क् or ग् *i. e.*, the compound is not सिगस्, as in वागर्थम् ॥ This is a Sûtra license.

The word अस्ति is an Indeclinable meaning "when present"; *i. e.*, when अस् and सिच् are present as सिच् and अस् without the elision of स् ॥ Then this अस्ति is compounded with सिचस् as a Karmadhâraya compound, and we have अस्तिसिचस् ॥ Then this compound takes the Ablative affix अस् and so we have अस्तिसिचसः ॥ But this Ablative ending is elided as a Sûtra-anomaly and we have अस्तिसिचस् literally meaning "after *sich* and *as*, when existing (as such)".

This sûtra however does not apply here, because सिच् is non-existent. Therefore we have अभूत, अभूताम् ॥

As आसीत्, आसीः; अकार्षीत्, अहावीत् ॥ Why do we say *consonantal?* Observe ऐधिषि Why do we say a single-consonant affix? Observe ऐधिष्ट and अकार्षम् ॥

Vârt:—Prohibition of the sthânivad-bhâva must be stated when आह् is substituted for ब्रू (III. 4. 84), and भू for अस् (II. 4. 52), before the augment ईट् ॥ Therefore not here आत्थ and अभूत् ॥ The word आत्थ is thus formed. आह् + सिप् = आह् + थल् (III. 4. 84) = आथ् + थ (VIII. 2. 35) = आत् + थ (VIII. 4. 55) = आत्थ ॥

Note:—This round about explanation of Bhattoji Dikhshit is for the following reason:—

According to Ancient Grammarians the word अस्तिसिच् is a Samâhara Dvandva of *asti* and *sich*, meaning "the verb अस् and the affix सिच्" ॥ And the Ablative singular of *asti-sich* is *asti-sichas* meaning "after the verb *as* and the affix sich." But the compound asti-sich will require the Samasanta टच् (V. 4. 106) and the word would be asti-sicha, a vowel-ending pratipadika. If it be said that the Samâsânta टच् is *anitya*, then there is this difficulty that सिच् should be placed first in forming the compound, *i. e.*, we should have सिजस्ति because सिच् consists of fewer letters than अस्ति (अल्पाच्तरम् II. 2. 34). If it be said that this rule is also *anitya*, because Pânini himself violates it in the sûtra समुद्राभ्राद् घः (IV. 4. 118), where *samudra* is placed first and not *abhra*; even then when अस् is changed to भू in the example अभूत्, this sûtra will apply, because भू is considered as sthanivat to अस् ॥ And similarly in अगात् and अस्थात् the elided सिच् will be sthanivat and so there will be ईट् ॥ To prevent all these difficulties, Bhattoji has given the above explanation.

The 3rd Per Plural is अभू + सिच् + झि = अभू + o + झि

Now considering the luk elided zero as sthanivat to सिच, the following sûtra appears for application.

२२२६ । सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च । ३ । ४ १०९ ।

सिचोऽभ्यस्ताद्विदेश्च परस्य ङित्संबन्धिनो झेर्जुस् स्यात् । इति प्राप्ते ।

2226. (In those tenses which are marked with an indicatory 'ṅ') 'jus' is the substitute of 'jhi', when it comes after an Aorist in 'sich', or the Imperfect of a reduplicated verb, or the root 'vid' (to know).

This would make अभू + झि = अभू + जुस्

But this does not apply, on account of the following sûtra.

२२२७ । आतः । ३ । ४ । ११० ।

सिज्लुग्यादन्तादेव झेर्जुस् स्यात् । अभूवन् । अभूः । अभूतम् । अभूत । अभूवम् । अभूव । अभूम ।

2227. When सिच् is elided, then the झि is not changed to जुस् except when the stem ends in long आ ॥

The Present Sûtra says that after verbs in which सिच् has been elided, जुस् does not replace झि in the case of any other verb than that which ends in long आ ; it is thus a *niyama* rule.

Thus, by rule II. 4. 77, S. 2223, सिच् is elided after the verb भू, but as भू does not end in long आ, its 3rd person plural Aorist will not be in जुस् । Thus, अभूवन् । Here, by the last rule, and on the maxim that 'though सिच् is elided, yet its force remains, (I. 1. 62 S. 262) जुस् would have replaced झि ; but the present sûtra prohibits that. But where the सिच् is not elided, there, of course, जुस् does come. Thus अकार्षुः, अहार्षुः ।

Thus we have अभू+झि अभू+अन्ति (झोऽन्तः VII. I. 3 S. 2174.)=अभू+अन्त (इतश्च III. 4. 100 S. 2207)=अभू+वुक् (भुवो वुक् VI. 4. 88, S. 2169.)+अन् (संयोगान्तस्य लोपः VIII. 2. 23. S. 54.)=अभूवन् ॥

The 2nd Per. Sing. is अभू+सिच्+सि=अभू+०+स्=अभूः ॥ 2nd Per. Dual is अभू+सिच्+थस्=अभू+०+थस्=अभू+तम्=अभूतम् । In the same manner अभूत ॥

The First Pers. sing. is अभू+सिच्+मिप्=अभू+०+अम्=अभू+वुक्+अम्=भूवम् ॥ So also अभूव, अभूम ॥

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person	अभूत्	अभूताम्	अभूवन्
Second Person	अभूः	अभूतम्	अभूत
First Person	अभूवम्	अभूव	अभूम

———:o:———

The augment अ of अभूत &c., is sometimes not added, when it is in combination with the particle मा, according to the following :—

२२२८ । न माङ्योगे ॥ ६ । ४ । ७४ ॥

अडाटौ न स्तः । मा भवान् भूत् । मा स्म भवत् भूद् वा ।

2228. In connection with the prohibitive particle मा, the augment अट् or आट् is not added in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

Thus मा भवान् भूत् or मा स्म भवत् or भूत् ॥

So also मा भवान् कार्षीत्, मा भवान् हार्षीत्, मास्म करोत्, मा स्म हरत्, मा भवानीहिष्ट, मा भवानोषिष्ट, मा स्म भवानीहत, मा स्म भवानीक्षत ॥

Now we take up the conjugation of भू in लृङ् ॥ The force of लृङ् is to denote a condition antecedent added to futurity, as shown in the following sûtra.

२२२९ । लिङ् निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ ॥ ३ । ३ । १३९ ॥

हेतुहेतुमद्भावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्यर्थे लृङ् स्यात्क्रियाया अनिष्पत्तौ गम्यमानायाम् । अभविष्यत् । अभविष्यताम् । अभविष्यन् । अभविष्यः । अभविष्यतम् । अभविष्यत । अभविष्यम् । अभविष्याव । अभविष्याम ।

2229. Where there is a reason for affixing 'Lin,' the affix 'Lṛin' is employed in the Future tense, when the non-completion of the action is to be understood.

The words 'in denoting future time' are understood here. The reasons for affixing लिङ् are such, as, cause and effect &c. mentioned in sûtra III. 3. 156 and 157 &c. The लृङ् is called the conditional tense. "It comes in the conditional sentences in which the non-performance of the action is implied; or where the falsity of the antecedent is implied as a matter of fact. It usually corresponds to the English pluperfect conditional, and must, in Sanskrit, be used in both the antecedent and the consequent clauses".

Thus सुवृष्टिश्चेदभविष्यत् तदा सुभिक्षमभविष्यत् 'if there had been good rain, then there would have been plenty of food; or if there were to be good rain then there would be plenty of food'. It is implied that there was not good rain, nor consequent plenty: or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so.

So also here, दक्षिणेन चेद्यास्यन्न शकटं पर्याभविष्यत् 'if he were to go by the right side, the carriage would not be upset'; यदि कमलकम् आह्वास्यन् न शकटं पर्याभविष्यत् 'if he were to call Kamalaka (which he will not), the carriage would not be upset'; अभोक्ष्यत भवान् घृतेन यदि मत्समीपम् आगमिष्यत् 'you would eat food with clarified butter, if you (were to) come to me (but you will not come)."

All these sentences refer to future time. The non-upsetting is a future contingency and is an effect, the cause of which is the 'calling of Kamalaka.' The speaker—having apprehended the cause and effect, and having also learned from other sources that such an effect will not take place, that is to say, that Kamalaka will not be called, and the carriage will be upset—has employed this conditional tense to express his idea. The whole sentence यदि कमलकम् &c. really gives this sense:—That both actions, 'the calling' and 'the non-upsetting', which are subjects of a future time, and which are related as cause and effect, will not be completed; that neither Kamalaka will be called, nor the impending fate averted from the carriage. The sûtra may also be thus rendered according to Professor Bohtlingk:—In a condi-

tional sentence, which would require a Potential according to III. 3. 156 the conditional tense is used, if the sense is that of Future time, when the action is not complete.

Thus भू + लृङ् = भू + स्य + तिप् (III. 1. 33. S. 2186.) = भू + इट् + स्य + त = भो + इ + स्य + त = अभविष्यत् ॥

	Singular.	Dual.	Plural.
Third person.	अभविष्यत्	अभविष्यताम्	अभविष्यन्
Second person.	अभविष्यः	अभविष्यतम्	अभविष्यत
First person.	अभविष्यम्	अभविष्याव	अभविष्याम

Thus we have conjugated भू in all the ल-karas except the Vedic लेट् ॥

The author now gives some rules about the adding of Prepositions to the verbs and the changes of meaning and conjugation which such addition induces.

The first question is, where are these prepositions to be placed. In English they are generally placed after the verb; in the Vedas they are placed any where in the sentence; but Pâṇini restricts the use in Classical Sanskrit by the following :—

२२३० । ते प्राग्धातोः ॥ १ । ४ । ८० ॥

ते गत्युपसर्गसंज्ञका धातोः प्रागेव प्रयोक्तव्याः ।

2230. The particles called gati and upasarga are to be employed before the verbal root: (that is to say, they are prefixes).

The word ते has been employed to include the term उपसर्ग also.

The list of prepositions has already been given in the sûtra उपसर्गाः क्रियायोगे (I. 4. 59 and 60; S. 22 and 23). Thus प्र + भवानि (Imperative 1st. Pers. Sing.). Here applies the following sûtra.

२२३१ । आनि लोट् ॥ ८ । ४ । १६ ॥

उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य लोडादेशस्यानीत्यस्य नस्य णः स्यात् । प्रभवाणि । * दुरः षत्वणत्वयोरुपसर्गत्वप्रतिषेधो वक्तव्यः * । दुःस्थितिः । दुर्भवानि । * अन्तःशब्दस्याङ्किविधिणत्वेषूपसर्गत्वं वाच्यम् * । अन्तर्धा । अन्तर्धिः । अन्तर्भवाणि ।

2231. The न of आनि, the affix of the Imperative, 1st Person, is changed into ण, when it follows a letter competent to cause such a change, standing in an Upasarga.

The word आनि is the 1st person sigular termination of the Imperative. Thus प्रभवाणि. Similarly प्रवपाणि " Let us cultivate or sow."

Note. Why do we say 'the Imperative'? Observe प्रवपाणि मांसानि ॥ Here आनि is the neuter plural termination, and the word means प्रकृष्टा वपा येषु, तानि ॥

According to Pâdamanjari, the employment of the word लोट् in the sutra is redundant. For without it also आनि would have meant the *Imperative* affix, and not the Neuter termination, on the maxim of अर्थवद् ग्रहणे &c. Moreover in the *noun* प्रवपाणि, प्र is not an upasarga at all, on the maxim यत् क्रियायुक्ताः प्रादयस्तं प्रति गत्युपसर्ग-संज्ञे भवतः ॥

Vart: The Upasarga दुर् is not to be treated as an upasarga, when षत्व or णत्व is to be effected. That is to say, the र् of दुर् does not cause the subsequent स् or न् to be changed to ष and ण, respectively. Thus दुःस्थितिः, दुर्भयानि ॥

Vart: The Indeclinable word अन्तर् should be treated as an upasarga for the application of (1) अङ् विधिः namely the affixing of अङ् by III. 3. 106. S. 3283. आतश्चोपसर्गे, as अन्तर्+धा+अङ्=अन्तर्धा, (2) किविधिः namely the application of कि by उपसर्गे घोः किः (III. 3. 92. S. 3270), as अन्तर्+धा+कि=अन्तर्धिः (3) णत्व विधि as अन्तर्भवाणि ॥

२२३२ । शेषे विभाषाकखादावषान्तउपदेशे ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपदेशे कादिखादिषान्तवर्जे गदनदादेरन्यस्मिन्धातौ परे उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य नेर्नस्य णत्वं वा स्यात् । प्रणिभवति-प्रनिभवति । इहोपसर्गाणामसमस्तत्वेऽपि संहिता नित्या । तदुक्तम्—

संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः ।
नित्या समासे वाक्ये तु सा विवक्षामपेक्षते ॥

इति । धात्वर्थनिर्देशश्चोपलक्षणम् । योगात्स्वर्गो भवतीत्यादावुत्पद्यत इत्याद्यर्थात् । उपसर्गास्त्वर्थविशेषस्य द्योतकाः । प्रभवति । पराभवति । संभवति । अनुभवति । अभिभवति । उद्भवति । परिभवतीत्यादौ विलक्षणार्थावगतेः । उक्तं च—

उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते ।
प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

इति । 'षध २ वृद्धौ' । क्त्यन्ताः षट्त्रिंशदनुदात्तेतः ।

2232. In the remaining verbs, optionally the न of नि is replaced by ण, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change; provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क or ख, nor ends with ष ॥

The words नेः and उपसर्गात् are understood in the sûtra. The word शेषे means verbs other than those mentioned in VIII. 4. 17 S. 2285 namely, other than गद, नद &c. Thus प्रणिभवति or प्रनिभवति, प्रणिभिनत्ति or प्रनिभिनत्ति ॥

Why do we say अकखादौ "not beginning with क or ख"? Observe प्रनिकरोति, प्रनिखादति ॥ Here there is no change.

Why do we say अषान्तः "not ending in ष" ? Observe प्रनिपिनष्टि ॥

Why do we say उपदेशे "in original enunciation" ? So that the prohibition may apply to forms like प्रनिचकार, प्रनिषखाद, प्रनिपेक्ष्यति (VIII. 2. 41 S. 295). Here चकार &c., do not begin with क or ख nor does पिष् end with ष but with कृ (VIII. 2. 41) but in the Dhâtupâṭha the verb कृ and खद् begin with क and ख and पिष् ends with ष्, and hence the rule will not apply. So also in प्रतिवेष्टा and प्रतिवेक्ष्यति from the root विश् ॥ Here though the verb now ends with ष by VIII. 2. 36, S. 295. yet in the original enunciation or Dhâtupâṭha, it ends with श ॥

An objector may say "what is the necessity of using the word *optionally* in the sûtra, when the present sûtra is governed by the word संहितायाम् (VI. 3. 114 S. 1035). So where there is no saṁhitâ, there will be no षत्व change; and as upasargas are not *compounded* with the verb before which they are placed, there is no compulsory saṁhitâ." To this we reply "No. The saṁhitâ is *compulsory*, even though the upasarga may not be compounded with the root as here." The following verse mentions this :—

verse.

The Saṁhitâ is compulsory (1) in a Pada (complete word), (2) in a dhâtu (verb) preceded by an upasarga ; and (3) in compounds (Samâsa). But the Saṁhitâ is *optional* between the words of a sentence.

———o———

The root भू means सत्ता "to be' in the Dhâtupâṭha, and वृध "to increase" &c. All these meanings are merely illustrative. For we find in the example यागात् स्वर्गो भवति "By sacrifice Heaven is produced or attained," that the root भू has the meaning of 'to produce.' So every root has many meanings. The upasargas when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning. In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular upasarga.

Thus प्रभवति "He conquers," पराभवति "He defeats", संभवति "It is possible."

अनुभवति "He experiences" अभिभवति "He is overpowered."

उद्भवति "It springs forth" परिभवति "He subdues."

Therefore we have the following verse : By an upasarga the sense of the root is forcibly modified, such as the root हृ "to lose", in प्रहार means "a blow", आहार "food", संहार "destruction", विहार "sport' परिहार ' avoidance".

Here ends the conjugation of the Parasmaipada root भू ॥

ATMANEPADA.

Now we take up the conjugation of the root एध "to increase." The thirty-six roots beginning with एध and ending with क्नथ are Anudâtteta. That is, the final अ in एध &c. has anudâtta accent and is indicatory or इत्.

First we conjugate it in लट् Present Tense, 3rd Pers. sing.

Thus एध्+त=एध्+शप्+त=एध्+अ+त

Here applies the following sûtra

२२३३ । टित आत्मनेपदानां टेरे ॥ ३ । ४ । ७९ ॥

टितो लस्यात्मनेपदानां टेरेत्वं स्यात् । एधते ।

2233. The substitute ए replaces the last vowel, with the consonant that follows it, of the 'Atmanepada' substitutes of that 'la' which has an indicatory 'ट'.

Thus एध+त=एध+त्+ए=एधते ॥ The 3rd Pers. Dual is एध+आताम्

Now apply the following sûtras :—

२२३४ । सार्वधातुकमपित् ॥ १ । २ । ४ ॥

अपित्सार्वधातुकं ङिद्वत्स्यात् ।

2234. A *Sârvadhâtuka* (III. 4. 113 S. 2166) affix not having an indicatory प् is like ङित् ॥

The affix आताम् is therefore ङित्, and consequently the following sûtra applies.

२२३५ । आतो ङितः ॥ ७ । २ । ८१ ॥

अतः परस्य ङितामाकारस्य इय्स्यात् । एधेते । एधन्ते ।

2235. For the आ being a portion of a sârvadhâtuka Personal ending which is ङित् (i.e. आते, आथे, आताम् and आथाम्), coming after a Verbal stem ending in short अ, there is substituted इय् ॥

Thus एध+आताम्=एध+इय्ताम्=एध+इताम् (लोपो व्योर्वलि VI. 1. 66 S. 873) =एधेताम्=एधेते ॥ So also एधन्ते ॥ The 2nd Pers. Sing. is एध+थास् Now applies the following sûtra :—

२२३६ । थासस्से ॥ ३ । ४ । ८० ॥

टितो लस्य थासः से स्यात् । एधसे । एधेथे । एधध्वे । 'अतो गुणे' (१९१) । एधे । एधावहे । एधामहे ।

2236. The word 'se' is the substitute of 'thâs' in those tenses that have an indicatory 'ट'.

Thus एध्+शप्+थास्=एध्+शप्+से=एधसे ॥ Similarly एधेथे, एधध्वे ॥ The 1st Per. Sing is एध+इ=एध+ए (III. 4. 79 S. 2233)=एधे (VI. 1. 97 S. 191). So also एधावहे, एधामहे ॥

Conjugation of एधृ 'to increase' in लट् Present Tense.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	एधते	एधसे	एधे
Dual	एधेते	एधेथे	एधावहे
Plural	एधन्ते	एधध्वे	एधामहे

———:o:———

लिट् Perfect Tense.

In लिट् we have एध+त ॥ Here applies the following

२२३७ । इजादेश्च गुरुमतोऽनृच्छः ॥ ३ । १ । ३६ ॥

इजादिर्यो धातुर्गुरुमानृच्छत्यन्यस्तत आम्स्याल्लिटि । 'आमो मकारस्य नेत्त्वम्' । आस्कासोराम्विधानाज्ज्ञापकात् ।

2237. The affix आम् is used when लिट् follows, after a root beginning with a vowel (except अ or आ) and which has a heavy vowel but not after the root ऋच्छ 'to go'.

The म् of आम् is not इत् or indicatory. This we infer from आम् being taught with regard to the roots आस् and कास् in sutra कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि (III. 1. 35 S. 2306.) and दयायासश्च (III. 1. 37 S. 2324.) If म् were indicatory, then कास+आम्=का+आ+स्=कास् ; similarly आस्+आम् would have remained आस् ; for the force of indicatory म् is to place the affix after the penultimate vowel. So there would have been no need of teaching आम् after कास् and आस् roots, as it can produce no change in them. The fact, that it is so taught, leads to the conclusion (jnâpaka) that म् is not indicatory.

Thus एध्+त=एधाम्+त ॥ Now applies the following sûtra.

२२३८ । आमः ॥ २ । ४ । ८१ ॥

आमः परस्य लुक्स्यात् ।

2238. There is luk-elision in t[illegible] of that tense affix (लि) which comes after आम् of the Per[illegible]

Thus एधाम्+त=एधाम्+o

Then the following sùtra appears.

२२३९ । कृञ्चानुप्रयुज्यते लिटि ॥ ३ । १ । ४० ॥

आमन्ताल्लिट्पराः कृभ्वस्तयोऽनुप्रयुज्यन्ते । 'आम्प्रत्ययवत्कृञोऽनुप्रयोगस्य' (२२४०) इति सूत्रे कृञ्ग्रहणसामर्थ्यादनुप्रयोगोऽन्यस्यापीति ज्ञायते । तेन 'कृभ्वस्तियोगे-' (२११०) इत्यत: 'कृञो द्वितीय-'

(७२९) कृञिति प्रत्याहारात्कृभ्वस्तिलाभः । तेषां क्रियासामान्यवाचित्वादाम्प्रकृतीनां विशेषवाचित्वात्तदर्थयोरभेदान्वयः । संपदिस्तु प्रत्याहारेऽन्तर्भूतोऽप्यनन्वितार्थत्वान्न प्रयुज्यते । कृञस्तु क्रियाफले परगामिनि परस्मैपदे प्राप्ते ।

2239. After a verb which ends with **आम्**, the verb **कृ** 'to do' is annexed, when **लिट्** follows.

After the verbs formed by taking the augment आम्, the perfect tense of कृ is added, to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs भू and अस् ॥ This we infer from the next sûtra आम् प्रत्ययवत् (I. 3 63 S 2240) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sûtra I. 3. 63 is confined to anuprayoga कृ, *implying* thereby that there are *other* anuprayoga verbs also which are not governed by that sutra I. 3. 63. In fact, the word कृञ् of the present sûtra is a Pratyâhâra or a formula, formed with the कृ of the sutra कृभ्वस्तियोगे (V. 4. 50) and the ञ् of the sûtra कृञो द्वितीय (V. 4. 58), and thus, as a pratyâhâra कृञ् means and includes कृ, भू and अस् also. The roots कृ, भू and अस् denote *action in general*, while the bases in आम् such as एधाम् denote a *particular* action; and hence when the auxiliary कृ, भू or अस् is combined with आम् ending base, the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the आम् ending verb, coalesce into one and give one full indivisible sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abheda-anvaya.

Therefore, though the root सम्पद् is included in the Pratyâhâra कृञ् (for that pratyâhâra extends over eight sûtras V. 4. 50 to V. 4. 58 and सम्पद् is in sûtra V. 4. 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote *mere* action and so can never form an *abheda-anvaya* with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicatory ञ् would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another, by force of I. 3. 72; but it is prevented by the following.

२२४० । आम्प्रत्ययवत्कृञोऽनुप्रयोगस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आम्प्रत्ययो यस्मादित्यतद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः । आम्प्रकृत्या तुल्यमनुप्रयुज्यमानात्कृञोऽप्यात्मनेपदं स्यात् । इह 'पूर्ववत्' इत्यनुवर्त्य वाक्यभेदेन संबध्यते । पूर्ववदेवात्मनेपदं न तु तद्विपरीतमिति तेन कर्तृगेऽपि फले इन्दांचकारेत्यादौ न तङ् ।

2240. When the principal verb that takes the affix **आम्** is Atmanepadi, then the verb **कृ** when subjoined thereto as an auxiliary, will similarly be Atmanepadi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

This sûtra applies where the fruit of the action does not accrue to the agent. The question is what conjugation, parasmai or atmanepada, do the auxiliaries take, in forming the periphrastic perfect? This sûtra supplies the answer. The auxiliary कृ follows the conjugation of its principal, the other auxiliaries do not. Thus the root एध (to increase, prosper) is atmanepadi, therefore in forming the periphrastic perfect, the verb कृ will be also in the atmanepada.

But the other auxiliaries भू and अस् retain their own peculiar conjugation and are not influenced by the conjugation of their principal. Thus एधाम्बभूव, एधामास.

The word âm-pratyaya of the sûtra is a Bahuvrihi, in which the force is that of atadguna-samvijnâna. That is, the root *without* the affix आम् is meant here, and not *along* with or qualified by the actual presence of आम् ॥ It means 'that after which the affix आम् comes.' Of the verb krin, when subjoined to another as an auxiliary, the termination is that of the âtmanepada, like the verb that takes the affix आम् ॥

Note—If this sûtra enjoined a rule of injunction (vidhi), then there would be the termination of the âtmanepada even in examples like उदकुञ्चांचकार and उदुम्भांचकार where the fruit of the action accrues to the agent. This is no valid objection to the present sûtra. It is to be interpreted in both ways, that is, both as a vidhi (a general injunction) and a niyama (a restrictive injunction). How is that to be done? Because the word "pûrvavat" of the immediately preceding Ashtâdhyâyi sûtra is to be read in the present aphorism also and thus there are two sentences. That is, there is âtmanepada of the auxiliary, when the Primary verb is âtmanepadi, but not the contrary. Thus इद् (to appear with great splendour) is originally parasmaipadi and the auxiliary after it will be parasmaipada even when the fruit of the action accrues to the agent, as इन्दाञ्चकार (he appeared with great splendour). The second explanation, in that case, will be for the sake of establishing a niyama or restrictive rule.

It has already been said above, that the auxiliary verbs कृ, भू and अस् are used in forming the periphrastic perfect. This is done by force of the aphorism III. I. 40 S. 2239 कृञ्चानुप्रयुज्यते लिटि, meaning, the verb krin is annexed in the perfect tense, to verbs that take आम्. In this sutra (III. I. 40) the word krin is a pratyâhâra, implying the verbs कृ भू and अस्. It might be asked how is this pratyâhâra formed? The word kri is taken from the fourth word of sûtra V. 4. 50, अभूततद्भावे कृभ्वस्तियोगे &c., and the letter ञ् is taken from sûtra V. 4. 58 कृञो द्वितीय &c., This is the way in which the commentators explain, how not only the verb krin is used as an auxiliary in forming the periphrastic per-

fect, but also the verbs भू and अस्. These three verbs denoting absolute action, unmodified by any especial condition, have in all languages been fixed upon as the best auxiliaries.

It must, however, be noted that the word kriñ in this sûtra is not used as a pratyâhâra and consequently does not include the verbs भू and अस्.

Therefore कृ requires here Atmanepada termination.

Thus एधाम्+कृ+त ॥

Now applies the following :—

२२४१। लिटस्तझयोरेशिरेच् ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

लिडादेशयोस्तझयोः एश्, 'इरेच्, एतौ स्तः। एकारोच्चारणं ज्ञापकं 'तङादेशानां टेरेत्वं न, इति। तेन डारौरसां न। 'कृ, 'ए' इति स्थिते।

2241. The words 'es' and 'irech' are the substitutes of 'ta' and 'jha' respectively in the Perfect tense.

The श् of एश् indicates that it replaces the whole of the affix त (I. 1. 55). The च् of इरेच् is for the sake of accent (VI. 1. 165). Thus पेचे, पेचाते, पेचिरे।

Why are the substitutes taught here as ए and इरे and not as इ and इरि; for the इ would have become ए by III. 4. 79. S. 2233? The very fact, that ए is uttered in these substitutes indicates by implication (jñâpaka) that the rule III. 4. 79, by which the टि of âtmanepada terminations are changed to ए is not applicable to *substitutes* of Atmanepada terminations. Therefore डा, रौ and रस् which replace त, आताम् and झ in लुट् are not governed by III. 4. 79, and आ is not changed to ए, nor रौ to रे, nor रस् to रे ॥

Thus एधाम्+कृ+त=एधाम्+कृ+ए ॥ Now the लिट् affixes being ârdhadhâtuka, this ए requires that the कृ should be gunated to कर् ॥ But this is prevented by the following.

२२४२। असंयोगाल्लिट् कित् ॥ १ । २ । ५ ॥

असंयोगात्परोऽपिल्लिट् कित्स्यात्। क्ङिति च, (२२१७) इति निषेधात् 'सार्वधातुकार्धधातुकयोः' (२१६८) इति गुणो न। द्वित्वात्परत्वाद्यणि प्राप्ते।

2242. The affixes of Liṭ (Perfect Tense) not coming after a conjunct consonant, are as if they had an indicatory क् (kit).

The terminations of लिट् (Perfect) not being पित् terminations, are कित्, after verbs that have no compound consonants. The phrase अपित् (not being marked with प्) qualifies this sûtra also, being drawn from the previous Ashtâdhyâyi sûtra.

Being कित्, the prohibition of I. 1. 5. S. 2217 applies and there is no gunation, as otherwise would have been, by force of S. 2168.

Thus स्याद्+ऋ+अ. At this stage, two rules appear, one requiring the reduplication of ऋ (लिटि धातोरनभ्यासस्य VI. 1. 8. S. 2177.) and the other requiring ऋ to be changed to र् by इको यणचि (VI. 1. 77. S. 47.) This last is subsequent in order of Ashtâdhyayi and therefore should take effect first. But if it took effect first, we have ऋ+अ=र्+अ ॥ Then the reduplication will be र् र+अ ॥ Here no ऋ is left for the application of उरत् VII. 4. 66. and we cannot get any form. Therefore यणादेश does not take place first, by the following.

२२४३ । द्विर्वचनेऽचि ॥ १ । १ । ५९ ॥

द्वित्वनिमित्तेऽचि परे अच आदेशो न स्यात् द्वित्वे कर्तव्ये ।

2243. When an affix beginning with a vowel follows, that is a cause of reduplication, a substitute shall not take the place of a preceding vowel, whilst the reduplication is yet to be made ; but the reduplication having been made, the substitution may then take place.

Note :—This sûtra has been explained in different ways by the authors of the Kâsika and of the Siddhânta Kaumudi. According to the former, the sûtra means :— Before an affix having an initial vowel, which causes reduplication, the substitute which takes the place of a vowel is like the original vowel even in form, only for the purposes of reduplication and no further.

The explanation given by Kâsika is more in harmony with the Great Commentary. For all practical purposes, the two explanations lead to the same conclusion. According to Kâsika, the vowel-substitute is sthânivat, in the sense, that it is exactly of the same form as the original, and retains this form only for a fixed time *viz.*, so long as the reduplication is being made ; but as soon as the reduplication has been made, the substitute takes its proper form.

Thus अ in ऋ+अ is a vowel affix, and it causes reduplication; therefore र् substitution for ऋ the preceding vowel will not take place whilst the reduplication is to be made. Thus ऋ ऋ+अ ॥ Now the following applies.

२२४४ उरत् ॥ ७ । ४ । ६६ ॥

अभ्यासऋवर्णस्यात्स्यात्प्रत्यये परे । रपरत्वम् । हलादिः शेषः (२१७९) । प्रत्यये किम् । वव्रश्च ।

2244. अर् (I. 1. 51.) is substituted for the ऋ or ॠ of the reduplicate, when an affix follows.

The ऋ is always followed by र् by उरण् रपरः ॥ Thus we have कृ कृ + ए=कर्कृ + ए = क + ० + कृ + ए। The र् is elided by हलादिः शेषः S. 2179.

Why do we say "when an affix follows"? Observe वव्रश्च (page 101 S. 199)

Why have we used the word प्रत्यये "when the affix follows" in the sutra? For would not the word तदादि limit the designation अङ्ग to that only after which there was actually an affix?

Ans. No. Because without the word प्रत्यये the sûtra would have run thus "after whatsoever is an affix enjoined, that which begins therewith is called an Anga." In this view, we could not get the form वव्रश्च the 3rd per. Sing in the perfect (लिट्) of the root ओव्रश्चू 'to cut.'

This is thus formed :—

व्रश्च् + णल् = व्रश्च् + व्रश्च् + अ (VI. 1. 8. लिटि धातोरनभ्यासस्य)

= वृश्च् + व्रश्च् + अ (VI. 1. 17. लिट्यभ्यासस्योभयेषाम्)

= व र् श् च् + व्रश्च् + अ (VII. 4. 66. उरत् and उरण् रपरः)

= व + व्रश्च् + अ (VII. 4. 60. हलादि शेषः) = वव्रश्च

If the word "pratyaya" did not exist, then the designation anga would be applied to the whole base plus the affix *i. e.* (व्रश्च् अ) as a whole. That being so, व + व्रश्च will assume the form of उ व्रश्च for the व will be vocalised by VI. 1. 17; for the अ in the place of ऋ will not be sthânivat, by अचः परस्मिन् पूर्वविधौ, because to be sthânivat there must be an efficient cause outside (पर), as अ of णल्, but this अ of णल् was by hypothesis included in the anga designation. So there being no पर cause, the अ subsititute of ऋ in वृ will not be sthanivat; and not being so, it will not be considered as a samprasârana vowel. The अ of व not being a samprasârana, the prohibition (न सम्प्रसारणे &c. VI. I. 37) when a semi vowel has once been vocalised, there is no vocalisation of the other semi-vowel that precedes it; will not apply, and so व will be vocalised to उ ॥

२२४५ । कुहोश्चुः ॥ ७ । ४ । ६२ ॥

अभ्यासकवर्गहकारयोश्चवर्गादेशः स्यात् । एधांचक्रे । एधांचक्राते । एधांचक्रिरे ।

2245. For the Guttural and ह of a reduplicate there is substituted a Palatal.

Thus एधाम् + क कृ + ए = एधाम् चकृ + ए = एधांचक्रे ॥ So also एधांचक्राते, एधांचक्रिरे ॥

Then we form 2nd. Pers. Sing. एधाम् + चकृ + थास् = एधाम् + चकृ + से

Here the following sutra prevents the insertion of इ before सि, which otherwise would have come by virtue of VII. 2. 35 S. 2184.

२२४६ एकाच उपदेशेऽनुदात्तात् ॥ ७ । २ । १० ॥

उपदेशे यो धातुरेकाजनुदात्तश्च ततः परस्य वलादेरार्धधातुकस्येड् न स्यात्। 'उपदेशे' इत्युभयान्वयि एकाचः इति किम्। यङ्लुग्व्यावृत्तिर्यथा स्यात्। स्मरन्ति हि —

श्तिपा शपानुबन्धेन निर्दिष्टं यद्गणेन च।
यत्रैकाज्ग्रहणं चैव पंचैतानि न यङ्लुकि ॥

इति ॥ एतच्चैवैकाज्ग्रहणेन ज्ञाप्यते। 'अचः' इत्येवैकत्वविवक्षया तद्गतो ग्रहणेन च सिद्धे एकग्रहणसामर्थ्याद नेकाच्कोपदेशो व्यावर्त्यते। तेन वधेर्हन्त्युपदेशे एकाचोऽपि न निषेधः। आदेशोपदेशेऽनेकाच्कत्वात्। अनुदात्ताश्चानुपदमेव संग्रहीष्यन्ते। एधांचकृषे। एधांचकृढ्वे।

2246. The augment इट् is not added to that ârdhadhâtuka affix, though beginning with a consonant except य, when it is joined to a root, which in the Grammatical system of Instruction (i.e. in the Dhâtupâṭha) is of one syllable, and is without accent (annudâtta.)

The word upadese qualifies the both words ekâch, and anudâtta. Why do we say "which is monosyllabic?" So that the present rule should not apply to the same root when it is Intensive, with the affix यङ् elided. The Intensive of every verb is included in the enunciation of its root; and as a general rule, all the sûtras specified for the simple root, will apply to the Intensive also, with certain exceptions, as contained in the following :—

श्तिपा शपानुबंधेन निर्दिष्टं यद्गणेन च।
यत्रैकाज्ग्रहणं चैव पंचैतानि न यङ् लुकि ॥

"These five sorts of operations will not apply to Intensive-yan-luk forms: 1. When the simple root is exhibited in the sûtra with श्तिप् as भू in VII 4 73 is shown as भवति॥ In the Intensive, the perfect will be बोभवाञ्चकार and not बभवाञ्चकार॥ 2. Where the root is exhibited with शप् as the root भृ in VII. 2. 49 is shown as भर॥ There is इट् after the Desiderative of simple root, but not in Intensive. 3. When a simple root is exhibited with an anubandha, as शीङ् VII. 1. 6. 4. Where a gaṇa is mentioned in a rule, as श्यन् is taught after Divadi-roots (III. 1. 69). It will apply to simple roots of Divadi gana, and not to their Intensive. 5. Lastly, where the word एकाच् is used in a sûtra. As VII. 2, 10. That rule will apply to एकाच् simple roots and not to their Intensives.

This we infer because the word ekâch is used in the present sûtra. For had not this been the meaning, then there was no necessity of using the word "eka" in the sûtra, for the word अचः Abl. singular, by itself alone would have denoted *one* vowel; but by the additional use of the word "eka," the roots consisting of more than *one* vowel are excluded.

Therefore, since we find that the last statement in the above verse (यलैकाच्) &c. is supported by the inference to be drawn from the present sûtra, we may conclude that the other four statements of the above verse are also authoritative and approved by Pânini. See also sûtra II. 2. 19.

Therefore the substitute root वध vadha (II. 4. 42.) which replaces ह is not affected by the present rule ; for though the root हन् in Dhátupátha is taught (upadesa) with *one* vowel, yet its substitute vadha is taught (upadesa) in the sûtra II 4. 42 with two vowels, hence it is not ekâch : and so it gets the augment इट् and we have अवधीत् in लुङ् ॥ But the prohibition applies to हन् as हन्तुम् and not हनितुम् ॥

The anudâtta roots will be shown later on by giving a list of them.

Thus एधाम् + चकृ + से = एधांचकृषे, and so also एधांचक्राथे ॥

The 2nd Pers. Pl. is एधाम् + चकृ + ध्वे

Here applies the next sûtra.

२२४७ । इणः षीध्वंलुङ्लिटां धोऽङ्गात् ॥ ८ । ३ । ७८ ॥

इणन्तादङ्गात्परेषां षीध्वंलुङ्लिटां धस्य मूर्धन्यः स्यात् । एधांचकृढ्वे । एधांचक्रे । एधांचकृवहे । एधांचकृमहे । एधांबभूव । अनुप्रयोगसामर्थ्यादस्तेर्भूभावो न । अन्यथा हि कृञ्चानुप्रयुज्यते, इति 'कृभ्व—', इति वा ब्रूयात् ।

2247. The cerebral sound is substituted in the room of the ध् of षीध्वम्, and of the Personal-endings of the Aorist and the Perfect, after a stem ending in इण् (a vowel other than अ).

Therefore एधाम् + चकृ + ध्वे = एधांचकृढ्वे

First person singular is एधाम् + चकृ + ए = एधांचक्रे । एधांचकृवहे । एधांचकृमहे ॥

Similarly the perfect of एध् may be formed by the auxiliary भू also; as well as by अस् ॥ But in the case of भू and अस् though the Principal Verb is atmanepadi, the auxiliaries will be conjugated as Parasmaipadi. Thus एधांबभूव and एधांबभूवे &c,

Now the perfect of अस् is formed by replacing अस् by भू; but here it is not so replaced, because then the rule about अस् being an auxiliary would be useless; as भू is already taught. Had it not been so, then instead of saying कृञ् अनुप्रयुज्यते &c. Pânini would have used कृञ् चानुप्रयुज्यते or कृभ्वचानुप्रयुज्यते &c, But the fact that he uses the Pratyâhâra कृञ् shows that अस् must be conjugated as a distinct form, and not replaced by भू . Therefore though the Perfect of the Principal Verb अस् is बभूव yet the perfect of the Auxiliary Verb अस्, is आस in एधामास ॥ In other words, the forms आस आसतुः &c., can never stand alone, but must be used as auxiliaries. How is then अस्, to be conjugated in the perfect ? See below.

२२४८। अत आदेः ॥ ७ । ४ । ७० ॥

अभ्यासस्यादेरतो दीर्घः स्यात् पररूपापवादः । एधा ास । एधामासतुरित्यादि । एधिता । एधितारौ । एधितारः । एधितासे । एधितासाथे ।

2248. A long vowel is substituted in the Perfect for the initial अ of a reduplicate.

This debars the single substitute of the form of the subsequent ordained by VI. 1. 97.

Thus अस् + णल् = अ + अस् + णल् = आस ॥

Thus एधामास &c.

	Singular	Dual	Plural
3rd. person	एधांचक्रे	एधांचक्राते	एधांचक्रिरे
2nd. person	एधांचकृषे	एधांचक्राथे	एधांचकृढ्वे
1st. person	एधांचक्रे	एधांचकृवहे	एधांचकृमहे

———: o :———

	Singular	Dual	Plural
3rd. person	एधांबभूव	एधांबभूवतुः	एधांबभूवुः
2nd. person	एधांबभूविथ	एधांबभूवथुः	एधांबभूव
1st. person	एधांबभूव	एधांबभूविव	एधांबभूविम

———: o :———

	Singular	Dual	Plural
3rd. person	एधामास	एधमासतुः	एधामासुः
2nd. person	एधामासिथ	एधामासथुः	एधामास
1st. person	एधामास	एधामासिव .	एधामासिम

———o———

लुट् First Future.

The Periphrastic Future is regularly formed. Thus एध + ता = एधिता ॥ So also एधितारौ, एधितारः, एधितासे, एधितासाथे । The second person plural is एध + इ + तास् + ध्वे

Here applies the following sûtra by which the स is elided.

२२४९। धि च ॥ ८ । २ । २५ ॥

प्रत्यये परे सलोपः स्यात् । एधिताध्वे ।

2249. The स is dropped before an affix beginning with ध ॥

Thus एधि + तास् + ध्वे = एधिताध्वे ॥ The First person singular is एधि + तास् + ए ॥ Here the स् is changed to ह by the following.

२२५०। ह एति ॥ ७ । ४ । ५२ ॥

तासस्त्योः सस्य हः स्यादेति परे । एधिताहे । एधितास्वहे । एधितास्महे । एधिष्यते । एधिष्येते । एधिष्यन्ते । एधिष्यसे । एधिष्येथे । एधिष्यध्वे । एधिष्ये । एधिष्यावहे । एधिष्यामहे ।

2250. For the स of तास and अस there is substituted ह before the personal-ending ए

Thus एधितास् + ए = एधिताहे ॥

First Future or लुट्

	Singular	Dual	Plural
1st person	एधिताहे	एधितास्वहे	एधितास्महे
2nd person	एधितासे	एधितासाथे	एधिताध्वे
3rd person	एधिता	एधितारौ	एधितारः

—:o:—

Second Future or लृट्

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	एधिष्ये	एधिष्यावहे	एधिष्यामहे
2nd person	एधिष्यसे	एधिष्येथे	एधिष्यध्वे
3rd person	एधिष्यते	एधिष्येते	एधिष्यन्ते

—:o:—

Imperative or लोट्

Thus एध् + शप् + ते = एध + ते ॥ Here applies the following rule by which ए is changed to आम् ॥

२२५१ । आमेतः ॥ ३ । ४ । ९० ॥

लोट एकारस्याम्स्यात् । एधताम् । एधेताम् । एधन्ताम् ।

2251. In the Imperative 'âm' is substituted for what would have substituted otherwise 'e' by III. 4. 79.

Thus एध + ते = एधताम् so also एधेताम्, एधन्ताम् ॥ The 2nd person singular is एधसे ॥ Here applies the following, by which ए is changed to व

२२५२ । सवाभ्यां वामौ ॥ ३ । ४ । ९१ ॥

सवाभ्यां परस्य लोडेतः क्रमात् 'व, अम्', स्तौ स्तः । एधस्व । एधेयाम् । एधध्वम् ।

2252. For such an 'e' coming after 's' is substituted व, and for that coming after व is substituted अम् in the Imperative.

This supersedes the आम् substitution of the last sûtra. Thus for से we have स्व and for ध्वे we have ध्वम् ॥

Thus एध + से = एधस्व । एधेथाम् । एधध्वम् ॥ The 1st person singular is एध + ए ॥ Here by the following sûtra the ए is changed to ऐ ॥

२२५३ । एत ऐ ॥ ३ । ४ । ९३ ॥

लोडुत्तमस्य एत ऐ स्यात् । आमोऽपवादः । एधै । एधावहै । एधामहै ।

2253. The 'ai' is substituted for 'e' forming part of the affixes of the first person of the Imperative.

This debars आम् of the preceding but one sûtra.

Thus एध + ऐ = एधै, एधावहै, एधामहै ॥

लोट or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	एधै	एधावहै	एधामहै
2nd person	एधस्व	एधेथाम्	एधध्वम्
3rd person	एधताम्	एधेताम्	एधन्ताम्

——:o:——

लङ् or Imperfect

Thus अ + एध् + शप् + त ॥ Here the following sûtra causes the अ to be replaced by आ ॥

२२५४ । आडजादीनाम् । ६ । ४ । ७२ ।

अजादीनामाट् स्याल्लुङादिषु । अटोऽपवादः । 'आटश्च' (२६९) । ऐधत । ऐधेताम् । ऐधन्त । ऐधथाः ऐधेथाम् । ऐधध्वम् । ऐधे । ऐधावहि ।ऐधामहि ।

2254. आट् acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

This debars the augment अट् ॥ Thus आ+एध+त=ऐधत ॥ The vṛiddhi is by VI. I. 90. S. 269.

लङ् or Imperfect.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person.	ऐधे	ऐधावहि	ऐधामहि
2nd Person.	ऐधथाः	ऐधेथाम्	ऐधध्वम्
3rd Person.	ऐधत	ऐधेताम्	ऐधन्त

——:o:——

लिङ् or Potential.

Thus एध्+शप्+त ॥ Now the next sûtra ordains the augment सीयुट् to त

२२५५ । लिङः सीयुट् । ३ । ४ । १०२ ।

लिङात्मनेपदस्य सीयुडागमः स्यात् । सलोपः । एधेत । एधेयाताम् ।

2255. The personal endings of the Potential and the Benedictive take the augment 'siyuṭ'.

The ट् of सीयुट् is indicatory and shows that this augment is to be placed before the affixes (I. 1. 46 S. 36.) The उ is for the sake of pronunciation; this rule applies to the Atmanepada affixes. In the Potential, the स् of the augment is elided by VII. 2. 79. S. 2211. and the य् also, before a personal-ending beginning with a consonant, is dropped according to VI. I. 66. S. 873. In the Benedictive, the augment retains its full form, only so far as it is not geverned by VI. 1. 66.

Thus एध+सीयुट्+त=एध+सीय्+त=एध+ईय्+त (VII. 2. 79. S. 2211.)=एध+ई+त (VI. I. 66. S. 873)=एधेत ॥ So also एधेयाताम् ॥

The 3rd Person Plural is formed by the following.

२२५६ । झस्य रन् । ३ । ४ । १०५ ।

लिङो झस्य रन्स्यात् । एधेरन् । एधेथाः । एधेयाथाम् । एधेध्वम् ।

2256. The affix 'ran' is the substitute of 'jha' in the 'Liṅ' (Potential and Benedictive).

The झ in other places, is replaced generally by अन्त (VII. I. 3. S. 2169.) but in लिङ्, it is replaced by रन् ।

Thus एध+ईय्+रन्=एधेरन् ॥ So also 2nd Person singular &c. are एधेथाः, एधेयाथाम्, एधेध्वम् ॥ The 1st Person singular is formed by the following.

२२५७ । इटोऽत् । ३ । ४ । १०६ ।

लिङादेशस्येटोऽत्स्यात् । एधेय । एधेवहि । एधेमहि । आशीर्लिङि आर्धधातुकत्वाल्लिङः सलोपो न । सीयुट्सुटोः प्रत्ययावयवत्वात्षत्वम् । एधिषीष्ट । एधिषीयास्ताम् । एधिषीरन् । एधिषीष्ठाः । एधिषीयास्थाम् । एधिषीध्वम् । एधिषीय । एधिषीवहि । एधिषीमहि । ऐधिष्ट । ऐधिषाताम् ।

2257. Short 'a' is the substitute of 'i' of the Atmanepada first person singular in the Potential and Benedictive.

Thus एध+ईय्+इ=एध+ईय्+अ=एधेय ॥ So also एधेवहि, एधेमहि ॥

———:o:———

लिङ् or Potential.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person	एधेय	एधेवहि	एधेमहि
2nd Person	एधेथाः	एधेयाथाम्	एधेध्वम्
3rd Person	एधेत	एधेयाताम्	एधेरन्

———o———

आशीर्लिङ् or Benedictive.

In the Benedictive, the affixes are Ardhadhâtuka and hence the स of सीयुट् is not elided. The सीयुट् and सुट् though not strictly affixes, are yet parts of

affixes, and hence their स is changed to ष ॥ Thus एध्+इट्+सीयुट्+सुट्+त=एध+इ+सीय्+ष्+त=एधिषीष्ट ॥ So also एधिषीयास्ताम्

Benedictive or आशीर्लिङ्

	Singular.	Dual.	Plural.
1st person	एधिषीय	एधिषीवहि	एधिषीमहि
2nd Person	एधिषीष्ठाः	एधीयास्थाम्	एधिषीध्वम्
3rd Persen	एधिषीष्ट	एधिषीयास्ताम्	एधिषीरन्

—: o :—

लुङ् or Aorist.

आ+एध्+इट्+सिच्+त=ऐधिष्ट ॥ 3rd Person Dual is ऐधिषाताम् ॥ The 3rd Person Plural is ऐधि+ष्+अन्त ॥ Here applies the following sûtra.

२२५८ । आत्मनेपदेष्वनतः । ७ । १ । ५ ।

अनकारात्परस्यात्मनेपदेषु झस्य 'अत्' इत्यादेशः स्यात् । ऐधिषत । ऐधिष्ठाः । ऐधिषाथाम् । 'इणः षीध्वंलुङ्लिटां धोऽङ्गात्' (२२४७) । ऐधिढ्वम् । इड्भिन्न एव इणिह गृह्यत इति मते तु । ऐधिध्वम् । ढ्धयोर्वस्य मस्य च द्वित्वविकल्पात्षोडश रूपाणि । ऐधिषि । ऐधिष्वहि । ऐधिष्महि । ऐधिष्यत । ऐधिष्येताम् । ऐधिष्यन्त । ऐधिष्यथाः । ऐधिष्येथाम् । ऐधिष्यध्वम् । ऐधिष्ये । ऐधिष्यावहि । ऐधिष्यामहि । बहान्तत्वाद्वलादेरिट् । प्रसङ्गादनुदात्ताः संगृह्यन्ते ।

ऊदृदन्तैर्यौति,रु,क्ष्णु,शीङ्स्नु,नु,क्षु,श्वि,डीङ्,श्रिभिः ।
वृङ्,वृञ्भ्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥
शक्,पच्,मुच्,रिच्,वच्, विच्,सिच्प्रच्छित्यज्निजिर्भजः ।
भञ्ज्,भुज्भ्रस्ज्मस्जयज्युज्रुज्,रञ्जिविजिर्स्वञ्जिसञ्जसृजः ॥
अद्क्षुद्खिद्छिद्तुदिनुदः पद्यभिद्,विद्यतिर्विनद् ।
शद्सदी स्विद्यति स्कन्दिहदी क्रुध् क्षुधिबुध्यती ॥
बन्धिर्युधिरुधीराधिव्यध्शुधः साधिसिध्यती ।
मन्यहन्नाप्क्षिप्छुपितप्तिपस्तृप्यतिदृप्यती ॥
लिप्लुप्वप्शप्स्वप्सृपियभ्रभ्,लभ्गम्नम्यमो रमिः ।
क्रुशिर्दंशिदिशीदृश्मृश्रिश्रुश्लिश्विश्स्पृशः कृषिः ॥
त्विष्द्विष्दुष्पुष्यपिष्विष्शिष्शुष्श्लिष्यतयो घसिः ।
वसतिर्दहदिहिदुहो नह्मिह्रुहलिह्वहिस्तथा ॥
अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्व्यधिकं शतम्
तुदादौ मतभेदेन स्थितौ यौ च चुरादिषु ॥
तृपदृपी तौ वारयितुं श्यना निर्देश आदृतः ।

किं च ।

स्विद्यपच्यौ सिध्यबुध्यौ मन्यपुष्यश्लिषः श्यना ॥

वषि: यथा लुका यौतिर्निर्दिष्टोऽन्यनिवृत्तये ।
निजिर्विजिर्शक्त् इति सानुबन्धा अमी तथा ॥
विन्दतिश्चान्द्रदौर्गादेरिष्टो भाष्येऽपि दृश्यते ।
व्याघ्रभूत्यादयस्त्वेनं नेह पेठुरिति स्थितम् ॥
रञ्जिमस्जी अदिपदीतुदक्षुधशुषिपुषि शिषिः ।
भाष्यानुक्ता नवेहोक्ता व्याघ्रभूत्यादिसंमतेः ॥

'स्पर्ध ॥ संघर्षे' । संघर्ष: पराभिभवेच्छा । धात्वर्थेनोपसंग्रहादकर्मक: । स्पर्धते ।

2258. अत् is always substituted for the झ् in the Atmanepada, when it is not preceded by a verbal stem ending in अ ॥

Thus ऐधिषत ॥ The 2nd Person sing. is ऐधिष्ठा:, Dual ऐधिषाथाम् ॥ In the Plural the ध of ध्वम् may be changed to ढ् by applying VIII. 3. 78. S. 2247. Thus ऐधिढ्वम्. But some take the इण् of VIII. 3. 78. S. 2247. as not including the augment इट् and in that view the ध remains unchanged. Thus, ऐधिध्वम ॥ By doubling ढ्, ध्, ढ् and ध we get sixteen forms. Thus ऐधिढ्ढ्वम्, ऐधिध्ध्वम् &c.

——: o :——

लुङ् or AORIST.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person	ऐधिषि	ऐधिष्वहि	ऐधिष्महि
2nd Person	ऐधिष्ठा:	ऐधिषाथाम्	ऐधिध्वम् or ऐधिढ्वम्
3rd Person	ऐधिष्ट	ऐधिषाताम्	ऐधिषत ॥

लृङ् or Conditional.

The Conditional presents no irregularities, and is similar to the Second Future.

	Singular.	Dual.	Plural
1st Person	ऐधिष्ये	ऐधिष्यावहि	ऐधिष्यामहि
2nd Person	ऐधिष्यथा:	ऐधिष्येथाम्	ऐधिष्यध्वम्
3rd Person	ऐधिष्यत	ऐधिष्येताम्	ऐधिष्यन्त

——: o :——

Here ends the conjugation of एध in the Atmanepada.

A.

The rule of intermediate इ ॥

It has been already taught before, that as a general rule the augment इट् is added to all affixes which begin with a consonant except य ॥ (VII. 2. 35.

S. 2184.) The roots that require this इ in their conjugation are Udâtta roots.

It is desirable to collect together all roots which are anudâtta and do not take this intermediate इ ॥ The following is a list of such roots :—

1. All monosyllabic roots ending in a vowel are anudâtta (nihata) and do not take इ, except roots ending in long ऊ or long ॠ, and except the following यु, रु, क्ष्णु, शी, स्नु, नु, क्षु, श्वि, डी, श्रि, वृ and वृ ॥

The following consonant-ending roots are अनिट्

(1). शक्, 2. पच्, 3. मुच्, 4. रिच्, 5. वच्, 6. विच्, 7. सिच्, 8. प्रच्छ्, 9. त्यज्, 10. निजिर्, 11. भज्, 12. भञ्ज्, 13. भुज्, 14. भ्रस्ज्, 15. मस्ज्, 16. यज्, 17. युज्, 18. रुज्, 19. रञ्ज्, 20. विजिर्, 21. स्वञ्ज्, 22. सञ्ज्, 23. सृज्, 24. अद्, 25. क्षुद्, 26. खिद्, 27. छिद्, 28. तुद्, 29. नुद्, 30. पद्य्, 31. भिद्, 32. विद्य, 33. विनद्, 34. शद्, 35. सद्, 36. स्विद्य्, 37. स्कन्द्, 38. हद्, 39. क्रुध्, 40. क्षुध्, 41. बुध्य्, 42. बन्ध 43. युध्, 44. रुध्, 45. राध्, 46. व्यध्, 47. शुध्, 48. साध्, 49. सिध्य 50. मन्य्, 51. हन्, 52. आप्, 53. क्षिप्, 54. छुप्, 55. तप्, 56. तिप् 57. तृप्य्, 51. दृप्य्, 59. लिप्, 60. लुप्, 61. वप्, 62. शप्, 63. स्वप् 64. सृप्, 65. यभ्, 66. रभ्, 67. लभ्, 68. गम्, 69. नम्, 70. यम 71. रम्, 72. क्रुश्, 73. दंश्, 74. दिश्, 75. दृश्, 76. मृश्, 77. रिश् 78. रुश्, 79. लिश्, 80. विश्, 81. स्पृश्, 82. कृष्, 83. त्विष्, 84. तुष् 85. द्विष्, 86. दुष्, 87. पुष्य्, 88. पिष्, 89. विष्, 90. शिष्, 91. शुष् 92. श्लिष्य् 93. घस्, 94, वस्, 95. दह्, 96. दिह्, 97. दुह्, 98. नह् 99. मिह्, 100. रुह्, 101. लिह्, 102. वह्

These 102 roots ending in consonants are anudâtta. The roots तृप् and दृप् are optionally, according to some authors, read in the Churâdi class. They are not to be taken here, but the Divâdi तृप् and दृप् and hence these are shown above with the vikaraṇa श्यन् ॥

More over :

The roots स्विद्, पद्, सिध्, बुध्, मन्, पुष्, श्लिष् are also shown with the vikarana श्यन् ॥ The root वस् is shown with the vikarana शप् ; and the root हन् with शप् लुक् ॥ This indicates that these roots when read in other classes are not Aniṭ.

Similarly निजिर् and विजिर् and शक्लृ are exhibited with their anubandhas, to distinguish them from other roots of the same form, which have not these anubandhas.

The root विदिर् (विन्दति) should be included in this list, according to the opinion of Chandra and Durgà. So also it is to be seen in the Bhâshya. But Vyâghrabhûti has not read this root in Anit list. Hence it is not read.

The nine roots रंज्, मस्ज्, अद्, पद्, तुद्, क्षुध्, शुष्, पुष् and श्लिष् are not enumerated by Patanjali in his Bhâshya. But we have stated them here, acccording to the opinion of Vyâghrabhûti.

Note :—As a general rule all monosyllabic roots ending in a *vowel* except अ, long ऊ and long ॠ are anudâtta, and do not take इट् augment : as दातु, नेतु, चेतु, स्तोतु, कर्तु, हर्तु ॥ The following are the exceptions :—

(1) All roots ending in short अ are Udâtta and take इट् ; as अवधिष्ट ॥

(2) All roots ending in long ॠ are सेट्, as तॄ—तरिता or तरीता ॥

(3) All roots ending in short ऋ are अनिट् except वृङ् (IX. 38 the references are to the class and number in the Dhâtupâṭha) and वृञ् (V. 8, X. 271) : as निर्वरिता or निर्वरीता, प्रवरिता or प्रवरीता ॥

(4) All roots in short इ are Anit, except श्वि (I. 1059), 'to grow' and श्रिञ् 'to attend' (I. 945), as श्वयिता, श्रयिता ॥

(5) All roots in long ई are Anit, except शीङ् 'to rest' (II. 22), and डीङ् 'to fly' (I. 1017. IV. 27), as शयिता, उड्डयिता ॥

(6) All roots in long ऊ are सेट्, as लविता, पविता from लू and पू ॥

(7) All monosyllabic roots in short उ are Anit, except, यु 'to mix' (II. 23,), रु 'to sound' (II. 24. I. 1008) क्ष्णु 'to sharpen' (II. 28), स्नु 'to flow' (II. 29) नु 'to praise' (II. 26), क्षु 'to sound', (II. 27) ; and ऊर्णुञ् 'to cover' (II. 30, though consisting of more than one syllable, is treated like नु for the purposes of यङ्) ॥ Thus रविता, प्रस्नविता, क्षविता, यविता, नविता, क्ष्णविता and प्रोर्णविता ॥

Note :—Of the roots ending in *consonants*, the following are *anit.*

(1.) क—शक् 'to be able' (IV. 78, V. 15). शक्ता, शक्ष्यति

(2) च—six roots :—पच् 'to cook, (I. 187) पक्ता, पक्ष्यति ; मुच् 'to loose' (VI. 136) मोक्ता, रिच् 'to make empty' (VII. 4.) रेक्ता ; वच् 'to speak (II. 54.) वक्ता ; विच् 'to separate (VII. 5.) विवेक्ता, सिच् 'to sprinkle' (VI. 140) सेक्ता ॥

(3.) छ—One root प्रछ् 'to ask' (VI, 120) प्रष्टा, प्रक्ष्यति ॥

(4.) ज-Fifteen roots :—रञ्ज् 'to colour' (I. 865. 1048) रङ्क्ता ; निज् 'to cleanse' (III. 11.) निर्णेक्ता, नेक्ष्यति ; भज् 'to honor' (I. 1047) भक्ता ; भंज् 'to break' (VII. 16) भङ्क्ता ; भ्रस्ज् 'to fry' (I. 181.) भ्रष्टा or भर्ष्टा ; त्यज् 'to quit' (I. 1035) त्यक्ता ; यज् 'to sacrifice' (I. 1051) यष्टा, युज् 'to join' (IV. 68, VII. 7) योक्ता ; रुज् 'to break' (VI. 123) रोक्ता ; सञ्ज् 'to adhere' (I. 1036) सङ्क्ता, मस्ज् 'to be

immersed, (VI. 122) मङ्क्ता; भुज् 'to bend' (VI. 124) 'to enjoy' (VII. 17). भोक्ता, स्वज् 'to embrace' (I. 1025) परि-ष्वक्ता; सृज 'to emit' 'to create' (IV. 69, VI. 121) स्रष्टा; मृज् 'to cleanse' (I. 269, II. 57), मार्ष्टा, मर्जिता ॥ The root मृज् is exhibited in the Dhâtupâṭha with a long indicatory ऊ, e.g. मृजू शुद्धौ (II. 57). It, therefore, optionally would take इट् ॥ Nor does this root take अम् augment. The inclusion of this root in the above list is, therefore, questionable. Others read विज instead of मृज ॥ The निजादि root विज is Aniṭ (III. 12) i. e. विज् 'to separate'. the विज् of Rudhâdi takes इट् ॥

(5.) द—Fifteen roots. अद् 'to eat [II. 1] अत्ता; हद् 'to void excrement' (I. 1026) हत्ता; स्कन्द् 'to leap' (I. 1028) स्कन्ता; भिद् 'to break' (VII. 2) भेत्ता, छिद् 'to cut, (VII. 3) छेत्ता; क्षुद् 'to pound' (VII 6) क्षोत्ता, क्षोत्स्यति, शद् 'to perish' (I. 908, VI. 134) शत्ता, सद् 'to sink' (I. 907, VI. 133) सत्ता, स्विद् 'to sweat (IV. 79) स्वेत्ता ॥ The root is exhibited as स्विद्यति in the kârikâ, showing that the Fourth cla s root is to be taken, and not the Bhuâdi (I. 780), which is udâtta and takes इट् ॥ पद् 'to go' (IV. 60), पत्ता; खिद् 'to be troubled' (IV. 61, VI. 142, VII. 12) खेत्ता, तुद् 'to strike' (VI. 1) तोत्ता; नुद् 'to impel' (VI 2) नोत्ता; विद् (IV. 62) वेत्ता ॥ The root विद् is exhibited in the kârikâ, as विद्यति and विनद्, therefore, the rule applies to दिवादि and रुधादि विद् ॥ The Adâdi (वेत्ति) and Tudâdi (विन्दति) विद् is सेट्, as वेदिता विद्यानाम्, वेदिता धनस्य ॥

(6.) ध—Ten roots:—रुध् with अनु, 'to love'. रुध् 'to obstruct' (IV. 65) रोद्धा राध् 'to accomplish' (IV. 71, V. 16) राद्धा; युध् 'to fight' (IV. 64) योद्धा; बन्ध् 'to bind' (I. 1022), बन्द्धा; साध् 'to accomplish' (V. 17) साद्धा; क्रुध् 'to be angry' (IV. 80) क्रोद्धा, क्षुध् 'to be hungry' (IV. 81) क्षोद्धा; शुध् 'to be pure' (IV. 82) शोद्धा, बुध् 'to be aware' (IV. 63) बोद्धा; व्यध् 'to pierce' (IV. 72) व्यद्धा; सिध् 'to be accomplished' (IV. 83) सेद्धा ॥ The roots बुध् and सिध् are exhibited in the Kârikâ with श्यन् vikaraṇa (बुद्ध्यति, सिद्ध्यति); therefore बुध and सिध take इट् in other gaṇas than the Fourth; as बोधिता and सेधिता ॥ There is want of prohibition with regard to निष्ठा, so we have बुधितं and सिधितं ॥

(7.) न—Two roots मन् 'to think' (IV. 67) मन्ता, हन् 'to kill' (II. 2), हन्ता ॥

The Divâdi मन् should be taken, otherwise मनिता from मन्—मनुते (VIII. 9).

(8.) प—Thirteen roots: तप् 'to burn' (I. 1034, IV. 51) तप्ता, तप्स्यति, तिप् 'to distil' (I. 385) तेप्ता; आप् 'to obtain' (V. 14, X. 295) आप्ता; वप् 'to sow' (I. 1052) वप्ता; स्वप् 'to sleep' (II. 59) स्वप्ता; लिप् 'to anoint' (VI. 139) लेप्ता; लुप् (VI 137) 'to break', लोप्ता ॥ The roots तृप् and दृप् optionally take इट्, as they belong to रधादि class (VII. 2. 45, Divâdi 84—91). The special mention of these two roots in the kârikâ, is for the sake of indicating that these roots take अम् augment; as त्रप्ता or तर्प्ता, or तर्पिता, द्रप्ता, or दर्प्ता or दर्पिता ॥ The तृप् and दृप् belonging to the Tudâdi class, are Udâtta and सेट् ॥ सृप् (I. 1032) 'to creep' स्रप्ता,

सर्प्ता ; शप् ; 'to curse' (I. 1049) शप्ता ; छुप् 'to touch' (VI. 125) छोप्ता ; क्षिप् 'to throw' (IV. 14) क्षेप्ता ॥

(9.) भ—Three roots : रभ् 'to desire' (I. 1023), as आरब्धा, यभ् 'to coire' (I. 1029), यब्धा, लभ् 'to take' (I. 1024), लब्धा ॥

(10.) म—Four roots, यम् 'to cease' (I. 1033), यन्ता ; रम् 'to play' (I. 906) रन्ता, नम् 'to bow' (I. 867, 1030) नन्ता, गम्लृ 'to go' (I. 1031) गन्ता ॥

(11.) श—Ten roots :—दिश् 'to show' (VI. 3), दृश् 'to see' (I. 1037), दंश् 'to bite' (I. 1038), मृश् 'to rub' (VI. 131), स्पृश् 'to touch' (VI. 128), रिश् (VI. 126), रुश् (VI. 126) both meaning 'to hurt', क्रुश् (I. 909.) 'to cry', विश् 'to enter' (VI. 130), लिश् 'to be small' (IV. 70, VI. 127). As देष्टा, द्रष्टा, दंष्टा, आम्रष्टा or आमर्ष्टा, स्पर्ष्टा or स्प्रष्टा, ॥ The roots with a penultimate ऋ short, which are anudâtta in the dhâtupâṭha, with the exception of सृज् and दृश्, take optionally the augment अम् (VI. 1. 59), ॥ रेष्टा, रोष्टा, क्रोष्टा, प्रवेष्टा, लेष्टा ॥

(12) स—Two roots घस् 'to eat' (I. 747, and also substitute of अद्), as, घस्ता ; वस् 'to dwell' (I. 1054), as वस्ता ॥ The वस् which takes Samprasâraṇa by VI. I. 15. is meant here, and not वस् 'to cover' (II. 13), which does not vocalise, as वसिता वस्त्राणाम्, but उषित: from वस् 'to dwell' (VII. 2. 52).

(13.) ष—Ten roots. शिष् 'to distinguish' (VII, 14) शेष्टा ; पिष् 'to pound' (VII. 15) पेष्टा, शुष् 'to become dry' (IV. 74) शोष्टा ; पुष् 'to be nourished' (IV. 73), पोष्टा, त्विष् 'to shine' (I. 1050) त्वेष्टा, विष् 'to pervade, to sprinkle' (I. 729, III. 13, IX. 54) वेष्टा, श्लिष् 'to embrace' (I. 734. IV. 77) श्लेष्टा। तुष् 'to be satisfied' (IV. 75) तोष्टा, दुष् 'to be sinful' (IV. 76) दोष्टा दोक्ष्यति, द्विष् 'to hate' (II. 3) द्वेष्टा, द्वेक्ष्यति, कृष् 'to draw' (I. 1059, VI. 6 both Bhuâdi and Tudâdi are taken, as the kârikâ uses the two forms), आक्रष्टा and आकर्ष्टा ॥

(14.) ह Eight roots : दिह् 'to smear' (II. 5), देग्धा दुह् 'to milk' (II. 4), दोग्धा ; मिह् 'to sprinkle' (I. 1041) मेढा, रुह् 'to grow' (I. 912) रोढा ; वह् 'to carry' (I. 1053) वोढा, नह् 'to bind' (IV. 57) नद्धा; दह् 'to burn' (I. 1041) दग्धा ; लिह् 'to lick' (II. 6) लेढा ॥ In other collections सह् (I. 905, IV. 20), मुह् (IV. 89), रिह (VI. 23), स्नुह् (?), are also enumerated ; of these सह् takes इट् optionally before affixes beginning with त, so also मुह because it belongs to the class रधादि (VII. 2. 45) the other two are not found (?) in root-collections hence the Kârikâ uses the words मुक्तसंशय: ॥

———:o:———

We shall now conjugate all the roots of the Bhuâdi class, in their due order. We take the third root.

3. स्पर्धं "to contend or vie with, to emulate, to compete."

Now we take up the conjugation of स्पर्ध् the third root of Bhuádi class. Its meaning given in the Dhâtupâṭha is "sangharsha" which means "the desire to overcome another." This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Atmanepadi.

Note :—Thus it has been stated :—

धातोरर्थान्तरे वृत्तेर्धात्वर्थेनोपसंग्रहात्।
प्रसिद्धेरविवक्षातः कर्मणोऽकर्मिका क्रिया॥

लट् or Present Tense.

स्पर्धते, स्पर्धेते, स्पर्धन्ते, स्पर्धसे, स्पर्धेथे, स्पर्धध्वे, स्पर्धे, स्वर्धावहे, स्पर्धामहे।

लिट् or Perfect.

स्पर्ध+त=स्पर्ध+ए (III. 4. 81. S. 22 41)=स्पर्ध+स्पर्ध+ए

Now applies the following sûtra :—

२२५९। शर्पूर्वाः खयः। ७। ४। ६१।

अभ्यासस्य शर्पूर्वाः खयः शिष्यन्ते। 'हलादिः शेषः' (२१७९) इत्यस्यापवादः। पस्पर्धे। स्पर्धिता। स्पर्धिष्यते। स्पर्धताम्। अस्पर्धत। स्पर्धेत। स्पर्धिषीष्ट। अस्पर्धिष्ट। अस्पर्धिष्यत। गाधृ ४ प्रतिष्ठालिप्सयोर्ग्रन्थे च'। गाधते। जगाधे। 'बाधृ ५ लोडने'। लोडनं प्रतिघातः। बाधते। 'नाथृ ६ नाधृ ७ याच्ञोपतापैश्वर्याशीःषु'। * आशिषि नाथ इति वाच्यम् *। अस्याशिष्येवात्मनेपदं स्यात्। नाथते। अन्यत्र नाथति। नाधते। 'दध ८ धारणे'। दधते।

2259. Of a reduplicate, the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided.

This is an exception to हलादिशेषः (S. 2179.)

Note: It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained : and the खर् consonants are elided : as in उचिच्छिषति, here उछ् becomes उच्छ् by the augment त (तुक्); in the reduplicate the च् should be elided, and छ् retained out of च्छ; and not च् retained and छ् elided; for the च् represents त, and if this were retained, it would be त and not च् that would be heard : for by VIII. 2. 1, the change of त् to च् is asiddha for the purposes of this rule.

Vârt :—The verb नाथ् when meaning 'to bless,' takes âtmanepada terminations, as, सर्पिषो नाथते 'blesses with clarified butter.' मधुनो नाथते। Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, माणवकमनुनाथति।

Thus स्पर्ध स्पर्ध+ए=पस्पर्धे; and so पस्पर्धाते, पस्पर्धिरे &c.

लुट् or First Future 3. स्पर्धिता, स्पर्धितारौ, स्पर्धितारः, 2nd S. स्पर्धितासे 1. स्पर्धिताहे &c.

लृट् or Second Future 3. स्पर्धिष्यते, 2. स्पर्धिष्यसे, 1. स्पर्धिष्ये ।

लोट् or Imperative 3. स्पर्धताम् 2. स्पर्धस्व, 1. स्पर्धै ।

लङ् or Imperfect 3. अस्पर्धत, 2. अस्पर्धथाः, 1. अस्पर्धे ।

लिङ् or Potential 3, स्पर्धेत, 2. स्पर्धेथाः, 1. स्पर्धेय ।

आशीर्लिङ् or Benedictive 3. स्पर्धिषीष्ट, 2. स्पर्धिषीष्ठाः, 1. स्पर्धिषीय ।

लुङ् or Aorist 3. अस्पर्धिष्ट, 2. अस्पर्धिष्ठाः, 1. अस्पर्धिषि ।

लृङ् or Conditional 3. अस्पर्धिष्यत, 2. अस्पर्धिष्यथाः, 1. अस्पर्धिष्ये ।

———:o:———

4. गाधृ "(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or enquire, (3) to dive or plunge into, (4) to covet, (5) to compile, string or weave together."

लट् or Present:—गाधते ।

लिट् or Perfect जगाधे &c. No peculiarity.

Note:—The indicatory ऋ is for VII. 4. 2. S. 2572 as अजगाधत् ।

लट् :—गाधते, गाधसे, गाधे ॥ लिट् :—जगाधे ॥ लुट् :—गाधिता, गाधितासे, गाधिताहे ॥ लृट्—गाधिष्यते ॥ लोट्—गाधताम्, गाधस्व, गाधै ॥ लङ्—अगाधत, अगाधथाः, अगाधे ॥ विधिलिङ्—गाधेत, गाधेथाः, गाधेय ॥ आशीर्लिङ्—गाधिषीष्ट ॥ लुङ्—अगाधिष्ट, अगाधिष्ठाः, अगाधिषि ॥ लृङ्—अगाधिष्यत ॥

5. बाधृ 'to harass, oppress, torment, press hard, annoy. trouble, disturb, vex, pain ; 2. to resist, oppose, thwart, check, obstruct, arrest, interfere with. 3. to roll (लोटने) 4. to tempt. (विलोभने)'

The word लोडन means to resist, or re-act.

लट् :—बाधते ; लिट् :—बबाधे &c.

Note :—From this root is derived the noun बाहुः "hand." By adding the Uṇâdi affix कु (उ), and changing ध to ह (I. 27.)

6. नाधृ (णाधृ), 7. नाथृ 'to ask, beg, to solicit for anything, 2. to be sick, to harass, to trouble; 3. to have power, to be master, to prevail 4. to bless.'

These roots are Atmanepadi when meaning "to bless" and not when meaning "to ask" &c. (II. 3. 55 S. 616).

लट्:—नाथते "he blesses" or नाथति "he begs" &c.

Note:—उपताप means 'disease' (रोग) ; another reading is उपघात (Tarangini).

Both these roots begin with a dental न् ॥

When meaning 'to bless,' it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II. 3. 55. S. 616. As सर्पिषो नाथनम् । The sixth

case affix is not elided in the compound. So we cannot have the form सर्पिर्नाथनम् ॥ For here we have pratipada-vidhânâ sixth case. But when it is kṛid yoga shashṭhi, then there is compounding.

When it does not mean 'to bless,' we have Parasmaipada. As.

लट्—नाथति ; लिट्—ननाथ ; लुट्—नाथिता ; लृट्—नाथिष्यति ; लोट्—नाथतु ; लङ्—अनाथत् ; विधिलिङ्—नाथेत् ; आशीर्लिङ्—नाथ्यात्, लुङ्—अनाथीत् ; लृङ्—अनाथिष्यत् ।

Note:—Maitreya and Abharaṇakâra read the first root as णाधृ ; and they have the form प्रणाधत । On this Kâśyapa says "नाधते णोपदेशत्वमयुक्तं, गणकार वृत्तिकारादीनामनिष्टत्वात्" ॥

8. दधृ "1. to hold, 2. to have, possess, 3. to give, present."

लट् :—दधते, दधेते, दधन्ते ; दधसे ; दधावहे, दधामहे ॥

लिट्=दध्+ए=दध् दध्+ए

Now apply the following sûtras :—

२२६० । अत एकहल्मध्येऽनादेशादेर्लिटि । ६ । ४ । १२० ।

लिण्निमित्तादेशादिकं न भवति यदङ्गं तदवयवस्यासंयुक्तहल्मध्यस्थस्याकारस्यैकारः स्यादभ्यासलोपश्च किति लिटि ।

2260. ए is substituted for the short अ standing between two simple consonants of a verbal stem, before the personal endings of the Perfect which have an indicatory क् (I. 2. 5), provided that, at the beginning of the root, in the reduplication, no different consonant has been substituted; and when this ए is substituted, the reduplicate is elided.

२२६१ । थलि च सेटि । ६ । ४ । १२१ ।

प्रागुक्तं स्यात् ॥ आदेशश्चेह वैरूप्यसंपादक एवाश्रीयते । शसिददोः प्रतिषेधवचनाज्ज्ञापकात् । तेन प्रकृतिजश्वरां तेषु सत्स्वपि एत्वाभ्यासलोपौ स्त एव । देधे । देधाते । देधिरे । 'अतः' किम् । दिदिवतुः । 'तपरः' किम् । रराशे । 'एक—' इत्यादि किम् । तत्सरतुः । 'अनादेशादेः' किम् । चकणतुः । लिटा आदेशविशेषणादिह स्यादेव । नेमिथ । सेहे । 'स्फुदि ६ आप्रवणे' ।आप्रवणमुत्प्लवनमुद्धरणं च ।

2261. ए is substituted for अ, of a verbal stem standing between two simple consonants, the stem not having any different letter substituted in the reduplicate, when the ending थल् of the Perfect having the augment इट् follows, and thereby, the reduplicate is elided.

By the phrase "no other consonant has been substituted" is meant "no other dissimilar in form consonant has been substituted".

This we learn from the implication (jñâpaka) of sûtra VI. 4. 126 where exception is made in the case of शस् and दद् ॥ Therefore, where the substitute is a *different* letter, then the reduplicate becomes âdeśâdi: otherwise not.

If the form of the letter is not changed in the reduplicate, by substitution, then such substitution will not make the stem आदेशादिः ॥ Thus by VIII.4. 54, a चर् letter (च, ट, त, क, प श,ष, स) is substituted for a consonant (other than a nasal and a semi-vowel) in the reduplicate.

Thus in पचthe reduplicate is पपच्, the first प is also a *substitute*, for the चर् substitute of प will be प ॥ Such substitutes, however, are not meant here.

Here, therefore, there will be the elision of the reduplicate and the ए substitution. Thus पेचे ॥

Similarly ददध्+ए=० द् ए ध्+ए=देधे ॥ So also. 3. d. देधाते; 3. p. देधिरे; देधिषे, देधे, देधिवहे ॥

So also रेणतुः, रेणुः, येमतुः, येमुः, पेचतुः, पेचुः, देभतुः, देभुः ॥ Why 'for अ'? Observe दिदिवतुः, दिदिवुः the इ is not replaced. Why do we say '*short* अ'? Observe ररासे, ररासाते, ररासिरे ॥ Why do we say 'standing between two *simple* consonants'? Observe ररक्षतुः, ररक्षुः ॥ Some say this example is not appropriate, for by I. 2. 5, the Perfect affixes are not कित here, as they come after conjunct consonant. The following is then more appropriate: ततसरतुः and तत्सरुः(Bhu. 586) Why do say 'which has no substitute consonant in the reduplicate'? Observe चकणतुः, चकणुः, जगणतुः, जगणुः, बभणतुः, बभणुः, ॥

The substitution referred to here must be caused by the affixes of the Perfect, therefore, the rule will apply to नेमतुः, नेमुः, सेहे and सेहाते, सेहिरे though णम् and षह् are the roots, and ण् and ष् are changed to न and स ॥ The substitution of जश् consonant or a चर् consonant in the reduplicate, should not be here considered asiddha (VIII. 2.54, read with VIII. 2. 1.). That substitution will be considered a substitution for the purposes of this sûtra and will make the stem आदेशादिः, as is indicated by the special exception made in favor of फल् and भज् in sûtra VI. 4. 122.

8 दध

लट्—दधते, दधेते, दधन्ते ; दधसे ; दधावहे, दधामहे ।

लिट्—देधे, देधाते, देधिरे ; देधिषे ; देधे, देधिवहे ।

लुट्—दधिता, दधितासे, दधिताहे ।

लृट्—दधिष्यते ॥लोट् - दधताम्, दधस्व, दधै ॥

लङ्—अदधत, अदधेताम्, अदधन्त; अदधथाः, अदधे अदधावहि ।

विधिलिङ्—दधेत, दधेयाताम्, दधेयाः, दधेय ॥

आशीर्लिङ्—दधिषीष्ट ।

लुङ्—अदधिष्ट, अदधिषाताम्; अदधिष्टः, अदधिषि ।

लृङ्—अदधिष्यत ॥

9. स्कुदि "to jump, to raise or lift." The इ in स्कुदि is indicatory and by the following न् is inserted.

Note :—According to Tarangini, the root means, 1. आप्रवणं, or 2. उत्प्लवनम् or 3. उत्प्लुत्यगमनं ॥ According to Bhoja, it means उद्धरणम् also.

२२६२ । इदितो नुम् धातोः । ७ । १ । ५८ ।

स्कुन्दते । चुस्कुन्दे । 'श्विदि श्वैत्ये' । अकर्मकः । श्विन्दते । शिश्विन्दे । 'वदि ११ अभिवादनस्तुत्योः' । वन्दते । ववन्दे । 'भदि १२ कल्याणे सुखे च' । भन्दते । बभन्दे । 'मदि १३ स्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु' । मन्दते । ममन्दे । 'स्पदि १४ किंचिच्चलने' । स्पन्दते । पस्पन्दे । 'क्लिदि १५ परिदेवने' । शोक इत्यर्थः । सकर्मकः । क्लिन्दते चैत्रम् । चिक्लिन्दे । 'मुद १६ हर्षे' । मोदते । 'दद १७ दाने' ददते ।

2262. न् is added after the vowel of the root, in a root which has an indicatory इ in the Dhâtupâṭha.

Thus स्कुन्द + शप् + ते = स्कुन्दते, स्कुन्दसे, स्कुन्दे ॥ Perfect :—चुस्कुन्दे, चुस्कुन्दिषे, चुस्कुन्दिवहे ॥ लुट्—स्कुन्दिता ॥ लृट्—स्कुन्दिष्यते ॥ लोट्—स्कुन्दताम् ॥ लङ्—अस्कुन्दत ॥ विधिलिङ्—कुन्देत ॥ आशीर्लिङ्—स्कुन्दिषीष्ट ॥ लुङ्—अस्कुन्दिष्ट ॥ लृङ्—अस्कुन्दिष्यत ।

10. श्विदि "to become white." It is an Intransitive verb. Thus Pre. श्विन्दते; Per. शिश्विन्दे ॥

11. वदि "to salute, to praise, to worship." Pre. वन्दते, Per. ववन्दे; लुट् वन्दिता &c.

Note :—प्रणतिपूर्वमभिमो वचनम् is अभिवादनम् ॥ Noun वन्द्रः = पूजकः ॥

12. भदि "to tell a good news, to be fortunate, to be glad, to honor, to shine." Pre. भन्दते, Per. बभन्दे, लुट्—भन्दिता &c.

Note:—Noun भद्र "auspicious," भद्रा "shaving."

13. मदि 'to praise to rejoice, be glad, to be drunk, or be proud, to sleep or be lazy, to shine, to move (slowly)," जाड्ये "to be languid." and जये 'to be victorious.' It is Intransitive except when meaning 'to praise' or 'to move.' Pre. मन्दते, Per ममन्दे ॥ लुट् मन्दिता ॥ Nouns:—मन्दुरा; मन्दिरम्, मन्द्रम्, मन्दारः, मन्दरः ॥

14. स्पदि "to throb, vibrate." It is Intransitive.

Pres. स्पन्दते, Per. पस्पन्दे (VII. 4. 61 S. 2259); लुट् स्पन्दिता ।

15. क्लिदि "to grieve, lament." This is a Transitive verb. Pre. क्लिन्दते चैत्रम् 'he laments for Chaitra.' Per. चिक्लिन्दे ।

16. मुद "to rejoice." Pre. मोदते ॥ Per. मुमुदे । No guṇa because कित् (I. 2. 5).

लट्—मोदते, मोदे ; मोदे ।

लिट्—मुमुदे, मुमुदाते, मुमुदिषे, मुमुदिवहे ॥

लुट्—मोदिता ॥ लृट् मोदिष्यते ॥ लोट् मोदताम् ।

लङ् अमोदत ॥ विधिलिङ् मोदेत ॥ आशीर्लिङ् मोदिषीष्ट ॥

लुङ् अमोदिष्ट ॥ लृङ् अमोदिष्यत ॥

Nouns :—मोदनः ; मुत ; मुदिरः ; मुद्गः ; मुद्रा ।

17. दद 'to give, present." Pre. ददते, Per. देदे—But this is a wrong form, as the following sutra applies.

२२६३ । न शसददवादिगुणानाम् । ६ । ४ । १२६ ।

शसेर्ददेर्वकारादीनां गुणशब्देन भावितस्य च योऽकारस्तस्यैत्वाभ्यासलोपौ न । दददे । दददाते । ददृदिरे । 'ष्वद १८ स्वर्द १९ आस्वादने' । अयमनुभवे सकर्मकः । रुचावकर्मकः ।

2263. ए is not substituted for the अ of शस्, दद्, or of roots beginning with a व, or of such verbal stems in which the अ results through the substitution of Guṇa, though the affixes of the Perfect being कित् or ङित् follow, or the seṭ थल्, nor is the reduplicate elided.

Thus (विशशसतुः, विशशसुः, विशशसिथे) दददे, दददाते, दददिरे ॥ लट् । ददते, ददसे, ददे ॥ लिट्, दददे, दददाते, दददिषे, दददे ॥ लुट् ददिता ॥ लृट् ददिष्यते ॥ लोट् ददताम् ॥ लङ् अददत ॥ विधिलिङ् ददेत ॥ आशीर्लिङ् ददिषीष्ट । लुङ् अददिष्ट ॥ लृङ् अददिष्यत ॥

(Of roots beginning with व्:-ववमतुः, ववमुः, ववमिथ. ॥ Of roots where अ is the result of guṇa, विशशरतुः, विशशरुः, विशशरिथ, लुलविथ, पुपविथ॥ गुणशब्दाभिनिर्वृत्तस्यार्धच्छस्यौकारस्य चायमकार इति एत्वं प्रतिषिध्यते ॥)

The अ of Guṇa may result either from the guṇa of ऋ as कृ changed to कर् or of उ changed to ओ again changed to अव् as लु—लव ॥

18. ष्वद, 19 स्वर्द "to taste, to be liked, be sweet, be pleasant to the taste: to sweeten." This root is Transitive when meaning "to experience *i. e.* to taste." and it is Intransitive when meaning "liking" *i. e.* to be liked. According to Kshîraswâmî it means संवरणे "to choose." Transitive ; as स्वदन्ति देवा उपा निहव्य ॥ It is Parasmaipadi here as a Vaidic Irregularity. Intransitive, as दधि स्वदते देवदत्ताय "curd is pleasant to the taste of Devadatta."

It is conjugated regularly. The initial ष् in ष्वद is changed to स by the following :—

२२६४ । धात्वादेः षः सः । ६ । १ । ६४ ।

धातोरादेः षस्य सः स्यात् । 'सात्पदाद्योः' (२१२३) इति षत्वनिषेधः । अनुस्वदते । सस्वदे । स्वर्दते । सस्वर्दे । 'उर्द २० माने क्रीडायां च' ।

2264. There is the substitution of स in the room of the ष्, being the initial of a verbal root as enunciated in the Dhâtupâṭha.]

Therefore ष्वद् is changed to स्वद्, and this स is not again changed to ष, because of the prohibition of sûtra VIII. 3. 111. S. 2123. Thus अनुस्वदते, लिट्:—सस्वदे ॥ Similarly स्वर्दते, सस्वर्दे ॥ Generally the root स्वद is preceded by the upasarga आ, as आस्वदते रसम् ॥

20. उर्द 'to measure, to play." By force of च "and," this root also means 'to taste.' According to Sanmatâ, the word मान does not mean 'measure' but सुख or happiness, and "to be cheerful or easy."

Thus उर्द+शप्+ते ॥ Here applies the following sûtra.

२२६५ । उपधायां च । ८ । २ । ७८ ।

धातोरुपधाभूतयो रेफवकारयोर्हल्परयोः परत इको दीर्घः स्यात् । ऊर्दते । ऊर्दाञ्चक्रे । 'कुर्द २१ खुर्द २२ गुर्द २३ गुद २४ क्रीडायामेव' । कूर्दते । चुकूर्दे । खूर्दते । गोदते । जुगुदे । 'षूद २५ क्षरणे' सूदते । सुषूदे ।

सेवसृप्सृरतृसृज्रतृस्त्यान्ये दन्त्याजन्तसादयः ।

एकाचः षोपदेशाः ष्वष्क्स्विद्स्वद्स्वञ्जस्वपस्मिङः ॥

दन्त्यः केवलदन्त्यो न तु दन्तोष्ठजोऽपि । ष्वष्कादीनां पृथग्ग्रहणाज्ज्ञापकात् । 'ह्राद २६ अव्यक्ते शब्दे' । ह्रादते । जह्रादे । 'ह्लादी २७ सुखे च' । चादव्यक्ते शब्दे । ह्लादते । 'स्वाद २८ आस्वादने' । स्वादते । 'पर्द २९ कुत्सिते शब्दे' । गुदरव इत्यर्थः । पर्दते । 'यती ३० प्रयत्ने' । यतते । येते । 'युतृ ३१ जुतृ ३२ भासने' । योतते । युयुते । जोतते । जुजुते । 'विथृ ३३ वेथृ ३४ याचने' । विविथे । विवेथे । 'श्रथि ३५ शैथिल्ये' । श्रन्थते । 'ग्रथि ३६ कौटिल्ये' । ग्रन्थते । 'कत्थ ३७ श्लाघायाम्' । कत्थते । एधादयोऽनुदात्तेतो गताः ।

अथाष्टात्रिंशत्तवर्गीयान्ताः परस्मैपदिनः । 'अत ३८ सातत्यगमने' । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) । आत । आततुः । आतुः । लुङि 'आतिस्' 'ई' इति स्थिते ।

2265. The short इ or उ of a root is lengthened, when the verb has र् or व् as its penultimate letter, and is followed by a consonant.

The anuvṛitti of हलि is current from the preceding Ashṭâdhyâyî sûtra. The root must end in a consonant, and must have a र् or व् as preceding such consonant, for the application of this rule.

Therefore the उ is lengthened. Thus we have.

लट् ऊर्दते ; लिट्: ऊर्दाञ्चक्रे । लुट् ऊर्दिता । लृट् ऊर्दिष्यते । लोट् ऊर्दताम् । लङ् और्दत । विधिलिङ् ऊर्देत । आशीर्लिङ् ऊर्दिषीष्ट । लुङ् और्दिष्ट । लृङ् और्दिष्यत ॥

21. कुर्द, 22 खुर्द, 23 गुर्द, 24 गुद. In Kaiyyaṭa, Purushakara and Maiytreya the root गुर्द is not found. In Sanmatâ, Amoghâ, Vistara and Chandra all the first three roots are given. In Charaka गुद क्रीडा is taken as one word meaning गुद विहार ॥ But according to Maitreya and Kâśyapa, गुद is a separate root. So all the four roots mean "to play." The force of एव here implies that roots have numerous meanings, but here one meaning alone is to be taken, namely "to play."

Thus कूर्दते, चुकूर्दे ; खूर्दते ; गूर्दते ; गोदते, जुगुदे ॥

In future the words लट् लिट् &c. will often be omitted. It is to be understood that the words are arranged in that order. As. 1. कूर्दते, 2. चुकूर्दे ; 3. कूर्दिता 4. कूर्दिष्यते ; 5. कूर्दताम् ; 6 अकूर्दत 7. कूर्दत, 8. कूर्दिषीष्ट, 9. अकूर्दिष्ट, 10. अकूर्दिष्यत ॥

25. षूद "to flow, effuse, pour out, distil." It is an Intransitive verb in these senses. When meaning 'to strike, hurt, wound, kill, destroy," it is Transitive, as मधुसूदन formed by ल्यु of III. 1. 134. S. 2896. The causative has the additional sense of "to cook, dress, season, prepare." As अग्निर्हव्यं शमिता सूदयति (संस्करोति) ॥ So also अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं सूदन्तु (=स्वादु कुर्वन्तु)

Thus सूदते, P. सुषूदे, ॥ लुट्=सूदिता । Noun सूदः "a cook, a morass."

NOTE:—Why do we say 'initial, in the preceding sûtra 2264'? Observe—कर्षति, कृषति ॥ Why have then roots been exhibited in the Dhâtupâṭha with an initial ष, when for all practical purposes this ष is to be replaced by स, would it not have been easier to spell at once these words with a स? This appears cumbersome no doubt, but the spelling of the roots with ष is for the sake of brevity. Certain roots change their स into ष when preceded by certain letters: those roots which thus change their letters for ष have been at once taught with an initial ष, and thus by VIII. 2 59 their स is changed to ष ॥ Thus from सिव — insetad of सिसेव we have सिषेव ॥ This root is exhibited in the Dhâtupâṭha with a ष, and thus we know that the स must be changed to ष ॥ Otherwise a list of such roots would have to be separately given.

One must refer to the Dhâ tupâṭha for a list of the roots beginning with ष ॥ As a general rule, however, all monosyllabic roots beginning with a स and followed by a vowel or a dental letter have been taught in the Dhâtupâṭha as beginning with an initial ष, as well as the following roots स्वष्क्, स्विद्, स्वद्, स्वंज स्वप, and स्मि though followed by म् or व् ॥ The following roots though followed by a vowel or dental are not taught with an initial ष viz. सेक्, सृप्, सृ स्तृ, सृज्, स्तृ, स्त्या ॥

The "dental" here means the dental pure and simple. *i. e.* त, थ, द, ध, न, and not dento-labial व ॥ This we infer from the inclusion of स्वस्क &c. in the list, which are followed by व् । Had व् been included in the term "dental" there was no necessity of teaching स्वस्क &c. separately.

Note :—To complete the description of verbs, we shall anticipate matter and give under each root its various derivative roots also, such as the Passive stem, the Causative (णिजन्त), the Desiderative (सनन्त), the Intensive with यङ् and the Intensive without यङ् (यङ् लुगन्त); as well as some Krit derivatives where necessary. In this we have followed the Mâdhaviya Dhatuvritti. We repeat therefore, the conjugation of the twenty five roots already taught.

भू १ सत्तायाम् ।

1. √Bhû, to be.

1. √Bhû, Parasmai. Pre. भवति । Per. बभूव । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imperative भवतु । Imper. अभवत् । Pote. भवेत् । Bene. भूयात् । Aorist अभूत् । Cond. अभविष्यत् । Pre Part. भवन् । Per. Part. बभूवान् । Past Part. Pass भूतः । Act. भूतवान् । Fut. भविष्यन् । Ger. भूत्वा । Infini. भवितुम् ॥ Adj. भवितव्यः, भवनीयः, भव्यः ॥

1. √Bhû, Atmane. Pre. भवते । Per. बभूवे । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यते । Imperative भवताम् । Imper. अभवत । Pote. भवेत । Bene. भविषीष्ट । Aorist अभविष्ट । Condi. अभविष्यत । Pre. Part. Atmane भवमानः । Per. Part. Atmane, बभूवानः । Fut. भविष्यमाणः ॥

1. √Bhû, Passive. Pre. भूयते । भूयेते । भूयन्ते । भूयसे । भूयेथे । भूयध्वे । भूये । भूयावहे । भूयामहे । Per. बभूवे । I Fut. भविता or भाविता । भविताहे or भाविताहे । I Fut. भ (भा) विष्यते । भविष्ये or भाविष्ये । Imperative भूयताम् । भूयै । Imper. अभूयत । अभूये । Pote. भूयेत । भूयेय । Bene. भ (or भा०) विषीष्ट । भ (or भा०) विषीय । Aorist अभावि or अभविष्ट or अभाविष्ट । अभाविषाताम् । अभविष्टाः or अभाविष्ठाः । अभविषि or अभाविषि । अभविष्वहि । Condi. अभविष्यत or अभाविष्यत । अभविष्ये or अभाविष्ये । Past Part. Pass. भूतः । Past Part. Act. भूयमानः । Fut. भविष्यमाणः ॥

1. √Bhû, Causative. Parasmaipadi. Pre. भावयति । Per. भावयां चकार I Fut. भावयिता । II Fut. भावयिष्यति । Imperative भावयतु । भावयतात् । Imper. अभावयत् । Pote. भावयेत् । Bene. भाव्यात् । Aorist अबीभवत् । Condi. अभावयिष्यत् ॥

1. √Bhû, Causative, Atmanepadi. Pre. भावयते । Per. भावयां चक्रे । I Fut. भावयिता । II Fut. भावयिष्यते । Imperative भावयताम् । Imper. अभावयत । Pote. भावयेत । Bene. भावयिषीष्ट । Aorist अबीभवत । Condi. अभावयिष्यत ॥

1. √Bhû, Causative, Passive. Pre. 1st. S. भाव्ये । Per. भावयां चक्रे । I Fut. भावयिताहे or भाविताहे । II Fut. भावयिष्ये । Imperative भाव्यै । Imper. अभाव्ये । Pote भाव्येय । Bene. भावयिषीय or भाविषीय । Aorist अभावयिषि or अभाविषि । Condi. अभावयिष्ये or अभाविष्ये ॥

1. √Bhû, Desiderative, Parasmaipadi. Pre. बुभूषति । Per. बुभूषांचकार । I Fut. बुभूषिता । II Fut. बुभूषिष्यति । Imperative बुभूषतु, बुभूषतात् । Imper. अबुभूषत् । Pote. बुभूषेत् । Bene. बुभूष्यात् । Aorist अबुभूषीत् । Condi. अबुभूषिष्यत् ॥

1. √Bhû, Desiderative, Atmanepadi. Pre. (व्यति) बुभूषते । बुभूषे । Per. (व्यति) बुभूषांचक्रे । बुभूषांचक्रे । I Fut. (व्यति) बुभूषिता बुभूषिताहे ॥ II Fut. (व्यति) बुभूषिष्यते

बुभूषिष्ये। Imperative (व्यति) बुभूषताम्। बुभूषे। Imper. (व्यति) अबुभूषत। अबुभूष। Pot. (व्यति)। बुभूषेत। बुभूषेय। Bene. (व्यति) बुभूषिषीष्ट। बुभूषिषीय। Aorist (व्यति) अबुभूषिष्ट अबुभूषिष्टः। अबुभूषिषि। Condi.. अबुभूषिष्यत्। अबुभूषिष्ये॥

1. √Bhu, Desiderative, Passive. Pre बुभूष्यते। बुभूष्ये। Per. बुभूषां चक्रे। बुभूषा चक्रे। I Fut. बुभूषिता बुभूषिताहे। II. Fut. बुभूषिष्ये। बुभूषिष्ये। Imperative 1st. S. बुभूष्यै। Imper. 1st. S. अबुभूष्ये। Pote. 1st. S. बुभूष्येय। Bene. 1st. S. बुभूषिषीय। Aorist अबुभूषि। अबुभूषिष्ठाः। अबुभूषिषि। Cond. 1 S. अबुभूषिष्ये॥

1. √Bhû, Yañ Intensive. Pre. बोभूयते। Per. बोभूयां or बोभवां चक्रे। I Fut. बोभूयिता। II Fut. बोभूयिष्यते। Imperative बोभूयताम्। Imper. अबोभूयत। Pote. बोभूयेत। Ben. बोभूयिषीष्ट। Aorist अबोभूयिष्ट। Condi. अबोभूयिष्यत॥

1. √Bhû, Yañ luk. Pre. बोभवीति or बोभोति। बोभूतः। बोभुवति। बोभवीषि or बोभोषि। बोभूथः। बोभूथ। बोभवीमि or बोभोमि। बोभूवः। बोभूमः। Per, बोभवांचकार बोभाव or बोभूव। बोभूवतुः। बोभूवुः। बोभूविथ or बोभविथ। बोभूवथुः। बोभूव। बोभव बोभाव or बोभूव। बोभूविव or बोभुविव। बोभुविम or बोभूविम। I Fut. बोभविता II Fut. बोभविष्यति। Imperative बोभवीतु, बोभोतु or बोभूतात्। बोभूताम्। बोभुवतु। बोभूहि। बोभूतम्। बोभूत। बोभवानि। बोभवाव। बोभवाम। Imper. अबोभवीत् or अबोभोत् अबोभूताम्। अबोभवुः। अबोभोः or अबोभवीः। अबोभूतम्। अबोभूत। अबोभवम्। अबोभूव अबोभूम। Pote. बोभूयात्। बोभूयाताम् बोभूयुः। Bene. बोभूयात्। बोभूयास्ताम्। बोभूयासुः Aorist अबोभूवीत्, । अबोभूत्, अबोभोत्, अबोभावीत्, अबोभवीत्। 3rd, Dual. अबोभूताम् 3rd. Pl. अबोभूवन् (?) अबोभूवुः, अबोभाविषुः अबोभवुः। 2. S. अबोभूः, अबोभूवीः, अबोभोः, अबोभवीः or अबोभावीः। अबोभूतम्। अबोभूत। अबोभूवम् or अबोभाविषम्। अबोभूव or अबोभाविष्व, अबोभूम or अबोभाविष्म॥

एध २ वृद्धौ।

2. √Edha, to prosper. Pre. एधते। Per. एधां चक्रे। I Fut, एधिता। II Fut. एधिष्यते। Imperative एधताम्। Imper. ऐधत। Pote. एधेत। Bene. एधिषीष्ट। Aorist ऐधिष्ट। Condi. ऐधिष्यत। Pass. एध्यते। Aor. ऐधि (भवत)। Desi. एदिधिषते। Past. Part. Pass. एधितः Noun :—एधः॥

2 √Edha, Causative. Pre. एधयते or ति। Per. एधयां चक्रे। I Fut. एधयिता। एधयिताहे or °सि। II Fut. एधयिष्यते-°ति। Imperative एधयताम्-°तु। Imper. ऐधयत-°त्। Pote. एधयेत-°त्। Bene. एधयिषीष्ट or एध्यात्। Aorist ऐदिधत-°त्॥

स्पर्ध ३ संघर्षे।

3. √Spardha, to contend pre. स्पर्द्धते। Per. पस्पर्द्धे। I Fut. स्पर्धिता। II Fut. स्पर्धिष्यते। Imperative स्पर्धताम्। Imper. अस्पर्धत। Pote. स्पर्धेत। Bene स्पर्धिषीष्ट। Aorist अस्पर्धिष्ट। Condi. अस्पर्धिष्यत। Pass. स्पर्ध्यते। लोट् स्पर्धताम्। लङ् अस्पर्ध्यत। लिङ् स्पर्ध्येत लुङ्, चिण् अस्पर्धि॥ Causative स्पर्धयति.॥ Desi. पिस्पर्धिषते। लिट्, पिस्पर्धिषां चक्रे। लुट्, पिस्पर्धिषिता। Passive पिस्पर्धिष्यते। Intensive पास्पर्ध्यते। लिट् पास्पर्धां चक्रे। लुट् पास्पर्धिता॥ Noun. स्पर्द्धा॥

3. √Spardha, Yañ luk. Pre. पास्पर्द्धि or °र्धीति। पास्पर्द्धः। पास्पर्द्धति। पास्पर्त्सि। पास्पर्द्धः। Per. पास्पर्धां चकार। I Fut. पास्पर्धिता। II Fut. पास्पर्धिष्यति। Imperative पास्पर्द्धात् पास्पर्द्धु। पास्पर्द्धाम्। पास्पर्द्धु। पास्पर्द्धि। Imper. अपास्पर्त् or °द् अपास्पर्द्धाम्। अपास्पर्धुः। अपास्पर्त्-°र्द् or अपास्पाः। Pote. पास्पर्द्धात्। पास्पर्द्धाताम्।

पास्पर्द्धयुः । Bene. पास्पर्द्ध्यात् । पास्पर्द्ध्यास्ताम् । Aorist अपास्पर्द्धीत् । अपास्पर्द्धिष्टां । अपास्पर्दिधुः । अपास्पर्द्धीः । अपास्पर्द्धिषम् । Condi. अपास्पर्द्धिष्यत् ॥

गाधृ ४ प्रतिष्ठालिप्सयोः (ग्रन्थे च) ।

4. √Gâdhṛi, 1. to stand, 2. to seek or covet, 3 to compile. Pre. गाधते । गाधसे । गाधे । Per. जगाधे । I Fut. गाधिता । गाधितासे । II Fut. गाधिष्यते । Imperative गाधताम् । गाधस्व । गाधै । Imper. अगाधत । अगाधथाः । अगाधे । Pote. गाधेत । गाधेथाः । गाधेय । Bene. गाधिषीष्ट । Aorist अगाधिष्ट । अगाधिष्ठाः । अगाधिषि । Condi. अगाधिष्यत । Pass. गाध्यते । Desi. जिगाधिषते । Inten. जागाध्यते । Fut. गाधिष्यमाणः । Nouns. गाधनः । गाधि ॥

4. √Gâdhṛi, Causative. Pre. गाधयति । Per. गाधयां चकार । I Fut. गाधयिता । II Fut. गाधयिष्यति । Imperative गाधयतु । Imper. अगाधयत् । Pote. गाधयेत् । Bene. गाध्यात् । Aorist अजगाधत् । Condi अगाधयिष्यत् ॥

4. √Gâdhṛi, Desiderative. Pre. जिगाधिषते । Per जिगाधिषां चक्रे । I Fut. जिगाधिषिता । II Fut. जिगाधिषिष्यते । Imperative जिगाधिषताम् । Imper. अजिगाधिषत । Pote. जिगाधिषेत । Bene. जिगाधिषिषीष्ट । Aorist अजिगाधिषिष्ट । Condi. अजिगाधिषिष्यत । Passive of Desiderative. जिगाधिष्यते । Aorist अजिगाधिषि ॥

4. √Gâdhṛi, Intensive. Pre. जागाध्यते । Per. जागाधां चक्रे । I Fut. जागाधिता । II Fut. जागाधिष्यते । Imperative जागाध्यताम् । Imper. अजागाध्यत । Pot. जागाध्येत । Ben. जागाधिषीष्ट । Aor. अजागाधिष्ट । Con. अजागाधिष्यत । 11. Pass. Ao. अजागाधि ॥

4. √Gâdhṛi, Yaṅ luk. Pre. जागाद्धि । 2. S. जाघात्सि । Per. जागाधां चकार । I Fut. जागाधिता । II Fut. जागाधिष्यति । Impertive जागाद्धु or जागाद्धात् । 1st. S. जागाधानि । Imper. अजाघात्-°द् 2. S. अजाघाः or अजाघात्-°द् । Pote. जागाध्यात् । जागाध्याताम् । Bene. जागाध्यात् । जागाध्यास्ताम् । Aorist अजागाधीत् । अजागाधिष्टाम् । Condi. अजागाधिष्यत् ॥

बाधृ ५ लोडने ।

5. √Bâdhṛi, to harass. Pre. बाधते । Per. बबाधे । I Fut. बाधिता । II Fut. बाधिष्यते । Imperative बाधताम् । Imper. अबाधत । Pote. बाधेत । Bene. बाधिषीष्ट । Aorist अबाधिष्ट । Condi. अबाधिष्यत । Pass. बाध्यते । Caus. बाधयति, बाधयते । Desi. बिबाधिषते । Inten. बाबाध्यते । Pre. Part. Atmane बाधमानः । Past Part. Pass. बाधितः । Past Part. Act बाधितवान् । Fut. बाधिष्यमाणः । Ger. बाधित्वा । Infini. बाधितुम् । Adj. बाधितव्यं । बाधनीयं बाध्यम् । Nouns बाहु ; भद्रबाहुः ॥

नाधृ ६, नाथृ ७ याच्ञोपतापैश्वर्याशीःषु ।

6. √Nâdhṛi, 7 √Nâthṛi, to trouble ; to ask ; to have power ; to bless. Pre. नाथति । A. नाथते । Per. ननाथ । A. ननाथे । I Fut. नाथिता । A. नाथिता । II Fut. नाथिष्यति । A. नाथिष्यते । Imperative नाथतु । A. नाथताम् । Imper. अनाथत् । A. अनाथत । Pote. नाथेत् । A. नाथेत । Bene. नाथ्यात् । A. नाथिषीष्ट । Aorist अनाथीत् । A. अनाथिष्ट । Condi. अनाथिष्यत् । A. अनाथिष्यत ॥

दध ८ धारणे ।

8. √Dadha, to hold. Pre. दधते । Per. देधे । देधाते । देधिरे । देधिषे । देधे । देधिवहे । I Fut. दधिता । II Fut. दधिष्यते । Imperative दधताम् । Imper. अदधत ।

Pote. दधेत । Bene. दधिषीष्ट । Aorist अदधिष्ट । Condi. अदधिष्यत । Pass. दध्यते । Caus. दाधयति, दाधयते । Desi. दिदधिषते । Inten. दादध्यते ॥

8. √Dadha, Desiderative. Pre. दिदधिषते । Per. दिदधिषांचक्रे । I Fut. दिदधिषिता । II Fut. दिदधिषिष्यते । Imperative दिदधिषताम् । Imper. अदिदधिषत । Pote. दिदधिषेत । Bene. दिदधिषिषीष्ट । Aorist अदिदधिषिष्ट । Condi. अदिदधिषिष्यत । Desi. Passive दिदधिष्यते । Pass. दध्यते । लोट्—दध्याताम् । लङ् – अदध्यत । लिङ् – दध्येत । लुङ्—चिण् अदाधि ॥

8. √Dadha, Yaṅ Intensive. Pre दादध्यते । Per. दादधां चक्रे । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यते । Imve. दादध्यताम् । Imp. अदादध्यत । Pot. दादध्येत । Ben. दादधिषीष्ट । Aor. अदादधिष्ट । Con. अदादधिष्यत ॥

8. √Dadha, Yaṅ luk. Pre. दादद्धि । दादद्धः दाधत्सि । दादध्मि । Per. दादधां चकार । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यति । Imperative दादद्धु or दादद्धात दादद्धि । दादधानि । Imper. अदाधत्–°द् अदादद्धोम् । अदादधुः । अदाधाः । अदादद्ध अदादधम् । Pote. दादध्यात् । दादध्याताम् । Bene. दादध्यात् । दादध्यास्ताम् । Aorist अदादधीत् or° दाधीत् । अदादधिष्टाम् or° दाधिष्टाम् । Condi. अदादधिष्यत् ॥

स्कुदि ९ आप्रवणे ।

9. √Skudi, to jump; to raise. Pre. स्कुन्दते । Per. चुस्कुन्दे । I Fut. स्कुन्दिता II Fut. स्कुन्दिष्यते । Imperative स्कुन्दताम् । Imper. अस्कुन्दत । Poten स्कुन्देत । Bene स्कुन्दिषीष्ट । Aorist. अस्कुन्दिष्ट । Condi. अस्कुन्दिष्यत । Pass. स्कुन्द्यते । । Caus. स्कुन्दयति स्कुन्दयते । Desi. चुस्कुन्दिषते । Inten. चोस्कुन्द्यते । *Noun.* स्कुन्दनः ॥

9. √Skudi, Passive. Pre. स्कुन्द्यते । Imperative. स्कुन्द्यताम् । Imper. अस्कुन्द्यत । Poten. स्कुन्द्येत । Aorist. अस्कुन्दि ॥

9. √Skudi, Desiderative. 1. चुस्कुन्दिषते । 2. चुस्कुन्दिषाञ्चक्रे । 3. चुस्कुन्दिषिता । 4. चुस्कुन्दिषिष्यते । 5. चुस्कुन्दिषताम् । 6. अचुस्कुन्दिषत । 7. चुस्कुन्दिषेत । 8. चुस्कुन्दिषिषीष्ट । 9. अचुस्कुन्दिषिष्ट । 10. अचुस्कुन्दिषिष्यत ॥

9. √Skudi, Intensive. 1, चोस्कुंद्यते । 2. चोस्कुन्द्याञ्चक्रे । 3. चोस्कुन्दिता । 4. चोस्कुन्दिष्यते । 5. चोस्कुन्द्यताम् । 6. अचोस्कुन्द्यत । 7. चोस्कुंद्येत । 8. चोस्कुन्दिषीष्ट । 9. अचोस्कुन्दिष्ट । 10. अचोस्कुन्दिष्यत ॥

9. √Skudi, Yaṅ luk. 1. चोस्कुन्दीति or चोस्कुन्ति । 2. चोस्कुन्दाञ्चकार । 6 अचोस्कुन् । Caus. स्कुन्दयति ॥

श्विदि १० श्वैत्ये ।

10. √Svidi, to become white. It is conjugated like √Skudi. Pre. श्विन्दते । Per. शिश्विन्दे । I Fut. श्विन्दिता । II Fut. श्विन्दिष्यते । Imperative. श्विन्दताम् । Imper. अश्विन्दत । Poten. श्विन्देत । Bene. श्विन्दिषीष्ट । Aorist. अश्विन्दिष्ट । Condi. अश्विन्दिष्यत । Pass. श्विंद्यते । Caus. श्विन्दयति, श्विन्दयते । Desi. शिश्विन्दिषते । Inten. शेश्विन्द्यते । Noun. श्वेतः ॥

वदि ११ अभिवादनस्तुत्योः ।

11. √ Vadi, to salute, to adore. Pre. वन्दते । Per. ववन्दे । I Fut. वन्दिता । II Fut. वन्दिष्यते । Imperative वन्दताम् । Imper. अवन्दत । Pote. वन्देत । Bene. वन्दिषीष्ट । Aorist. अवन्दिष्ट । Condi. अवन्दिष्यत । Pass. वन्द्यते । Caus. वन्दयति, वन्दयते, । Desi. विवन्दिषते । Inten. वावन्द्यते । Nouns. वन्द्रः । वन्दी । वन्दारुः । वन्दा । वृन्दारक ॥

भदि १२ कल्याणे सुखे च ।

12. √Bhadi, to tell a good news; to be glad. It is conjugated like √skudi. Pre. भन्दते। Per. बभन्दे । I Fut भन्दिता। II Fut. भन्दिष्यते ।। Imperative भन्दताम्। Imper. अभन्दत। Poten. भन्देत। Bene. भन्दिषीष्ट। Aorist. अभन्दिष्ट। Cond. अभन्दिष्यत। Noun. भद्रं ॥

मदि १३ स्तुति मोद मद स्वप्न गतिषु ।

13. √Madi, to praise; to be glad; to be drunk; to sleep; to move slowly, to shine; to languish. This root is also found in the Divâdi and Churâdi classes. Pre. मन्दते। Per. ममन्दे। I Fut. मन्दिता। II Fut. मन्दिष्यते। Imperative. मन्दताम् Imper. अमन्दत। Poten. मन्देत। Bene. मन्दिषीष्ट। Aorist. अमन्दिष्ट। Condi. अमन्दिष्यत Pass. मन्द्यते। Caus. मन्दयति, मन्दयते। Desi. मिमन्दिषते, Inten. मामन्द्यते। Noun. मन्दुरा, मन्दिरम्, मन्द्रम्, मन्दारः, मन्दरः ॥

स्पदि १४ किंचिच्चलने ।

14. √Spadi, to shake; to tremble. Pre. स्पन्दते। Per. पस्पन्दे। I Fut. स्पन्दिता। Pass. स्पन्द्यते। Caus. स्पन्दयति, स्पन्दयते। Desi पिस्पन्दिषते। Inten. पास्पन्द्यते।

क्लिदि १५ परिदेवने ।

15. √Klidi, to lament. Pre. क्लिन्दते। Per. चिक्लिन्दे। I Fut. क्लिन्दिता। Pass. क्लिन्द्यते। Caus. क्लिन्दयति, क्लिन्दयते। Desi. चिक्लिन्दिषते। Inten. चेक्लिन्द्यते। Noun. क्लेदा ॥

मुद १६ हर्षे ।

16. √Muda, to rejoice. Pre. मोदते। मोदेते। मोदन्ते। मोदसे। मोदेथे। मोदध्वे। मोदे। मोदावहे। मोदामहे। Per. मुमुदे। मुमुदाते। मुमुदिरे। मुमुदिषे। मुमुदिवहे। I Fut. मोदिता। II Fut. मोदिष्यते। Imperative. मोदताम्। Imper. अमोदत। Pote, मोदेत। Bene. मोदिषीष्ट Aorist. अमोदिष्ट। Condi. अमोदिष्यत ॥

16. √Muda, Passive. Pre. मुद्यते। Imperative. मुद्यताम। Imper. अमुद्यत। Pote. मुद्येत। Aorist. अमोदि।

16. √Muda, Desi. 1. मुमुदिषते or मुमोदिषते। 2. मुमुदिषांचक्रे। मुमोदिषांचक्रे ॥

16. √Muda, Inten. 1. मोमुद्यते। 2. मोमुदां चक्रे। 3. मामुदिता ॥

16. √Muda, Caus. 1. मोदयति। 2. मोदयांचकार। Aor. अमूमुदत्। Past. Part. Pass. मुदितम् or मोदितम्। Past. Part. Act. प्रमुदितवान् or प्रमोदितवान्। Ger. मुदित्वा or मोदित्वा ॥

16. √Muda, Yañ luk Pre. मोमोत्ति or मोमुदीति। मोमुत्तः। मोमुदति। मोमोत्सि or मोमुदीषि। 1. S, मोमोद्मि or मोमुदीमि। d. मोमुद्वः। Per. मोमोदांचकार। I Fut. मोमोदिता। II Fut. मोमोदिष्यति। Imperative, मोमोत्तु or मोमुत्तात् or मोमुदीतु। 2. S. मोमुद्धि। 1. S. मोमुदानि। d. मोमुदाव। Imper, अमोमुदीत् or अमोमोत्-°द. अमोमुत्ताम्। 2. S. अमोमोत्-मोद or अमोमोः or अमोमुदीः। 1. S. अमोमुदम्। Pote. मोमुद्यात्। मोमुद्याताम्। Bene. मोमुद्यात्। मोमुद्यास्ताम्। Aorist. अमोमोदीत्। अमोमोदिष्टाम्। Condi. अमोमोदिष्यत् ॥

दद १७ दाने ।

17. √Dada, to give. Pre. ददते। ददसे। ददे। Per. दददे। दददाते। दददिषे। दददे। I Fut. ददिता। II Fut. ददिष्यते। Impera. ददताम्। Imper. अददत। Poten, ददेत।

Bene. ददिषीष्ट। Aorist अददिष्ट। Condi. अददिष्यत। Pass. दद्यते. Imperative. दद्यताम्। Imper;. अदद्यत। Pot. दद्येत। Aor. अदादि Caus. दादयति, दादयते। Desi. दिददिषते। Inten. दोदद्यते। Yaṅ luk. दाददीति or दादत्ति। Noun.

ष्वद् १८, स्वर्द् १९ आस्वादने।

18. √Shvada, 19 √Svarda, to taste. Pre. स्वदते; स्वर्दते। Per. सस्व। सस्वर्दे। I Fut. स्वदिता; स्वर्दिता। Pass. स्वद्यते, स्वर्द्यते। Caus. स्वादयति, स्वादयते, स्व। यति, स्वार्दयति। Aorist. असिष्वदत्। C. Desiderative सिस्वादयिषति। Desi. सिस्वदिष। सिस्वर्दिषते. । Inten. सास्वद्यते, सास्वर्द्यते, Yaṅ luk सास्वदीति or सास्वत्ति। Noun. स्वादुः।

उर्द् २० माने क्रीडायां च।

20. √Urda, to measure; to play; to taste. Pre. ऊर्दते Per. ऊर्दांचक्रे। Fut. ऊर्दिता। II Fut. ऊर्दिष्यते। Imper. ऊर्दताम्। Impera. और्दत। Pote. ऊर्देत। Bene. ऊर्दिषीष्ट। Aorist. और्दिष्ट। Condi. और्दिष्यत। Caus. ऊर्दयति, ऊर्दयते Aorist और्दिदत्। Desi. ऊर्दिदिषते।

कुर्द् २१, खुर्द् २२, गुर्द् २३, गुद् २४ क्रीडायामेव।

21. √Kurda. to play. Pre. कूर्दते। Per. चुकुर्दे। I Fut. कूर्दिता। II Fut. कूर्दिष्यते। Imperative कूर्दताम्। Imper. अकूर्दत। Pote कूर्देत। Bene. कूर्दिषीष्ट। Aorist अकूर्दिष्ट। Condi. अकूर्दिष्यत। Pass. कूर्द्यते। Caus. कूर्दयति, कूर्दयते। Aorist अचुकूर्दत्। Desi. चुकूर्दिषते।

21 √Kurda Yaṅ luk. Pre. चोकूर्दीति or चोकूर्त्ति। चोकूर्त्तः। Per. चोकूर्दां चकार। I Fut. चोकूर्दिता। Imper. अचोकूर्दीत् or अचोकूर्त् – °र्द्। अचोकूः or अचोकूर्त् – °द्। Pass. कूर्द्यते। Caus. कूर्दयति। Aorist अचुकूर्दत्। Desi. चुकूर्दिषते। Inten. चोकूर्द्यते।

22. √Khurda. to play. Pre. खूर्दते। Per. चुखूर्दे। I Fut. खूर्दिता। II Fut. खूर्दिष्यते। Imperative खूर्दताम्। Imper. अखूर्दत। Pote. खूर्देत। Bene. खूर्दिषीष्ट। Aorist अखूर्दिष्ट। Condi. अखूर्दिष्यत। Pass. खूर्द्यते। Caus. खूर्दयति, खूर्दयते। Desi. चुखूर्दिषते। Inten. चोखूर्द्यते।

23. √Gurda, to play. Pre. गूर्दते। Per. जुगूर्दे। I Fut. गूर्दिता॥

24. √Guda, to play. Pre. गोदते। Per. जुगुदे। I Fut. गोदिता। Caus. गोदयति, गोदयते। Desi. जुगुदिषते, जुगोदिषते। Inten. जोगुद्यते। Ger. गुदित्वा or गोदित्वा। Noun. गुदम्। गोद॥

षूद् २५ क्षरणे।

25. √Shûda, to effuse; to flow. Pre. सूदते। Per. सुषूदे। I Fut. सूदिता। Caus. सूदयति, सूदयते। Aorist असूषुदत्। Desi. सुसूदिषते। Inten. सोसूद्यते। Yaṅ luk. सोसूत्ति। Nouns. मधुसूदनः। सूदिता (triu), सूदः 'a cook' 'mire.'

ह्राद् २६ अव्यक्ते शब्दे।

26. √Hráda, to sound, to roar, The word अव्यक्तशब्द means the sound of drums &c. Pre. ह्रादते। Per. जह्रादे। I Fut. ह्रादिता। Pass. ह्राद्यते। Aorist अह्रादि। Caus. ह्रादयति, ह्रादयते। Aorist अजीह्रदत्। Desi. जिह्रादिषते। Inten. जाह्राद्यते। Yaṅ luk जाह्रादीति or जाह्रात्ति। Noun. ह्रदः 'a lake', मद्दिकह्रदः 'a city of the Vâhikass' (IV, 2, 142, S. 1366 मद्दिकह्रदीयः)॥

ह्लादी २७ सुखे च।

27. √Hlâdî, 'to be glad or delighted, rejoice.' By force of च 'and' we draw in the anuvṛitti of avyakta—śabde and so it means 'to sound' also. Thus :— Pre. ह्रादते just like ह्लादते। The root is exhibited with a long ई as its indicatory letter and this differentiates it from ह्रद। Therefore the rule VII. 2. 14. S. 3039 applies to the Past Participle along with VI. 4. 95. S. 3073. Thus आह्लन्नः, आह्लन्नवान् (VIII. 2. 42. S. 3016.) Pre. ह्लादते। Per. जह्लादे। I Fut. ह्लादिष्यते। Pass ह्लाद्यते Caus. ह्लादयति, ह्लादयते। Desi. जिह्लादिषति। Inten, जाह्लाद्यते। Noun, आह्लादः॥

स्वाद २८ आस्वादने।

28. √Svâda, 'to taste.' It has the same meaning as the root 18. स्वद Thus स्वादते। As it is taught without a ष, in the Dhâtupâtha, so स is never changed to ष, as असिस्वदत्। Pre. स्वादते। Per. सस्वादे। I Fut. स्वादिता। Pass. स्वाद्यते। Caus. स्वादयति. स्वादयते। Desi. सिस्वादिषते। Inten. सास्वाद्यते।

पर्द २९ कुत्सिते शब्दे।

29. √Parda, to break wind. Pre. पर्दते। Per, पपर्दे। I Fut. पर्दिता। II Fut. पर्दिष्यते। Impera. पर्दताम्। Imper. अपर्दत। Poten. पर्देत। Bene. पर्दिषीष्ट। Aorist. अपर्दिष्ट। Pass. पर्द्यते। Caus. पर्दयति, पर्दयते। Desi. पिपर्दिषते। Inten. पापर्द्यते। Yaṅ luk पपर्दीति or पापर्त्ति। Noun. पृदाकुः॥

यती ३० प्रयत्ने।

30. √Yati, to attempt. Pre. यतते। Per. येते। येतिषे। I Fut. यतिता II Fut. यतिष्यते। Impera. यतताम्। Imper. अयतत। Bene. यतिषीष्ट। Aorist. अयतिष्ट। Condi. अयतिष्यत। Pass. यत्यते। Caus. यातयति. यातयते। Aorist अयीयतत्। Desi. यियतिषते। Inten. यायत्यते। Yaṅ luk यायतीति or यायत्ति। Noun. यत्नः। यतिः। Past, Part. Pass. यतितः। आयत्तः॥

युतृ ३१, जुतृ ३२ भासने।

31. √Yutṛi, 32 √Jutṛi, 'to shine,' These two roots are read with an indicatory ऋ। Therefore VII. 4. 2. S. 2572 applies and in the Aorist with चङ्, there is no shortening. As अयुयोतत्। P.P. युतितम or योतितम्। (I. 1. 21. S. 3056). pre. योतते। Per, युयुते। I Fut, योतिता। Pass, युत्यते। Caus, योतयति, योतयते Aorist. अयुयोतत्। Desi, युयुतिषते or युयोतिषते। Inten. योयुत्यते। Yaṅ luk. योयुतीति or योयोत्ति। Past, Part. Pass, युतितः or योतितः। Ger. युतित्वा or योतित्वा॥

32. √Jutṛi, to shine. Pre. जोतते। Per. जुजुते। Fut. जोतिता। Pass. जुत्यते। Caus. जोतयति, जोतयते। Aorist. अजुजोतत्। Inten. जेजुत्यते Yaṅ luk जोजुतीति or जोजोत्ति॥

विथृ ३३, वेथृ ३४ याचने।

33. √Vithṛi, 34, √Vethṛi, 'to beg.' According to Kaushika the first root is विध् ending with a ध। This view is, however, discarded by Kshiraswâmi Pre. वेथते। Per, विविथे। I Fut. वेथिता। II Fut. वेथिष्यते। Imper. वेथताम्। Imper, अवेथत। Pot, वेथेत। Ben, वेथिषीष्ट। Aor, अवेथिष्ट। Cond. अवेथिष्यत। Pass, विथ्यते Caus. वेथयति, वेथयते। Aorist अविवेथत्। Desi. विविथिषते, विवेथिषते। Inten. वेविथ्यते, Yaṅ luk वेविथीति or वेवेत्ति॥

34. √ vethṛi, to beg. The forms विवेथे (Per,)वेथ्यते (Pass., and distinguish it from the last root, Having an indicatory ऋ it never shortens the penultimate.

Both these roots take two objects. Pre. वेयते । Per. विवेथे । I Fut. वेथिता । II Fut. वेथिष्यते । Imt. वेथताम् । Imper. अवेथत । Pot, वेथेत । Ben. वेथिषीष्ट । Aor. अवेथिष्ट । Cond. अवेथिष्यत । Pass. वेथ्यते । Caus. वेथयति, वेथयते । Desi. विवेथिषते । Intensive, वेविथ्यते । yan luk वेवेथीति । or वेवेत्ति ॥

श्रथि ३५ शैथिल्ये ।

35. √ Śrathi, 'to be weak,' 'to be loose or relaxed; This root is exhibited as श्रथि, with an indicatory short इ, in order to show that a nasal should be inserted: which nasal is not elided before कित् affixes. Pre. श्रंथते । Per. शश्रंथे । I Fut श्रन्थिता । II Fut. श्रन्थिष्यते । Imperative श्रन्थताम् । Imper. अश्रन्थत । Pote. श्रन्थेत । Bene. श्रन्थिषीष्ट । Aorist. अश्रन्थिष्ट । Condi. अश्रन्थिष्यत । Pass. श्रथ्यते । Caus. श्रन्थयति, श्रन्थयते । Aorist अशश्रन्थत । Desi. शिश्रन्थिषते । Intensive शाश्रन्थ्यते । yan luk शाश्रन्थीति or शाश्रन्धि । Impe-fect अशाश्रन् । Noun श्रन्था । श्रथः । हिमश्रथः ॥

ग्रथि ३६ कौटिल्ये ।

36. √ Grathi, 'to be crooked, to be wicked, to bend.' Thus ग्रन्थते &c. like श्रन्थते &c. There is difference in the reduplication. Some read these two roots without the indicatory इ, but with an न, i e., instead of श्रथि, ग्रथि they read them as श्रन्थ and ग्रन्थ। In this view, the nasal would be elided before कित् affixes. The Perfect would be according to the view of Dhâtuvṛittikâra. But this is mistake, according to Tarangini. The author of Kâśi-kâ also does not approve the reading श्रन्थ् and ग्रन्थ्, but श्रथि and ग्रथि because under 1. 2, 6. Vârtika श्रथिग्रथि, &c. he has given the examples ग्रेथितुः in Liṭ Parasmaipada.

The root ग्रन्थ सन्दर्भे is read in the Kryâdi class also: and ग्रन्थ बन्धने in चुरादि । Pre. ग्रन्थे । Per. जग्रन्थे । I Fut. ग्रन्थिता ॥

कत्थ ३७ श्लाघायाम् ।

37. √ Kattha, to boast, to swagger, to praise. Pre. कत्थते । Per. चकत्थे । I Fut. कत्थिता । Pass. कत्थ्यते । Desi. चिकत्थिषते । Inten. चाकत्थ्यते । Yan luk चाकत्थीति । Nouns. विकत्थन । विकत्थी ॥

Here end the 36 roots beginning with एध 'to prosper,' and which are Atmanepadi.

Note :— We repeat the Anit Karikas here, as those printed at page 51 are not rather clear.

ऊद्, ॠदन्तै, यौति, रु, क्ष्णु, शीङ्, स्नु, नु, क्षु, श्वि, डीङ्, श्रिभिः ।
वृङ्, वृञ्भ्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥ १ ॥

शक्लृ, पच्, मुच्, रिच्, वच्, विच्, सिच् प्रच्छि, त्यज्, निजिर्, भजः ।
भञ्ज्, भुज्, भ्रस्ज्, मस्जि, यज्, युज्, रुज्, रञ्ज्, विजिर्, स्वञ्जि, सञ्ज्, सृजः ॥ २ ॥

अद्, क्षुद्, खिद्, छिद्, तुदि, नुदः, पद्य, भिद्, विद्यति, विनद्, ।
शद्, सदी, स्विद्यति, स्कन्दि, हदी, क्रुध्, क्षुधि बुध्यती ॥ ३ ॥

बन्धि, युधि, रुधी, राधि, व्यध्, शुधः, साधि, सिध्यती, ।
मन्य, हन्नाप्, क्षिप्, छुपि, तप्, तिप, स्तृप्यति, दृप्यती ॥ ४ ॥

लिप्, लुप्, वप्, शप्, स्वप्, सृपि, यभ्, रभ्, लभ्, गम्, नम्, यमो, रमिः ।
क्रुशि, दंशि, दिशी, दृश्, मृश्, रिश्, रुश्, लिश्, विश्, स्पृशः, कृषिः ॥ ५ ॥

त्विष्, तुष, द्विष्, दुष्, पुष्य, पिष्, विष्, शिष्, शुष्, श्लिष्यताघ्, घसिः, ।
वसति, दह्, दिहि, दुहो, नह्, मिह्, रुह्, लिह्, वहिस्तथा ॥ ६ ॥

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्व्यधिकं शतम् ।
तुदादौ मतभेदेन स्थितौ यौ च चुरादिषु ॥ ७ ॥

तृप्, दृपी, तौ वारयितुं श्यना निर्देश आदृतः ।
किंच । स्विद्यपद्यौ, सिद्धबुध्यौ, मन्यपुष्यश्लिषः, श्यना ॥ ८ ॥

वसिः शपा लुका यौतिर्निर्दिष्टोऽन्यनिवृत्तये ।
णिजिर्, विजिर्, शक्लृ, इति सानुबन्धा अमी तथा ॥ ९ ॥

विन्दतिश्चान्द्रदौर्गादैरिष्टो भाष्येऽपि दृश्यते ।
व्याघ्रभूत्यादयस्त्वेनं नेह पेठुरिति स्थितम् ॥ १० ॥

रञ्ज, मस्जी, अदि, पदी, तुद्, तुध्, शुषि, पुषी, शिषिः ।
भाष्यानुक्ता नवेहोक्ता व्याघ्रभूत्यादिसंमतेः ॥ ११ ॥

Sub Section 3.

अथाष्टात्रिंशत्तवर्गीयान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Thirty-eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातत्यगमने। अतति। 'अत आदेः' (२२४८) आत। आततुः। आतुः। लुङि आतिस् ईत् इति स्थिते॥

38. √Ata, 'to go constantly, to wander.' The words सातत्यगमन mean 'uninterrupted going.' As ग्राममतति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre. अतति, अतसि, अतामि, अतन्ति। Per. आत, आततुः आतुः। आतिथ, आतिव। The अ is lengthened by VII. 4. 70. S. 2248. I Fut. अतिता। II Fut. अतिष्यति। Im- अततु। Imp. आतत्। There is Vriddhi before the augment आट्। Pot. अतेत। Bene, अत्यात्।

In forming the Aorist, we add सिच् and ईट्। Thus अत्+इट्+सिच्+ईट्+त्। The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III. 1. 44 S. 2222.

The augment इट् is added to this सिच् by VII. 2. 35 S, 2184. The personal ending त् gets the augment ईट् by VII, 3, 96. S. 2225, So the equation stands thus आतिस् + ई + त्॥

Now applies the following sûtra by which the स् is elided.

२२६६। इट ईटि। ८। २। २८॥

इटः परस्य सस्य लोपः स्यादीटि परे॥

* सिज्लोप एकादेशे सिद्धो वाच्यः* । आतीत्। आतिष्टाम्। आतिषुः।

2266. The स् is dropped after the augment इट्, if after this स् the augment ईट् follows.

Thus आतिस् + ई + त् = आति + o + ई + त्॥

Now this स् is elided by VIII. 2. 28 (the present sûtra) of the Tripâdi (the last three sections or Padas of the Ashṭâdhyâyi.)

This elision would, therefore, be asiddha for the purposes of ekâdeśa (VI. 1. 101 S. 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in विष्णा इह of sûtra VIII. 3. 19 S. 67; for VIII. 2. 1. S. 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vârtika:—

Vart:—When ekâdeśa is to be done, the elision of सिच् is to be considered siddha or valid. As आतीत्। Here the सिच् is elided by इट ईटि (VIII. 2. 28) This elision is considered valid or siddha, and thus we have dirgha single substitution of ई for इ + o + ई in आत् + इ + o + ईत् = आतीत्॥

This elision of स takes place when it is situated between इट् on one sides and ईट् on the other. When there is no ईट् following स्, there is no elision. As आतिष्टाम्, आतिषुः॥

The above examples आतीत्, आतिष्टाम् and आतिषुः may be either आ + अतीत् or आ + तीत्। The question is what is the true form of the Aorist without the

augment अ; is it अतीत् or आतीत्? According to the next sûtra it might have been आतीत्, but that sûtra is set aside by the sûtra following it.

२२६७ । वदव्रजहलन्तस्याचः । ७ । २ । ३ ॥

वदेर्व्रजेर्हलन्तस्य चाङ्गस्याचः स्थाने वृद्धिः स्यात्सिचि परस्मैपदेषु । इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vriddhi of the अ of वद्, and व्रज्; and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant.

Note:—As अवादीत्, अव्राजीत् । This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2. 7. So also of stems ending in consonants : as अपाक्षीत्, अभैत्सीत्, अच्छैत्सीत्, अरौत्सीत् ॥

The root अत् is a हलन्त root and therefore, there would be Vriddhi of अ into आ ॥ But the application of this sûtra is prevented by the following sûtra :—

२२६८ । नेटि । ७ । २ । ४ ॥

इडादौ सिचि प्रागुक्तं न स्यात् । मा भवानतीत् । अतिष्टाम् । अतिषुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriddhi, when the सिच् takes the augment इट् ॥

Therefore we do not get the form आतीत् but अतीत् ; because the सिच् here takes the augment इट् ॥ Thus without the augment अ we have the forms : मा भवान् अतीत् or मा भवान् अतिष्टाम् or मा भवान् अतिषुः । The augment अ is elided after मा । The form आतीत् is therefore really अ + अतीत and not अ + आतीत ॥ Pre. अतति, अतसि, अतामि, अतन्ति । Per. आत, आततुः, आतुः, आतिथ, आतिव, आतिम । I Fut. अतिता, अतितारौ, अतितारः । II Fut. अतिष्यति । Im. अततु । Imper. आतत् । Pot. अतेत् । Bene. अत्यात् । Aorist अ+अतीत्, अतिष्टाम्, अतिषुः (without अट्). Con. आतिष्यत् । Pass. अत्यते । Per. आते । I Fut. अतिता । II Fut. अतिष्यते । Im. अत्यताम् । Imper. आत्यत । Pot. अत्येत । Bene. अतिषीष्ट, Aor. आतिष्ट, d. आतिषाताम् । pl. आतिषत । Caus. आतयति । Des. अतितिषति । Past. Part. Pass. अततः । Nouns : आतिः 'a kind of bird,' पदातिः 'infantry,' स्वाति 'an asterism,' अतिथिः, 'a guest', अतसः 'air.'

चिती ३९ संज्ञाने । चेतति । चिचेत । अचेतीत् । अचेतिष्टाम् । अचेतिषुः ॥

39. √ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand', to remember' ; 'to think'.

Pre.—चेतति । Per. चिचेत, चिचिततुः, चिचितुः ; चिचेतिथ ; चिचित, चिचेत, चिचितिव चिचितिम । I Fut. चेतिता । II Fut. चेतिष्यति । Im. चेततु । Imper. अचेतत् । Pot. चेतेत् । Bene. चित्यात् । Aor. अचेतीत्, अचेतिष्टाम्, अचेतिषुः । Condi. अचेतिष्यत् Pass. चित्यते । Caus. चेतयति, Aor. अचीचितत् । Desi. चिचितिषति or चिचेतिषति ।

Inten. चेचित्यते । Yañ luk चेचितीति or चेचेत्ति । Past Part चित्तः, चित्तवान् । Ger. चितित्वा or चेतित्वा । Nouns चेतनः, चित्, चेत, चेतन्ती, चेतन्यं ॥

च्युतिर् ४० आसेचने । सेचनमार्द्रीकरणम् । आङीषदर्थेऽभिव्याप्तौ च ॥
*** इर इत्संज्ञा वाच्या * । च्योतति । चुच्योत ॥**

40. √ Chyutir, to sprinkle, सेचन means 'to sprinkle, to wet.' The prefix आ has the force of 'a little,' or 'pervasion,' आसेचन therefore means 'to wet a little' or 'to wet thoroughly.'

Vârtika :—The whole portion इर् whenever it occurs at the end of a root is to be treated as इत् । Thus Pre. च्योतति । Per. चुच्योत ॥

As this root has an indicatory इर्, the effect of it is that in the Aorist, it has another form also, where च्लि is replaced by अङ् and there is consequently no guṇa. The Sûtra which causes this is the following :—

२२६९ । इरितो वा । ३ । १ । ५७ ॥

इरितो धातोश्च्लेरङ् वा स्यात् परस्मैपदे परे । अच्युतत्—अच्योतीत् ॥

2269. अङ् is optionally the substitute of च्लि after that root which has an indicatory इर्, when the Parsmaipada terminations are employed.

NOTE :—Thus from भिदिर् (भिद) 'to divide,' we derive, अभिदत् or अभैत्सीत् । But we have अभित्त in the Atmanepada. So from छिदिर्—अच्छिदत् or अच्छैत्सीत् ।

Similarly च्युतिर् has its Aorist either as अच्योतीत् or अच्युतत् with अङ् affix.

40 √ Chyutir, to sprinkle, to wet. Pre. च्योतति Per. चुच्योत । चुच्योतिथ । चुच्युतिव । I Fut. च्योतिता । II Fut. च्योतिष्यति । Im. अच्योतत् । Pote च्योतेत् । Bene. च्युत्यात् । Aorist अच्युतत् or अच्योतीत् । Pass. च्युत्यते । Caus. च्योतयति । Aor. अचुच्युतत् । Desi. चुच्युतिषति or चुच्योतिषति । Inten. चोच्युत्यते । Yañ luk चोच्युतीति or चोच्योत्ति । Past. Part. Pass. च्युतित or च्योतित । Ger. च्योतित्वा or च्युतित्वा ॥

श्च्युतिर ४१ क्षरणे । श्च्योतति । चुश्च्योत । अश्च्युतत्-अश्च्योतीत्
यकाररहितोऽप्ययम् । श्चोतति ॥

41. √ Śchyutir, 'to trickle, ooze, exude, flow ;' 'to shed, pour out, diffuse scatter.' Pre. श्च्योतति । Per. चुश्च्योत &c. like च्युत् । Aor. अश्च्युतत् with अङ्, or अश्च्योतीत् ॥

Some read this root without य, namely as श्चुतिर् । Then the conjugation will be श्चोतति &c. As in मधुश्चुतं घृतमिव सुपूतम् ॥

NOTE : The *whole* portion इर् is indicatory, and not इ and र् separately. They can be made separately इत् also by उपदेशेऽजनुनासिक इत् (1. 3. 2. S. 3) ; which will make इ indicatory ; and by हलन्त्यम् (1. 3. 3. S. 1) which will make र् indicatory. This is done actually by Mâdhava in his Dhâtuvritti. But the objection to

it is that if इ be taken separately as indicatory, then there should be an insertion of nasal by इदितो नुम् धातोः (VII. 3. 58. S. 2262).

(42. च्युतिर् आसेचने 'to shine').

Similarly should be conjugated the root च्युत् । This root is not given in the Siddhânta.

मन्थ ४३ विलोडने । विलोडनं प्रतिघातः । मन्थति । ममन्थ । यासुटः क्ङिदाशिषि (२२१६) इति क्ङित्वात् अनिदिताम्–(४१५) इति नलोपः । मथ्यात् ॥

43. √Mantha, 'to churn, to agitate, shake, stir round or up, to crush to grind down, oppress, afflict, destroy, kill.' Pre. मन्थति । Per. ममन्थ, ममन्थिथ । I Fut. मन्थिता । II Fut. मन्थिष्यति । Im· मन्थतु । Imper. अमन्थत् । Pote. मन्थेत् । Bene. मथ्यात् ॥

In the Benedictive, the न of मन्थ is elided, because the affix यासुट् is कित् by III. 4. 104. S. 2216 ; and because it is कित् it causes the elision of न् by VI. 4. 24 S. 415. Had the root been read as मथि, there would have been no elision of the nasal. In fact, there is such a root also, as given below. See Root 47. Aor. अमन्थीत् । Con. अमन्थिष्यत् । Passive मथ्यते । Causative मन्थयति । Aor. अममन्थत् । Desiderative मिमन्थिषति । Inten मामथ्यते । Yan luk मामन्थीति or मामन्ति । Imperfect अमामन् । Gerund मथित्वा or मन्थित्वा । Nouns :—मन्थ, मन्थनी ॥

This root takes two accusatives, as अमृतमम्बु निधिर्मथ्यते ॥

कुथि ४४, पुथि ४५, लुथि ४६, मथि ४७ हिंसासंक्लेशनयोः । इदित्वान्नलोपो न । कुन्थ्यात् । मन्थ्यात् ॥

44. √Kuthi, 45 √Puthi, 46 √Luthi, 47 √Mathi, 'to hurt, to suffer pain, to injure, to strike, to kill, to be afflicted, to crush, to grind down, to oppress.' Pre. कुन्थति Per. चुकुन्थ &c. like मन्थ as given above. In the Benedictive (आशीर्लिङ्) however, there will be no elision of the nasal. As कुन्थ्यात् ; मन्थ्यात् &c.

Similarly पुन्थति लुन्थति and मन्थति । Both roots मथि and मन्थ are read here, according to Saumatâ. Kshiraswâmi reads it मन्थ and not मथि even here, and gives the example मथ्यते । All these roots mean 'to injure,' As खड्गोपकुन्थ शत्रुं मारयति ॥

षिध ४८ गत्याम् । सेधति । सिषेध । सेधिता । असेधीत् । सात्पदाद्योः (२१२३) इति निषेधे प्राप्ते ॥

48. √Shidha, 'to go, to ward, to drive.' Some read this with an indicatory short उ । The initial ष is changed to स by धात्वादेः षः सः (VI. 1. 64 S. 2264) Pre, सेधति, Per, सिषेध, सिषिधिथ, सिषिधिव । I Fut. सेधिता । II Fut. सेधिष्यति । Im. सेधतु । Imper. असेधत् । Pot. सेधेत् । Bene. सिध्यात् । Aor. असेधीत् । Cond. असेधिष्यत्

Passive सिध्यते । Causative Pre. सेधयति, Aor. असीषिधत् । Desiderative सिसेधिषति or सिसिधिषति । Intensive सेषिध्यते । Yan luk सेषिधीति or सेषेद्धि । Gerund सिधित्वा or सेधित्वा । Nouns सिध्मः 'a kind of tree,' सिध्मः and सिध्मलः ॥

When an upasarga like नि is added we have नि+सेधति । The question arises 'should स be changed to ष after नि' । The Sûtra VIII. 3. 111. S. 2123. requires that there should be no ष substitution, since स is the beginning of a Pada. To this, however, the following sûtra makes an exception. That sûtra (VIII. 3. 65) and the five sutras that follow it in the order of Ashtâdhyâyi are given together here once fo all, to show when स should be changed to ष, not only in the case of सेधति but of other verbs also.

Thus नि+सेधति=निषेधति (see below).

२२७० । उपसर्गात्सुनोति सुवति स्यति स्तौति स्तोभति स्था सेनय सेध सिच सञ्ज स्वञ्जाम् । ८ । ३ । ६५ ॥

उपसर्गस्थान्निमित्तादेषां सस्य षः स्यात् ॥

2270. ष is substituted for स, after an alterant इ and उ of an upasarga in the following verbs: सु (सुनोति), सू (सुवति), सो (स्यति VII. 3. 71), स्तु (स्तौति VII. 3. 89) स्तुभ् (स्तोभते), स्था, सेनय (Denominative), सिध् (सेधति), सिच्, सञ्ज् and स्वञ्ज ॥

Thus अभिषुणोति । सुवति, अभिषुवति । स्यति, अभिष्यति । स्तौति, अभिष्टौति । स्तोभति, अभिष्टोभते । स्था, अभिष्ठास्यति । सेनय, अभिषेणयति । सेध, अभिषेधति, परिषेधति, अभ्यषेधत्, पर्यषेधत् । सिच, अभिषिञ्चति । सञ्ज, अभिषजति । स्वञ्ज, अभिष्वजते ॥

NOTE :– The root सिध is exhibited in the sûtra as सेध with शप् vikaraṇa thus debarring सिध-सिध्यति ॥

२२७१ । सदिरप्रतेः । ८ । ३ । ६६ ॥

प्रतिभिन्नादुपसर्गात्सदेः सस्य षः स्यात् ॥

2371. The स of सद् is changed to ष after an Upasarga having an इ or उ, but not after प्रति ॥

Thus निषीदति, विषीदति, निषसाद, विषसाद । The second स remains unchanged n the Perfect by VIII. 3. 118.

Why do we say 'but not after प्रति' ? Observe प्रतिसीदति ॥

२२७२ । स्तन्भेः । ८ । ३ । ६७ ॥

सौत्रस्य सस्य षः स्यात् । योगविभाग उत्तरार्थः । किंच । अप्रतेः इति नानुवर्तते । वायु प्रतिष्टब्धविग्रहमन्युः इति ॥

2272. The स of स्तम्भ (read in sûtra III. 1. 82 S. 2555.) is changed into ष after an upasarga, having an इ or उ ॥

Thus अभिष्टभ्नाति । परिष्टभ्नाति । The word अप्रतेः of the last sûtra is not to be read here. Hence we have forms like:—प्रतिष्टभ्नाति । प्रत्यष्टभ्नात् । प्रत्यतितष्टम्भ ॥

The present sûtra is made a separate rule, when it could well have been included in the immediately preceding one, as सदिस्तम्भ्योः for two reasons. First that the anuvritti of स्तन्भ alone should run into the next sûtra. Secondly that it should not be restricted by the word अप्रतेः । As बाहुप्रतिष्टम्भ विवृद्धमन्युः ॥

२२७३ । अवाच्चालम्बनाविदूर्ययोः । ८ । ३ । ६८ ॥

अवात्स्तन्भेरेतयोरर्थयोः षत्वं स्यात् ॥

2273. The स of स्तन्भ is changed into ष after the preposition अव in the sense of 'support' and 'contiguity.'

NOTE.—The word आलम्बन means 'support, refuge, that upon which anything depends or leans.' आविदूर्य means 'the state of not being विदूर or far off i. e, to be contiguous.'

Thus अवष्टभ्यास्ते 'He remains leaning upon a staff' &c, अवष्टभ्य: तिष्ठति । So also in the sense of to be near, as अवष्टब्धा सेना 'the army near at hand, अवष्टब्धा शरत् । See V. 2 13. अवष्टब्धा गौः = निरुद्धा सती समीपे आस्ते ॥

२२७४ । वेश्च स्वनो भोजने । ८ । ३ । ६९ ॥

व्यवाभ्यां स्वनतेः सस्य षः स्याद्भोजने ॥

2274. The ष is substituted for the स of स्वन्, after वि and अव, when the sense is 'to smack while eating.'

Thus विष्वणति, व्यष्वणत्, विषष्वाण, अवष्वणति, अवाष्वणत्, अवषष्वाण । That is, he makes sound while eating, he eats with a smack.

२२७५ । परिनिविभ्यः सेव सित सय सिवु सह सुट् स्तु स्वञ्जाम् । ८ । ३ । ७० ॥

परिनिविभ्य : परेषामेषां सस्य षः स्यात् । निषेधति ॥

2275. ष is substituted for the स of सेव्, सित, सय, सिव्, सह, the augment सुट्, स्तु and स्वञ्ज, after the prepositions परि, नि, and वि ॥

Thus निषेधति । The root सेव 'to serve' belongs to the Bhvâdi class. The word सित is the Past Participle of षिञ् बन्धने, and सय is the noun derived from the same root with the affix अन् ; सिव is a Divâdi root.

NOTE :—The root सित of this rule is an important land-mark. All roots enumerated in the sûtras VIII. 3. 63 to VIII 3. 70. change their स to ष even when the augment अट् intervenes, but not so the root सित and those that follow it. This taught in the next sûtra.

२२७६ । प्राक्सितादड्व्यवायेऽपि । ८ । ३ । ६३ ॥

सेवसित—' (२२७५) इत्यत्र सितशब्दात्प्राग्ये सुनोत्यादयस्तेषामड्व्यवायेऽपि षत्वं स्यात् न्यषेधत्, न्यषेधीत् । न्यषेधिष्यत् ॥

2276. (The substitution of ष, for स, as taught herebefore will take place) for all roots upto सित exclusive in VIII 3. 70 even when the augment अट् intervenes (between the स and the alterant letter).

This sûtra governs all the fifteen roots given in the preceding sûtras from VIII. 3. 65. Thus with the augment अट् we have न्यषेधत् in the Imperfect, न्यषेधीत् in the Aorist and न्यषेधिष्यत् in the Conditional.

२२७७ । स्थादिष्वभ्यासेन चाभ्यासस्य । ८ । ३ । ६४ ॥

प्राक्सितात्स्थादिष्वभ्यासेन व्यवायेऽपि षत्वं स्यात् । एषामेव चाभ्यासस्य न तु सुनोत्यादीनाम् । निषिषेध । निषिषिधतुः ।

2277. In स्था &c upto सित exclusive (VIII. 3. 65 to VIII. 3. 70), this ष substitution takes place then also, when the reduplicate intervenes, and the स of the reduplicate is also changed to ष ॥

Thus निषिषेध, निषिषिधतुः in the Perfect.

२२७८ । सेधतेर्गतौ । ८ । ३ । ११३ ॥

गत्यर्थस्य सेधतेः षत्वं न स्यात् । गङ्गां विसेधति ॥

2278. The स of the verb सेध is not changed to ष when the meaning is that of moving.

This is an exception to VIII. 3. 65 S. 2270, Thus गङ्गां विसेधति॥

षिधू ४९ शास्त्रे माङ्गल्ये च । शास्त्रं शासनम ॥

49. √Shidhû, 'To ordain, command, instruct,' 'to turn out well or auspiciously" शास्त्र means command, rule. This root has an indicatory long ऊ, the force of which is given in the next sûtra. It is conjugated like the preceding root षिध गत्याम् No 48 except in so far as the effect of the indicatory ऊ makes the change.

लट्—सेधति । लिट्—सिषेध । In the 2nd Person Dual we have सिषेधिथ with the augment इट् added to थ । But this augment is optional, owing to the root having an indicatory ऊ as given below.

२२७९ । स्वरतिसूतिसूयतिधूञूदितो वा । ७ । २ । ४४ ॥

स्वरत्यादेरूदितश्च परस्य वलादेरार्धधातुकस्येड्वा स्यात् ॥

2279. A Valâdi-ârdhadhâtuka affix optionally takes 'iṭ' after svṛi, after the two roots 'sû' (sûti and sûyati), after 'dhûñ' and after a root which has an indicatory long 'û.'

Thus सिषेध् + थ । Now applies the next sûtra.

२२८० । झषस्तथोर्धोऽधः । ८ । २ । ४० ॥

झषः परयोस्तथोर्धः स्यान्न तु दधातेः । जश्त्वम् । सिषेद्ध–सिषेधिथ । सेद्धा–सेधिता । सेत्स्यति–सेधिष्यति । असैत्सीत् ॥

2280. 'Dha' is substituted for 'ta' or 'tha' coming after 'jha' 'bha' 'gha' ḍha' or 'dha' (jhash), but not after the root dhâ (dadh).

Note :—Thus from लभ् we have लब्धा, लब्धुम्, लब्धव्यम्, अलब्ध, अलब्धाः ॥

Thus सिषेध् + थ = सिषेध् + ध् = सिषेद्ध । The other form is सिषेधिथ । सिषिधिव or सिषिध्व । लुट्–सेधिता or सेद्धा । लृट्–सेधिष्यति or सेत्स्यति । लोट्–सेधतु । लुङ्–असैत्सीत् । In the 3rd Person Dual we have असैध् + स् + ताम् । Now applies the next sûtra, which causes the elision of स ॥

२२८१ । झलो झलि । ८ । २ । २६ ॥

झलः परस्य सस्य लोपः स्याज्झलि । असैद्धाम् । असैत्सुः । असैत्सीः । असैद्धम् । असैद्ध । असैत्सम् । असैत्स्व । असैत्स्म । पक्षे असेधीत् । असेधिष्टामित्यादि ॥

'खादृ ४९ भक्षणे' । ऋकार इत् । खादति । चखाद ॥

'खद ५० स्थैर्ये हिंसायां च' । चाद्भक्षणे । स्थैर्येऽकर्मकः । खदति ॥

2281. The 's' is elided when it is preceded by a *jhal* consonant (any consonant except semi-vowels and nasals), and is followed by an affix beginning with a *jhal* consonant.

Thus असैध् + स् + ताम् = असैद्धाम् ॥

Therefore the full conjugation in Aorist is :—

	Singular	*Dual*	*Plural.*
Third Person	असैत्सीत्	असैद्धाम्	असैत्सुः
Second Person	असैत्सीः	असैद्धम्	असैद्ध
First Person	असैत्सम्	असैत्स्व	असैत्स्म

Second Form.

Third Person	असेधीत्	असेधिष्टाम्	असेधिषुः
Second Person	असेधीः	असेधिष्टम्	असेधिष्ट
First Person	असेधिषम्	असेधिष्व	असेधिष्म

The Desiderative is सिषित्सति ॥

50. खाद् 'to eat.' The ऋ is indicatory.

लट्—खादति । लिट्—चखाद, चखादिथ । लुट्—खादिता । लृट्—खादिष्यति । लोट्—खादतु । लङ्=अखादत् । लिङ् । खादेत् । आशीर्लिङ्=खाद्यात् । लुङ्—अखादीत् । लृङ्=अखादिष्यत् ॥

The force of the indicatory ऋ is that we have no shortening of the penultimate in अचखादत् ॥

Desiderative : चिखादिषति । Intensive : चाखाद्यते । Yań luk चाखादीति or चाखात्ति । Causative : खादयति । Past Participle खादितः । Noun खादकः ॥

51. खद 'to be steady, firm,' 'to strike, hurt, kill.' By the force of the word च 'and,' it means 'to eat' also. It is Intransitive when meaning 'to be firm.'

लट्-खदति । लिट्-चखाद । Here we have caused the Vṛiddhi of the अ of खद् by the following sûtra.

२२८२ । अत उपधायाः । ७ । २ । ११६ ॥

उपधाया अतो वृद्धिः स्यात् ञिति णिति च प्रत्यये परे । चखाद ॥

2282. In a stem ending in a consonant with an 'a' immediately preceding it, the Vṛiddhi is substituted for such 'a,' when an affix having an indicatory 'ń' or 'ṇ' follows.

Therefore चखद् + णल्=चखाद ॥

In the First Person singular, however, this Vṛiddhi is optional by the next sûtra.

२२८३ । णलुत्तमो वा । ७ । १ । ९१ ॥

उत्तमो णल्वा णित्स्यात् । चखाद-चखद ॥

2283. The ending of the First Person Singular in the Perfect optionally acts as णित् ॥

The Vṛiddhi is optional, as चखाद or चखद ॥

The other Tenses are conjugated like खाद । In the Aorist (लुङ्) there are two forms caused by the following :—

२२८४ । अतो हलादेर्लघोः । ७ । २ । ७ ॥

हलादेर्लघोरकारस्य इडादौ परस्मैपदे परे सिचि वृद्धिर्वा स्यात् । अखादीत्-अखदीत् ॥

'बद ५१ स्थैर्ये' । पवर्गीयादिः । बदति । बबाद । बेदतुः । बेदिथ । बबाद-बबद । अबादीत्-अबदीत् ॥

'गद ५२ । व्यक्तायां वाचि' । गदति ॥

2284. Before an 'iṭ' beginning s-Aorist of the Parasmaipada, the short 'a' of the root gets optionally Vṛiddhi, when the stem begins with a consonant, and the 'a' is prosodially short by being followed by a simple consonant.

Thus अखदीत् or अखादीत् ॥

Causative : खादयति । Intensive अचीखदत् । Nouns : खदिरः, चखदा ॥

52. बद (बन्द) 'to be steady, firm.' The ब is the labial *b*, and not व or v
लट् बदति । लिट् बबाद, बेदतुः, बेदिथ, बबाद or बबद । लुङ्—अबादीत् or अबदीत् ॥
Its conjugation is like खद । In the Perfect we have बेदतुः as the root in
reduplication retains ब without any change. So there is एत्व as well as the reduplication elision.

Nouns:—बदरं, बदरी ॥

Maitreya reads this root as बन्द । He forms बेदतुः by eliding न, and then एत्व and elision of reduplication. This is incorrect, according to Mâdhava : because the root बन्द being संयोगान्त (ending in a conjunct consonant) like मन्थ &c., the endings of the perfect are not कित् । There is another root बिदि अवयवे given further on.

53. गद 'to speak,'

लट्—गदति । लिट्—जगाद । लुट्—गदिता &c. like खद । But in प्र+नि+गदति, we have the following.

२२८५ । नेर्गदनदपतपदघुमास्यतिहन्तियातिवातिद्रातिप्सातिवपतिवहतिशाम्यतिचिनोतिदेग्धिषु च । ८ । १ । १७ ॥

उपसर्गस्यान्निमित्तात्परस्य नेर्णः स्याद्गदादिषु । प्रणिगदति । जगाद ॥

'रद ५३ विलेखने' । विलेखनं भेदनम् । रराद । रेदतुः ॥

'णद ५४ अव्यक्ते शब्दे' ॥

2285. The 'n' is the substitute of 'ṇ' of the prefix 'ni' following a cause for such change standing in an upasarga, when these verbs follow, namely, 1. gad 'to speak,' 2. nad 'to be happy,' 3. pat 'to fall,' 4. pad 'to go,' 5. the six ghu verbs, 6. mâ 'to measure,' 7. sho 'to destroy,' 8. han 'to kill,' 9. yâ 'to go,' 10 vâ 'to blow,' 11. drâ 'to flee,' 12. psâ 'to eat,' 13. vap 'to weave,' 14. vah 'to bear,' 15. śam 'to be tranquil,' 16. chi 'to collect' and 17. dih 'to anoint.'

Thus 1. गद्, प्रणिगदति 2. नद्, प्रणिनदति 3. पत्, प्रणिपतति 4. पद्, प्रणिपद्यते, 5. घु, The six roots called ghu. ॥ प्रणिददाति प्रणिदधाति, प्रणियच्छति प्रणिद्यति, प्रणिदयते, प्रणिधयति ॥

6. माङ्, प्रणिमिमीते मेङ्, प्रणिमयते

Ishti :—By the word मा in the sûtra, both verbs माङ् and मेङ् are to be taken and not the roots मी or मि or मा माने, for they also take the form मा by VI. 1. 50.

7. स्यति प्रणिष्यति । 8. हन्ति प्रणिहन्ति । 9. याति प्रणियाति । 10. वाति प्रणिवाति । 11. द्राति प्रणिद्राति । 12. प्साति प्रणिप्साति ॥

The last five roots belong to the Adâdi class.

13. वपति प्रणिवपति । 14. वहति प्रणिवहति । 15. शाम्यति प्रणिशाम्यति (VII. 3, 74). 16. चिनोति प्रणिचिनोति । 17. देग्धि प्रणिदेग्धि ॥

Ishti :—The above change takes place even when the augment अट् intervenes. As प्रण्यमदत्, परिण्यगदत् ॥

The roots स्यति &c, are exhibited in their conjugated form in the sûtra, in order to indicate that the rule does not apply to यङ् लुक form of these roots VII. 1. 6). Therefore not here :—प्रनिजागदीति, प्रनिनानदीति प्रनिजंघनीति &c.

Thus लट्—गदति । लिट्—जगाद &c. Noun :—गद्यम्, निगदः, निगादः ॥

54. रद 'To split, rend, scratch, gnaw, dig.' Vilekhana means 'division' लट्—रदति । लिट्—रराद, रेदतुः, रेदिथ &c., like the preceding. Noun :—रदनः ॥

55. णद 'To utter inarticulate sound,'

The root is exhibited with an initial ण । This nasal is changed to न by the following.

२२८६ । णो नः । ६ । १ । ६५ ॥

धातोरादेर्णस्य नः स्यात् ॥

णोपदेशास्त्वनर्द-नाटि-नाथ्-नाध्-नन्द्-नक्क-नॄ-नृतः ।

नाटेर्दीर्घार्हस्य पर्युदासाद्‌घटादिर्णोपदेश एव । तवर्गचतुर्थान्तनाधतेर्नन्दौश्च केचिदणोपदेश तामाहुः ॥

2286. There is the substitution of 'n' for the initial 'ṇ' of the root in the Dhâtupâṭha.

All roots beginning with a ण should be understood to have been so taught with the exception of the following eight roots—नर्द, नाटि, नाथ नाध् नन्दि, नक्क नॄ and नृत ॥

NOTE :—The roots नर्द शब्दे (I. 57) and नट अवस्यन्दने (X. 12) belong to the Bhvâdi and Churâdi class respectively.

The root नट नृत्तौ (I. 818) belonging to the ghaṭâdi (VI. 4. 92, S. 2568) is not to be taken; as the root is exhibited with a long आ as नाटि in the above verse, while the ghaṭâdi naṭ being मित is incapable of assuming the lengthened form nâṭi in the Causative by VI. 4. 92. S. 2568. Therefore that naṭ should be taken which can assume the form nâṭi.

NOTE :—The roots नाधृ and नाथ 'to beg' &c. have already been mentioned before. टु नदि समृद्धौ, नक्क नाशने नॄ नये, नृती गात्रविक्षेपे are the other roots.

According to some the root नाध is to be read as णाध ; and so also the roots नृ and नन्दि as णृ and णन्दि । Only five roots are thus left, which begin with न n the Dhâtuphâṭha namely —नर्द, नक्क, नाट, नाथ and नृत ॥

Conjugation of णद 'to sound, resound, thunder.'

लट्—नदति ॥ लिट्—ननाद । नेदतुः । नेदुः । नेदिथ । नेदथुः । नेद । ननाद or ननद नेदिव, नेदिम ॥

लुट्—नदिता । लृट्—नदिष्यति । लेट्—नादिषति, नादिषाति । लोट्—नदतु । लङ्—अनदत् । विधिलिङ्—नदेत् । आ-लिङ्—नद्यात् । लुङ्—अनादीत् or अनदीत् ॥

When preceded by an upasarga, the न is changed to ण by the following.

२२८७ । उपसर्गादसमासेऽपि णोपदेशस्य । ८ । ४ । १४ ॥

उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य णोपदेशस्य धातोर्नस्य णः स्यात्समासेऽसमासेऽपि । प्रणदति प्रणिनदति ।

'अर्द ५५ गतौ याचने च' । 'अत आदेः' (२२४८) ॥

2287. Of a root which has 'ṇ' in its original enunciation, when it comes after an alterant letter standing in an upasarga, even though the word be not a samâsa, the 'n' is changed into 'ṇ.'

Thus प्र + नदति = प्रणदति । So also प्रणिनदति । Here नि is changed to णि by VIII. 4. 17. S. 2285. प्रणनदत् । लट् – प्रणदति । लिट् – प्रणनाद । प्रणेदतुः । प्रणेदिथ &c like गद ॥

Nouns नदी 'river'; पञ्चनद 'The Punjab.' निनदः ; निनादः ॥

Note :—Why do we say 'even when it is not a compound'? Because by the context, the anuvṛitti of the word pûrvapada which is current throughout this sub-division, would have been understood in this stûra also, and the rule would have applied to samâses only, for there only we have pûrvapada. By using the word असमासे it is shown that the adhikâra of purvapada ceases, and the rule applies to non-compounds also where there is no पूर्व पद ॥

Why do we say 'having ण in Upadeśa'? Observe प्रनर्दति, प्रनर्दितम्, प्रनर्दकः ॥ For the root नर्द is recited in Dhâtupâṭha with न ॥

56. अर्द 'to go, to beg, request, ask.' When it has the meaning 'to beg' &c. it takes two objects.

लट्–अर्दति । अर्दतः । अर्दन्ति ॥

In लिट् a nasal is inserted by the following sûtra, into which is to be read the sûtra अतः आदि S. 2248 ('a long vowel is substituted in the Perfect for the initial अ of a reduplicate.')

२२८८ । तस्मान्नुड्द्विहलः । ७ । ४ । ७१ ॥

द्विहलो धातोर्दीर्घीभूतादकारात्परस्य नुट् स्यात् । आनर्द । आर्दीत् ॥
'नर्द' ५७ गर्द ५८ शब्दे' । णोपदेशत्वाभावाच्च णः । प्रनर्दति । गर्दति । जगर्द ।

2288. After such a lengthened 'â' of the reduplicate, there is added the augment 'nuṭ' (n) to the short 'a' of the root which ends in a double consonant.

Note .—Why do we say 'containing two consonants'? आट, आटतुः, आटुः ॥

With regard to नुट् augment, ऋ is considered like र् as आनृधतुः, आनृधुः । This proceeds on a vârtika to be found under the Pratyâhâra sutra ऐ औच् । The vârtika is नुड्विधि – लादेश – विनामासु ऋकारे प्रतिविधातव्यं । The examples of लादेश are क्लृप्त, क्लृप्तवान् ; (See VIII. 2. 18) and of विनाम are कर्तृणाम् and भर्तृणाम् ॥

Therefore अर्द + णल् = आ + नुट् + अर्द + णल् = आनर्द । आनर्दतुः । आनर्दुः । आनर्दिथ । आनर्दथुः । आनर्द आनर्द । आनर्दिव । आनर्दिम । लुट् – अर्दिता । लृट् – अर्दिष्यति । लोट् – अर्दतु लङ् – आर्दत् । लिङ् – अर्देत् । आशीर्लिङ्–अर्द्यात् । लुङ् – आर्दीत्; but when the augment is elided, the form is अर्दीत् as in मा भवानर्दीत् । The Vṛiddhi is prohibited by नेटि (VII. 2. 4. S. 2268).

Desiderative ; अर्दिदिषति । Past Participle समर्णः, न्यर्णः, व्यर्णः, अभ्यर्णः (VII. 2. 24 and 25 S. 3064 and 3065).

57. नर्द । 58. गर्द 'to bellow, roar, sound.'

This is one of the eight roots not exhibited with an initial न। The result is that after an alterant upasarga the न remains unchanged. As प्रनर्दति। So also गर्द्दति लिट्-जगर्द। Nouns :—ग्रहेनर्दी (see the Pâtre-samitâdaya group). गर्दभः 'an ass.'

'तर्द ५९ हिंसायाम्'। तर्दति॥

59. तर्द 'to hurt, injure.' It is a Transitive verb.

लट्-तर्दति &c. like नर्द and Noun : दण्डोपतर्दं गाः कालयति॥

'कर्द ६० कुत्सिते शब्दे'। कुत्सिते कौक्षे। कर्दति॥

60. कर्द 'to rumble as the bowels.'

लट्-कर्दति &c. like नर्द। Noun—कर्दमः॥

'खर्द ६१ दन्दशूके'। दंशहिंसादिरूपायां दन्दशूकक्रियायामित्यर्थः। खर्दति। चखर्द।

61. खर्द 'to bite, sting.' The word is दन्दशूक as well as दन्तशूक meaning the action of biting with the teeth.

लट्-खर्दति। लिट्-चखर्द॥

'अति ६२ अदि ६३ बन्धने'। अन्तति। आनन्त। अन्दति। आनन्द॥

62. अति। 63. अदि 'to bind.' "The Dravidas read the root as अत, the Âryas read it as अद" according to Dhanapâla. According to Maitreya, Swami Kâshyapa, Sammatakâra &c. both roots are correct.

लट्-अन्तति। लिट्-आनन्त, आनन्ततुः, आनन्तिथ। आनन्तिथ॥

लुट्-अन्तिता, &c.। Desiderative: अन्तितिषति। Causative अन्तयति; A or आन्तितत्।

Nouns :—अन्तः 'end, boundary.' अन्तिमम्, अन्तिकः। So also from अन्द् we have लट्-अन्दति। लिट्-आनन्द। Nouns अन्दूः, अन्दुकः॥

'इदि ६४ परमैश्वर्ये'। इन्दति। इन्दांचकार॥

64. इदि 'to be powerful.'

लट्-इन्दति। लिट्-इन्दाञ्चकार। लुट्-इन्दिता॥

Nouns :—इन्द्रः 'Indra.' इन्दिरा। इन्दुः 'moon.' 'India' (?) Hindu.

'बिदि' ६५ अवयवे। पवर्ग तृतीयादिः। बिन्दति। अवयवं करोत्यर्थः। भिदि इति पाठान्तरम्॥

65. बिदि 'to split, to divide, to form apart.' The root begins with the labial व and not ब॥ The word अवयव here means the *action* of making parts.

लट्-बिन्दति। लिट्-बिबिन्द। लुट्-बिन्दिता। लृट्-बिन्दिष्यति। लोट्-बिन्दतु। लङ्-अबिन्दत्। लिङ्-बिन्देत्। आशीर्-बिन्द्यात्॥

Noun : बिन्दुः। In the Sammatâ the root is exihibited as भिदि। लट्-भिन्दति।

'गडि ६५ वदनैकदेशे'। गण्डति। 'अन्तत्यादयः पञ्चैते न तिङ्विषया' इति काश्यपः। अन्ये तु तिङमपीच्छन्ति॥

65 (*a*). गडि 'the action relating to cheek.' As गण्डति॥

Noun गण्डः 'cheek.'

According to Kâśyapa, the five roots अति, अदि, इदि, बिदि and गडि are not capable of being conjugated, they are roots from which nouns only are derived, and not finite verbs. Others however, hold that these roots are conjugated with the Personal endings.

'णिदि ६६ कुत्सायाम्' । निन्दति । प्रणिन्दति ॥

66. णिदि 'to blame, censure, find fault with, revile, reproach, condemn.'

लट्–निन्दति । लिट्–निनिन्द, निनिन्दिथ, निनिन्दिव । लुट्–निन्दिता &c.

With an alterant upasarga, we have प्रणिन्दति । The root is also exhibited as निदि, and we have two forms प्रणिन्दनम् or प्रनिन्दनम् in the Vritti.

Noun : निन्दकः ॥

'टुनदि ६७ समृद्धौ' ॥

67. टुनदि 'to be glad, be pleased, delighted, satisfied rejoice at.

The टु is indicatory because it is so taught in the next sûtra.

२२८९ । आदिर्ञिटुडवः । १ । ३ । ५ ॥

उपदेशे धातोराद्या एते इतः स्युः । नन्दति । इदित्वान्नलोपो न । नन्द्यात् ॥

2289. The initial ñi, ṭu or ḍu of a root as taught in the Dhâtupâṭha is 'it.'

The real root, therefore, is नन्द ॥

लट्–नन्दति । लिट्–ननन्द । लुट्–नन्दिता । As it has an indicatory इ, the nasal is not elided in the Benedictive, as नन्द्यात् । Nouns :—नन्दनः, ननान्दा, ननान्दारौ (न नन्दति) । Desiderative : निनन्दिषति । Intensive नानन्द्यते । Yaṅ luk नानन्दीति or नानन्ति । Causative नन्दयति, Aor. अननन्दत् ।

'चदि ६८ आह्लादे । चचन्द ॥

68. चदि to be glad or rejoiced, to shine.'

लट्–चन्दति । लिट्–चचन्द । लुट्–चन्दिता &c.

Nouns : चन्दनः । चन्द्रः । चन्द्रकम् । चन्दिरः ॥

'त्रदि ६९ चेष्टायाम्' । तत्रन्द ॥

69. त्रदि 'to act, perform some functions, to try, strive, to be busy or active.' Another reading is तुदि ॥

लट्–त्रन्दति । लिट्–तत्रन्द । लुट्–त्रन्दिता &c

'कदि ७० क्रदि ७१ क्लदि ७२ आह्वाने रोदने च' ॥ चकन्द । चक्रन्द चक्लन्द ॥

70. कदि । 71. क्रदि । 72 क्लदि 'to cry weep, shed tears, to call out to, to exclaim.'

लट्–कन्दति, क्रन्दति and क्लन्दति ॥ लिट्–चकन्द, चक्रन्द, चक्लन्द ॥

Nouns :—क्रन्दनः, कन्दरः, कन्दलः, कन्दली &c.

'क्लिदि ७३ परिदेवने' । चिक्लिन्द ॥

73. क्लिदि 'to lament.' As क्लिन्दति, लिट्–चिक्लिन्द &c.

'शुन्ध ७४ शुद्धौ' । शुशुन्ध । नलोपः । शुध्यात् ॥

अथ कवर्गीयान्ता अनुदात्तेतो द्विचत्वारिंशत् ॥

74. शुन्ध 'to be purified or cleansed; to cleanse, purify.'

लट्–शुन्धति । लिट्–शुशुन्ध । लुट्–शुन्धिता । लृट्–शुन्धिष्यति । लोट्–शुन्धतु । लङ्–अशुन्धत् । लिङ्—शुन्धेत् ॥

In the Benedictive, however, the nasal is elided, as it is the original न of the root, and not the इदित् नुम् । The affixes of the Benedictive being कित् the sûtra अनिदितां हल उपधायाः क्ङिति (VI. 4. 24. S, 415) applies. Therefore, we have शुध्यात् । Intensive शोशुध्यते । Past Part. शुधितः शुधितवान् । Gerund शुधित्वा ॥

Here end the 38 roots whose final is a dental.

SUB SECTION 4.

NOTE :—The author of the Dhâtupâṭha commenced his book with the root एध् ending in a dental, because that root had an auspicious meaning. So to be consistent he gave the Atmanepada and the Parasmaipada roots ending in a dental. But now he arranges the roots alphabetically : beginning with the roots whose final is a guttural (कवर्ग).

Forty-two roots ending in a guttural which are Atmanepadi.

'शीक ७५ सेचने' । तालव्यादिः । 'दन्त्यादिः' इत्येके । शीकते । शिशीके ॥

75. शीक (सीक) 'To wet, sprinkle.' The root begins with the palatal श, but according to Dhanapâla and Kâśyapa it has a dental स । They read it in the list of roots that do not change स to ष, (सृपि सृजि स्तृ स्त्या सीक &c) । लट्—शीकते । लिट्—शिशीके । लुट्—शीकिता । लृट्–शीकिष्यते । लोट्–शीकताम् । लङ्—अशीकत । लिङ्–शीकेत । आशीर्–शीकिषीष्ट । लुङ्– अशीकिष्ट । लृङ्=अशीकिष्यत ॥

Passive शीक्यते । Desiderative शिशीकिषते । Intensive शेशीक्यते । Yan luk शेशीकिति or शेशीक्ति । Aor. अशेशीकीत् । अशेशीक्

Causative : शीकयति, Aor. अशिशीकत् । Noun : शीका

'लोकृ ७६ दर्शने' । लोकते । लुलोके ॥

76. लोकृ 'to see, view, perceive.'

लट्—लोकते । लिट्-लुलोके &c. When meaning 'to speak' it is Churâdi.

'श्लोकृ ७७ संघाते' । संघातो ग्रन्थः । स चेह ग्रथ्यमानस्य व्यापारो ग्रन्थितुर्वा । आद्येऽकर्मको द्वितीये सकर्मकः । श्लोकते ॥

77. श्लोकृ 'to heap together, collect.' संघात means collection or book. According to Swâmi and others the root means the act of being composed into a book. According to Kâśyapa and others, it means the act of the composer. It therefore means 'to praise, or compose in verse, versify.' In the first case it is Intransitive, in the second case Transitive.

लट्—श्लोकते । &c.

'द्रेकृ ७८ ध्रेकृ ७९ शब्दोत्साहयोः' । उत्साहो वृद्धिरौद्धत्यं च । दिद्रेके । दिध्रेके ॥

78. द्रेकृ । 79. ध्रेकृ 'to sound, to grow, increase, to show joy, be exhilerated.' उत्साह means according to Chandra 'to increase' and according to Swâmi 'to be arrogant or bold.' Another reading is शब्दोत्साहे "to encourage one by words,' This is the view of Kâśyapa who says द्रेकते means शब्देनोत्साहं करोति ॥

Thus लट्—द्रेकते । लिट्—दिद्रेके । लुट् = द्रेकिता &c.

So also with ध्रेकृ । Its लिट् is दिध्रेके ॥

Noun : द्रेकणः ॥

'रेकृ ८० शङ्कायाम्' । रेकते ॥

80. रेकृ 'to doubt, to suspect.' When preceded by आ it has the meaning of 'to doubt' as in the sentence "आरेकं संशयं प्राहुः"

लट् = रेकते । लिट् = रिरेके । लुट्=रेकिता

'सेकृ ८१ स्रेकृ ८२ स्रकि ८३ श्रकि ८४ श्लकि ८५ गतौ' । त्रयो दन्त्यादयः । द्वौ तालव्यादी षोपदेशत्वाच्च षः । सिषेके ॥

81. सेकृ । 82. स्रेकृ । 83. स्रकि । 84. श्रकि । 85. श्लकि 'to go, move.' The first three begin with a dental स, the last two with a palatal श । The former being taught

with ष and not स, there is no change of this स into ष after alterant Prepositions &c.

लट्–सेकते । लिट्–सिसेके । लुट्–सेकिता, &c.
,, स्रेकते । ,, सिस्रेके । ,, स्रेकिता
,, स्रङ्कते । ,, सस्रङ्के । ,, स्रङ्किता
,, श्रङ्कते । ,, शश्रङ्के । ,, श्रङ्किता
,, श्लङ्कते । ,, शश्लङ्के । ,, श्लङ्किता ॥

81-85 (continued). Maitreya reads a third root श्रेक also. Some read in this connection the root स्रीक also: but it is anârsham, because it is not read by Patañjali in the list of exceptions to roots that begin with स in the Dhâtupâṭha

शकि ८६ शङ्कायाम् । शङ्कते । शशङ्के ॥

86. शकि 'to doubt, be uncertain, hesitate, be doubtful, to dread, fear suspect, mistrust.'

लट्–शङ्कते । लिट्–शशङ्के । लुट्–शङ्किता । Desiderative शिशङ्किषते । Intensive शाशंक्यते । Yañ luk शाशङ्कीति or शाशङ्क्ति । Imperfect, अशाशन् ॥

Nouns: शङ्कुः । शङ्कुला ॥ Cf. शक्ल of Svâdi (15) and of Divâdi (78).

अकि ८७ लक्षणे । अङ्कते । आनङ्के ॥

87. अकि 'to mark, stamp.'

लट्–अङ्कते । लिट्–आनङ्के । लुट्–अङ्किता । Desiderative अञ्चिकिषते ॥

Nouns:—प्राङ्कनम् । अङ्कुरः ।

Cf. अकि 'to move in a curve' further on (829) and अङ्क of Churâdi. (382)

वकि ८८ कौटिल्ये । वङ्कते ॥

88. वकि 'to go or move crookedly.'

लट्–वङ्कते । लिट्–ववङ्के । लुट्–वङ्किता ॥

Nouns: प्रवङ्कनम् । वङ्किः ॥

मकि ८९ मण्डने । । मङ्कते ॥

89. मकि 'To decorate, to adorn.'

लट्–मङ्कते । प्रमङ्कनम् । No change of न to ण ॥

Noun: मङ्किः ॥

कक ९० लौल्ये । लौल्यं गर्वश्चापल्यं च । ककते । चकके ॥

90. कक–'to be unsteady, to be proud.' लौल्य = pride and unsteadiness.

लट्–ककते । लिट्–चकके । लुट्–ककिता ॥

Noun—काकः ॥

कुक ९१, वृक ९२ आदाने । कोकते । चुकुके । वर्कते । ववृके ॥

91. कुक् । 92. वृक् 'to take, accept, seize.'

लट्—कोकते । लिट्—चुचुके । लुट्—कोकिता ॥
,, वर्कते । ,, ववृके । ,, वर्किता ॥

P. P. कुकितम् or कोकितम् । Noun—प्रकोकनम् or प्रकोकणम् ; कोकः । कोकिलः । Desiderative चुकुकिषते or चुकोकिषते । Gerund कु (को) कित्वा । The Desiderative of वृक is विवर्किषते । Intensive वरीवृक्यते । Yañ luk वर्वर्क्ति or वरिवर्क्ति or वरीवर्क्ति or वर्वृकीति or वरिवृकीति or वरीवृकीति । Imp. अवर्वृकीत्, अवर्वर्क् । Aor. अवर्वर्कीत्, अवर्वर्किष्टाम् &c. Causative वर्कयति । Aor. अववर्कत् or अवीवृकत् । Nouns वृकः 'wolf.' वार्कयय । वर्करः : 'a young animal.'

+ ऋदुपधेभ्यो लिटः कित्त्वं गुणात्पूर्वविप्रतिषेधेन + ॥

Vârt: The affixes of the Perfect are कित् after roots that have a penultimate ऋ; and, even the subsequent rule of Guṇa is superseded in the case of these. By I. 2. 5, S. 2242 the affixes of लिट् are कित् after roots that do not end in a conjunct consonant. Thus भिद=बिभिदतुः। बिभिदुः। Here the कित्त्व is nitya, and guṇa is anitya. But in ववृते both the कित्त्व and the guṇa are anitya; therefore guṇa being taught *subsequent* to कित् would take effect. This is prevented by the present vârtika by purva-vipratishedha.

चक ९३ तृप्तौ प्रतिघाते च । चकते। चेके ॥

93. चक 'to be satiated,' 'to repel.' Note:—Dhanapâla and Maitreya and others give these two meanings. But Kshiraswâmi and Śâkaṭâyana give the first meaning only.

लट्-चकते। लिट्-चेके। लुट्-चकिता ॥ Noun चकोरः ॥

ककि ९४, वकि ९५, श्वकि ९६, त्रकि ९७, ढौकृ ९८, त्रौकृ ९९, ष्वष्क १००, वस्क १०१, मस्क १०२, टिकृ १०३, टीकृ १०४, तिकृ १०५, तीकृ १०६, रघि १०७, लघि १०८, गत्यर्थाः । कङ्कते। डुढौके। तुत्रौके। ※ सुब्धातुष्ठिवुष्वष्कतीनां सत्वप्रतिषेधो वक्तव्यः ※। ष्वष्कते। षष्वष्के ॥

लघि भोजननिवृत्तावपि । अत्र 'तृतीयो दन्त्यादिः' इत्येके ॥

94. कंक। 95. वंक्। 96. श्वंक्। 97. त्रंक्। 98. ढौक्। 99. त्रौक्। 100. ष्वस्क्। 101. वस्क्। 102. मस्क्। 103. टिक्। 104. टीक्। 105. तिक्। 106. तीक्। 107. रंघ्। 108. लंघ 'To move 'to go.'

94. लट्-कङ्कते। लिट्-चकङ्के। लुट्-कङ्किता &c.

95. लट्-वंङ्कते। लिट्-ववङ्के। लुट्-वङ्किता &c. Noun: प्रवङ्कनम्, प्रावङ्कनम् ॥

96. लट्-श्वङ्कते। लिट्-शश्वंके। लुट्-श्वङ्किता &c.

97. श्वंक लट्-त्रङ्कते। लुट्-त्रङ्किता। लिट्-तत्रङ्के ॥

98. लट्-ढौकते। लिट्-डुढौके। लुट्-ढौकिता ॥

99. लट्-त्रौकते। लिट्-तुत्रौके। लुट्-त्रौकिता ॥

100. लट्-ष्वष्कते। लिट्-षष्वष्के। लुट्-ष्वष्किता ॥

The sûtra VI. 1. 64 S. 2264 does not apply to ष्वष्क, and so the initial ष is not changed to स because of the following

Vârt:—Prohibition of the change of ष into स must be stated of the roots derived from nouns, and of ष्ठिव and ष्वष्क। Thus from the noun षोडन् 'he who has six teeth,' we have षोडयति 'he desires a Shoḍan,' without change of ष। Some read the root as स्वष्क with a dental स। The root श्वंक् is also read as स्वंक् by some.

101. लट्-वस्कते। लिट्-ववस्के। लुट्-वस्किता ॥

102. लट्-मस्कते। लिट्-ममस्के। लुट्-मस्किता ॥

103. लट्-टेकते। लिट्-टिटिके। लुट्-टेकिता। Similarly तेकते ॥

104. लट्-टीकते। लिट्-टिटीके। लुट्-टीकिता। Similarly तीकते ॥

107. लट्-रङ्घते। लिट्-ररङ्घे। लुट्-रङ्घिता ॥

108. लट्-लङ्घते। लिट्-ललङ्घे। लुट्-लङ्घिता ॥ The root लङ्घ has the meaning of 'to fast' also.

Nouns:—लघु, लघिमा। रघु ॥

अघि १०९, वघि ११०, मघि १११, गत्याक्षेपे ।

गत्याक्षेपो निन्दा । 'गतौ गत्यारम्भे च' इत्यन्ये । अङ्घते अनङ्घे । वङ्घते, मङ्घते ॥

109. अंघ् । 110. वंघ् । 111. मंघ् । 'to go,' 'to blame.' According to Swâmi it means also 'to commence, set about.'

109. लट् – अंघते । लिट् – आनंघे । लुट् – अंघिता । Des. अञ्जिघिषते । Caus. अंघयति । Aor. आञ्जिघत् ॥

110. लट् – वंघते । लिट्—ववंघे । लुट् – वंघिता ॥

111. लट्–मंघते 'he goes.' लिट् – ममंघे । लुट् – मंघिता ॥

११२ मघि कैतवे च ।

112. The root मंघ means 'to cheat' also : in addition 'to go,' 'to blame. As मंघते 'he cheats.'

राघृ ११३, लाघृ ११४, द्राघृ ११५, सामर्थ्ये । राघते । लाघते । ११६ ध्राघृ इत्यपिकेचित् । ११७ द्राघृ । आयामे च । आयामो दैर्ध्यम् ॥

द्राघते ॥

113. राघ । 114. लाघ । 115. द्राघ (116. ध्राघ) 'to be able, to suffice.' 117, The root द्राघ means also 'to exert, to stretch.' Âyâma means "stretching" according to Kauśika; and 'vexing, tormenting' according to Svâmi.

लट्–राघते । लिट् – रराघे । लुट् – राघिता । Desiderative रिराघिषते Inten : राराघ्यते, राराघीति, रारागिध । लङ् – अरराक् । Causative राघयति Aor. अरराघत् ॥

114. लट् – लाघते । Noun उल्लाघः ॥

115. लट् – द्राघति ॥

श्लाघृ ११८ कत्थने । श्लाघते ॥

118. श्लाघ् 'to praise, extol, commend, applaud.'

लट्–श्लाघते । Thus देवदत्ताय श्लाघते 'He extols Devadatta.' See I. 4. 34. S. 572.

According to some, the root means also 'to boast of, be proud of,' 'to flatter, coax.' As श्लाघमानः परस्त्रीभ्यस्तत्रागाद् राक्षसाधिपः । Bhatti, VIII. 73.

Here end the forty two âtmanepadi roots whose final is a guttural.

Sub-Section V.

अथ परस्मैपदिनः पञ्चाशत् ॥

Now the following fifty roots are Parasmaipadî.

फक्क ११९ नीचैर्गतौ ॥

नीचैर्गति मन्दगमनम् असद् व्यवहारश्च । फक्कति । पफक्क ॥

119. फक्क 'to move slowly, go softly, glide, creep, to act wrongly.' The words नीचैर्गतिः mean 'moving slowly,' and 'ill-behaviour.'

लट् – फक्कति । लिट्–पफक्क । लुट् – फक्किता । लृट्—फक्किष्यति । लोट्—फक्कतु । लङ् – अफक्कत् । वि–लिङ्–फक्केत् । आ-लिङ् – फक्क्यात् । लुङ्—अफक्कीत् । लृङ्–अफक्किष्यत् ॥

Pass :—फक्क्यते । Desid : पिफक्किषति । Intens. पाफक्क्यते । Yaṅluk पाफक्कीति पाफक्ति ॥ Causative फक्कयति । Aor अपफक्कत् ॥

तक १२० हसने । तकति ॥

120. तक 'to laugh at, deride, scoff; to bear, endure.'

लट्-तकति । लिट्-तताक, तेकतुः । लुट्-तकिता । लुङ्-अतकीत् or अताकीत् (VII. 2. 7. S. 2284) । तक्यम् with यत् ॥

तकि १२१ कृच्छ्र जीवने । तङ्कति ॥

121. तंक् 'to live in distress.'

लट्-तङ्कति । लिट्-ततङ्क । लुट्-तङ्किता । The Imperfect Yañ luk is अतातन् ॥

[शुक १२२ गतौ ॥

शोकति । शुकः । शुक्रः । इति मैत्रेयः ॥]

[122. शुक 'to go.' लट्-शोकति r Noun शुकः, शुक्रः । This root is read after √तक by Maitreya. He gives the above examples शुक and शुक्र । It does not appear correct. For if there be a radical like शुक् from which could be derived regularly the noun शुकः by affix क under III. 1. 135. S. 2897 then there was no necessity of forming this word under the Uṇâdi III. 42. (शुकवल्कोल्काः) from the √शुभ with the affix कन् and the elision of भ । So also if शुक्र be formed regularly by adding रक् to √शुक्, there was no necessity of forming this word irregularly by Uṇâdi II. 28 (ऋज्रेन्द्राग &c)].

बुक्क १२३ भषणे । भषणं श्वरवः । बुक्कति ॥

123. बुक्क 'to bark.' Bhashana means here, the cry or barking of the dog.

लट्-बुक्कति । लिट्-बुबुक्क । लुट्—बुक्किता । This root is found in the Churâdi class also (173).

कख १२४ हसने । प्रनिकखति ॥

124. कख 'to laugh.'

लट्—कखति । लिट्—चकाख । लुट्—कखिता । लुङ्—अकखीत् or अकाखीत् । प्रनिकखति ॥

ओखृ १२५, राखृ १२६, लाखृ १२७, द्राखृ १२८, ध्राखृ १२९, शोषणालमर्थयोः' । ओखति । ओखांचकार ॥

125. ओख । 126. राख । 127. लाख । 128. द्राख । 129. ध्राख 'to be dry,' 'to be sufficient, to refuse, to ward off.'

लट्—ओखति । लिट्—ओखां चकार । लुट्—ओखिता &c ;
Desid. ओचिखिषति । Caus. ओखयति । लुङ्—मा भवान् ओचिखत् ॥

So also राखति । Intens. अरराखत् ॥
So also लाखति । द्राखति । ध्राखति ॥

शाखृ १३०, श्लाखृ १३१, व्याप्तौ । शाखति ॥

130. शाख । 131. श्लाख 'to pervade, to occupy'.

लट्—शाखति । लिट्—शशाख, &c. लट् - श्लाखति, &c.

Noun : शाखा 'branch.' प्रातिशाख्यम् = प्रातिशाखं भवं ॥ Formed by यय (IV. 3 59. S. 1436) विशाखा 'the Viśâkhâ asterism.'

उख १३२, उखि १३३, वख १३४, वखि १३५, मख १३६, मखि १३७, णख १३८, णखि १३९, रख १४०, रखि १४१, लख १४२, लखि १४३, इख १४४, इखि १४५, ईख १४६, (१४७ मुखि or घखि, १४८ त्रख, १४९ त्रखि, १५०, शिखि, १५१ रिख), वल्ग १५२, रगि १५३, लगि १५४, अगि १५५, वगि १५६, मगि १५७, तगि १५८, त्वगि १५९, श्रगि १६०, श्वगि १६१, श्लगि १६२, इगि १६३, रिगि १६४ लिगि १६५, गत्यार्थाः ॥

द्वितीयान्ताः पञ्चदश । तृतीयान्तास्त्रयोदश । इह खान्तेषु रिख त्रख त्रिखि शिखि इत्यपि चतुरः केचित् पठन्ति ॥

132 to 165 उख &c. 'to go, to move.' The roots ending in *kh* are fifteen; those ending in *g* are thirteen. Some read four additional roots ending in *kh*; namely rikh, trakh, trikhi, and śikhi.

लट्–ओखति । लिट् – उवोख, ऊखतुः, उवोखिथ, उवोख । लुट् – ओखिता । लुङ् – अ+ओखीत् as मा भवानोखीत् । Caus.—ओखयति। Aor. मा भवानुचिखत् । Desid—ओचिखिषति । Pass. Part. ओखितम् । Gerund ओखित्वा । Nouns उखः 'a sage.' उखा ।

In forming the Perfect उख+णल् the following sûtra applies.

२२९० । अभ्यासस्यासवर्णे । ६ । ४ । ७८ ॥

अभ्यासस्येवर्णोवर्णयोरियङुवङौ स्तोऽसवर्णेऽचि । उवोख । संनिपातपरिभाषया 'इजादेः – (२२३७) इत्याम् । ऊखतुः । ऊखुः । इह सवर्णदीर्घस्याभ्यासग्रहणेन ग्रहणाद्ध्रस्वः प्राप्तो न भवति सकृत्प्रवृत्तत्वात् । आङत्वाद्धि पर्जन्यवल्लक्षणप्रवृत्त्या ह्रस्वे कृते ततो दीर्घः ॥

+ वार्णादाङ्गं बलीय इति न्यायात्परत्वाच्च । उङ्खति । ववखतुः । वङ्खति । मेखतुः । त्वगि कम्पने च ।।

2290. इयङ् and उवङ् are substituted for the इ and उ of a reduplicate, before a non-homogenous vowel.

Therefore उ+ओख+अ=उव्+ओख् + अ = उवोख । When by Guṇa, the root assumes the form ओख्, it becomes a 'heavy' vowelled root: and the Perfect ought to be formed by the addition of आम् periphrastically by III. 1. 36 S. 2237 but this is not so because of the maxim संनिपात &c. ("that which is taught in a rule the application of which is occasioned by the combination of two things, does not become the cause of the destruction of that combination." See VII. 1. 9 S. 203). Here उ was changed to ओ by the presence of णल्; and if आम् be added, it will cause the elision of its progenitor णल् by II. 4. 81 S. 2238 which the maxim prevents.

The dual is formed thus:—उख् + उख् + अतुस्=उ + उख् + अतुस् = ऊखतुः । The Plural is ऊखुः । The affixes being कित्, there is no guṇa, and consequently no उवङ् substitution, as the vowels are now homogenous. This single substitute long ऊ (उ + उ = ऊ) may be considered as the final of the first or the beginning of the second (VI. 1. 85. S. 75). Considering it as final of the first, namely, as the long ऊ of the reduplicate (abhyâsa), it requires to be shortened by VII. 4. 59. S. 2180.

[But because the rule of shortening depends upon abhyâsa alone and is therefore antaranga, while the savarṇa-lengthening is Bahiranga; as it depends upon two, namely the precedent and the subsequent letters—the maxim असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे applies (see Vol I. p. 30): and so it is not shortened. Or].

It is not shortened, because it had already been once shortened before, and "an operation once performed on a stem &c., is not repeated again"—is the maxim that would apply.

NOTE:—When was the first उ shortened ? It was shortened by VII. 4. 59, S. 2180 as soon as उख् was reduplicated to उ+उख्। But it was already short how could it be shortened ?

Ans. Rules of grammar act like clouds (which rain both on sea and on land though raining on sea is useless), The rule of ह्रस्वः S. 2180 therefore substitutes a short उ in the place of the already existing short उ. Thus उ + उख् = उ + उख् (VII. 4. 59 S. 2180) = ऊख्॥

But why should Rule S. 2180 apply *first* and not the rule of lengthening ? In other words, why should we not make उ+उख्=ऊख् first and then apply the rule of shortening ?

The rule of shortening being a rule applicable to *anga* (or stem) is stronger than the rule of lengthening (अकः सवर्णे दीर्घः) on the maxim

Paribhâsha : A rule relating to a stem (aṅga) is stronger than a rule relating to letters.

Therefore, the ह्रस्वः (S. 2180) applies first.

Another reason for its applying first is that it is *subsequent* in order to the rule of lengthening.

Thus उ+उख्+अतुः = उ + उख्+अतुः (S. 2180 short उ for short उ)=ऊखतुः (lengthening). Similarly ऊखुः ॥

Similarly may be conjugated the other roots given above. Thus उंखति लिट् - उंखाञ्चकार। आशीर्लिङ् = उख्यात् ॥

Similarly √वख् gives us। लट्-वखति, लिट्=ववाख ; ववखतुः, There is not ए of VI. 4. 120 S. 2260, nor the elision of the abhyâsa (VI. 4. 120 S. 2260), because its initial is व (VI. 4. 126 S. 2263). Similarly वंखति, मेखतुः &c.

133. उखि। उङ्खति। लिट=उङ्खाञ्चकार। लुट उङ्खिता। Des. उञ्चिखिषति Caus. उङ्खयति। Aor औञ्चिखत्। 134. वख। वखति। ववाख, ववखतुः। वखिता लुङ् अवखीत् or अवाखीत्। 135. वखि। वंखति। 136. मख मखति। ममाख। मखिता 137. मखि। मंखति। 138. णख। (नख) नखति। 139. णखि। नंखति। 140. रख रखति 141. रखि। रङ्खति। 142. लख। लखति। 143. लखि। लङ्खति। 144. इख एखति। लिट्-इयेख। लुट् - एखिता। 145. इखि। इङ्खति। इङ्खाञ्चकार। 146. ईखि (इंख) ईंखति। ईंखांचकार। 147. मुखि or वखि। Chandra reads this root here.

148. त्रख।
149. त्रखि
150. शिखि

} These three roots are read here in the Sammatâ.

151. रिख। The Dravidas read this here. Thus there are 19 roots ending in ख ॥

152. वल्ग। वल्गति। 153. रगि। रङ्गति। Noun: रङ्ग। 154. लगि। लङ्गति। Past Part विलगितः and लङ्गितः। 155. अगि। अङ्गति। Noun, अङ्गः "Aṅga country." अङ्ग "member." अग्निः 'fire' अग्रम्, अङ्गारः। अङ्गुलिः। अङ्गुरिः। 156. वगि। वङ्गति। N. वङ्गः॥

157. मगि। मङ्गति। N. मङ्गलम्। 158. तगि। तङ्गति। 159. त्वगि (त्रिगि) त्वङ्गति। 160. श्रगि। श्रङ्गति। 161. श्वगि। श्वङ्गति। 162. श्लगि। श्लङ्गति। 163. इगि। इङ्गति। 164 रिगि। रिङ्गति। 165. लिगि लिङ्गति।

त्वगि १६६ कम्पने च ।

166. त्वगि means 'to tremble' also. As त्वङ्गति 'he trembles.'

युगि १६७ जुगि १६८ वुगि १६९ वर्जने । युङ्गति ॥

167. युगि
168. जुगि
169. वुगि (वुगि, रुगि)

} वर्ज'ने to leave. As युङ्गति, जुङ्गति वुङ्गति &c,

घघ १७० हसने । घघति । जघाघ ॥

दघि १७१ पालने । लघि १७२ शोषणे ॥

मघि १७३ मण्डने । मङ्घति ॥

शिघि १७४ आघ्राणे । शिङ्घति ॥

170. घग्घ (गग्घ, घघ) हसने 'to laugh.' As घघति । जघाघ । घघिता । 171. दघि पालने 'to protect.' 172. लघि 'शोषणे । to dry.' 173. मघि मण्डने 'to dress.' मंघति मंघनः (युच्) 174. शिघि । आघ्राणे to smell. शिंघति ।

Here end Parasmaipadi roots whose final is a guttural.

Sub-Section VI.

Now we take up the roots ending in *ch*. There are twenty one Atmanepadi roots.

वर्च १७५ दीप्तौ । वर्चते ॥

175. वर्च दीप्तौ 'To shine.' लट्—वर्चते । लिट्—ववर्चे । लुट्—वर्चिता । लृट्—वर्चिष्यते । लोट्—वर्चताम्—लङ्—अवर्चत । विधिलिङ—वर्चेत । आशीर्लिङ् । वर्चिषीष्ट लुङ्—अवर्चिष्ट । लृङ्—अवर्चिष्यत । यक्—वर्च्यते । णिच्—वर्चयति । Aor. अववर्चत् । सन् । विवर्चिषते । यङ्—वावर्च्यते । Yañ luk. वावर्चीति or वावर्क्ति । Aor. अवावर्चीत्, अवावर्क् ॥

Noun वर्चः 'vigour' 'fæces.' ब्रह्मवर्चसम् । Adjective वर्च्यम् ॥

षच १७६ सेचने च । सचते । सेचे । सचिता ॥

176. षच सेचने 'to sprinkle, to serve.' लट्—सचते । लिट्—सेचे । लुट्—सचिता । लृट्—सचिष्यते । लोट्—सचताम् । लङ्—असचत । विधिलिङ—सचेत । आशीर्लिङ्—सचिषीष्ट । लुङ्—असचिष्ट । णिच्-साचयति । Aor. असीषचत् । सन्-सिसचिषते (VIII. 3. 61. S. 2627). यङ् । सासच्यते । Yañ luk सासक्ति । Noun. सक्तुः । सक्तुजः । सचिवः ॥

लोचृ १७७ दर्शने । लोचते । लुलोचे ॥

177. लोचृ । दर्शने । To see. लोचते । लुलोचे । लोचिता । Des. लुलोचिषते । Inten. लोलोच्यते, लोलोचीति, लोलोक्ति ॥ Caus. लोचयति । Aor. अलुलोचत् ॥

शच १७८ व्यक्तायां वाचि । शेचे ॥

178. शच व्यक्तायां वाचि to speak distinctly. शचते । शेचे । शचिता । N. शची ॥

श्वच १७९ श्वचि १८० गतौ । श्वचते । श्वञ्चते ॥

179. श्वच (श्वज)
180. श्वचि (श्वज)

} गतौ To go. श्वचते । शश्वचे । श्वचिता । श्वञ्चते । श्वञ्चिता ॥

कच १८१ बन्धने । कचते ॥

181. कच बन्धने 'to bind.' कचते । चकचे । कचिता । N. कचः । काचः ॥

कच १८२, काचि १८३, दीप्तिबन्धनयोः । चकञ्चे । चकाञ्चे ॥

182. कचि } दीप्तिबन्धनयोः to shine, to bind. कञ्चते। चकञ्चे । कञ्चिता
183. काचि } काञ्चते । चकाञ्चे &c. Nouns: कञ्चुकः। काञ्चतम् । काञ्चिः

मच १८४, मुचि १८५, कल्कने । कल्कनं दम्भः शाठ्यं च । कथनम् इत्यन्ये । मेचे । मुमुञ्चे ॥

184. मच } कल्कने to cheat, to be vain. Some say it means 'to brag or boast' also. Thus मचते। मेचे। मचिता।
185. मुचि (मुचि, मु च) } मुंचते। मुमुञ्चते मुञ्चिता। According to Chandra the root is मुच–मोचते ॥

मचि १८६ धारणोच्छ्रायपूजनेषु । ममञ्चे ॥

186. मचि (मञ्चु) धारणोच्छ्रायपूजनेषु also दीप्तौ। 'to wear, exalt, worship, also glitter'. As मचते &c. Noun. मचः। Sâkaṭâyana does not read मुच, but मच and मचि only.

पचि १८७ व्यक्तीकरणे । पञ्चते ॥

187. पचि। To explain. The root डुपचष् 'to cook,' will be taught further on. The पचि is also Churâdi. लट्–पञ्चते। Noun पङ्कः 'marsh.' पञ्चन् 'five' पङ्क्तिः ॥

ष्टुच १८८ प्रसादे । स्तोचते । तुष्टुचे ॥

188. ष्टुच प्रसादे। To be pleased. लट् – स्तोचते। लिट् – तुष्टुचे। लट् – स्तोचिता। णिच् –स्तोचयति। Aor. अतुष्टुचत्। सन् – तुस्तुचिषते or तुस्तोचिषते। यङ् – तोष्टुच्यते। Yaṅ luk. तुष्टुचीति or तोष्टोक्ति। Noun स्तोकः Gerund स्तुचित्वा or स्तोचित्वा (I. 2. 26 S. 2617)

ऋज १८९ गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु । अर्जते । नुड्विधौ ऋकारैकदेशो रेफो हलत्वेन गृह्यते । तेन द्विहलत्वान्नुट् । आनृजे ॥

189. ऋज। To go. 2. stand or be firm, strong, earn or obtain or get. Maitreya gives the meaning of ऊर्जन also.

लट्–अर्जते। लिट्–आनृजे, ऋज् + ऋज् + ए = अ + ऋज् + ए (VII. 4. 60. S. 2179)=अर् + ऋज् + ए (VII. 4. 66 S. 2244 read with I. 1. 51). The र् is then elided by VII. 4. 60. S. 2179 and we have अ + ऋज् + ए = आ + न् + ऋज् + ए (The lengthening by VII. 4. 70. S. 2248, and नुट् by VII. 4. 71. S. 2288) = आनृजे ॥ For the purposes of adding नुट्, the ऋ is considered to have a र् in it so that ऋज् becomes equivalent to ऋर्ज्, so the root is considered to be one which ends in a double-consonant, and thus makes S. 2288 applicable. लुट्–अर्जिता। लृट्–अर्जिष्यते। लोट्–अर्जताम्। लङ् –आर्जत। आशीर्लिङ्–अर्जिषीष्ट। लुङ्–आर्जिष्ट। यक्–प्रार्ज्यते। णिच्=अर्जयति। Aor. आर्जिजत्। सन्–अर्जिजिषते। Gerund अर्जित्वा। Adjective ऋज्यम् ॥

ऋजि १९०, भृजी १९१ भर्जने । ऋञ्जते । 'उपसर्गादृति–' (७४) इति वृद्धिः । प्राञ्जते । ऋञ्जांचक्रे । आञ्जिष्ट । भर्जते । बभृजे । अभर्जिष्ट ॥

190 ऋजि, 191 भृजी। To parch. The root भृज् has a long i as indicatory. लट्, ऋञ्जते ; with प्र, प्राञ्जते। The vriddhi is by VI. 1. 91. S. 74. लिट्, ऋञ्जां चक्रे। Or आनृञ्जे according to Sammatâ and Tarangini. But this is wrong. लुट्–ऋञ्जिता। लृट्–ऋञ्जिष्यते। लोट्–ऋञ्जताम्। लङ्–आञ्जत। विधिलिङ्–ऋञ्जेत। आशीर्लिङ्–

ऋज्जिष्टा । लुङ्—आर्ज्जिष्ट । लृङ्—आर्ज्जिष्यत । णिच्—ऋज्जयति । Aor. मा भवान् आर्ज्जिजत । सन् - ऋज्जिजिषते ।

191 भृज्जी । To parch. लट्—भर्जते । लिट् - बभृज्जे । लुट् - भर्जिता । णिच् - भर्जयति Aor. अबीभृजत् or अबभर्जत । सन् - बिभर्जिषते । यङ् - बरीभृज्यते । Yañ luk बर्भृर्जीति or बरिभृर्जीति or बरिभृजीति or बर्भर्क्ति or बरिभर्क्ति or बरीभर्क्ति । Noun भर्गः ।

एजृ १९२, भ्रेजृ १९३, भ्राजृ १९४, (रेजृ १९५) दीप्तौ । एजांचक्रे ॥

192 एजृ 'to shine.' लट्—एजते, with प्र, प्रेजते (VI. 1. 904. S. 87). लिट्—एजांचक्रे । लुट्—एजिता । णिच् - एजयति । Aor. मा भवान् एजिजत । Des.-एजिजिषते ॥

193 भ्रेजृ 'to shine'. लट् - भ्रेजते । लिट्-बिभ्रेजे । लुट्—भ्रेजिता । णिच्-भ्रेजयति Aor. अबिभ्रेजत । सन् - बिभ्रेजिषते । यङ्—बेभ्रेज्यते । Yañ luk. बेभ्रेजीति or बेभ्रेक्ति ॥

194 भ्राजृ 'to shine'. लट्-भ्राजते &c. like भ्रेजृ । णिच् - भ्राजयति । Aor. अबिभ्रजत् or अबभ्राजत । Noun भ्राट्, भ्राजिष्णुः, विभ्राक् ॥

195. रेजृ 'to shine'. Some read this root here. But it appears as if it were non-ârsha. For in explaining रेजते in रेजते अग्ने पृथिवीमखेभ्यः, Bhatta Bhâskara says "*rejate* is a Vedic anomaly, the classical form being râjate." लट्—रेजते ॥

ईज १९६ गतिकुत्सनयोः । ईजांचक्रे ॥

196. ईज । To go, to censure, blame. लट् – ईजते । लिट् – ईजांचक्रे । लुट् – ईजिता । Passive ईज्यते । Des. ईजिजिषते । Caus. ईजयति । Aor. मा भवान् ईजिजत् The root ईज् is shortened first to इज् before the affix चङ् and then reduplicated See VII. 4. 1. S. 2314.

वीज १९७ गतौ ॥

197. वीज to go. This root is not found in the Siddhânta or the Mâdhavîya.

Here end the Atmanepadi roots whose final is a palatal.

SUB-SECTION VIII.

अथ द्विसप्ततिर्व्रज्यन्ताः परस्मैपदिनः ॥

The following seventy-two roots upto √vraj are Parasmaipadî.

शुच १९८ शोके । शोचति ॥

198. √śuch *a* 'to grieve.' Present. शोचति । Perfect. शुशोच । First Future शोचिता । Des शुशुचिषति or शुशोचिषति । Gerund शुचित्वा or शोचित्वा । Intensive शोशुच्यते । Yañ luk शोशुचीति or शोशोक्ति । Caus. शोचयति । Aor. अशूशुचत् । Nouns शोचनः । शुद्रः । शोकः ॥

कुच १९९ शब्दे तारे । कोचति ॥

199. √kuch *a* 'To utter a shrill cry as a bird,' Present. कोचति Perfect. चुकोच । First Future कोचिता । Noun. कुचः ॥

कुञ्च २०० क्रुञ्च २०१ कौटिल्याल्पीभावयोः ॥

'अनिदिताम्'—(४१५) इति नलोपः । कुच्यात् । क्रुच्यात् ॥

200. √kuñch *a*, 201, √kruñch *a*. 'To make crooked,' 2 'To make small.' Present, कुञ्चति । Perfect. चुकुञ्च । First Future कुञ्चिता । Des. चुकुञ्चिषति । Intensive चोकुच्यते (The nasal is elided by VI. 4. 24. S. 415). Yañ luk. चोकुञ्चीति । Imperfect अचोकुञ्चीत् । Caus. कुञ्चयति, Aor. अचुकुञ्चत् ।

Pass. Part. कुचितः । कुचितवान् । Gerund कुञ्चित्वा । Similarly is conjugated √ kruñch a, as क्रुञ्चति &c. Nouns : क्रुङ् । क्रुञ्चा । क्रौञ्चः । The nasal is elided in the Benedictive by VI. 4. 24 S. 415 as कुच्यात्, and क्रुच्यात् ॥

लुञ्च २०२ अपनयने । लुच्यात् ॥

202. √ Luñcha 'to remove.'

लट् – लुञ्चति । आशीर्लिङ् – लुच्यात् । Gerund लुचित्वा or लुञ्चित्वा (I. 2. 24 S. 3325).

अञ्चु २०३ गतिपूजनयोः । अच्यात् । गतौ नलोपः । पूजायां तु अञ्च्यात् ॥

203. √ Añchu 'to go,' 'to worship'

लट्–अञ्चति । लिट् – आनञ्च । लुट्–अञ्चिता । आशीर्लिङ् । अच्यात् or अंच्यात् । The nasal is elided when the sense is 'to go' (VI. 4. 30 S 421) But it is not elided when the meaning is 'to worship.' Pass Part । सम् + अक्त (VIII. 2. 18) । उत् + अक्तम् । अञ्चितः (worshipped). Gerund अञ्चित्वा or अक्त्वा । Nouns अञ्चनम्, प्रत्यञ्चः प्रतीची, प्राचीनः ॥

वञ्चु २०४, चञ्चु २०५, तञ्चु २०६, त्वञ्चु २०७, म्रुञ्चु २०८, म्लुञ्चु २०९, म्रुचु २१०, म्लुचु २११, गत्यर्थाः । वच्यात् । चच्यात् । तच्यात् । त्वच्यात् । अम्रुञ्चीत् । अम्लुञ्चीत् ॥

204–211. √ Vañchu to √ mluchu 'To go.'

लट्-वञ्चति । लिट्—ववञ्च । लुट्—वञ्चिता । आशीर्लिङ्—वच्यात् । णिच्-वञ्चयते सन्—विवञ्चिषति । यङ्—वनीवच्यते । yan luk वनीवञ्चीति or वनीवङ्क्ति । Pass. Part. वक्तः । Active वक्तवान् । Gerund वङ्क्त्वा or वञ्चित्वा । यः वञ्च्यम् वङ्क्यम् । Nouns वक्रम्

205. √ Chañchu 'to go'.

लट्—चञ्चति । आशीर्लिङ्—चच्यात् । गर्हे चञ्चते । Noun चञ्चा 'effigy'. चञ्चत्कः

206. √ tañchu 'to go.'

लट् – तञ्चति । आशीर्लिङ् – तच्यात् । Noun तक्रम् ॥

207. √ tvañchu 'to go.'

लट्—त्वञ्चति । आशीर्लिङ्—त्वच्यात् ॥

208 √ mruñchu 'to go.'

लट्—म्रुञ्चति । आशीर्लिङ्—म्रुच्यात् । लुङ्– अम्रुञ्चीत् ॥

209. √ mluñchu 'to go.'

लट् – म्लुञ्चति । लुङ् – अम्लुञ्चीत् ॥

210. √ mruchu 'to go.'

लट् – म्रोचति । लुङ् – अम्रोचीत् or अम्रुचत् by the next sútra. सन् – मुम्रुचिषति or मुम्रोचिषति । Pass Part म्रुचितम् or म्रोचितम् । Gerund म्रुचित्वा or म्रोचित्वा ॥

211. √ mluchu 'to go.'

लट्—म्लोचति । लुङ्—अम्लोचीत् or अम्लुचत् by the next sútra.

२२९१ । जॄस्तम्भुम्रुचुम्लुचुग्रुचुग्लुचुग्लुञ्चुश्विभ्यश्च । ३ । १ । ५८ ॥

एभ्यश्च्लेरङ् वा स्यात् । अम्रुचत्—अम्रोचीत् । अम्लुचत्— अम्लोचीत् ॥

2291. And, optionally अङ् is the substitute of च्लि after the

verbs ज्र 'to grow old,' स्तम्भ 'to stiffen' म्रुच् and म्लुच् 'to go,' ग्रुच् and ग्लुचु 'to steal,' ग्लुञ्च 'to go' and श्वि 'to grow,' when the terminations of the Parasmaipada are employed.

Thus अम्रुचत् or अम्रोचीत् 'he went'; अम्लुचत् or अम्लोचीत् 'he went'.

The roots म्लुच् and ग्लुञ्च both give rise to the same three forms, viz. अग्लुचत्, अग्लुञ्चीत् and अग्लुचीत्. The use of one root, would, therefore, have served the purpose. The employment of both indicates separateness of their meanings. Others say that the use of both roots indicates that in the case of ग्लुंच, the nasal is never elided. Thus the Aorist of ग्लुंच will be अग्लुंचत् and अग्लुंचीत्.

ग्रुचु २१२, ग्लुचु २१३, कुजु २१४, खुजु २१५, स्तेयकरणे ॥ जुग्रोच । अग्रुचत्—अग्रोचीत् । जुग्लोच । अग्लुचत्—अग्लोचीत् । अकोजीत् ॥ अखोजीत् ॥

212. √ Grucha, 213 √ Glucha, 214 √ Kuja, 215 √ Khuja 'to steal'

लट् – ग्रोचति । लिट् – जुग्रोच । लुट् – ग्रोचिता । लुङ् – अग्रुचत् or अग्रोचीत् । Noun ग्रोकम्, ग्रोक्नम् ॥

213. √ Glucha 'to steal.'

लट्–ग्लोचति । लिट् – जुग्लोच । लुङ्–अग्लुचत् or अग्लोचीत् ॥

214. √ Kuja 'to steal.'

लट् - कोजति । लुङ्–अकोजीत् ॥

215. √ Khuja 'to steal.'

लट् – खोजति । लुङ् — अखोजीत् ॥

ग्लुञ्चु २१६, षस्ज २१७, गतौ ॥ अङ् । अग्लुचत्—अग्लुञ्चीत् । सस्थ श्चुत्वे न शः, जशत्वे न जः । सज्जति । अयमात्मनेपद्यपि । सज्जते ॥

216. √ Glucha, 217 √ Shasja 'to go.'

लट्—ग्लुञ्चति । लिट् – जुग्लुञ्च । लुट्—ग्लुञ्चिता । लुङ् – अग्लुञ्चत्, अग्लुचत् or अग्लुञ्चीत् । The Aorist is formed by अङ् under S. 2291. Some do not elide the nasal, and give the form अग्लुञ्चीत् । Gerund, ग्लुचित्वा ॥

217. √ Shasja 'to go.'

लट् – सज्जति । Here the second स of षस्ज is first changed to श, and then to ज by S. 52. It is also conjugated in the Atmanepada: as सज्जते । लिट् – ससज्ज लुट् - सज्जिता । सन् – सिसज्जिषति ॥

गुजि २१८ अव्यक्ते शब्दे । गुञ्जति । गुञ्ज्यात् ॥

218. √ Guji 'To make an indistinct noise'. Some read kuji also.

लट् – गुञ्जति । लिट् – जुगुञ्ज । लुट् – गुञ्जिता । आशीर्लिङ् – गुञ्ज्यात् । Noun गुञ्जा ॥

अर्च २१९ पूजायाम् । आनर्च ॥

219. √ Archa 'To worship.'

लट् – अर्चति । लिट् – आनर्च । लुट् – अर्चिता ॥

म्लेच्छ २२० अव्यक्ते शब्दे । अस्फुटेऽपशब्दे चेत्यर्थः । म्लेच्छति मिम्लेच्छ ॥

220. √ Mlechchha. To speak indistinctly, to pronounce incorrectly.

लट्-म्लेच्छति । लिट्-मिम्लेच्छ । लुट्-म्लेच्छिता । सन्-मिम्लेच्छिषति । यङ्-मेम्लेच्छ्यते । Yañ luk मेम्लेच्छीति or मेम्लेष्टि Passive Part. म्लिष्टम् ॥

लछ २२१ लाछि २२२ लक्षणे । ललच्छ । ललाञ्छ ॥

221. ✓ lachha. 222 ✓ lâchhi 'To mark.'

लट्-लच्छति । लिट्-ललच्छ । लुट्-लच्छिता ॥

222. ✓ lâchhi 'to mark.'

लट्-लाञ्छति । लिट्-ललाञ्छ । Yañ luk लालांष्टि । Noun लान्. d. लांशौ । Pl. लांशः ॥

वाछि २२३ इच्छायाम् । वाञ्छति ।

223. ✓ vâchhi 'To desire.'

लट्—वाञ्छति ॥

आछि २२४ आयामे । आञ्छति । अत आदेरित्यत्र तपर करणं स्वाभाविक ह्रस्व परिग्रहार्थम् । तेन दीर्घाभावान् न नुट् । आञ्छ । तपर करणं मुख सुखार्थमिति मते तु नुट् । आनाञ्छ ।

224. ✓ âchhi 'To extend.'

लट्—आञ्छति । लिट्—आञ्छ । आ + आञ्छ + णल् = अ + आञ्छ + अ ॥ Here there is not the long आ substitution of VII. 4. 70. S. 2248 : for it applies to that अ which is naturally short and not that which has been shortened as here. This is the force of त् in अतः (S. 2248). As there is no lengthening, there is no न् (VII· 4. 71. S. 2288) As आञ्छ । But according to the view that the त् in अतः is merely for facility of utterance the न् is added. Then the form will be आनाञ्छ ॥

लुट्-आञ्छिता । णिच्=आञ्छयति । Aor आञ्चिच्छत् । सन्-आञ्चिच्छिषति ॥

ह्रीच्छ २२५ लज्जायाम् । जिह्रीच्छ ॥

225. ✓ hrichchha 'To be ashamed'.

लट्-ह्रीच्छति । लिट्-जिह्रीच्छ । लुट्-ह्रीच्छिता ॥

हुर्छा २२६ कौटिल्ये । कौटिल्यमपसरणमिति मैत्रेयः । उपधायां चेति दीर्घः । हूर्छति ॥

226. ✓ hurchchhâ 'To act crookedly.' According to Maitreya, the word kauṭilya means 'retre ting, escaping.'

लट्-हूर्छति । The short उ is lengthened by VIII. 2. 78. S. 2265. लिट्-जुहूर्छ । लुट्-हूर्छिता । सन्-जुहूर्छिषति । यङ्-लुक् 3. S. जोहूर्छीति or जोहोर्त्ति, d· जोहूर्त्तः । pl. जोहूर्षति । 2nd S. जोहोर्षि । Ist S, जोहोर्मि । d. जोहूर्वः । pl. जोहूर्मः । Pass Part. हूर्णः Active हूर्णवान् । Noun हूः, d. हुरौ, pl. हुरः ॥

मुर्छा २२७ मोहसमुच्छ्राययोः । मूर्छति ॥

227. ✓ Murchhâ 'To faint; to grow'.

लट्-मूर्छति । Passive Part. मूर्त्तः (VIII. 2. 57) Active मूर्तवान् । Noun मूर्छितः ॥ (V 2.36)

स्फुर्छा २२८ विस्मृतौ (विस्तृतौ) । स्फूर्छति ॥

228. √Sphurchhâ, To forget, to sp ad, extend.

लट् स्फूर्च्छति । लिट्-पुस्फूर्च्छ ।

युछ २२९ प्रमादे । युच्छति ॥

229. √yuchha, to be inattentive, to disregard.

लट्-युच्छति । लिट् -युयुच्छ । लुट्-युच्छिता ॥

उछि २३० उञ्छे । 'उञ्छः कणश आदानं कणिशाद्यर्जनं शिलम्' इति यादवः । उञ्छति । उञ्छां चकार ॥

230. √uchhi 'to glean'. According to the Lexicographer Yâdava. Uñchha means to glean ears of corns : an irregular occupation, subsisting by gathering bit by bit, the grain left in the field, after the harvest has been collected.

लट्-उञ्छति । लिट्-उञ्छाञ्चकार । लुट्-उञ्छिता । यक्-उञ्छ्यते । णिच्-उञ्छयति । Aorist माभवान् उञ्छिच्छत् । सन्-उञ्चिच्छिषति ॥

उच्छी २३१ विवासे । विवासः समाप्तिः । प्रायेणायं विपूर्वः । व्युच्छति ॥

231. √uchchhi to banish, to expel. Vivâsa means 'ending'. The root is generally found preceded by the preposition वि. It thus means "cutting off."

लट्-व्युच्छति । लिट्-व्युच्छांचकार । लुट्-व्युच्छिता । सन-व्युचिच्छिषति । Passive Part. व्युष्टः । Active व्युष्टवान् ॥

ध्रज २३२, ध्रजि २३३, व्रज २३४, व्रजि २३५, धृज २३६, धृजि २३७, ध्वज २३८, ध्वजि २३९ गतौ । ध्रजति, ध्रञ्जति । धर्जति । धृञ्जति । ध्वजति, ध्वञ्जति ॥

232. √dhraja to 239 √dhvaji all mean 'to go,' 'to move.'

232. √dhraja to go.

लट्-ध्रजति । लिट्-दध्राज । लुट्-ध्रजिता , लुङ्-अध्रजीत् or अध्राजीत् । णिच्-ध्राजयति । Aor अदिध्रजत् , सन्-दिध्रजीषति । यङ्-दाध्रज्यते । Yañ luk दाध्रजीति, दाध्रक्ति ॥

233. √dhraji, to go.

लट्-ध्रञ्जति । लिट्-दध्रञ्ज । लुट्-ध्रञ्जिता । सन्=दिध्रञ्जिषति । यङ्=दाध्रञ्ज्यते or दाध्रज्यते । Yañ luk दाध्रञ्जीति or दाध्रंक्ति Imperfect अदाध्रन् ॥

234. √Vraja } Tarañgiṇi, Kâśyapa and Sammatâ read these two
235. √Vraji } instead of Nos. 232 and 233. लिट्-व्रजति, व्रंजति ।

236. √Dhrija 'to go.'

लट्-धर्जति । लिट्-दधर्ज । लुट् – धर्जिता । णिच्-धर्जयति Aor अदधर्जत् or अदीधृजत् । सन—दिधर्जिषति । यङ्—दरीधृज्यते । Yañ luk दर्धर्जीति or दरिधर्जीति or दरीधर्जीति or दर्धर्क्ति or दरिधर्क्ति or दरीधर्क्ति । Gerund धर्जित्वा । य—धृज्यम् । Noun धर्जः ॥

237. √dhriji 'to go.'

लट्—धृञ्जति । लिट्—दधृञ्ज । लुट्—धृञ्जिता । णिच् – धृञ्जयति, Aor. अदधृञ्जत् । सन—दिधृञ्जिषति । यङ्—दरीधृञ्ज्यते । Yañ luk दाधृञ्जीति or दा॰ंक्ति । Imperfect अदाधन् ॥

238. √Dhvaja } 'to go.' लट् – ध्वजति, ध्वंजति ॥
239. √Dhvaji }

कूज २४० कुजि २४१, अव्यक्ते शब्दे । चुकूज ।

240. √Kûja 241 √Kûji to utter inarticulate sound. लट्—कूजति

लिट् — चुकूज । लुट् — कूजिता । लृट् — कूजिष्यति । णिच् — कूजयति, Aor. अचूकुजत् । यङ् — चोकूज्यते । Yaṅ luk चोकूजीति or चोकूक्ति । Nouns कुज कूजनम् ॥ कूजि – कुञ्जितः ॥

अर्ज २४२, षर्ज २४३ अर्जने ॥ अर्जति । आनर्ज । सर्जति । ससर्ज ॥

242 √ Arja, 243 √ Sharja, to earn.

लट् — अर्जति । लिट् — आनर्ज । लुट् — अर्जिता । णिच् — अर्जयति Aor. आर्जिजत् ॥ सन् — अर्जिजिषति । Noun ऋजुः (ऋ + अर्ज) ऋजुः ॥

243. √ Sharja to earn.

लट् — सर्जति । लिट् — ससर्ज । लुट् — सर्जिता । णिच् — सर्जयति Aor. अससर्जत् । सन् — सिसर्जिषति । यङ् — सासर्ज्यते । Yaṅ luk. सासर्जीति ॥

गर्ज २४४ शब्दे । गर्जति ॥

244. √ Garja to make noise. लट् – गर्जति ॥

तर्ज २४५ भर्त्सने ॥ तर्जति । ततर्ज ॥

245. √ Tarja to abuse. This root is also found in the Churâdi class.

लट् – तर्जति । लिट् ततर्ज ॥

कर्ज २४६ व्यथने ॥ चकर्ज ॥

246. √ Karja to tease, to give pain.

लट् – कर्जति । लिट् – चकर्ज । लुट् – कर्जिता ॥

खर्ज २४७ पूजने च ॥ चखर्ज ॥

247. √ Kharja, to worship, to cause pain.

लट् – खर्जति । लिट् – चखर्ज । Noun: – खर्जूरः ॥

अज २४८ गतिक्षेपणयोः ॥ अजति ॥

248. √ Aja to go, to throw. लट् – अजति ॥ Before all Ârdhadhâtuka affixes, such as those of the perfect, the root is replaced by वी by the following Sûtra.

लट् – अजति । लिट् – विवाय । विव्यतुः । विव्युः । विवयिथ or विवेथ or आजिथ । विव्यथुः । विव्य । विवाय or विवय । विव्यिव । विव्यिम । लुट् – वेता or अजिता । लृट् – अजिष्यति or वेष्यति । लोट् – अजतु । लङ् आजत् । विधिलिङ् – अजेत् । आशीर्लिङ् – वीयात् । लुङ् – आजीत् or अवैषीत् । लृङ् – आजिष्यत् or अवेष्यत् । कर्म – वीयते । णिच् – वाययति । Aor अवीवयत् । सन् – अजिजिषति or विवीषति । यङ् – वेवीयते । There is no yaṅ luk. Nouns प्रवयणम्, प्राजनम्, समजः, उदजः, समाजः

२२९२ । अजेर्व्यघञपोः ॥ २ । ४ । ५६ ॥

अजेर्वी इत्ययमादेशः स्यादार्धधातुकविषये घञमपं च वर्जयित्वा । 'वलादावार्धधातुके वेष्यते' । विवाय । विव्यतुः । विव्युः । अत्र वकारस्य हल्परत्वात् 'उपधायां च' (२२८४) इति दीर्घे प्राप्ते 'अचः परस्मिन् –' (५०) इति स्थानिवद्भावेनाच्परत्वम् । न च 'न पदान्त –' (५१) इति निषेधः । 'स्वरदीर्घयलोपेषु लोपाजादेश एव न स्थानिवत्' इत्युक्तेः । यणि 'एरनेकाचः —' (२२८६) इतीयङ्निषेधे प्राप्ते ॥

2292. वी is the substitute of the verb अज् 'to drive,' 'to lead,' when an ârdhadhâtuka affix follows, with the exception of the affixes घञ् (III. 3. 18.) and अप् (III. 3. 69).

Ishti:—The substitution is optional before ârdhadhâtukas beginning with a letter of वल् Pratyâhâra (all consonants except य्) ॥ As व्ये + णल् = वि + वे + अ = विव्याय। विव्यतुः। विव्युः॥

In विव्यतुः and विव्युः the ई is changed to य् before अतुः and उः। The equation now stands thus विव्य् + अतुः। Here the root has a penultimate letter व् which is followed by a consonant य ; therefore the इ of वि ought to be lengthened by VIII. 2. 78 S. 2265. But it is not so; because the य् substitute for ई, is considered sthânivat to ई, by I. 1. 57. S. 50, for the purposes of S. 2265. य being as ई, the penultimate व् is not considered to be followed by a consonant but by a vowel, and hence S. 2265 cannot apply. *Obj*:—But the rule VIII. 2. 78. S. 2265 is a dirgha-vidhi, as it ordains lengthening and therefore the य् substitute of ई will not be sthânivat by I. I. 57. S. 50 ; because that rule must be read with the proviso of I. 1. 58 S. 51 which declares *inter alia* that for the purposes of dirgha-vidhi the âdesa is not sthânivat, so there ought to be lengthening of वि ॥

Ans: The following vârtika makes a counter-exception to that rule of S. 51.

Vârt: For the application of the rules of accent (svar-vidhi), or the rules of lengthening (dirgha vidhi) or the rule of the elision of ya (ya-lopa-vidhi), the lopa-substitute only of a vowel is to be considered as not sthânivat, and not any other substitute. Here the substitute is य् and not lopa; and so य् is considered sthânivat to ई ॥

In forming the Second Person Singular, we have व्ये + थल् = वि + वे + थ ॥ Now applies the prohibition of S. 2246 debarring the augment इट् ॥ But the following sûtra makes an exception.

२२९३ । कृसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुवो लिटि । ७ । २ । १३ ॥

क्रादिभ्यो लिट इड् न स्यात्। क्रादीनां चतुर्णां ग्रहणं नियमार्थम्। प्रकृत्याश्रयः प्रत्ययाश्रयो वा योऽनिट्प्रतिषेधः स लिटि चेत्तर्हि क्रादिभ्य एव नान्येभ्य इति। ततः स्त्वादीनां चतुर्णां थलि भारद्वाजनियमात् प्राप्तस्य वमादिषु क्रादिनियमात्प्राप्तस्य चेटो निषेधार्थम्॥

2293. The Personal endings of the Perfect do not get the augment इट्, after कृ, सृ, भृ, वृ, स्तु, द्रु, स्रु, श्रु ॥

The four roots कृ, सृ, भृ, and वृ are taken in order to make a restriction with regard to them. Every prohibition of इट् augment whether depending on any particular radical, or depending on any particular affix, if that prohibition is to apply to the Perfect, then it applies only to the four roots Kṛi &c. mentioned here, and not to other roots.

As regards the remaining four roots स्तु, द्रु, स्रु, and श्रु, the present sûtra prohibits the इट् which would have come before the affix थल् by the rule of Bhâradvâja (VII. 2. 63 S. 2296) and the इट् which would have come before the affixes व or म &c. by the present rule of Krâdi (*i. e.*, the affixes से, ध्वे, वहि and महि),

Note:—Thus कृ—चकृव, चकृम ; सृ, ससृव ; ससृम ; भृ, बभृव, बभृम ; वृञ्, ववृव. ववृम ; वृङ्, ववृवहे, ववृमहे ; स्तु, तुष्टुव, तुष्टुम ; द्रु दुद्रुव, दुद्रुम ; स्रु, सुस्रुव, सुस्रुम ; श्रु ; शुश्रुव, शुश्रुम ॥

These roots with the exception of वृ are Aniṭ by VII. 2. 10 S. 2246 ; their special mention here is for the sake of niyama, namely these roots alone are Aniṭ

in the Perfect, other roots are all Set in the Perfect. Thus बिभेदिथ, बिभिदिम, लुलविथ लुलविम । All anudâtta roots of the Dhâtupâṭha are to be understood, by this rule, to get इट् । The affix थ of the Perfect gets इट् after वृञ्, as the irregular form ववर्थ in VII. 2. 64, indicates that in the Veda थ does not get इट् after वृञ्, but in the classical literature it does. By VI. 2. 63, S. 2296 the थ would have got इट् after स्तु द्रु, स्रु and श्रु; that इट् is also prohibited by the present sûtra. As तुष्टोथ, दुद्रोथ, सुस्रोथ, शुश्रोथ ॥

Vârt:—इट् is added when कृ takes the सुट् augment: as संचस्करिथ संचस्करिम । The sûtra VII. 2. 63, S. 2296 applies here also, as संचस्करिथ ॥

२२९४ । अचस्तास्वत्थल्यनिटो नित्यम् । ७ । २ । ६१ ॥

उपदेशेऽजन्तो यो धातुस्तासौ नित्यानिट् ततः परस्य थल इड् न स्यात् ॥

2294. After a root, which in the Dhâtupâṭha, ends in a vowel, and after which the First Fut. affix tâsi is always devoid of the augment इट्; (after such a root) थल् the personal ending of the Perfect, like तास्, does not also get the augment इट् ॥

२२९५ । उपदेशेऽत्वतः । ७ । २ । ६२ ॥

उपदेशेऽकारवतस्तासौ नित्यानिटः परस्य थल इड् न स्यात् ॥

2295. After a root which possesses a short 'a' as its root vowel in the original enunciation (the Dhâtupâṭha), and after which the First Fut. affix तास् is always devoid of the augment इट्, थल् the Personal ending of the Perfect, like तास्, does not get the augment ॥

२२९६ । ऋतो भारद्वाजस्य । ७ । २ । ६३ ॥

तासौ नित्यानिट ऋदन्तस्यैव थलो नेट् भारद्वाजस्य मतेन । तेनान्यस्य स्यादेव । अयमत्र संग्रहः ॥

अजन्तोऽकारवान्वा यस्तास्यनिट् थलि वेडयम्
ऋदन्त ईदृङ् नित्यानिट् क्राद्यन्यो लिटि सेड्भवेत् ॥

न च स्तुद्र्वादिनामपि थल विकल्पः स्यादिति वाच्यम् । 'अचस्तास्वत्—' (२२९४) इति उपदेशे त्वत (२२९५) इति च येनाकृत्रप्राप्तिकस्य विधि प्रतिषेधस्य भारद्वाजनियमो निवर्तकः '+अचस्तास्व—' इति न्यायात् । विव्ययिथ—विव्यथ—आजिथ । विव्ययुः । विव्य । विव्याय—विव्यय । विव्यिव विव्यिम । वेता—अजिता । वेष्यति—अजिष्यति । व्येतु । अवेत् । अवात् । वीयात् ॥

2296. In the opinion of Bhâradvâja, it is only after a root which ends in a short ऋ, and after which the First Fut. तास् is always devoid of the augment इट्, that थल् also, like तास्, does not take the augment इट् ॥

Therefore, the other affixes do take इट् । On this there is the following verse (saṅgraha), which sums up the last three sûtras :—

That root which ends in a vowel, or which has a short अ in the Dhâtupâtha, and which is aniṭ before तास्-affix, is *optionally* सेट् before थल्-affix. But if such a root ends in short ऋ, then it is *invariably* aniṭ before थल् affix. Roots other than ऋ &c are सेट् in the Perfect.

One should not, however, think that the four roots स्तु, द्रु, स्रु and श्रु will also be *optionally* aniṭ in थल् as they are not ṛi-ending roots. The rule made by Bharadvája removes the prohibition with regard to the addition of इट् made by the two immediately preceding sûtras S. 2294 and 2295 : and not the इट् of S. 2293 This is on the maxim "a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule." (see Vol I. 203)

Therefore वि+वे+इट्+थ = विवयिथ or विवेथ or आजिथ ॥

In forming the Aorist, the following sûtra applies.

२२९७। सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । ७ । २ । १ ॥

इगन्ताङ्गस्य वृद्धिः स्यात्परस्मैपदे परे सिचि । अवैषीत्-आजीत् । अवेष्यत् आजिष्यत् ॥

2297. Before the Aorist-characteristic स् (सिच्), Vṛiddhi is substituted in the Parasmaipada, for the final of a stem ending in इ, उ, ऋ (long or short, I. 1. 3).

Thus अवैषीत् or आजीत् &c. The Conditional is अवेष्यत् or आजिष्यत् ।

तेज २४९ पालने । तेजति ॥

249. √Teja, 'to protect.'

लट् – तेजति । लिट् – तितेज । लुट् – तेजिता । Noun – तेजः ॥

खज २५० मन्थे । खजति ॥

250. √Khaja, 'to churn', 'to stir.'

लट् – खजति । लिट् – चखाज । लुट् । खजिता । लुङ् – अखजीत्, अखाजीत् Noun : – खजाकः ॥

कज २५१ मदे ।

251. √Kaja, to be drunk. This root is not given in the Siddhânta.

लट्—कजति ॥

खजि २५२ गतिवैकल्ये । खञ्जति ॥

252. √khaji, to go lame, limp.

लट्–खञ्जति । लिट् – चखञ्ज । लुट् – खञ्जिता ॥

एजृ २५३ कम्पने । एजांचकार ॥

253. √Ejṛi, to tremble. The root एज to shine, has already been taught before.

लट्–एजति । लिट्–एजांचकार । लुट्–एजिता । लृट्–एजिष्यति । णिच् – एजयति । Aorist मामवानेजिजत् । सन् – एजिजिषति ॥

टुओस्फूर्जा २५४ वज्रनिर्घोषे । स्फूर्जति । पुस्फूर्ज ॥

254. √Tuo sphurjà, to thunder.

लट् – स्फूर्जति । लिट्–पुस्फूर्ज । लुट्–स्फूर्जिता । णिच् स्फूर्जयति Aorist अपुस्फूर्जत् । सन्–पुस्फूर्जिषति । यङ्–पोस्फूर्ज्यते Yaṅ luk पोस्फूर्त्ति Imperfect अपोस्फूर्क् । Passive Participle स्फूर्णः or स्फूर्जितः । Active Participle स्फूर्णवान् । Noun :—स्फूर्जथुः ॥

क्षि २५५ क्षये । अकर्मकः । अन्तर्भावितण्यर्थस्तु सकर्मकः । क्षयति । चिक्षाय । चिक्षियतुः । चिक्षियुः । चिक्षयिथ–चिक्षेथ । चिक्षियिव । चिक्षियिम । क्षेता ॥

255. √kshi, to waste, to decay. The root is intransitive; it is transitive when it is used in a causative sense.

लट् – क्षयति । लिट् – चिक्षाय । चिक्षियतुः । चिक्षियुः । चिक्षयिथ or चिक्षेथ । चिक्षियथुः । चिक्ष । चिक्षाय or चिक्षय । चिक्षियिव । चिक्षियिम । लुट् – क्षेता । लृट – क्षेष्यति । लोट् – क्षयतु । लङ् – अक्षयत् । विधिलिङ् – क्षयेत् । In forming the Benedictive the following Sutra i.e, 2298 applies. आशीर्लिङ् – क्षीयात् । लुङ् – अक्षैषीत् । सन् – चिक्षीषति । यङ् – चेक्षीयते यङ् लुक :—चेक्षयीति । Passive Participle. क्षीणः Active Participle. क्षीणवान् ।

२२९८ । अकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः । ७ । ४ । २५ ॥

अजन्तस्याङ्गस्य दीर्घः स्याद्यादौ प्रत्यये परे न तु कृत्सार्वधातुकयोः । क्षीयात् । अक्षैषीत् ॥

2298. A long is substituted for the final vowel of the stem before an affix beginning with a य् having an indicatory क् or ङ् when it is not either a Krit or a Sârvadhâtuka affix.

Thus क्षीयात् ॥

क्षीज २५६ अव्यक्ते शब्दे । कूजिना सहायं पठितुं युक्तः । चिक्षीज ॥

256. √kshija, to make indistinctive noise. This ought to have been read with √kûja I. 240 because the meaning of these two roots is identical.

लट् – क्षीजति । लिट् – चिक्षीज । लुट् – क्षीजिता । णिच् – क्षीजयति । Aorist अचिक्षीजत् । सन् – चिक्षीजिषति । यङ् – चे क्षीज्यते, यङ लुकः – चेक्षीक्ति ॥

लज २५७, लजि २५८ भर्जने ।

257. √laja, 258 √laji, to fry.

लट् – लजति । लिट् – ललाज । लेजतुः । लुट् – लजिता । आशीर्लिङ् – लज्यात् । लुङ् – अलजीत् or अलाजीत् । णिच् – लाजयति । Aor अलीलजत् । सन् – लिलजिषति । यङ् – लालज्यते । Yañ luk लालक्ति ॥

258. √laji, to fry. The root is found in the Tudâdi class also.

लट् – लञ्जति । लिट् – ललञ्ज । लुट् – लञ्जिता । आशीर्लिङ् – लञ्ज्यात् । णिच् – लञ्जयति । Aor. अललञ्जत् । सन् – लिलञ्जिषति । यङ् – लालञ्ज्यते । Yañ luk लालङ्क्ति । Noun लाजः ॥

लाज २५९, लाजि २६० भर्त्सने च ॥

259 √Lâja, 260 √Lâji, to blame, to parch.

लट्–लाजति । लाञ्जति ॥

जज २६१, जजि २६२ युद्धे ॥

261. √Jaja, 262 √Jaji, to fight.

लट् – जजति । जंजति । Noun: जङ्गलं ।

तुज २६३ हिंसायाम् । तोजति । तुतोज ॥

263. √Tuja, to injure.

लट्—तोजति । लिट्–तुतोज । लुट्–तोजिता । णिच् – तोजयति Aorist अतूतुजत् सन्–तुतोजिषति or तुतुजिषति । यङ् – तोतुज्यते । यङ्लुक् :—तोतोक्ति । Passive Particple तुजितम् । Gerund तोजित्वा or तुजित्वा ॥

तुजि २६४ पालने ।

264. √Tuji, to protect.
लट् – तुञ्जति । लिट् – तुतुञ्ज । लुट् — तुञ्जिता । णिच् – तुञ्जयति Aorist अतुतुञ्जत् । सन् – तुतुञ्जिषति । यङ् – तोतुञ्ज्यते । यङ्लुक् — तोतुङ्क्ति । Imperfect अतोतुन् । Noun तुङ्ग ॥

गज २६५, गजि २६६, गृज २६७, गृजि २६८, मुज २६९, मुजि २७० शब्दार्थाः ।

265. √ gaja, 266 √ gaji, 267 √ grija, 268 √ griji, 269 √ muja 270 √ muji, To make noise, sound, roar. √ गज means also to be drunk, confused, inebriated.

√265 and 266. लट – गजति । गञ्जति । लिट् – जगाज । जगजतुः । Nouns गजः 'elephant' गञ्जा tavern.

√267. लट् – गर्जति । लिट् – जगर्ज । लुट् – गर्जिता । णिच् – गर्जयति । Aor अजगर्जत् or अजीगृजत् । सन् – जिगर्जिषति । यङ् – जरीगृज्यते । Yaṅ luk जर्गर्जीति ॥

√268. लट् । गृञ्जति । लिट् – जगृञ्ज । लुट् – गृञ्जिता । सन् – जिगृञ्जिषति । यङ् – जरीगृञ्ज्यते । Yaṅ luk. जरिगृञ्जीति ॥

√269. लट् – मोजति । √270 लट् – मुञ्जति ॥

गज २७० (क) मदने च ॥

270 (a) √gaja, also means to be drunk or confused.
लट् – गजति ॥

वज २७१, व्रज २७२ गतौ । वदव्रज–' (२२६७) इति वृद्धिः । अव्राजीत् ॥

271. √ vaja. 272. √vraja, to go. The two roots are found in the Churâdi also.

√271. लट्—वजति, । लिट्—ववाज, ववजतुः (VI. 4. 126 S. 2263) । लुट्—वजिता । लुङ्—अवजीत् or अवाजीत् । Nouns वाजः । वाज्यम् ॥

√272. लट् – व्रजति । लिट् – वव्राज । लुट् – व्रजिता । The vriddhi in the Aorist is compulsory here by 2267 S. लुङ् – अव्राजीत् । Nouns व्रज्या । व्रजः । परिव्राट् ॥

Here end the Parasmaipâdi roots whose final is j.

SUB-SECTION VII.

अथ टवर्गायान्ताः शाड्यन्ताः अनुदात्तेतः षट् त्रिंशत् ॥

The following ~~63~~ 36 roots up to √ śâḍ are âtmanepadi, whose final is a lingual.

अट्ट २७३ अतिक्रमहिंसयोः । दोपधोऽयम् । 'तोपधः' इत्येके अट्टते । आनट्टे ॥

273. √aṭṭa, To overpower, to injure. This root has a penultimate द i.e. it is अद्ट । Some say it has a penultimate त i.e. it is अत्ट ॥

NOTE ;—The root √ adṭ, whether the penultimate be द or त makes no difference in ordinary conjugation. It is in the Reduplicated forms that the difference comes out. If it is द penultimate, then in reduplicating this द will not be reduplicated because of the prohibition नन्द्रा &c. (VI. 1. 3. S. 2446), but टि, thus we have अट्टिटिषते or आट्टिटत् । If the penultimate be ट then we have aṭiṭṭishate and âṭiṭṭat. If it is त then we have अत्तिट्टिषते and आतिट्टत् ॥

लट्—अट्टते । लिट्—आनट्टे । लोट्—अट्टताम् । लङ्—आट्टत । विधिलिङ्-अट्टेत । आशीर्लिङ् - अट्टिषीष्ट । लुङ् - अ+अट्टिष्ट । लृङ् - आट्टिष्यत । णिच् - अट्टयति Aor. आटिटत् । But आट्टिटत् if the root is अद्द । सन् - अटिट्टिषते । अतिट्टिषति (Purushkâra) अट्टिटिषते । Noun अट्टा ॥

वेष्ट २७४ वेष्टने । विवेष्टे ॥

274. √ veshṭa, to surround.

लट् - वेष्टते । लिट् - विवेष्टे । लुट् - वेष्टिता । णिच् - वेष्टयति । Aor. अविवेष्टत् or अववेष्टत् (VII. 4. 96). सन् - विवेष्टिषते । यङ् - वेवेष्ट्यते । Yaṅ luk, वेवेष्टीति or वेवेष्टि । d. वेवेष्टः । Imperfect. अववेट् ॥

चेष्ट २७५ चेष्टायाम् । अचेष्टिष्ट ॥

275. √ cheshṭa, to try.

लट् - चेष्टते । लिट् - चिचेष्टे । लुट् - चेष्टिता । लुङ् - अचेष्टिष्ट ॥

गोष्ट २७६, लोष्ट २७७ संघाते । जुगोष्टे । लुलोष्टे ॥

276. √ goshṭa, 277 √ loshṭa to assemble, collect.

लट् - गोष्टते । लोष्टते । लिट् - जुगोष्टे । लुलोष्टे । लुट् - गोष्टिता । लोष्टिता ॥

घट्ट २७८ चलने । जघट्टे ॥

278. √ ghaṭṭa, to shake, stir about. It is Churâdi also.

लट्। घट्टते । लिट् - जघट्टे । लुट् - घट्टिता ॥

स्फुट २७९ विकसने । स्फोटते । पुस्फुटे ॥

279. √ Sphuṭa, To become visible. It is found in the Tudâdi also. It is Parasmaipadi in the sense of viśaraṇa : and it is Churâdi in the sense of bhedana.

लट् - स्फोटते । लिट् - पुस्फुटे । लुट् - स्फोटिता । णिच् - स्फोटयति । Aor अस्फुटत् । सन् - पुस्फुटिषते or पुस्फोटिषते । यङ् - पोस्फुट्यते । Yaṅ luk पोस्फोट्टि । Imperfect अपोस्फोट् । Gerund स्फुटित्वा or स्फोटित्वा ॥

अठि २८० गतौ । अंठते । आनंठे ॥

280. √ aṭhi to go, move.

लट् - अण्ठते । लिट् - आनण्ठे । लुट् - अण्ठिता । णिच् - अण्ठयति । Aor आण्टिठत् । सन् - अण्टिठिषते ॥

वठि २८१ एकचर्यायाम् । ववंठे ॥

281. √ vaṭhi, To go alone.

लट् - वण्ठते । लिट् - ववण्ठे । लुट् - वण्ठिता । णिच् - वण्ठयति । Aor. अववण्ठत् । सन् - विवण्ठिषते । यङ् - luk वावण्ठीति or वावण्ठि । Imperative वावण्ठि । Imperfect अवावन् ॥

मठि २८२, कठि २८३ शोके । शोक इह आध्यानम् । मण्ठते । कण्ठते ॥

282. √ maṭhi, 283 √ kaṭhi, to be anxious. Śoka here means anxiety, regret. लट् - मण्ठते । कण्ठते ॥

मुठि २८४ पालने । मुंठते ॥

284. √ muṭhi, to protect. लट् - मुण्ठते ।

हेठ २८५ विबाधायाम् । विबाधा शाठ्यम् । जिहेठे ॥

285. √ heṭha. To cause pain to. विबाधा here means dishonesty. Some read this root in the Parasmaipada list also.

लट् – हेठते । लिट् – जिहेठे । लुट् – हेठिता । णिच् – हेठयति । Aor. अजीहिठत् or अजिहेठत् ॥

एठ २८६ च । एठांचक्रे ॥

286. √etha. It has the same meaning as हेठ । According to Svâmi and Kâśyapa it is always preceded by वि । But Maitreya and others give examples without वि ॥ लट्—एठते । लिट् – एठाञ्चक्रे । लुट् – एठिता । णिच् – एठयति । Aor. मा भवान इटिठत् । The shortening takes place prior to reduplication. सन् – एटिठिषते ॥

हिडि २८७ गत्यनादरयोः । हिण्डते । जिहिण्डे ॥

287. √hiḍi, To go, to disregard, slight. लट् – हिण्डते । लिट् – जिहिण्डे लुट् – हिण्डिता । णिच् – Aor. अजिहिण्डत् । सन् – जिहिण्डिषते । यङ्—जेहिण्ड्यते । Yañ luk जेहिण्डि । Imperfect अजेहिन् ॥

हुडि २८८ संघाते । जुहुण्डे ॥

288. √huḍi, To collect. Kâśyapa says "The Aryas do not read this But the Drâvidas read it." लट्–हुण्डते । लिट्–जुहुण्डे । लुट् —हुण्डिता ॥

कुडि २८९ दाहे । चुकुण्डे ॥

289. √ kuḍi, to burn. लट्–कुण्डते । लिट्–चुकुण्डे । लुट्–कुण्डिता । Nouns कुण्डः । कुण्डो । कुण्डा । कुण्डम् ॥

वडि २९० विभाजने । मडि २९१ च ॥ ववण्डे ॥

290. √ vaḍi, 291 √ maḍi. To share out, distribute, divide. According to Swâmi the root maḍi being made a separate sutra has other meanings also. But Naudi reads these sutras वडि विभाजने and मडि वेष्टने । लट्–वण्डते । मण्डते । लिट्–ववण्डे । ममण्डे । लुट्–वण्डिता । मण्डिता । Noun मण्डूकः ॥

भडि २९२ परिभाषणे । परिहासः सनिन्दोपालम्भश्च परिभाषणम् । बभण्डे ॥

292. √bhaḍi. Deva says परिहासे । Swâmi and others say that paribhâshaṇa means to proclaim, shout. According to Amarakosha, ridiculing one with censure is paribhâshaṇa. लट् – भण्डते । लिट् – बभण्डे । Noun भण्डिलः 'ambassador'.

पिडि २९३ संघाते । पिपिण्डे ॥

293. √piḍi, to collect. लट्–पिण्डते । लिट्–पिपिण्डे । Noun पिण्डिलः 'a boy.

मुडि २९४ मार्जने । मार्जनं शुद्धिर्न्यग्भावश्च । मुण्डते ॥

294. √muḍi. to rub over, to cleanse; to sink. लट् – मुण्डते ।

तुडि २९५ तोडने । तोडनं दारणं हिंसनं च । तुण्डते ॥

295. √ tuḍi. To break, to kill. Toḍana means 'to split,' 'to injure' लट्–तुण्डते । Nouns तुण्डः । तुण्डिलः । तुण्डिभः ॥

हुडि २९६ वरणे । वरणं स्वीकारः । 'हरणे' इत्येके । हुण्डते ॥

296. √ huḍi, to choose. Varaṇa means selection. Maitreya says it means haraṇa also, *i. e.*, seizing. Another reading is √ Bhuḍi, bharaṇe 'to support'. लट्–हुण्डते । लिट् जुहुण्डे ॥

स्फुडि २९७ विकसने । चडि २९८ कोपे । चण्डते ॥

297. ✓ sphuḍi to open, expand. This root is not in the Siddhânta.
298. ✓ chaḍi, to grow angry.

लट् – चण्डते । Nouns चण्डः । चण्डालः । चण्डी ॥

शडि २९९ रुजायां संघाते च । शण्डते ॥

299. ✓ śaḍi to wound and to collect.

लट् – शण्डते । Nouns शण्डः । शण्डिलः ॥

तडि ३०० ताडने । तण्डते ॥

300. ✓ taḍi to strike, to thresh.

लट् – तण्डते । Nouns तण्डः । वितण्डा । तण्डुलः ॥

पडि ३०१ । गतौ । पण्डते ॥

301. ✓ paḍi, to go, move.

लट् – पण्डते । Nouns पण्डितः । पण्डः । पण्डारः ॥

कडि ३०२ मदे । कण्डते ॥

302. ✓ Kaḍi, to be intoxicated. लट् – कण्डते ॥

खडि ३०३ मन्थे ।

303. ✓ khaḍi, to churn. लट् – खंडते । Noun खण्डः ॥

हेडृ ३०४, होडृ ३०५ अनादरे । जिहेडे । जुहोडे ॥

304. ✓ heḍṛi, 305 ✓ hoḍṛi. To disregard. Heḍṛi in the sense of veshṭhana is ghaṭâdi. Hoḍṛi 'to go' is Parasmaipadi.

Pre. – हेडते । होडते । Per. – जिहेडे । जुहोडे । I Fut. – हेडिता । Caus. – हेडयति Aor. अजिहेडत् । Des. – जिहेडिषते । Inten । जेहेड्यते । Yaṅ luk जेहेड्डि । Noun होड ॥

बाडृ ३०६ आप्लाव्ये । बशाद्विः । आप्लाव्यमाप्लवः । बाडते ॥

306. ✓ bâḍṛi, to dive, emerge, to bathe. The root begins with ब b. Some read it with व v. âplavya has the same meaning as âplâva i.e. bathing.

Pre. – बाडते ॥

द्राडृ ३०७, ध्राडृ ३०८ विशरणे । द्राडते । ध्राडते ॥

307. ✓ drâḍṛi, 308 ✓ dhrâḍṛi, to cut, to divide.

Pre. – द्राडते । ध्राडते ॥

शाडृ ३०९ श्लाघायाम् ।

309. ✓ śâḍṛi, to applaud, praise, boast. According to Kâśyapa the root is शाल, the ल and ड being interchangeable letters.

Pre. – शाडते । Nouns शाला 'saloon,' शालीनः 'modest.'

Here end the Atmanepadi roots whose final is a lingual.

SUBSECTION VIII.

अथ आटवर्गीयान्तसमाप्तेः परस्मैपदिनः ॥

Now all the lingual ending roots are Parasmaipadis.

शौटृ ३१० गर्वे । शौटति । शुशौट ॥

310. ✓ śouṭṛi. To be proud or haughty.

Pre. – शौटति । Per. – शुशौट । I Fut. – शौटिता । II Fut. – शौटिष्यति· Impera. – शौटतु । Imper. – अशौटत् । Pot. – शौटेत् । Bene. – शौट्यात् । Aor. अशौ

टीत्। Con. अशोटिष्यत्। Caus. – शोटयति। Aor. अशुशोटत्। Desi. – शुशोटिषति। Int शोशोट्यते। Yañ luk शोशोट्टि। The reduplicate is first shortened and then guṇated. Noun शोटीरः॥

यौटृ ३११ बन्धे। यौटति॥

311. √Youṭṛi 'to join together.' Pre. – यौटति॥

म्लेटृ ३१२, म्रेडृ ३१३, मेटृ ३१४, उन्मादे। द्वितीयो डान्तः। टान्तमध्ये पाठस्त्वर्थसाम्याचाधतिवत्। म्लेटति। म्रेडति॥

312. √Mleṭṛi, 313. √Mreḍṛi 314. √Meṭṛi 'to be mad. The second root म्रेड ends in ड, its being read here along with roots ending in ट, is because it has the same meaning as म्लेट. Just as नाथ was read with नाध॥ This root meṭṛi is not given in the Siddhânta.

Pre. – म्लेटति। म्रेडति॥

कटे ३१५ वर्षावरणयोः।

'चटे' ३१६ इत्येके। चकाट। सिचि 'अतो हलादेर्लघोः' (२२८४) इति वृद्धौ प्राप्तायाम्॥

315. √kaṭe, 316 √chaṭe, 'to rain,' 'to screen,' 'to cover.'

Pre. – कटति। चटति। Perf – चकाट। चचाट। Aor अकटीत्। अचटीत्॥ *Nouns:* – कटः। निकटः। कटिरम् 'leather'। कटुः 'bitter.' चाटुः flatterer. चटुः चटुलः। चटकः॥ The two roots are marked with an indicatory ए and therefore in forming their aorist, the following Sûtra S. 2299 applies in supersession of S 2284.

२२९९। ह्म्यन्तक्षणश्वसजागृणिश्व्येदिताम्। ७। २। ५॥

हमयान्तस्य क्षणादेर्ण्यन्तस्य श्वयतेरेदितश्च वृद्धिर्न स्यादिडादौ सिचि। अकटीत्॥

2299. The Vṛiddhi of the vowel of the following stems does not take place before the इट् augmented s-Aorist in the Parasmaipada; namely—the stems ending in ह्, म् or य्, the roots क्षण्, श्वस् and जागृ, a stem formed with णि, the root श्वि, and the roots having an indicatory ए in the Dhâtupâṭha.

Note:—Thus ग्रह, 'to catch' अग्रहीत्, स्यम्, 'to sound' अस्यमीत्। टुवम्, 'to vomit' अवमीत्। व्यय, 'to expend' अव्ययीत्। क्षण 'to hurt' अक्षणीत्। श्वस् 'to breathe अश्वसीत्। जागृ 'to be awake' अजागरीत्। णि, ऊन (churâdi) 'to lose' ऊनयीत्। ईल् 'to send' ऐलयीत्॥ श्वि, अश्वयीत्। एदिताम्, रगे 'to cover' अरगीत्, कखे, अकखीत्॥

Therefore there is no Vṛiddhi. Thus we have अकटीत् and अचटीत्॥

अट ३१७, पट ३१८ गतौ। आट। आटतुः। आटुः। पपाट। पेटतुः। पेटुः॥

317, √Aṭa 318 √paṭa 'to go, to wander, to roam.'

Pre. – अटति। Per. – आट। आटतुः। 3. P. आटुः। 1 Fut. – अटिता। II Fut. – अटिष्यति। Impera. – अटतु। Imper. – आटत् – Pot. – अटेत्। Bene. – अट्यात्। Aor. मा भवान् अटीत्। Pre पटति। Per. – पपाट। पेटतुः। पेटुः। Aor.

अपटीत् or अपाटीत् । Caus. पाटयति । Aorist अपीपटत् । Desi. – पिपटिषति । Intens पापट्यते । Yañ luk पापटीति or पापट्टि । *Nouns* : – पटुः । पटीरः । पाटलम् ॥

रट ३१९ परिभाषणे । रराट ॥

319. √ raṭa, 'to shout, scream, yell, to call out, proclaim, to applaud.'

Pre. – रटति । Per. – रराट । *Nouns:* – परिराटकः (III. 2. 142 S. 3122). परिराटी with the affix घिनुण् of III. 2. 142.

लट ३२० बाल्ये । ललाट ॥

320. √ Laṭa 'to act like a child, to prattle,'

Pre. – लटति । Per. – ललाट । *Nouns* लट्वा । लाटः ॥

शठ ३२१ रुजाविशरणगत्यवसादने । शशाट ॥

321. √ Śaṭa, 'to grow sick,' 'to divide or separate, 'to go,' 'to be weary or dejected.'

Pre. – शटति । Perf. – शशाट । *Nouns* शाटकः । शाटी ।

वट ३२२ वेष्टने । ववाट । ववटतुः । ववटुः । ववटिथ ॥

322. √ Vaṭa, To surround.

Pre.— वटति । Per. – ववाट । ववटतुः । 3 P. ववटुः । ववटिथ । I Fut. – वटिता । II Fut – वटिष्यति । Sub. – वाटिषत् । वटाति । Impera. – वटतु । Imper. – अवटत् । Pot. – वटेत् । Bene – वट्यात् । Aor – अवाटीत् । अवटीत् । Cond. – अवटिष्यत् । Pass – वट्यते । Caus. – वाटयति । Desi. – विवटिषति । Inten. – वावट्यते ॥

Pre. Part. Parasmai – वटन् । Per. Part. Parasmai – ववट्वान् । Past Part. Pass. वटितः । Past Part. Act. – वटितवान् । Fut. Part. – वटिष्यन् । Ger. – वटित्वा । Infinitive. वटितुम् । Adj. वाट्य । In the Perfect there is no ए or elision of reduplicate because the root begins with व and so VI. 4. 126 S. 2263 applies. Noun : वटिभः (V. 2. 139 s. 1945) वटकः with the affix कन् । From which we get वटकिन् by इन् under V. 2. 82. S 1882 (vârt.)

किट ३२३, खिट ३२४ त्रासे । केटति । खेटति ॥

323. √ kiṭa, 324 √ khiṭa, to fear, to frighten. Note:—trâse here means to cause fear.

Pre. – केटति खेटति Per – चिकेट चिखेट । Fut. केटिता ।खेटिता । Fut.– केटिष्यति, खेटिष्यति । Impera – केटतु खेटतु। Imper – अकेटत् । अखेटत् । Pot – केटेत् खेटेत् । Bene – किट्यात् खिट्यात् Aor. – अकेटीत् अखेटीत् । Condi. – अकेटिष्यत् अखेटिष्यत् । Pass – किट्यते खिट्यते । Caus. – केटयति खेटयति । Desi. – चिकेटिषति and चिखेटिषत or चिकिटिषति and चिखिटिषति । Inten चे किट्यते चे खिट्यते। Pre Par Parasmai केटन् खेटन् । Per Part Parasmai चिकिट्वान् चिखिट्व । Past Part Pass किठतः। खिटितः । Past Part Act किटितवान खिटितवान । Fut Part केटिष्यन् खेटिष्यन् । Ger केटित्वा किटित्वा खेटित्वा । Infini केटितुम् खेटितुम् Adj केटितव्य : खेटितव्यः । Adj केटनीयः खेटनीयः । केट्यः ॥ Noun ; खेटः by घञ् affix. The √ किट occurs further on as No 341 but the meaning is different.

शिठ ३२५, षिट ३२६ अनादरे । शेटति । शिशेट । सेटति । सिषेट ॥

325. śiṭa, 326. √ shiṭâ To slight, despise, disregard.

Pre. शेटति, सेटति । Per. शिशेट, सिषेट । I Fut. शेटिता, सेटिता । Aor. अशेटीत्, असेटीत् । Caus. शेटयति, सेटयति । Aorist असीषिटत् । Desi शिशेटिषति । सिसेटिषति । The स is not changed to ष because of the restriction of VIII. 3. 61. S. 2627. Inten शेशिट्यते । सेषिट्यते ॥

जट ३२७, झट ३२८ संघाते ।

327. √ Jaṭa, 328 √ Jhaṭa, to clot, become twisted or matted together as hair

Pre. जटति, झटति । Per. 3. S. जजाट, जझाट 3. D. जेटतुः, जझटतुः । I Fut. जटिता, झटिता । Aor. अजाटीत् अजटीत् । अझाटीत्, अझटीत् । Caus. जाटयति । Desi. जिजटिषति । Nouns :– जटा, जटालः, जटिलः ॥

भट ३२९ भृतौ ।

329. √ Bhaṭa, to nourish, to hire, to receive wages. This root is also found in the Ghaṭâdi list in the sense of 'to proclaim'.

Pre. भटति । Per. बभाट । I Fut. भटिता । Aor. अभाटीत्, अभटीत् । Caus. भाटयति । Desi. बिभटिषति ॥

तट ३३० उच्छ्राये ।

330. √ Taṭa, to groan, to rise or be raised.

Pre. तटति । Per. ततात । I Fut. तटिता । Aor. अताटीत्, अतटीत् । Nouns :— तटी । तटिनी ॥

खट ३३१ काङ्क्षायाम् ।

331. √ Khaṭa, to desire, wish.

Pre. खटति । Per. चखाट । I. Fut. खटिता । Aor. अखाटीत् or अखटीत् । Caus. खाटयति । Desi. चिखटिषति । Inten. चाखट्यते । Noun : खट्वा ॥

णट (नट) ३३२ नृतौ ।

332. √ Naṭa, to act on the stage. This root begins with ण so that we have प्रणटति । There is another root नट् taught with न as नटि । That belongs to the Churâdi class.

Per. नटति । Per. ननाट । I Fut. नटिता । Aorist अनाटीत् अनटीत् । Caus. नाटयति or नटयति । Desi. निनटिषति । Inten. नानट्यते । Nouns : नटी, नाटकं ॥

पिट ३३३ शब्दसंघातयोः ।

333. √ Piṭa, 1. to sound, 2. to heap or collect together.

Pre. पेटति । Per. पिपेट । I Fut. पेटिता । Aorist अपेटीत् । Caus. पेटयति । Aorist अपीपिटत् । Desi. पिपेटिषति or पिपिटिषति । Inten. पेपिट्यते । Nouns, पिटक ; पिटाक । Gerund : पिटित्वा or पेटित्वा ॥

हट ३३४ दीप्तौ ।

334. √ Haṭa, to shine, be bright.

Pre. हटति । Per. जहाट । I Fut. हटिता । Aorist अहटीत् or अहाटीत् । Caus. हाटयति । Desi. जिहटिषति । Inten. जाहट्यते । Noun हाटकं 'gold.'

षट ३३५ अवयवे ।

335. √ Shaṭa, to form a part.

Pre. सटति । Perf. ससाट । सेटतुः । I Fut. सटिता । Aorist असाटीत्, असटीत् । Caus. साटयति । Aorist असीषटत् । Desi सिसटिषति (The स is not changed to ष because of VIII. 3. 61 S. 2627). Inten. सासट्यते । Noun: सटा ॥

लुट ३३६ (लड, लल) विलोटने । डान्तोऽयम्' इत्येके ॥

336. √Luṭa, to suffer pain. Some say this root ends in ड । Others make it end in ल, as in Mâgha लोलद् भुजाकारबृहत्तरङ्गम् । This is found in the Divâdi class also.

Pre. लोटति । Perf. लुलोट । I Fut. लोटिता । Aorist अलोटीत् । Caus. लोटयति । Aorist अलूलुटत् or अलुलोटत् । Desi. लुलोटिषति or लुलुटिषति, । Inten. लोलुट्यते । Past. Part. Pass. लुटितः । Past Part. Act. लुटितवान् । Ger. लोटित्वा or लुटित्वा ॥

चिट ३३७ परप्रेष्ये ।

337 √Chiṭa, to send forth or out.

Pre. चेटति । Per. चिचेट । चिचिटतुः । चिचिटुः । I Fut. चेटिता । Aorist अचेटीत् । अचेटिष्टाम् अचेटिषुः । Caus. चेटयति । Desi. चिचेटिषति or चिचिटिषति Inten. चेचिट्यते । यङ्लुक्, चेचिटीति or चेचेट्टि । Gerund चेटित्वा or चिटित्वा । Noun चेटी ॥

विट ३३८ शब्दे ।

338. √Viṭa to sound.

Pre. वेटति । Per. विवेट, विविटतुः, विविटुः । I Fut. वेटिता । Aor. अवेटीत् । Caus. वेटयति । Desi. विवेटिषति or विविटिषति । Inten. वेविट्यते । यङ्लुक, वेविटीति, वेवेट्टि । Gerund वेटित्वा or विटित्वा । Nouns: विटः, विटपः ॥

बिट (हिट) ३३९ आक्रोशे । बशादिः । हि इत्येके ॥

339. √Biṭa, (to swear,) to curse, (to shout, exclaim, to addres harshly,)

Pre. बेटति, हेटति । Per. बिबेट, जिहेट, बिबिटतु जिहिटतुः । बिबिटुः जिहिटुः, I Fut. बेटिता । Aor.-अबेटात्, अहेटात् । Caus. बेटयतु, हेटयतु । Desi. बिबेटिषति । जिहेटिषति, बिबिटिषति । Inten. बेबिट्यते, जेहिट्यते. यङ्लुक्, बेबिटीति, बेबेट्टि ॥

इट ३४०, किट ३४१, कटी ३४२ गतौ । एटति । केटति । कटति ।

ईकारः 'श्वीदितो निष्ठायाम्' (३०३९) इतीण्निषेधार्थः । केचित्तु इदितं मत्वा नुमि कृते कण्टतीत्यादि वदन्ति । अन्ते च 'इ' 'ई' इति प्रश्लिष्य । अयति । इयाय । ईयतुः । ईयुः । इययिथ—इयेथ । इयाय—इयय । दीर्घस्य तु 'इजादेश्च—' (२२३७) इत्यामि अयांचकारेत्यादि उदाहरन्ति ॥

340. √Iṭa, 341 √Kiṭa, 342 √Kaṭi., to go. The indicatory long ई in कटी shows that the Sûtra VII. 2. 14. S. 3039 applies, and so no इट augment is added in the Nishṭhâ. Some take this root as ending in short इ, therefore they insert a nasal, and conjugate it as कण्टति । They analyse कटी as made up of three roots, namely कटि, इ and ई । The root इ is thus conjugated; अयति, इयाय &c. The long ई is similarly conjugated, except that in the Perfect it forms अयाञ्चकार &c. (II. 1. 36. S. 2237).

Pre. एटति । Per. इयेट, ईटतुः, ईटुः· इयेटिथ । I Fut. एटिता । Aor. ऐटीत् । Caus. एटयति । Aor,-ऐटिटत्, as माभवानिटिटत् । Desi. एटिटिषति ॥

341. √Kiṭa, Pre. केटति। Per. चिकेट। I Fut. केटिता। Aor. अकेटीत्। Caus. केटयति। Desi. चिकेटिषति। Inten. चेक्रिट्यते। Yaṅ luk चेकिटीति or चेकेट्टि। Ger. किटित्वा or केटित्वा Noun : किटिः ॥

342. √Kaṭi, Pre. कण्टति। Per. चकण्ट। I Fut. कण्टिता। Aor. अकाटीत् or अकण्टीत्। Caus. काटयति। Desi. चिकण्टिषति। Inten. चाकण्ट्यते Yaṅ luk चाकण्टीति or चाकण्टि। Noun कण्टकः ॥

342. B. √ Kati, Pre. कटति। Ger. कटित्वा or कट्ट्वा। Part. कट्टवान् ॥

इ ३४२ क। गतौ।

342. A √i, to go.

Pre. अयति। Per. इयाय, ईयतुः, ईयुः, इययिथ or इयेथ (VII. 2. 63. S. 2296) ईययुः, ईय, इयाय or इयय, ईयिव, ईयिम। I Fut. एता। II Fut. एष्यति। Impera. अयतु। Imper. आयत्। Pote. अयेत्। Bene. ईयात् (VII. 4. 25. S. 2298.) Aor. ऐषीत् (अ+इषीत्) ऐष्टाम्, ऐषुः, ऐषीः, ऐष्टम्, ऐष्ट, ऐषम्, ऐष्व, ऐष्म। Con. ऐष्यत्। Pass. ईयते। Caus. आययति। Aor. अ+आयियत्। Desi. ईयिषति (VI. 4. 16. S. 2614). Past Part. इतः, इतवान् ॥

हेठ ३४३ विबाधायाम्।

343. √Heṭha, to be wicked; (to vex; to trouble; to strike; to be born; to purify; to cause prosperity.)

Pre. हेठति। It is not given here in the Siddhânta. See No. 285.

मडि ३४४ भूषायाम्।

344. √ Maḍi, to adorn, to decorate.

Pre. मण्डति। Per. ममण्ड, ममण्डतुः, ममण्डुः। I Fut. मण्डिता। Aor. अमण्डीत्। अमण्डिष्टाम्। अमण्डिषुः। Caus. मण्डयति। Aor. अममण्डत्। Desi. मिमण्डिषति। Inten. मामण्ड्यते। यङ्लुक्। मामण्डीति or मामण्टि। Noun : मण्डनः ॥

कुटि (कुडि) ३४५ वैकल्ये। कुण्डति। कुण्डत इति तु दाहे गतम् ॥

345. √Kuṭi, (kuḍi), to agitate, to mutilate. When it means 'to burn' it is âtmanepadi, already mentioned; see root 269

Pre. कुण्डति। Per. चुकुण्ड। I Fut. कुण्डिता। Aorist अकुण्डीत्, अकुण्डिष्टाम्। Caus. कुण्डयति। Desi. चुकुण्डिषति। Inten. चोकुण्ड्यते। चोकुण्डीति। or चोकुण्टि ॥

मुट (मुड, मुडि, पुड, पुडि) ३४६ प्रमर्दने।

346. √ Muṭa, to crush; break; grind; powder; to kill. Dhanapâla gives it as मुड, Sâkaṭâyana reads it as पुड; Kshîraswâmi reads them as मुडि। पुडि ॥

Pre. मोटति। Per. मुमोट। I Fut. मोटिता। Desi. मुमुटिषति or मुमोटिषति। Ger. मुटित्वा or मोटित्वा (I. 2. 26. S. 2617).

चुडि (चुट or चुठि) ३४७ अल्पीभावे।

347. √Chuḍi, (to cut off; to divide); to become small; to be diminished; Durga reads it as चुट, our author as चुडि ॥

Pre.–चुण्टति or चुण्डति ॥

मुडि ३४८ खण्डने। मुण्डति। 'पुडि च' इत्येके। पुण्डति ॥

348. √ Muḍi, (also puḍi and śuḍi) to shave; to shear, to crush; to sink. Maitreya says 'Some say the root is पुडि' In some Dhâtukoshas it is given as मुडि खण्डनप्रमर्दनयोः। Pre. मुण्डति, पुण्डति। Nouns : मुण्डः, पुण्डः, पुण्डरीकं ॥

रुटि ३४९, लुटि ३५० स्तेये । रुंटति। लुंटति। 'रुठि, लुठि' इत्येके। 'रुडि लुडि' इत्यपरे ॥

349. √ Ruṭi, 350. √ Luṭi, to rob, to steal. Śâkaṭâyana reads these as ending in ठ ॥ According to Kshiraswâmi these are रुठि and लुठि ॥

Pre. रुंटति ; लुंटति । Per. रुरुंट, लुलुण्ट । I Fut. रुंटिता लुंटिता । Aorist अरुण्टीत् । अलुण्टीत् । Caus. रुंटयति, लुण्टयति । Desi. रुरुंटिषति । लुलुंटिषति । Inten. लोलुंट्यते रोरुण्ट्यते । यङ् लुक्, रोरुण्टीति or रोरुण्टि । Nouns : रुण्टकः । लुण्टकः ॥

वटि ३५१ विभाजने ।

351. √ Vaṭi, to divide; to share. This is not found here in the Siddhânta, Pre. वंटति ॥

स्फुटिर ३५२ विशरणे । इरित्त्वादङ् वा । अस्फुटत् – अस्फोटीत् । स्फुटि इत्यपि केचित् । इदित्त्वान्नुम् । स्फुण्टति ॥

352. √ Sphuṭir, to burst or split open; to break forth.

Pre स्फोटति or स्फुण्टति स्फोटति । Per. पुस्फोट (ट) । I Fut. स्फोटि(ठि)ता । Aorist अस्फुटत् or अस्फोटीत् । Desi. पुस्फुटि (टि) षति or पुस्फोटि (टि) षति । Ger. स्फुटित्वा or स्फोटित्वा । As this root has an indicatory इर्, the Aorist is formed optionally by adding अङ् (III. 1. 57). Thus अस्फुटत् or अस्फोटीत् । Some read the root as स्फुटि and therefore it takes the नुम् augment. As स्फुण्टति । Mâdhava gives it as स्फुटिर । Chandra reads स्फुट । Its Aorist is not formed in अङ् । Kshiraswâmi and Kâśyapa give three roots स्फट, स्फुठि and स्फुटिर् ॥

पठ ३५३ व्यक्तायां वाचि । पेठतुः । पेठिथ । अपठीत्--अपाठीत् ॥

353. √ Paṭha, to read or repeat aloud, recite; to study ;

Pre पठति । Per. पपाठ, पेठतुः, पेठुः, पेठिथ । I Fut. पठिता । Aorist. अपठीत् or अपाठीत् । अपाठिष्टाम् । Caus. पाठयति । Desi. पिपठिषति । Inten. पापठ्यते । यङ्लुक् । पापठीति or पापट्टि ॥

वठ ३५४ स्थौल्ये । ववठतुः । ववठिथ ॥

354. √ Vaṭha, to be strong or powerful ; to be fat. When it means ekacharyâ, it is âtmanepadi. See No. 281. That root is वठ ॥

Pre. वठति । Per. ववाठ, ववठतुः, ववठुः, ववठिथ । I Fut. वठिता । Aorist अवाठीत्, अवठीत् । Caus. वाठयति । Desi. विवठिषति । Inten वावठ्यते । यङ्लुक्, वावठीति or वावट्टि ।

मठ ३५५ मदनिवासयोः ।

355. √ Maṭha, to be intoxicated ; to dwell ; (to go).

Pre. मठति । Per. ममाठ, मेठतुः, मेठुः, मेठिथ । I. Fut. मठिता । Aor. अमाठीत् or अमठीत् । Caus. माठयति । Desi. मिमठिषति । Inten. मामठ्यते ॥

कठ ३५६ कृच्छ्रजीवने ।

356. √ Kaṭha, to live in distress.

Pre. कठति । Per. चकाठ चकठतुः, चकठुः । I. Fut. कठिता । Aorist अकाठीत्, अकठीत् । Caus. काठयति । Desi. चिकठिषति । Inten. चाकठ्यते । यङ्लुक, चाकठीति, चाकट्टि । Noun कठः, कठिनम्, कठोरं ॥

रट ३५७ परिभाषणे । रठ इत्येके ॥

357. √ Raṭa, to speak. Some give it as √ raṭha.

Pre. रटति । Per. रराट, रेटतुः, रेटुः, रेटिथ । I Fut. रेटिता । Aorist अराटीत्, अरटीत् । Caus. राटयति । Desi. रिरटिषति । Inten. रारट्यते । Yaṅ luk रारटीति । रारट्टि ।

हठ ३५८ प्लुतिशठत्वयोः । बलात्कारे इत्येके । हठति । जहाठ ॥

358. ✓ Haṭha, to leap; to be wicked; to oppress; to bind to a post.

Pre. हठति । Per. जहाठ, जहठतुः, जहठुः । I Fut. हठिता । Aorist. अहाठीत् अहठीत् । Caus. हाठयति । Desi. जिहठिषति । Inten. जाहठ्यते । यङ् लुक्, जाहठीति or जाहट्टि ॥ Some say it means to oppress.

रुठ ३५९, लुठ ३६०, उठ ३६१, उपघाते । ओठति । ऊठ इत्येके । ऊठति । ऊठांचकार ॥

359. ✓ Ruṭha, 360. ✓ Luṭha, 361. ✓ Uṭha. To strike. Some read ऊठ with a long ऊ and conjugate it as ऊठति &c.

Pre. रोठति । Per. रुरोठ । I Fut. रोठिता । Aorist अरोठीत् । Caus. रोठयति । Desi. रुरोठिषति । Inten. रोरुठ्यते । Yaṅ luk, रोरुठीति or रोरोट्टि ॥

360. ✓ Luṭha, this root is found in the Tudâdi also.

Pre. लोठति । Per. लुलोठ । I Fut. लोठिता । Aorist अलोठीत् ॥

361 ✓ Uṭha. Pre. ओठति । Per. उवोठ, ऊठतुः । I Fut. ओठिता । Aorist औठीत् । Caus. ओठयति । Desi. ओठिठिषति ॥

361.A ✓ ûṭha. Pre. ऊठति । Per. ऊठां चकार । I Fut. ऊठिता । Aorist ऊठयति । Caus. ऊठयति Desi. ऊठिठिषति ॥

पिठ ३६२ हिंसासंक्लेशनयोः ।

362. ✓ Piṭha, to hurt; to feel pain.

Pre. पेठति । Per. पिपेठ, पिपिठतुः । I Fut. पेठिता । Aorist अपेठीत्, अपेठिष्टाम् । Caus. पेठयति । Desi. पिपेठिषति । Inten. पेपिठ्यते । यङ् लुक्, पेपिठीति, पेपेट्टि । *Nouns* पीठम् with घञ् । The lengthening is by VI. 3. 137, S. 3539.

शठ ३६३ कैतवे च ।

363. ✓ Sâṭha, to cheat, and also 'to hurt,' 'to feel pain.'

Pre. शठति । Per. शशाठ, शेठतुः, शेठुः । I Fut. शठिता । Aorist. अशाठीत्, अशठीत् । Caus. शाठयति । Desi. शिशठिषति । Inten. शाशठ्यते । यङ्लुक्, शाशठीति शाशट्टि ॥

शुठ ३६४ प्रतिघाते । शोठति । शुठि इति स्वामी । शुण्ठति ॥

364. ✓ Suṭha, to be impeded or hindered.

Pre. शोठति, शुंठति । Per. शुशोठ । शुशुनठ । I Fut. शोठिता, शुन्ठिता । Aorist अशोठीत्, अशुनठीत् । Caus. शोठयति शुनठयति । Desi. शुशोठिषति, शुशुण्ठिषति । Inten.—शोशुठ्यते, शोशुण्ठ्यते ॥

कुठि ३६५ च । कुण्ठति ॥

365 ✓ Kuṭhi, to be blunted or dulled, to loosen.

Pre. कुण्ठति । Per. चुकुण्ठ । चुकुण्ठतुः । I Fut. कुण्ठिता । Aorist अकुण्ठीत् । Caus. कुण्ठयति । Desi. चोकुण्ठिषति । Inten. चुकुण्ठ्यते । यङ्लुक्, चोकुण्ठीति । चोकुण्टि । Noun कुण्ठः ॥

लुठि ३६६ आलस्ये प्रतिघाते च ।

366. ✓ Luṭhi, to be lazy; to strike. Pre. लुंठति ॥

शुठि ३६७ शोषणे ।

367. ✓ Suthi, to become dry. Pre. शुण्ठति । Nouns शुण्ठः । शुण्ठी ॥

रुठि ३६८, लुठि ३६९, गतौ ।

368. ✓ Ruṭhi, 369. ✓ Luṭhi, to go.

Pre. रुंठति ; लुंठति । Per. रुरुण्ठ । लुलुण्ठ । I Fut. रुण्ठिता, लुण्ठिता । Aorist. अरुण्ठीत्, अलुण्ठीत् । Caus. रुण्ठयति, लुण्ठयति । Desi. रुरुण्ठिषति, लुलुण्ठिषति । Inten. रोरुण्ठ्यते, लोलुण्ठ्यते । यङ्लुक् । रोरुण्ठीति, लोलुण्ठीति ॥

चुड्ड ३७० भावकरणे । भावकरणमभिप्रायसूचनम् । चुड्डति । चुचुड्ड ॥

370. ✓ Chuḍḍa, to dally ; to sport, to hint one's meaning. Bhâva karaṇa means 'to express or hint one's meaning.'

Pre. चुड्डति; । Per. चुचुड्ड । I Fut. चुड्डिता । Aorist अचुड्डीत् । Caus. चुड्डयति । The aorist will be अचुचुड्डत् । Desi. चुचुड्डिषति । Inten. चोचुड्यते । यङ्लुक् । चोचुड्डीति । चोचुट्टि । The Imperfect will be अचोचुत् । The root has द as penultimate, which appears now as त, when the final is elided by VIII. 2. 23 S. 54.

अड्ड ३७१ अभियोगे । अड्डति । आनड्ड ॥

371. ✓ Aḍḍa, to join ; to attack ; to argue, to apply closely, to be devoted.

Pre. अड्डति । Per. आनड्ड, आनड्डतुः, आनड्डुः । I Fut. अड्डिता Aorist आड्डीत् । Caus. अड्डयति । Aorist आड्डिडत् । Desi. अड्डिडिषति (the द is not reduplicated because of VI. 1. 3. S. 2446).

कड्ड ३७२ कार्कश्ये । कड्डति । चुड्डादयस्त्रयो दोपधाः । तेन क्विपि । चुत् । अत् । कत् इत्यादि ॥

372. ✓ Kaḍḍa, to be harsh or severe ; to be hard or rough.

Pre. कड्डति । Per. चकड्ड । I Fut. कड्डिता । Aorist. अकड्डीत् । Caus. कड्डयति । Desi. चिकड्डिषति । Inten. चाकड्यते । यङ्लुक् । चाकड्डीति or चाकट्टि । अचीकत् ॥

Noun :—कज्जलम् compound of कत् + जलम् ॥ The three roots चुड्ड, अड्ड and कड्ड have a द as penultimate. Therefore with the affix क्विप् the forms would be चुत्, अत् and कत् respectively.

क्रीडृ ३७३ विहारे । चिक्रीड ॥

373. ✓ Kriḍṛi, to play ; to amuse oneself.

Pre. क्रीडति । Per. चिक्रीड, चिक्रीडतुः । I Fut. क्रीडिता । Aorist. अक्रीडीत् ।Caus. क्रीडयति । Desi. चिक्रीडिषति । Inten. चेक्रीड्यते । यङ्लुक् । चेक्रीडीति । चेक्रीट्टि । Aorist अचेक्रीट् ॥

तुडृ (तूडृ) ३७४ तोडने । तोडति । तुतोड । तूडृ इत्येके ॥

374. ✓ Tuḍṛi, to split, to push ; to injure.

Pre. तोडति, तूडति। Per तुतोड or तुतूड । I Fut. तोडिता, तूडिता । Aorist अतोडीत्, अतूडीत् । Caus. तोडयति, तूडयति । Desi. तुतोडिषति, तुतूडिषति । Inten. तोतुड्यते, तोतूड्यते । यङ्लुक् । तोतुडीति or तोतोट्टि॥

हुडृ ३७५, (हूडृ) होडृ ३७६ गतौ । हुड्यात्–हूड्यात्–होड्यात् ॥

375 ✓ Húḍṛi, 375. A. ✓ Huḍṛi, 376. ✓ Hoḍṛi, to go.

Pre. हूडति । Per. जुहूड । I Fut. हूडिता । Bene. हूड्यात् । Aorist. अहूडीत् Caus. हूडयति । Aorist अजुहूडत् । Desi. जुहूडिषति । Inten. जोहूड्यते । Yañ luk जोहूडीति or जोहूट्टि ॥

375A. √ Hudri. Pre. होडति । Per. जुहोड । I Fut. होडिता । Bene. हुड्यात् । Aorist अहोडीत् । Caus. होडयति । Aorist अजुहोडत् ॥

376. √ Hoḍri. Pre. होडति । Bene. होड्यात् ॥

376.A. √ Hauḍri. 376.B. √ Kâḍri. These are not in the Siddhânta.

रौडृ (रोडृ) ३७७ अनादरे ।

377. √ Rauḍri, to despise. Pre. – रौडति, रोडति ॥

रोडृ ३७८, लोडृ ३७९ उन्मादे ।

378. √ Roḍri, 379. √ Loḍri, to be foolish or mad. Pre.–रोडति; लोडति ॥

अड ३८० उद्यमे । अडति । आड । आडतुः । आडुः ॥

380. √ Aḍa, to try; to exert.

Pre. अडति । Per. आड. आडतुः, आडुः । I Fut. अडिता । Aorist. आडीत्, आडिष्टाम्, आडिषुः । Caus. आडयति । Desi. अडिडिषति ॥

Noun अड: 'the sting or tail of a scorpion.' Hence 'sharp.' व्यड: 'specially sharp' The son of Vyaḍa is व्याडि: ॥

लड ३८१ विलासे । लडति । डलयोर्लरयोश्चैकत्वस्मरणाल्ललतीति स्वाम्यादयः ॥

381. √ Laḍa, to dally; to sport; to play. This is Ghaṭâdi also.

Pre. लडति । Per. ललाड । I Fut लडिता । Aorist. अलाडीत्, अलडीत् । Caus. लाडयति । Desi लिलडिषति । Inten लालड्यते । यङ्लुक् – लालडीति । लालट्टि ॥

According to Kshiraswâmi and others, the ड and ल being interchangeable and so also ल and र we have the from ललति &c also.

लल ३८२ ईप्सायाम् ।

382. √ Lala, (to play; to sport; to dally.), to desire. This root is found in the Shiddânta Kaummdi, in the sense of 'to desire'. Mâdhava says under लड: "Some read √ lala ipsâyâm after it. Kshiraswâmi and Purushakâra do not approve it as a separate root.

Pre. ललति । Caus. लालयति । Noun ललना ॥

कड ३८३ मदे । कडति । 'कडि' इत्येके । कण्डति ॥

383. √ Kaḍa, to be proud.

Pre. कडति; कण्डति । Per. चकाड, चकण्ड । I Fut. कडिता, कण्डिता । Aorist. अकाडीत्, अकडीत्, अकण्डीत् । Caus. काडयति, कण्डयति । Desi. चिकडिषति । चिकण्डिषति । Inten. चाकड्यते । चाकण्डीति, चाकण्ट्टि । Kshirasvâmi reads it as कडि and says 'according to Dûrgâ it is कडे ।" This root is found in the Tudâdi also VI, 86. The root कडि is âtmanepadi also. I 302.

गडि ३८४ वदनैकदेशे । गण्डति । इति टवर्गीयान्ताः ॥

384. √ Gaḍi' 'to check'(?).

Pre. गण्डति । Per. जगण्ड, जगण्डतुः, जगण्डुः । I Fut. गण्डिता । Aorist. अगण्डीत् अगण्डिष्टाम्, अगण्डिषुः । Caus. गण्डयति । Desi. जिगण्डिषति । Inten. जागण्ड्यते । Noun

गण्ड: 'cheek.' According to some the last five roots (including gaṇḍa) are incapable of conjugation. Nouns only are formed from them.

Here end the roots whose final is a letter of the palatal class.

अथ पवर्गीयान्ता: । तत्रानुदात्तेत: स्तोभत्यन्ताश्चतुस्त्रिंशत् ॥

Now we give the roots ending in a labial. Of these, thirty four up to Stubha are anudâttet.

तिपृ ३८५, तेपृ ३८६, ष्टिपृ ३८७, ष्टेपृ ३८८ क्षरणार्था: । आद्योऽनुदात्त: । क्षीरस्वामी त्वयं सेडिति बभ्राम । तेपते । तितिपे । क्रादिनियमादिट् । तितिपिषे । तेप्ता तेप्स्यते ॥

The first of these roots is anudâtta also and hence अनिट् । Kshirusvâmi mistook it as सेट् ॥

Thus Pre : तेपते । Per. तितिपे । Though this is aniṭ, yet in the Second and First Person इट् would be added by the rule of kryâdi (VII 2. 13: S 2293) Therefore, we have तितिपिषे and तितिपिवहे &c. The First Future is तेप्ता । The Second Future is तेप्स्यते ।

In forming the Benedictive the following rule applies: –

२३०० । लिङ्सिचावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ॥

इक्समीपाद्धल: परो झलादी लिङात्मनेपदपर: सिच्चेत्येतौ कितौ स्त: । कित्वाच्च गुणा: । तिप्सीष्ट । तिप्सीयास्ताम् । तिप्सीरन् । लुङि झलो झलि (२२८१) इति सलोप: । अतिप्त । अतिप्साताम् । अतिप्सत । तेपते । तितेपे । तिष्टिपे । तिष्टिपाते । तिष्टिपिरे । तिष्टेपे । तिष्टेपाते । तिष्टेपिरे ॥

2300. After roots ending in a consonant, that adjoins a vowel of *ik* pratyâhâra, the substitutes of liṅ (III. 3. 161) and *sich* (III. 1. 44) when they begin with a consonant of jhal pratyâhâra, are *kit*, when the âtmanepada affixes follow.

NOTE : – The sûtra consists of two words लिङ्सिचौ and आत्मनेपदेषु, literally meaning "the affixes *liṅ* and *sich* in the Atmanepada." The other phrases, given in the above text must be supplied from the previous sûtras, to complete the sense. The *anuvṛitti* of the word सन्, that began with sûtra, I. 2. 8. does not extend further. As : – भित्सीष्ट 'may he break' and भुत्सीष्ट 'may he know.' अभित्त 'he broke, अबुद्ध 'he knew.'

Thus the root तिप् ends with a simple consonant, is preceded by इ a letter of *ik* pratyâhâra ; after this root the jhalâdi affix सीष्ट of the Benedictive in the Atmenepada is treated like कित् ; therefore there is no guṇa susbtitution of the vowel of the root before this affix. तिप् + सीष्ट = तिप्सीष्ट ॥

So also तिप्सीयास्ताम्, तिप्सीरन् ॥

Similarly in the Aorist we have अ+तिप्+सिच्+त, the स of the Aorist being elided by VIII. 2. 26. S. 2281 = अतिप्त । अतिप्साताम् । अतिप्सत ॥

385. Tipṛi, to sprinkle. This root is aniṭ as it is included in the list of aniṭ roots.

Pre. तेपते । Per. तितिपे । तितिपिषे । तितिपिवहे । I Fut. तेप्ता । II Fut. तेप्स्यते । Imp. तेपताम् । Imperf. अतेपत । Poto. तेपेत । Bene. तिप्सीष्ट, तिप्सीयास्ताम्, तिप्सीरन् ।

Aorist. अतिप्त, अतिप्सातामू, अतिप्सत । Caus. तेपयति । Aorist. अतितेपत् । Desi. तितिप्सते । Inten. तेतिप्यते । Yan luk. तेतिपीति or तेतेप्ति ॥

386. √Tepri. Pre. तेपते । Per. तितेपे । I Fut. तेपिता । II Fut. तेपिष्यते । Imp. तेपताम् । Imper. अतेपत । Pote. तेपेत । Bene. तेपिषीष्ट । Aorist. अतेपिष्ट । Caus. तेपयते । Desi. तितेपिषते । Inten. तेतिप्यते । यङ्लुक: तेतेपीति or तेतेप्ति ॥

387. √Shtipri. Pre. स्तेपते । Per. तिष्टिपे । तिष्टिपाते । तिष्टिपिरे । I Fut. स्तेपिता । Imperative स्तेपताम् Imper. । अस्तेपत । Pote. स्तेपेत । Bene. स्तेपिषीष्ट Aorist. अस्तेपिष्ट । Condi, अस्तेपिष्यत । Caus. स्तेपयते । Desi. तिस्तेपिषते or तिस्तिपिषते। The स is not changed to ष (see VIII. 3. 61 S 2637) Inten. स्तेष्टिप्यते । यङ्लुक् तेष्टिपीति or तेष्टेप्ति । Ger. स्तिपित्वा or स्तेपित्वा ॥

388. √Shtepri. Pre. स्तेपते । Per. तिष्टेपे । I Fut. स्तेपिता । II Fut. स्तेपिष्यते Imperative. स्तेपताम् । Imper. अस्तेपत । Pote. स्तेपेत । Bene. स्तेपिषीष्ट । Aorist. अस्तेपिष्ट । Condi. अस्तेपिष्यत । Caus. स्तेपयते । Desi. तिस्तेपिषते । Inten. तेष्टेप्यते ॥

तेपृ ३८९ कम्पने च ।

389. √Tepri, to tremble, shake. By the force of च it means also to sprinkle.

Pre. तेपते । Per. तितेपे । I Fut. तेपिता । II Fut. तेपिष्यते । Impera. तेपताम् । Imper. अतेपत । Pote. तेपेत । Bene. तेपिषीष्ट । Aorist. अतेपिष्ट । Condi. अतेपिष्यत । Caus. तेपयते । Desi. तितेपिषते । Inten. तेतेप्यते ॥

ग्लेपृ ३९० दैन्ये । ग्लेपते ॥

390. √Glepri, to be poor. Pre. ग्लेपते । Per. जिग्लेपे I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिषीष्ट । Aorist. अग्लेपिष्ट । Caus. ग्लेप्यते । Desi. जिग्लेपिषते । Inten. जेग्लेप्यते ।

टुवेपृ ३९१ कम्पने । वेपते ॥

391. √Tuvepri, to shake, to tremble.

Pre. वेपते । Per. विवेपे । I Fut, वेपिता । Aorist अवेपिष्ट । Caus. वेपयति (The Causative is Parasmaipadi because the verb has the sense of motion I. 3. 87. S. 2753). Desi. विवेपिषते । Inten. वेवेप्यते ॥

Nouns. वेपथुः 'trembling.' (III. 3. 89 S. 3267 because of टु) । विपिनम् (Uṇ. II. 52), वेपनः (with युच् III. 2. 148 S. 3128).

केपृ ३९२ गेपृ ३९३, ग्लेपृ ३९४ च । चात्कम्पने गतौ च । सूत्रविभागेनेति स्वामी । मैत्रेयस्तु चकारमन्तरेण पठित्वा कम्पन इत्यपेक्षत इत्याह । ग्लेपार्थभेदात्पुनः पाठः ॥

392. √Kepri, 393. √Gepri, 394. √Glepri, to tremble, and to move. By the force of च, both the senses of trembling and moving are taken. This is done by yoga-vibhâga according to Swâmi. According to Maitreya, the sense of trembling would be understood by context even without च । His meaning is that these roots could well have been read with √वेप, but they are not done, because traditionally they are read separately. The √Glep is repeated because it has a different meaning here.

Pre. केपते । Per. चिकेपे । I Fut. केपिता । Bene. केपिषीष्ट । Aorist अकेपिष्ट । Caus. केपयति (I. 3. 87 S. 2753) Desi. चिकेपिषते . Inten. चेकेप्यते ॥

393. √Gepri. Pre. गेपते । Per. जिगेपे । I Fut. गेपिता । Bene. गेपिषीष्ट । Aorist, अगेपिष्ट Caus. गेपयति । Desi. जिगेपिषते । Inten. जेगेप्यते ॥

394. √Glepri Pre. ग्लेपते । Per. जिग्लेपे । I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिषीष्ट । Aorist—अग्लेपिष्ट । Caus. ग्लेपयति । Desi. जिग्लेपिषते । Inten. जेग्लेप्यते ॥

मेपृ ३९५, रेपृ ३९६, लेपृ ३९७, धेपृ ३९८ गतौ ।

395. √Mepri, to move. According to Maitreya it means 'to serve, to attend upon.' The reading of Kshirasvâmî is mepri, repri, lepri gatau. But Maitreya reads it as mepri lepri sevane ; repri plavagatau. Some texts have हेपृ and धेपृ ॥

Pre. मेपते । Per. मिमेपे । I Fut. मेपिता । Bene. मेपिषीष्ट । Aorist अमेपिष्ट Caus. मेपयति । Desi. मिमेपिषते । Inten. मेमिप्यते ॥

396. √Repri, to go. According to Maitreya it means 'to leap, jump swim'. Pre. रेपते । Per. रिरेपे । I Fut. रेपिता । Bene. रेपिषीष्ट । Aorist अरेपिष्ट Caus. रेपयति । Desi. रिरेपिषते । Inten. रेरेप्यते ॥

397. √Lepri, to go, move.

Pre. लेपते । Per. लिलेपे । I Fut. लेपिता । Bene. लेपिषीष्ट । Aorist अलेपिष्ट Caus. लेपयति । Desi. लिलेपिषते । Inten. लेलिप्यते ॥

398. √Dhepri. Pre. धेपते । Per. दिधेपे । I Fut. धेपिता । Aorist अधेपिष्ट Caus. धेपयति । Desi. दिधेपिषते । Inten. देधेप्यते ॥

त्रपूष ३९९ लज्जायाम् । त्रपते ॥

The Present is त्रपते । In forming the Perfect, the following rule applies.

२३०१ । तॄफलभजत्रपश्च । ६ । ४ । १२२ ॥

एषामत एकारोऽभ्यासलोपश्च स्यात्किति लिटि सेटि थलि च । त्रेपे । त्रेपाते । त्रेपिरे ऊदित्वादिड्वा । त्रपिता-त्रप्ता । त्रपिषीष्ट-त्रप्सीष्ट ॥

2301. ए is substituted for the अ of तॄ, फल, भज and त्रप, and the reduplicate is elided, when the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ्) follow, as well as when थल् with the इट् augment follows.

Thus तेरतुः, तेरुः, तेरिथ, फेलतुः, फेलुः, फेलिथ, भेजतु, भेजुः, भेजिथ), त्रेपे, त्रेपाते, त्रेपिरे ॥ Note :—In the case of तॄ the rule applies to the अ obtained by Guṇa, contrary to VI. 4. 126, in फल and भज the rule, that no different substitute should be in the reduplicate, is not adhered to, and in त्रप the अ does not stand between the two *simple* consonants.

The root √त्रपूष being exhibited with an indicatory ऊ shows that the addition of the augment इट् is optional (VII. 2. 44 S. 2279 and VII. 2. 15. S. 3025). Thus the First Future is त्रपिता or त्रप्ता । Benedictive त्रपिषीष्ट or त्रप्सीष्ट । The indicatory ष shows that the feminine noun from this root is formed by अङ् (III. 3. 104 S. 3281). As त्रपा ।

399. √Trapûsh, to be ashamed, abashed.

Pre. त्रपते । Per. त्रेपे । I Fut. त्रपिता or त्रप्ता । II Fut. त्रपिष्यते or त्रप्स्यते । Imperative त्रपताम् । Imper. अत्रपत । Pote. त्रपेत । Bene. त्रपिषीष्ट or त्रप्सीष्ट । Aorist अत्रपिष्ट or अत्रप्त । Condi अत्रपिष्यत or अत्रप्स्यत । Caus त्रपयति । Aorist अतित्रपत् । Being a Ghaṭâdi root also (see 859) it is mit (VI. 4. 92 S. 2568) and hence the shortening in the Causative. Desi तित्रपिषते, or तित्रप्सते । Inten तात्रप्यते । यङ् लुक्, तात्रपीति or तात्रप्ति ॥ Past Part. Pass. त्रप्तः । Past Part. Act

त्रप्तवान् । Ger. त्रपित्वा or त्रप्त्वा । Infini. त्रपितुम् । त्रप्तुम् । Nouns अपत्रपिष्णुः (III. 2. 116 S. 3116). त्रपु 'Tin.

कपि ४०० चलने । कम्पते । चकम्पे ॥

400. √Kapi, to move; to tremble.

Pre. कम्पते । Per. चकम्पे । I Fut. कम्पिता । Caus. कम्पयति । (I. 3. 87. S. 2753) Desi. चिकम्पिषते । Inten. चाकम्प्यते । Nouns :—कम्प्रः (III. 2. 167. S.3147.) कम्पनः (III. 2. 148. or 149. S. 3128 or 3129). कपिः (Uṇ IV. 144) वृषाकपिः "Vishṇu or Rudra." कपिलः (See however Uṇ I. 55).

रबि ४०१, लबि ४०२, अबि ४०३ शब्दे । ररम्बे । ललम्बे । आनम्बे ॥

401 √Rabi, 402. √ Labi, 403 √ Abi, to sound.

401 √ Rabi, Pre. रम्बते । Per. ररम्बे । I Fut. रम्बिता । Aorist अरम्बिष्ट । Caus रम्बयते । Desi. रिरम्बिषते । Inten. रारम्ब्यते । यङ्लुक् । रारम्बीति or रारम्प्ति । Imperfec अरारन् । Noun :—रम्बः ॥

402 √Labi, to sound. Pre. लम्बते । Per. ललम्बे । I Fut. लम्बिता । Aorist अलम्बिष्ट । Caus. लम्बयते । Desi. लिलम्बिषते । Inten. लालम्ब्यते ॥

403. √ Abi, to sound. Pre. अम्बते । Per. आनम्बे । I Fut. अम्बिता । Caus. अम्बयति Aorist आम्बिबत् । Desi. अम्बिबिषते । Nouns : त्र्यम्बकः " The father of the three worlds," अम्बरीषः । अम्बा ' mother.'

लबि ४०४ अवस्रंसने च ।

404. √ Labi, to hang down, hang from, ' to dangle.'

Pre. लम्बते । Per. ललम्बे । I Fut. लम्बिता । Nouns : अलाबूः with the negative अ, and affix ऊ under Uṇ. I. 87. It means gourd.

कबृ ४०५ वर्णे । चकबे ॥

405. √ Kabṛi, to color. Pre. कबते । Per. चकबे । I. Fut. कबिता । Aorist. अकबिष्ट । Caus. काबयति । Aorist अचकाबत् । Desi. चिकबिषते । Inten. चाकब्यते । यङ्लुक् चाकप्ति । Nouns कबरः । कबरी or कबरा (IV. 1. 42. S. 500) कर्बुरः ॥

क्लीबृ ४०६ अधाष्टर्ये । चिक्लीबे ॥

406. √ Klîbṛi, to be impotent. Pre. क्लीबते । Per. चिक्लीबे । I Fut. क्लीबिता । Aorist अक्लीबिष्ट । Caus. क्लीबयति । Aorist अचिक्लीबत् । Desi. चिक्लीबिषते ।

क्षीबृ ४०७ मदे । क्षीबते ॥

407. √Kṣhibṛi, to be drunk or intoxicated.

Pre. क्षीबते । Per. चिक्षीबे । I Fut. क्षीबिता । Caus. क्षीबयति, Aorist अचिक्षीबत् । Desi. चिक्षीबिषते । Noun : क्षीबः ॥

शीभृ ४०८ कत्थने । शीभते ॥

408. √Śibhṛi, to boast.

Pre. शीभते । Per. शिशीभे । I Fut. शीभिता । Caus. शीभयते । Aorist. अशिशीभत् । Desi. शिशीभिषते । Inten. शेशीभ्यते । यङ्लुक्, शेशीब्धि । (त changed to ध by VIII. 2. 40. S. 2280, and भ changed to ब by VIII. 4. 53. S. 52). Noun शीभरः ॥

चीभृ ४०९ च ।

409. √Chibhṛi, to boast. This is read separately because some read वभि instead. Pre. चीभते । Per. चिचीभे । I Fut. चीभिता । Aorist अचीभिष्ट ॥

रेभृ ४१०, अभि ४११, रभि ४१२ शब्दे । रिरेभे । 'अभिरभी' क्वचित्पठ्येते । अम्भते । रम्भते ॥

410. √Rebhri, to sound, to make noise, to low like a cow. Some read it as √अभि and √रभि ॥

Pre. रेभते । Per. रिरेभे । I Fut. रेभिता । Aorist अरेभिष्ट । Caus. रेभयते । Desi. रिरेभिषते । Inten. रेरिभ्यते ॥

411. √Abhi, to sound.

Pre. अम्भते । Per. आनम्भे or अम्भांचक्रे (Q). I Fut. अम्भिता । Aorist. आम्भिष्ट । Caus. अम्भयते । Desi. आम्भिषते । Nouns : अम्भः । आम्भिः ॥

412. √Rabhi, (to sound, to bellow, to low as a cow). To obstruct. To stop. Pre. रम्भते । Per. ररम्भे । I Fut. रम्भिता । Aorist अरम्भिष्ट ॥

ष्टभि ४१३, स्कभि ४१४ प्रतिबन्धे । स्तम्भते । उत्तम्भते । उदः स्थास्तम्भो:–' (११८) इति पूर्वसवर्णः । विस्तंभते । 'स्तन्भेः' (२२७२) इति षत्वं तु न भवति । षत्वविधौ निर्दिष्टस्य सौत्रस्यैव तत्र ग्रहणात् । तद्बीजं तु'–स्थास्तम्भोः–' (११८) इति पवर्गीयोपधपाठः 'स्तन्भेः' (२२७२) इति तवर्गीयोपधपाठश्चेति माधवः । केचिदस्य टकार औपदेशिक इत्याहुः । तन्मते ष्टम्भते । टष्टम्भे ॥

413. √Shṭabhi, to stop, hinder, paralyse, benumb.

Pre. स्तम्भते । Per. तस्तम्भे । I Fut. स्तम्भिता । Aorist अस्तम्भिष्ट । Caus. स्तम्भयते The desiderative of this is तिष्टम्भिषिषति । Desi. तिस्तम्भिषते । Inten. तास्तम्भ्यते ॥

With the Preposition ut, the form is उत्तम्भते (See VII. 4. 61 S. 118) With वि we have विस्तम्भते । Here स is not changed to ष because the sútra VIII. 3. 67 S. 2272. applies to √स्तन्भ as exhibited there with न ; namely to the sútra root that takes the vikaraṇa श्नु by III. 1. 82 : and not to the present root स्तम्भ । The reason of this is that in the sûtra VIII. 4. 61 S. 118 the root is exhibited as स्तम्भ with a labial nasal, while in VIII. 3. 67 S. 2272 the root is exihibited with a dental nasal. This is the opinion of Madhava. Some say the ट of ष्टम्भ is original. According to them the conjugation is Pre. ष्टम्भते Per. टष्टम्भे ॥

414. √Skabhi, to stop, hinder.

Pre. स्कम्भते । Pre. चस्कम्भे । I Fut स्कम्भिता । Aorist अस्कम्भिष्ट । Caus स्कम्भयते । Desi. चिस्कम्भिषते । Inten. चास्कम्भ्यते । Past Part. Pass स्कम्भितः स्कभितः । Past Part Act. स्कम्भितवान् ॥

जभ (जभी) ४१५, जृभी ४१६ गात्रविनामे ॥

415. √जभ (जभी) 'to copulate.' Some read it as जभि । This root inserts a penultimate nasal by the following.

२३०२ । रधिजभोरचि । ७ । १ । ६१ ॥

एतयोर्नुमागमः स्यादचि । जम्भते । जजम्भे । जम्भिता । अजम्भिष्ट । जृम्भते । जजृम्भे ॥

2302. The augment 'num' is added after the root-vowel in 'radh' and 'jabh,' before the affixes beginning with a vowel.

NOTE:—Thus रन्धयति, रन्धकः, साधुरन्धी, रन्धो वर्तते । जम्भयति, जम्भकः, साधुजम्भी जम्भंजम्भम्, जम्भो वर्तते । Though the वृद्धि rule is subsequent, it is superseded by

the augment. Why do we say 'before an affix beginning with vowel'? Observe रब्धां, जभ्यम् ॥

Pre. जम्भते । Per. जजम्भे । I Fut. जम्भिता । II Fut. जम्भिष्यते । Imper. जम्भताम् । Imperf. अजम्भत । Pot. जम्भेत । Bene. जम्भिषीष्ट । Aorist अजम्भिष्ट । Condi. अजम्भिष्यत । Caus. जम्भयते or ति । Aorist अजजम्भत् । Desi, जिजम्भिषते । Inten. जंजम्भ्यते (III. 1. 24. S. 26 35 and VII. 4. 86 S. 2638), यङ् लुक्, जञ्जभीति, or जञ्जब्धि । Dual जञ्जब्धः । Pl. जञ्जमति । Noun जम्भः tooth. Maitreya makes it anit as जब्धम् ॥

416. √Jribhi, 'To copulate,' ('To gape, yawn.') Pre. जृम्भते । Per. जजृम्भे । Fut. जृम्भिता । Aorist अजृम्भिष्ट । Caus. जृम्भयते or ति । Aorist अजजृम्भत्'। Desi. जिजृम्भिषते ॥

शल्भ ४१७ कत्थने ।

417. √Śalbha, 'To praise.' 'to boast.' Pre. शल्भते । Per. शशल्भे । I Fut. शल्भिता Aorist अशल्भिष्ट । Caus. शल्भयते । Desi. शिशल्भिषते । Inten. शाशल्भ्यते ॥

वल्भ ४१८ भोजने ।

418. √Valbha, 'To eat.' This root begins with the dento-labial व ॥

Pre. वल्भते । Per- ववल्भे । I Fut. वल्भिता । Aorist अवल्भिष्ट । Caus वल्भयति । It is always Parasmaipadi, because it means to eat, (I. 3. 87. S. 2753.) Desi. विवल्भिषते । Inten. वावल्भ्यते ॥

गल्भ ४१९ धार्ष्ट्ये ।

419. √Galbha, To be bold or confident, or arrogant.

Pre. गल्भते । Per. जगल्भे । I Fut. गल्भिता । Aorist अगल्भिष्ट । Caus. गल्भयते । Desi. जिगल्भिषते । Inten. जागल्भ्यते । Noun : प्रगल्भः 'daring, brave audacious.'

श्रम्भु ४२० प्रमादे । तालव्यादिर्दन्त्यादिश्च । श्रम्भते । स्रम्भते वा ।

420. √Śrambhu, To be careless, negligent, to err. The root begins with the palatal श, but with the dental स according to Chandra, Swâmi having given both, adds स्रम्भु also.

Pre. श्रम्भते । Per. शश्रम्भे । I Fut. श्रम्भिता । Aorist अश्रम्भिष्ट । Caus. श्रम्भयते Desi. शिश्रम्भिषते । Inten. शाश्रम्भ्यते । Past Part Pass. श्रम्भितः । Past Part. Act श्रम्भितवान् ॥

ष्टुभु ४२१ स्तम्भे । स्तोभते ।

421. √Shtubhu, To stop, paralyse. Pre. स्तोभते, with वि, विष्टोभते । Per तुष्टुभे I Fut स्तोभिता । Caus. स्तोभयते । Desi. तुस्तोभिषते or तुस्तुभिषते । Inten. तोस्तुभ्यते Past. Part. Pass स्तुभितः or स्तुब्धम् । Pass Part Act. स्तुभितवान् । Ger. स्तुभित्वा or स्तोभित्वा (I. 2. 26. S. 2617).

Here end the thirty-four roots ending in a labial and which were Atmanepadi.

Now we give Parasmaipadi roots ending in a labial.

422. गुपू रक्षणे 'to protect.' In its conjugation the following sûtra applies.

२३०३ । गुपूधूपविच्छिपणिपनिभ्यः आयः । ३ । १ । २८ ॥

एभ्य आयप्रत्ययः स्यात्स्वार्थे । 'पुगन्त' (४१८९) इति गुणः ॥

2303. The affix आय comes without changing the sense, after गुपू 'to protect,' धूप 'to heat,' विच्छ 'to approach,' पण 'to praise' and पन 'to praise.'

NOTE :—Thus गोपायति 'he protects'; धूपायति 'he heats'; so also, विच्छायति पणायति, and पनायति.

NOTE.—The verb पण being read along with पन् 'to praise,' has here the sense of praise only; so that the affix does not come after the verb पण् when it means 'to make a contract'; as शतस्य पणते, सहस्रस्य पणते.

NOTE :—The verbs in आय do not take Atmanepada affixes, as there is no indicatory letter to show that.

Thus गुप् + आय । Now applies S. 2189 and we get the guṇa of उ; as, गोपाय । This is now the *root*, for it gets the designation of Dhâtu or root by the following sûtra.

२३०४ । सनाद्यन्ता धातवः । ३ । २ । ३२ ॥

सनादयः कमे र्णिङन्ताः प्रत्यया अन्ते येषां ते धातुसंज्ञाः स्युः । धातुत्वाल्लडादयः । गोपायति ।

2304. All the words ending with the affixes सन् and the rest are called Dhâtus.

NOTE :—This extends the sphere of Dhâtus or roots already defined in sûtra I. 3. 1. These roots may be called derivative roots. They are separate independent roots, and have all the functions of a root, as taking tense-affixes &c. as shown in the above examples. Thus चिकीर्ष 'to wish to do,' कारि 'to cause to do; चेक्रिय 'to do repeatedly' are separate roots and not the same as कृ, 'to do'; and thus take शप् &c.

The stems that take the affixes beginning with सन् and ending with णिङ् namely, the following 1. सन् (III. 1. 5,6,7) 2. क्यच् (III. 1. 8). 3. काम्यच् (III 1. 9), 4. क्यङ् (III. 1. 11) 5. क्यष् (III. 1. 13.) 6. णिङ् (III. 1. 20) 7. णिच (III. 1. 21), 8. यङ् (III. 1. 22) 9. णिच् (III. 1, 25) 10. यक् (III. 1. 27), 11 आय (III. 1. 28), 12. ईयङ् (III. 9. 29), and 13. णिङ् (III. 1. 30) are called also roots. Being roots they are conjugated in लट्, लिट् &c.

Thus √ गोपाय । Pres. गोपायति ॥ In forming the Perfect, the following sûtras apply :—

२३०५ । आयादय आर्द्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ॥

आर्धधातुकविवक्षायामायादयो वा स्युः ॥

2305. The affixes आय and those that follow it, (i.e. आय, ईयङ and णिङ्) are optionally added, when it is desired to express one' self with an ârdhadhâtuka affix.

NOTE :—Thus ता 3rd. sing. of the Future is an ârdhadhâtuka affix. It is optional to retain the *âya* of *gopâya* before this affix. So we have गोपायिता of गोप्ता 'he will protect.' So also ऋर्तिता or ऋतीयिता ; कमिता or कामयिता.

But for this sûtra, the affixes आय &c. would have come *always* even when ârdhadhâtuka affixes were to be applied. This makes it *optional*. Therefore the proper ârdhadhâtuka affixes should be applied when we retain आय &c. and when we do not retain them. Thus the ârdhadhâtuka क्तिन् (III. 3. 95) will be employed in forming the feminine noun from the simple root, but the ârdhadhâtuka अ (III. 3. 102) will be employed in forming the feminine when आय &c. are retained. Thus गुप्तिः or गोपाया.

२३०६ । कासप्रत्ययादाममन्त्रे लिटि । ३ । १ । ३५ ॥

कास् धातोः प्रत्ययान्तेभ्यश्चाम्स्याल्लिटि न तु मन्त्रे ॥

+ कास्यनेकाज्ग्रहणं कर्तव्यम् + ॥ सूत्रे प्रत्ययग्रहणमपनीय तत्स्थानेऽनेकाच इति वाच्यमित्यर्थः ॥

2306. आम् is the affix of the verb कास् 'to cough,' and of those roots that are formed by affixes (i. e. the derivative verbs), when लिट् follows, except in the Mantra.

NOTE :—This forms the Periphrastic Perfect. The perfect of कास् will be कासाम्, after which the terminations of the Perfect are all elided (II. 4. 81) and instead, the perfect tense of the auxiliary verb भू or अस् or कृ is added. As कासांचक्रे 'he coughed'; चोरयामास 'he stole.' So also लोलूयांचक्रे.

This rule however does not apply to the Vedas; as कृष्णां नोनाव Rig Veda I. 79. 2.

Vart :—This rule only applies where the root is polysyllabic consisting of more than one vowel; as चुलुम्पाञ्चकार, दरिद्राञ्चकार। The force of this vârtika is that even of non-derivative roots, the Perfect will be formed periphrastically if the root consists of more than one syllable. In fact, the vârtika would substitute the word anekâchah in the room of pratyayát. The sûtra would then run thus: kâsanekach âm amantre liṭi 'आम् is added to the root kâs and to roots of more than one syllable in the Perfect; but not in the Vedas."

२३०७ । आर्द्धधातुके । ६ । ४ । ४६ ॥

इत्यधिकृत्य ॥

2307. From this upto VI. 4. 68 inclusive, is always to be supplied "before an affix called ârdhadhâtuka (III. 4. 114 &c)."

NOTE:—This is an adhikâra sûtra and extends upto VI. 4. 69 (exclusive). In all the sûtras upto VI. 4. 68 should be supplied the phrase "before an affix called ârdhadhâtuka." Thus VI. 4. 48 teaches "the अ standing at the end of a verbal stem is elided." To complete the sense we should add: "before an ardhâdhâtuka affix." Thus the final अ of the verbal stem चिकीर्ष is elided before the ârdhâdhâtuka affix तृ, as चिकीर्षितृ, जिहीर्षितृ but the final अ is not elided before a sârvadhâtuka affix, as the अ of भव in भवति, भवतः। The *luk*-elision of शप् after roots of अदादि class, implies that there is never *lopa* of शप् ॥

Kartkâ :—अतो लोपो यलोपश्च णिलोपश्च प्रयोजनम् ।
आल्लोप ईत्वमेत्वं च चिण्वद्भावश्च सीयुटि ॥

The following purposes are served by this sûtra, i. e. an ârdhâdhâtuka affix causes the following special changes (1) अतोलोपः—The elision of अ of a stem, as shown above, in चिकीर्षिता, चिकीर्षितुम्, (2) यलोपश्च, । The elision of य by VI. 4. 49, 50: as बेभिदिता, बेभिदितुम्, बेभिदितव्यम् from बेभिद्य the intensive stem. Before Sârvadhâtuka, we have बेभिद्यते, चेच्छिद्यते। (3) णिलोपश्च प्रयोजनम्। The elision of णि by VI. 4. 51, as कारणा हारणा पाच्यते (पाचि+यक्+ते = पाच् + य+ते), याज्यते। In Sârvadhâtuka, पाचयति, याजयति, कारयति, हारयति। (4) आल्लोपः, the elision of आ, VI. 4 64—as पपतुः पपुः, ववतुः, ववुः, । In Sârvadhâtuka, यान्ति, वान्ति (5) ईत्वम्—The substitution of long ई for आ in some roots, VI. 4. 65 as धीयते, दीयते; in Sârvadhâtuka अदाताम्, अधाताम् (6) एत्वम्—The substitution of ए for आ, VI. 4. 68;

as स्नेयात्, ग्लेयात्; in Sârvadhâtuka, स्नायात्, ग्लायात्। This is confined to the Precative (âśirlin). (7) चिण्वद्भावश्च सीयुटि, the treatment of the Precative like Aorist Passive in चिण् by VI. 4. 62, as कारिषीष्ट, हारिषीष्ट। In Sârvadhâtuka क्रियेत, ह्रियेत॥

२३०८। अतो लोपः। ६। ४। ४८॥

आर्धधातुकोपदेशकाले यदकारान्तं तस्याकारस्य लोपः स्यादार्धधातुके परे। गोपायां चकार। गोपायां बभूव। गोपायामास। जुगोप। जुगुपतुः। ऊदित्वाद्विट्। जुगोपिथ जुगोप्थ। गोपायिता गोपिता गोप्ता। गोपाय्यात् गोप्यात्। अगोपायीत् अगोपीत् अगोप्सीत्॥

2308. The अ standing at the end of a stem is elided before an ârdhadhâtuka affix.

NOTE:- Thus चिकीर्षिता, चिकीर्षितुम्, and चिकीर्षितव्यम्, from the Desiderative stem चकीर्ष। So also धिनुतः and कृणुतः from the roots धिन्व and कृण्व thus धिन्व+उ (III 1. 80) = धिन्+अ+उ (III. 1. 80) = धिन्+उ (अ being elided before the ârdhâtuka उ) = धिनु, the 3rd Personal dual of it is धिनुतः। The addition of अ by III. 1. 80 and its subsequent elision by the present sûtra, may appear a redundancy, but the elided अ being sthânivat, prevents guṇa of धि। So also कृणुतः। See sûtra III 1. 80. Why do we say "the अ is elided'? Observe चेता, स्तोता here इ and उ have not been elided. Why do we say 'अतः with a त्"? The long आ will not be elided: as याता, वाता। Why do we say 'before an Ardhadhâtuka'? Before Sârvadhâtkua there will be no elision of अ nor before a Taddhita: as वृक्षत्वम् and वृक्षता॥

Vârt:— The elision of such अ takes place even to the supersession of the subsequent rules relating to Vṛiddhi and lengthening. As चिकीर्षकः, जिहीर्षकः चिकीर्ष्यते and जिहीर्ष्यते॥

Thus गोपाय+आम्+चकार = गोपायांचकार or गोपायां बभूव। or गोपायामास॥

The affix आय being optional before लिट् (III. 1. 31. S. 2305) we have the alternative forms जुगोप, जुगुपतुः। The root गुपू has an indicatory ऊ and so the इट् augment is optional (VII. 2 44. S. 2279). As जुगोपिथ or जुगोप्थ॥

The लुट् is गोपायिता or गोपिता or गोप्ता। The लिङ् is गोपाय्यात् or गुप्यात्। The लुङ् is अगोपायीत्, or अगोपीत् or अगोप्सीत्॥

गुपू ४२२ रक्षणे।

422. √Gupû, to protect. Pre. गोपायति। Per. जुगोप। जुगुपतुः। जुगोपिथ or जुगोप्थ। जुगुपिव or जुगुप्व। I Fut. गोपिता or गोप्ता। II Fut. गोपिष्यति or गोप्स्यति। Imperative गोपायतु। Imper. अगोपायत्। Pote. गोपायेत्। Bene. गुप्यात्। Aorist अगोप्सीत or अगोपीत्। Condi. अगोपिष्यत् or अगोप्स्यत्। Caus. गोपयति Aorist. अजूगुपत्। Desi. जुगुप्सति or जुगुपिषति or जुगोपिषति। Inten जोगुप्यते। This Yañ. is never elided. Past Part. Pass. गुप्तः Ger. गुप्त्वा or गोपित्वा or गुपित्वा। (I. 2 26 S. 2617). Adj. गोप्यम। Noun गुप्तिः॥

√Gupû To protect. Pre. गोपायति। Per. गोपायां चकार। I Fut. गोपायिता। II Fut. गोपायिष्यति। Imperative. गोपायतु। Imper. अगोपायत्। Pote. गोपायेत्। Bene. गोपाय्यात्। Aorist. अगोपायीत्। अगोपायिष्टाम। Condi. अगोपायिष्यत्। Caus. गोपाययति। Aorist अजुगोपायत्। Before the ârdhadhâtuka, the अ being alwa[illegible] elided, the root becomes ag-lopî (VII. 4. 93. S. 2316.) and so VII. 4. 1 S. 2314 does n t

apply. Desi. जुगोपायिषति । There will be no yañ as the root is of more than one syllable Pass. Part. Pass. गोपायितः । Ger. गोपायित्वा । Adj. गोपाय्यम् ॥

धूप ४२३ संतापे । धूपायति । धूपायां चकार । दुधूप । धूपायितासि । धूपितासि ॥

423. √Dhûpa, to heat or to be heated. This is conjugated doubly like गुपू । Pre. धूपायति । Per. धूपायांचकार । दुधूप । I Fut. धूपिता. धूपायिता । Bene. धूपाय्यात् । धूप्यात् । Aorist अधूपायीत् । अधूपीत् । Caus. धूपयति । Desi. दुधूपिषति । Inten. दोधूप्यते ॥

जप ४२४, जल्प ४२५ व्यक्तायां वाचि । 'जप' मानसे च ॥

424. √Japa, To mutter: to utter in a low voice or repeat internally. Pre. जपति । Per. जजाप । जेपतुः । I Fut. जपिता । Aorist अजापीत् or अजपीत् । (VII. 2. 27. S. 284). Caus. जापयति Aorist अजीजपत् । Desi. जिजपिषति । Inten. जञ्जप्यते । Yañ luk जञ्जपीति or जञ्जप्ति । Adj. जप्यम् । Nouns: जपः । जञ्जपूकः 'an ascetic. (III. 2. 166 S. 3146).

425. √Jalpa, To murmur, speak. Pre. जल्पति । Per. जजल्प । I Fut. जल्पिता । Caus. जल्पयति । Desi. जिजल्पिषति । Inten. जाजल्प्यते । Noun: जल्पाकः F. जल्पाकी ॥

चप ४२६ सान्त्वने ॥

426. √Chapa, To console, soothe. Pre. चपति । Pre. चचाप । चेपतुः । चेपुः I Fut. चपिता । Aorist अचापीत् । Caus. चापयति । Desi. चिचपिषति । Inten. चाचप्यते । Nouns :—चपः 'a tree' according to Maitreya and 'bamboo' according to Dandanath. चापम् 'bow.' (IV. 3. 152 S. 1530).

षप ४२७ समवाये । समवायः संबन्धः सम्यगवबोधो वा । सपति ॥

427. √Shapa, To connect, to know completely. Samavâya means, 'connection,' or 'thorough understanding.' Pre. सपति । Per. ससाप । I Fut. सपिता । Aorist असापीत् । Caus. सापयति Aorist असीषपत् । Desi. सिसपिषति । Inten. सासप्यते । Nouns सप्तिः 'a yoke,' 'a horse.' सप्तः 'seven.'

427 A. √Shacha, 'To connect.' Sâkaṭâyana and Kshirasvâmi give this root. Pre. सचति । Noun सचिवः ॥

रप ४२८, लप ४२९ व्यक्तायां वाचि ।

428. √Rapa, To speak distinctly Pre. रपति । Per. रराप । I Fut. रपिता । Aorist अरापीत् । Caus. रापयति । Desi. रिरपिषति । Inten. रारप्यते । Adj. राप्य । (III. 1. 126 S. 2887). Noun: रिपुः 'an enemy' (Uṇ I. 26).

429. √Lapa, To speak distinctly. Pre. लपति । Per. ललाप । I Fut. लपिता । Aorist अलापीत् । Caus. लापयति । Aorist अलीलपत् or अललापत् । Desi. लिलपिषति । Inten. लालप्यते । Adj. लाप्यम् ॥

चुप ४३० मन्दायां गतौ । चोपति । चुचोप । चोपिता ॥

430. √Chupa, To move slowly, creep or steal along. Pre. चोपति । Per चुचोप । I Fut. चोपिता । Aorist. अचोपीत् । Caus. चोपयति । Aorist. अचूचुपत् । Desi. चुचुपिषति or चुचोपिषति । Inten. चोचुप्यते । यङ्लुक्, चोचुपीति or चोचोप्ति । Ger. चुपित्वा । चोपित्वा । (I 2. 36 S. 2617). Nouns चोपनः । चोपकः । चुपम् ॥

तुप ४३१, तुम्प ४३२, त्रुप ४३३, त्रुम्प ४३४, तुफ ४३५, तुम्फ ४३६, त्रुफ ४३७, त्रुम्फ ४३८, हिंसार्थाः । तोपति । तुतोप । तुम्पति ।

तुतुम्प । तुतुम्पतुः । संयोगात्परस्य लिटः कित्त्वाभावाच्चलोपो न । 'किदाशिषि' (२२१६) इति कित्त्वान्नलोपः । तुप्यात् । 'प्रात्तुम्पतौ गवि कर्तरि' इति पारस्करादिगणे पाठात्सुट् । प्रस्तुम्पति गौः । श्तिपानिर्देशाद्यङ्लुकि न । प्रतोतुम्पीति । त्रोपति । त्रुम्पति । तोफति । तुम्फति । त्रोफति । त्रुम्फति । इहाद्यौ द्वौ पञ्चमषष्ठौ च नीरेफाः । अन्ये सरेफाः । आद्याश्चत्वारः प्रथमान्ताः । ततो द्वितीयान्ताः । अष्टावप्युकारवन्तः ॥

431. √tupa, To injure, to hurt. Per. तोपति । Pre. तुतोप । I Fut. तोपिता । Aorist अतोपीत् । Caus. तोपयति । Desi. तुतोपिषति । Inten. तोतुप्यते । Ger. तोपित्वा or तुपित्वा ॥

432. √tumpa, To injure, to hurt. Pre. तुम्पति । Per. तुतुम्प । तुतुम्पतुः । I Fut. तुम्पिता । II Fut. तुम्पिष्यति । Imperative तुम्पतु । Imper. अतुम्पत् । Pote. तुम्पेत् Bene. तुप्यात् । Aorist अतुम्पीत् । Condi. अतुम्पिष्यत् । Caus. तुम्पयति Aorist अतुतुम्पत् Desi. तुतुम्पिषति। Inten. तोतुम्पयते । यङ्लुक् तोतुम्पीति or तोतुम्प्ति । तोतुप्तः ॥

433. √trupa, To injure, to hurt. Pre. त्रोपति । Per. तुत्रोप । I Fut. त्रोपिता Aorist अत्रोपीत् । Caus. त्रोपयति । Desi. तुत्रुपिषति । Inten. तोत्रुप्यते ॥

434. √trumpa, To injure, to hurt. Pre. त्रुम्पति । Per. तुत्रुम्प। I Fut. त्रुम्पिता Bene. त्रुप्यात् । Aorist अत्रुम्पीत् । Caus. त्रुम्पयति । Aorist अतुत्रुम्पत् । Desi. तुत्रुम्पिषति Inten. तोत्रुप्यते ॥

435. √tumpha, To injure, to hurt. Pre. तोफति । Per. तुतोफ । I Fut. तोफिता । Imperative. तोफतु । Imper. अतोफत् । Pote. तोफेत् । Bene. तुफ्यात् । Aorist अतोफीत् । Caus. तोफयति । Desi. तुतुफिषति । Inten. तोतुफ्यते ॥

436. √trumpha, To injure, to hurt. Pre. तुम्फति। Per. तुतुम्फ । I Fut. तुम्फिता । Aorist अतुम्फीत् । Caus. तुम्फयति । Desi. तुतुम्फिषति । Inten. तोतुम्फ्यते ॥

437. √trupha, To injure, to hurt. Pre. त्रुफति । त्रोफति । Per. तुत्रोफ । I Fut. त्रुफिता । Aorist अत्रोफीत् । Caus त्रोफयति । Desi. तुत्रुफिषति । Inten. तोत्रुफ्यते

438. √trumpha, To injure, to hurt. Pre त्रुम्फति । Per. तुत्रुम्फ । I Fu त्रुम्फिता। Aorist अत्रुम्फीत्। Caus. त्रुम्फयति। Desi. तुत्रुम्फिषति। Inten. तोत्रुम्फ्यते ॥

NOTE:—The nasal in the above roots is not elided in the Perfect, because the affixes are here added to a root ending in a conjunct consonant, and so they are not कित् (I. 2. 5. S. 2242.) Therefore we have the forms तुतुम्प &c. For the rule of elision of न (VI. 4. 24. S. 415) applies to kit or ṅit affixes.

In the Benedictive, the affixes being kit by III. 4. 104 S 2216, there is elision of the nasal (VI. 4. 24. S. 415.) Thus तुप्यात् from √तुम्प ॥

When preceded by प्र the root तुम्प adds a sibilant in its beginning, because of the following *vârtika* to be found in the Pâraskarâdi class. (VI. 1. 157 S. 1071):—

Gaṇa Vârtika:—The augment सुट् is added to the root तुम्प when preceded by the preposition प्र provided the agent of the action is a cow. Thus प्रस्तुम्पति गौः॥ (प्रस्तुम्पति इति यत्र तिबन्ते सुट् Padamanjari.)

Since the root is exhibited in the above Vârtika as तुम्पतौ with श्तिप्, therefore when this root is conjugated in यङ्लुक् the sibilant is not added (VII. 2. 10 S. 2246). Thus प्रतोतुम्पीति ॥

The remaining six roots त्रुप, त्रुम्प, &c. are conjugated like तुप and तुम्प। Thus त्रोपति । त्रुम्पति । तोफति । तुम्फति । त्रोफति । त्रुम्फति ॥

Here the first two roots (तुप and तुम्प) and the fifth and sixth roots (तुफ and तुम्फ) are without र r; the rest are with र॥ The first four (तुप, तुम्प, त्रुप and त्रुम्प) end with the first labial i.e. p प॥ The remaining four end with the second labial i.e. फ ph. All the eight roots have उ i.e. तु or त्रु everywhere.

पर्प ४३९, रफ ४४०, रफि ४४१, अर्ब ४४२, पर्ब ४४३, लर्ब ४४४, बर्ब ४४५, मर्ब ४४६, कर्ब ४४७, खर्ब ४४८, गर्ब ४४९, शर्ब ४५०, षर्ब ४५१, चर्ब ४५२, गतौ । आद्यः प्रथमान्तः । ततो द्वौ द्वितीयान्तौ । तत एकादश तृतीयान्ताः । द्वितीयतृतीयौ मुक्त्वा सर्वे रोपधाः । पर्पति । पपर्प । रफति । रंफति । अर्बति । आनर्ब । पर्बति । लर्बति । बर्बति । पवर्गीयादिरयम् । मर्बति । कर्बति । खर्बति । गर्बति । शर्बति । सर्बति । चर्बति ॥

439 to 452 पर्प &c. to go.

The first √parpa ends with the first labial प; the next two √raph and √raphi end with the second labial ph फ; the remaining eleven all end in the third labial ब॥ Except the second and third √raph and √raphi, all these roots have a penultimate r र॥

439. √Parpa, to go. Pre. पर्पति । Per. पपर्प । I Fut. पर्पिता । Aorist अपर्पीत् Caus. पर्पयति । Desi. पिपर्पिषति । Inten. पापर्प्यते । Nouns:—पर्पः, पर्पिकः ॥

440. √Rapha, to go. Pre. रफति । Per. रराफ । I Fut. रफिता । Caus. रफयति Desi. रिरफिषति । Inten. रारफ्यते ॥

441. √Raphi, to go. Pre. रंफति । Per. ररंफ । I Fut. रंफिता । Bene. रंफ्यात् । Aorist अरंफीत् । Caus. रंफयति । Desi. रिरंफिषति । Inten. रारंफ्यते ॥

442 √Arba, to go. Pre. अर्बति । Per. आनर्ब । I Fut. अर्बिता । Aorist आर्बीत् । Caus. अर्बयति । Desi. आर्बिबिषति ॥

443 √Parba, to go. Pre. पर्बति । Per. पपर्ब । I Fut पर्बिता । Aorist अपर्बीत् । Caus. पर्बयति । Desi. पिपर्बिषति । Inten. पापर्ब्यते ॥

444. √Larba, to go. Pre. लर्बति । Per. ललर्ब । I Fut. लर्बिता । Aorist । अलर्बीत् । Caus. लर्बयति Desi. लिलर्बिषति । Inten. लालर्ब्यते ॥

445. √Barba, to go. Pre. बर्बति । Per. बबर्ब । I Fut. बर्बिता । Aorist अबर्बीत् । Caus. बर्बयति । Desi. बिबर्बिषति । Inten. बाबर्ब्यते ॥

446. √Marba, to go. Pre. मर्बति । Per. ममर्ब । I Fut. मर्बिता । Aorist अमर्बीत् । Caus. मर्बयति । Desi. मिमर्बिषति । Inten. मामर्ब्यते ॥

447. √Karba, to go. Pre. कर्बति । Per. चकर्ब । I Fut. कर्बिता । Aorist अकर्बीत् । Caus. कर्बयति । Desi. चिकर्बिषति । Inten. चाकर्ब्यते ॥

448. √Kharba, to go. Pre. खर्बति । Per. चखर्ब । I Fut. खर्बिता । Aorist अखर्बीत् । Caus. खर्बयति Desi. चिखर्बिषति । Inten. चाखर्ब्यते ।

449. √Garba, to go. Pre. गर्बति । Per. जगर्ब । I Fut. गर्बिता । Aorist अगर्बीत् । Caus. गर्बयति । Desi. जिगर्बिषति । Inten. जागर्ब्यते ॥

450. √Sharba, to go. Pre. शर्बति । Per. शशर्ब । I Fut. शर्बिता । Aorist अशर्बीत् । Caus. शर्बयति । Desi. शिशर्बिषति । Inten. शाशर्ब्यते ।

451. √Sarba, to go. Pre. सर्बति । Per. ससर्ब । I Fut. सर्बिता । Aorist असर्बीत् । Caus. सर्बयति । Desi. सिसर्बिषति । Inten. सासर्ब्यते ॥

452. √Charba, to go. Pre चर्बति । Per. चचर्ब । I Fut. चर्बिता । Aorist अचर्बीत् । Caus. चर्बयति । Desi. चिचर्बिषति । Inten. चाचर्ब्यते ।

कुबि ४५३ आच्छादने । कुम्बति ॥

453. √Kubi, to cover, screen, clothe, conceal Pre कुम्बति । Per. चुकुम्ब । I Fut. कुम्बिता । Aorist अकुम्बीत् । Caus. कुम्बयति । Desi. चुकुम्बिषति । Inten. चोकुम्ब्यते । Noun कुम्बा 'a thick petticoat.'

लुबि ४५४, तुबि ४५५, अर्दने । लुम्बति । तुम्बति ॥

454 √Lubi, to torment, harass.Pre लुम्बति । Per. लुलुम्ब । I Fut. लुम्बिता । Aorist अलुम्बीत् । Caus. लुम्ब- यति । Desi. लुलुम्बिषति । Inten. लोलुम्ब्यते । Noun अलाबुः 'a gourd.'

455. √Tubi, to torment, harass Pre. तुम्बति । Per. तुतुम्ब । I Fut. तुम्बिता Aorist अतुम्बीत् । Caus. तुम्बयति । Desi. तुतुम्बिषति । Inten. तोतुम्ब्यते । Noun तुम्बी ॥

चुबि ४५६ वक्त्रसंयोगे । चुम्बति ॥

456 √Chubi, to kiss. Pre. चुम्बति । Per. चुचुम्ब । I Fut. चुम्बिता । Aorist अचुम्बीत् । Caus. चुम्बयति । Desi. चुचुम्बिषति । Inten. चोचुम्ब्यते ॥

(The three roots √lumb, √tumb, and √chumb are found in the Churâdi also).

षृभु ४५७ षृम्भु ४५८ हिंसार्थौ । सर्भति । ससर्भ । सर्भिता । सृम्भति । ससृम्भ । सृभ्यात् । षिभु षिम्भु इत्येके । सेभति । सिम्भति ॥

457 √Sribhu, 458 √Shtambhu, to injure. According to Maitreya the roots are षिभु and षिम्भु also. According to Tarangini, these are सिभु and सिम्भु also.

457. √Shribhu, Pre. सर्भति । Per. ससर्भ । I Fut. सर्भिता । Caus. सर्भयति । Aorist अससर्भत् or असीसृभत् । Desi. सिसर्भिषति or सिसर्भिषति According to Tarangini there is never ष । Inten. सरीसृभ्यते । यङ् लुक्, सरीसृभीति or सरिसृभीति or सर्सृभीति or सरीसृब्धि or सरिसृब्धि or सर्सृब्धि Past. Part Pass. सृब्धः । Ger. सर्भित्वा or सृब्ध्वा । Adjective सृभ्यम् ॥

457A √षिभु, to injure. Pre. सेभति । Per. सिसेभ । I Fut. सेभिता ।Aor. असेभीत् । Caus. सेभयति । Desi. सिसेभिषति । Int. सेसिभ्यते ॥

458. √Shrimbhu, Pre. सृम्भति । Per. ससृम्भ, ससृम्भतुः । I Fut. सृम्भिता । Ben. सृभ्यात् । Aor. असृम्भीत् । Caus. सृम्भयति । Desi. सिसृम्भिषति ॥

458B √षिम्भु । Pre. सिम्भति । I Fut. सिम्भिता ॥

शुभ ४५९, शुम्भ ४६० भासणे । 'भावने' इत्येके । 'हिंसायाम्' इत्यन्ये ॥

459 √Śubha, 460 √śumbha 1. To speak 2. To shine, adorn. 3. To injure Daiva and Maitreya give these two roots the sense of to injure., by reading śubha śumbha bhâshane cha. But Svâmi reads it without cha. This is the opinion of Atreya also. Durga gives the meaning bhâsane 'to speak, shine.' So also Dhana pâla and Śâkaṭayana. Gupta makes it begin with ष i.e. षुभ ॥

Pre. शोभति Per. शुशोभ । I Fut. शोभिता । Nouns. शुभः । auspicious.' शुभम् । 'white'. (Un .II. 13)

460 √Śumbha, to speak, to shine. Pre. शुम्भति । Per. शुशुम्भ I Fut. शुम्भिता । Here end the Gupadi roots.

अथानुनासिकान्ताः । तत्र कम्यन्ता अनुदात्तेतो दश ॥

घिणि ४६१, घुणि ४६२, घृणि ४६३ ग्रहणे । नुम् । ष्टुत्वम् ।
घिण्णते । जिघिण्णे । घुण्णते । जुघुण्णे । घृण्णते । जघृण्णे ॥

Now we give the roots whose final is a nasal. Of these the ten ending with √kami are Anudâttet.

461 √Ghiṇi, to take; to receive. Pre. घिण्णते । Per. जिघिण्णे । I Fut. घिण्णिता । II Fut. घिण्णिष्यते । Impera. घिण्णताम् । Imper. अघिण्णत । Pot. घिण्णेत । Bene. घिण्णिषीष्ट । Aor. अघिण्णिष्ट । Con. अघिण्णिष्यत । Caus. घिण्णयति । Aor. अजिघिण्णत् । Desi जिघिण्णिषते । Intens जेघिण्ण्यते । यङ् लुक्, जेघिण्णीति । जेघिण्टि । Imperfect अजेघिन् । Ger. घिण्णित्वा ॥

462. √Ghuṇi, to take, to receive. Pre. घुण्णते Per. जुघुण्णे ॥

463 √Ghṛiṇi, to take, to receive. to seize । Pre. घृण्णते । Per. जघृण्णे । Inten. जरिघृण्ण्यते । यङ् लुक् । जरीघृण्णीति or जर्घृण्णीति Imper. अजर्घृन् ॥

घुण ४६४, घूर्ण ४६५, भ्रमणे । घोणते । घूर्णते । इमौ तुदादौ परस्मैपदिनौ ॥

464. √Ghuṇa, 465 ghûrṇa, to roll, stagger, reel.

464. √Ghuṇa, Pre. घोणते । Per, जुघुणे । I Fut. घोणिता । Caus. घोणयते । Aorist. अजूघुणत् । Desi. जुघुणिषते or जुघोणिषते । Intens. जोघुण्यते । यङ् लुक् जोघुणीति or जोघुण्टि । Dual जोघुण्टः । Noun घोणा Ger. घुणित्वा or घोणित्वा ॥

465. √Ghûrṇa, to roll &c. These two roots √Ghuṇa and √Ghûrṇa are Parasmaipadi also in the Tudâdi class.

Pre. घूर्णते । The Imperfect in yaṅ luk is अजोघूर्ण् (VIII. 2. 24. S. 280)

पण ४६६ व्यवहारे स्तुतौ च । पन ४६७, च । स्तुतावित्येव संबध्यते
पृथङ्निर्देशात् । पनिसाहचर्यात्पणेरपि स्तुतावेवायप्रत्ययः । व्यवहारे तु पणते । पेणे । पणितेत्यादि । स्तुतावनुबन्धस्य केवले चरितार्थत्वादायप्रत्ययान्तान्नात्मनेपदम् । पणायति । पणायां चकार । पेणे पणायितासि । पणितासे । पणाय्यात् । पणिषीष्ट । पनायति । पनायां चकार । पेने ॥

466. √पण and 467 √पन ॥

The first root means 'to transact business' 'to buy' as well as 'to praise.' The second root पन means only 'to praise.' The च draws in the anuvṛitti of स्तुतौ only and not that of व्यवहारे because it has been exhibited separately and not as पण, पन व्यवहारे स्तुतौ च ॥

These two roots take आय by III. 1. 28 S. 2303, but पण must then mean 'to praise' only, for it has been read along with पन in that sûtra. But when पण means 'to deal or barter &c.' the form is पणति । Per. पेणे । First Fut. पणिता ॥

The anudâtta indicatory final अ in पण and पन finds its scope only when the roots mean 'to praise,' therefore when the roots take the affix आय, they will be Parasmaipadi and not âtmanepadî. As पणायति । Per. पणायांचकार । पेणे । First Future पणायितास or पणितासे । Ben. पणाय्यात् or पणिषीष्ट ॥

466. √Paṇa, "To transact business, to buy," (2. "To praise.") The following conjugation is valid in the sense of transacting business only.

Pre. पणते । Per. पेणे । I Fut. पणिता । II Fut. पणिष्यते । Imperative पणताम् । Imper. अपणत । Pote. पणेत । Bene. पणिषीष्ट । Aorist अपणिष्ट । Condi. अपणिष्यत । Caus. पाणयति । Aorist. अपीपणत् । Desi. पिपणिषते । Inten. पम्पण्यते । Yan luk पम्पणीति or पम्पंणिट, Dual, पम्पणटः । Imperfect. अपम्पण् । Past Part. Pass. पणितम् । Adjective, पणयम् । पाणयन् । Nouns, पाणः 'trade.' पणा 'a trader.' वणिकः (Uṇ. II. 70)- विपणिः पणसम् ॥

466 A. √ Paṇa, to praise. In this sense आय is added and the conjugation is then Parasmaipadi. When आय is not added, then the forms are as given before.

Pre. पणायति । As पणायति राजानम् 'He praises the king.' Per. पणायां चकार I Fut. पणयिता । पणायितास्मि or पणितासे । Pote. पणाय्यात् । Bene. पणाय्यात् ॥

467. √Pana, to praise. Pre. पनायति । Per. पनायां चकार or पेने । Noun पनसः ॥

भाम ४६८ क्रोधे । भामते । बभामे ॥

468. √Bhāma, to be angry. Pre. भामते । Per. बभाम । I Fut. भामिता Desi. बिभामिषति । Inten. 3. S. बाभान्ति 1st. S बाभन्मि । 1. D. बाभान्वः । 1. Pl बाभान्मः । । Aorist अबाभान् । Nouns भान् भामिनी ॥

क्षमूष् ४६९ सहने । क्षमते । चक्षमे । चक्षमिषे । चक्षंसे । चक्षमिध्वे । चक्षन्ध्वे । चक्षमिवहे ॥

469. √क्षमूष् सहने 'to endure, to suffer.' The indicatory long ऊ makes it optionally aniṭ (VII. 2. 44 and 15 S. 2279 and 3025) : the ष् is for feminine अङ् (III. 3. 104 S. 3281).

Thus the Present is क्षमते । The Perfect is 3. S. चक्षमे । 2. S. चक्षमिषे or चक्षंसे, 2. P. चक्षमिध्वे or चक्षन्ध्वे ॥

In the First Person, the सेट् form is चक्षमिहे । But in the aniṭ form, the म् will be changed to न् by the following sûtra.

२३०९ । म्वोश्च । ८ । २ । ६५ ॥

मान्तस्य धातोर्मस्य नकारादेशः स्यान्मकारे वकारे च परे । क्षन्त्वम् । चक्षमिवहे-चक्षण्वहे । चक्षमिमहे—चक्षण्महे । क्षमिष्यते-क्षंस्यते । क्षमेत । आशिषि । क्षमिषीष्ट – क्षंसीष्ट । अक्षमिष्ट – अक्षंस्त ॥

2309. न is substituted for the म of a root before the affixes beginning with म and व ॥

NOTE:-As अगन्म, अगन्व the Imperfect of गम्, as in the sentence अगन्म तमसः पारम्। The शप् is elided as a Vedic diversity. So also जगन्वान् with क्वसु, the augment इट् is not added by the option allowed, owing to VII. 1. 68. This sûtra applies to those cases where the म is not at the end of a word, as it was in the last sûtra.

Thus from the root क्षमूष् we have in the perfect 1st person dual चक्षमिवहे । But when the intermediate इट् is not added, then the म् is changed to न and then to ण ॥

As चक्षमिवहे or चक्षण्वहे । so also in the plural, चक्षमिमहे or चक्षण्महे ।

469 A. √Kṣhamûsh, to endure to suffer. Pre. क्षमते । Per. चक्षमे । I Fut. क्षमिता or क्षामिता । II Fut. क्षमिष्यते or क्षंस्यते or क्षामिष्यते । Imperative क्षमताम् ।

Imperf. अक्षमत । Pote. क्षमेत । Bene. क्षमिषीष्ट or क्षंसीष्ट or क्षामिषीष्ट । Aorist अक्षमिष्ट or अक्षंस्त । Condi. अक्षमिष्यत् or अक्षंस्यत् । Pass. क्षम्यते । Aorist अक्षमि or अक्षामि । अचिक्षमत् । Caus. क्षमयति । Aorist. (VI. 4. 92. S. 2568). I. F. क्षमयिता । Ben. क्षमयिषीष्ट । Desi. चिक्षमिषते or चिक्षंसते । Inten. चंक्षम्यते । Yaṇ luk चंक्षमीति or चंक्षन्ति । The nasal is added to the reduplicate by VII. 4 85 S. 2643. Aorist अचंक्षमीत् । Past Part, Pass. क्षान्तः । Ger. क्षमित्वा or क्षान्त्वा । Infini. क्षमितुम् or क्षंतुम् । Nouns क्षमः । F. क्षमा, क्षमकः ॥

470. कमु कान्तौ । The word Kanti here means 'desire.' The root therefore means 'to desire, long for, wish.' The following sûtra applies to its conjugation.

२३१० । कमेर्णिङ् । ३ । १ । ३० ॥

स्वार्थे । ङित्वात्तङ् । कामयते ॥

2310 The affix णिङ् comes without changing the sense after the root कम 'to desire.'

The ण indicates *vriddhi* (VII. 2. 115) and ङ shows that the root takes the affixes of the Atmanepada; as, कामयते 'he desires'; so also कामयेते and कामयन्ते ॥

The Perfect is formed periphrastically by आम् which being an ârdhadhâtuka affix required the elision of णि of the root by VI. 4. 51 S. 2313. But the following sûtra prevents the elision :

२३११ । अयामन्ताल्वाय्येत्न्विष्णुषु । ६ । ४ । ५५ ॥

'आम्' 'अन्त' 'आलु' 'आय्य' 'इत्नु' 'इष्णु' एषु णेरयादेशः स्यात् । वक्ष्यमाणलोपापवादः कामयां चक्रे । 'आयादय आर्धधातुके वा' (२३०५) । चकमे । कामयिता-कमिता । कामयिष्यते-कमिष्यते ॥

2311 अय् is substittued for the इ of णि, before the affixes आम्, अन्त, आलु, आय्य, इत्नु, and इष्णु ॥

Note:—Thus कारयां चकार, हारयां चकार, गण्डयन्तः, मण्डयन्तः (formed by the Unâdi affix झच्, झ = अन्त; added to the roots गंड and मंड) आलु । स्पृहयालुः । आय्य, स्पृहयाय्यः, गृहयाय्यः । इत्नुः—स्तनयित्नुः । इष्णु—पोषयिष्णुः ॥

Note :—This sûtra could have been well dispensed with : for the इ of णि would take guṇa ए which will be changed to अय् by the rules of Sandhi, before these affixes. The substitution of अय् for इ is for the sake of the subsequent sûtra VI. 4. 56 S. 3336 however, because there इ could not be changed to अय by any sandhi-rules.

The णि is always changed to अय; therefore the अय substitution of the prsent sûtra would have been redundant, but it is taught here in order to supersede the elision declared here after in VI. 4. 51. S. 2313. Thus कामयां चक्रे ॥

The addition of आय being optional (III. 1. 31. S. 2305) we have the alternative form चकमे also.

The Future forms are:—कामयिता or कमिता ॥ कामयिष्यते or कमिष्यते ॥ In forming the Aorist, the following sûtra applies.

२३१२ । णिश्रिद्रुस्रुभ्यः कर्तरि चङ् । ३ । १ । ४८ ॥

णियन्तात् श्र्यादिभ्यश्च च्लेश्चङ् स्यात्कर्त्रर्थे लुङि परे । 'अकाम' 'इ' 'अत' इति स्थिते ॥

2312. After a root which ends in णि (III. 1. 20, 21, 44, &c.) and after the verb श्रि 'to service,' द्रु 'to run,' and स्रु 'to drop, चङ् is the substitute of च्लि, when लुङ् follows signifying an agent.

NOTE:—The ङ prevents *guna* and *viriddhi* and च is to distinguish it from अङ् When चङ् is added there is reduplication (VI. 1. 11). The usual terminations of the Imperfect are employed after the root, when चङ् is used; a अचीकरत् 'he caused to make'; अशिश्रियत् 'he served are went'; अदुद्रुवत् 'he ran असुस्रुवत् 'it flowed.' This form is not used in Passive ; as, अकारयिषाताम् । Thus अकाम्+इ+अत ॥

Now applies the following sûtra, by which the इ (णि) is elided.

२३१३ । णेरनिटि । ६ । ४ । ५१ ॥

अनिडादावार्धधातुके परे णेर्लोपः स्यात्। परत्वात् 'एरनेकाचः-' (२७२) इति यणि प्राप्ते । + यल्लोपावियङ् यणगुणवृद्धिदीर्घेभ्यः पूर्वविप्रतिषेधेन + इति वार्तिकम् । णिलोपस्य तु पाचयतेः पाक्तिरित्यादि क्तिजन्तमवकाश इति भावः । वस्तुतस्तु 'अनिटि' इतिवचनसामर्थ्यादार्ध-धातुकमात्रमस्य विषयः । तथा चेयङादेरपवाद एवायम् । इयङ् । अततक्षत् । यण् । आटिटत् । गुणः । कारणा । वृद्धिः । कारकः । दीर्घः । कार्यते ॥

2313. The इ of the verbal stem formed with the affix णि, is elided before an ârdhadhâtuka affix which does not take the augment इट् ॥

NOTE :- This debars इयङ्. the semi-vowel य, the guṇa, Vriddhi and the long substitutions. Thus अततक्षत्, अररक्षत् आशिश्रत्, आटिटत्, कारणा, हारणा, कारकः, हारकः, कार्यते, हार्यते and ज्ञीप्सति (see VII. 4. 1 for the shortening of the stem of the Aorists in these). Why do we say 'not having the augment इट् ? Observe कारयिता and हारयिता ॥

The sûtra VI. 4. 82. S. 272. (a semi vowel is substituted for the final इ or ई of a root before a vowel begining affix &c) being subsequent in order of Ashṭâdhyâyi would debar the present sûtra and prevent the elision of इ and cause य to be substituted instead. This however is prevented by the following.

Vártika : The rule ordaining the elision of णि (S. 2313) and that teaching the elision of अ (VI. 4. 48. S. 2308) take effect even to the supersession of the *subsequent* rules ordaining इयङ् (VI. 4. 78 S. 2290), or semi-vowel य (VI. 4. 82 S. 272), or guṅa, (VII 3. 84. S. 2168 &c.) or vriddhi, (VII. 2. 115 S. 254), or lengthening.

NOTE:-The elision of अ supersedes only the two rules of vriddhi, lengthening and not the others. The elision of इ (णि) supersedes *all* the above *five* rules of iyaṅ, yaṇ, guṇa, vriddhi and lengthening.

Q. There is no necessity for this vartika with regard to णि for if the five rules mentioned above were not to be superseded by णि elision, then this rule will find no scope anywhere. And as scope must be given to every rule, the present sûtra inferentialy and *ex necessitate* supersedes the above rules.

Ans. The vârtika is not unnecessary. The णि elision finds its unrestricted scope before the ârdhadhâtuka affixes like क्तिच् (III. 3. 174. Si 3313). Thus from ✓

पाचयति we have पाक्तिः, from √याजयति, याष्टिः । The intermediate इट् is prevented here by VII. 2. 9 S. 3163. Hence if this vârtika were not taught, the णि would be elided only before the ârdhadhâtuka ant affix क्तिच् and no where else.

As a matter of fact, the force of the word अनिटि in the sûtra is that the rule of the elision of णि applies to *all* ardhadbâtuka affixes, and not only to a single affix *ktich*.

NOTE :—Had the present sûtra not superseded इयङ् &c, then it would have been more proper to draft it as णेः only without the word अनिटि । For the sûtra णेः with the anuvritti of आर्धधातुके read into it, would apply to the affix क्तिच्, only after the rules इयङ् यण् &c had restricted its scope. So there would be no neccessity of adding अनिटि । The very fact that the word अनिटि is added shows that the sûtra has for its scope *all* ardhadbâtuka affixes, and therefore it is an exception by anticipation to the rules of iyań &c.

Thus इयङ् is superseded in अततक्षत् । It is चङ् Aorist. There is no scope of Guṇa here, as चङ् is ङित् and यण् of sûtra VI. 4 82 S. 272 has also no scope, as the इ (णि) in ताक्षि is preceded by a conjunct consonant क्ष । Therefore इयङ् is the only rule left that would have applied to this णि । The present vârtika debars इयङ् but causes the elision of इ ॥

Similarly यण् (semivowel) substitution is superseded in आटिटत् । Guṇa is superseded in कारणा and vriddhi in कारकः and lengthening in कार्यते ॥

Thus अकाम्+इ+अ+त = अकाम्+०+अ+त । Now applies the following.

२३१४ । णौ चङ्युपधाया ह्रस्वः । ७ । ४ । १ ॥

चङ्परे णौ यदङ्गं तस्योपधाया ह्रस्वः स्यात् ॥

2314. A short is substituted for the vowel, standing in a penultimate position, in the णि-formed stem, when the affix चङ् (sign of the Reduplicate Aorist) follows.

Thus अकाम्+इ+अ+त=अकाम्+अ+त (VI. 4. 51 S. 2313)= अकम्+अ+त (VII. 4. 1. S. 2314).

Now applies the following sûtra which causes reduplication.

२३१५ । चङि । ६ । १ । ११ ॥

चङि परेऽनभ्यासधात्ववयवस्यैकाचः प्रथमस्य द्वे स्तोऽजादेस्तु द्वितीयस्य ॥

2315. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the affix चङ् of the Aorist follows.

Dr. Ballantyne translates it thus:-"When चङ् follows, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, of an unreduplicated root but the reduplication is of the second portion of a root that begins with a vowel"

The first syllable is reduplicated if the first portion of the root begins with a consonant; the second syllable is reduplicated if the first portion begins with a vowel.

Thus अकम्+अ+त = अचकम्+अ+त ॥

Now applies the following atideśa sûtra.

२३१६ । सन्वल्लघुनि चङ्परेऽनग्लोपे । ७ । ४ । ९३ ॥

'चङ्परे' इति बहुव्रीहिः । स च 'अङ्गस्य' इति च द्वयमप्यावर्तते । अङ्गसंज्ञानिमित्तं यच्चङ्परं

णिरिति यावत् तत्परं यल्लघु तत्परो योऽङ्गस्याभ्यासस्तस्य सनीव कार्यं स्यादग्लोपेऽसति। अथवा 'अङ्गस्य' इति नावर्तते। चङ्परे णौ यदङ्गं तस्य योऽभ्यासो लघुपरस्तस्येत्यादि प्राग्वत्॥

2316. In the reduplicated Aorist of the णि—stems, the reduplicate adapts itself to that of the Desiderative, when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the णि affix.

The word चङ्परे is a Bahuvrihi compound and therefore it means णि॥ This word णि so qualified, as well as the word अङ्गस्य should both be twice employed in this sûtra, in order to give the full meaning. We explain therefore the sûtra thus :—"That णि which is followed by that affix चङ् which gives the designation of अङ्ग to the root"—this is one portion. The next part is—"a short vowel which follows such णि, and the abhyâsa of the aṅga which follows such short vowel—of that abhyâsa, the operations are like those of the Desiderative, before the णि, when no अक् vowel is elided."

Or the word अङ्गस्य is not repeated. Then the sútra would mean 'that aṅga which stands before that णि which is followed by चङ्—the abhyâsa of such an aṅga, when followed by a short vowel,—on that abhyâsa, the operations are like those of the Desiderative &c.

NOTE :—Dr. Ballantyne has translated this sûtra as follows :—Let the effect be like as if सन् (III. 1. 7 S. 2608) had followed, on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base to which णि followed by चङ् is affixed—provided there is not the elision of any letter in the pratyâhâra अक् occasioned by the affixing of णि (as, for example under the provisions of VI. 4. 48 S. 2308).

NOTE :—The words of this sûtra require a little detailed explanation. The word सन्वत् means "like unto सन् or Desiderative" ; i. e. as the Desiderative is treated, so should the चङ् Aorist of the णि stems. The words लघुनि and चङ्परे are both in the Locative case, but not in apposition with each other, but refer to different objects. लघुनि means 'when a light vowel follows,' namely that reduplicate which is followed by the light root-vowel. The operations to be performed on such a reduplicate, in the चङ् Aorist, after the णि. are the same, as on the reduplicate of the Desiderative. अन्-अक्-लोपे "provided that a simple vowel of the Pratyâhâra अक् has not been elided." We read the word णि into this sûtra, because there can be no other root which will form चङ् Aorist. णि stems form such Aorist. (III. 1. 48), as well as the simple roots श्रि, द्रु and स्रु। The words चङ्परे is a Bahuvrihi and qualifies the word अङ्ग understood: that *stem* which is followed by चङ् ; therefore, it refers to the णि *stem*, and not to the simple roots śri, dru and sru. The *light* vowel, therefore, refers to the light vowel of the णि-*stem* before चङ्॥

The word अनग्लोपे is in apposition with चङ्परे। Thus कम्+णिङ् (III. 1. 30). =अकाम्+इ+अत् (III. 1. 48). = अकाम् +अत् (VI. 4. 51) = अकम्+अत् (VII. 4. 1) = अचकम् + अत् (VI. 1. 11) Then applies the next sútra.

NOTE :—Thus VII. 4. 79 teaches the substitution of इ for अ in the reduplicate of the Desiderative. The same substitution will take place in the reduplicate of the Aorist: as अचीकरत्, अपीपचत्। Thus by VII. 4. 80, इ is substituted for

the उ of the reduplicate in the Desiderative, the same will be the case in the re. duplicate of the Aorist, as अपीपवत् and अलीलवत्, and अजीजवत् । Thus by VII. 4. 81, इ is optionally substituted for उ in the Desiderative reduplicate of स्रु &c, the same will hold good in the Aorist-reduplicate, as असिस्रवत् or असुस्रवत्, अशिश्रवत् or अशुश्रवत्, अदिद्रवत् or अदुद्रवत्, अपिप्रवत् or अपुप्रवत्, अपिप्लवत् or अपुप्लवत्, अचिच्यवत् or अचुच्यवत् । Why do we say 'having a light vowel' ? Observe अततक्षत्, अररक्षत्, अजजागरत् ॥

By sûtra III. 1. 48 S. 2312 the roots श्रि, द्रु, and स्रु also form चङ् aorist. The sanvad bhâva however does not take place with regard to these roots: because these roots do not get the designation of अङ्ग before चङ् । The rule is therefore confined to णि-roots, for these are the roots which get the designation अङ्ग before the affix चङ् । Moreover the reduplicate must be that of the अङ्ग, which can be of णि-roots only.

२३१७ । सन्यतः । ७ । ४ । ७९ ॥

अभ्यासस्यात इकारः स्यात्सनि ॥

2317. इ is substituted for the final short अ of the reduplicate in the Desiderative.

Note:—As पिपक्षति, यियक्षति, (VIII 2. 36, 41) तिष्ठासति, पिपासति ॥ Why do we say in the Desiderative ? Observe पपाच ॥ Why do we say "for the अ" ? Observe लुलूषति ॥ Why do we say 'short अ' ? Observe पापचिषते the Desiderative of the Intensive पापच्यते ॥

Therefore अचकम् + अत = अचिकम्+अत, because चङ् is considered like सन् ॥ Now applies the following.

२३१८ । दीर्घो लघोः । ७ । ४ । ९४ ॥

लघोरभ्यासस्य दीर्घः स्यात्सन्वद्भावविषये । अचीकमत । णिङभावपक्षे ॥

✱ कमेश्च्लेश्चङ् वक्तव्यः ✱ । णेरभावान्न दीर्घसन्वद्भावौ । अचकमत ॥

संज्ञायाः कार्यकालत्वादङ्गं यत्र द्विरुच्यते ।
तत्रैव दीर्घः सन्वच्च नानेकाच्स्विति माधवः ॥ १ ॥
चकास्त्यर्थापयत्यूर्णोत्यादौ नाङ्गं द्विरुच्यते ।
किं त्वस्यावयवः कश्चित्तस्मादेकाच्स्विदं द्वयम् ॥ २ ॥
वस्तुतोऽङ्गस्यावयवो योऽभ्यास इति वर्णनात् ।
ऊर्णौ दीर्घोऽर्थापयतौ द्वयं स्यादिति मन्महे ॥ ३ ॥
चकास्तौ तूभयमिदं न स्यात्स्याच्च व्यवस्थया ।
णेर्विशेष्यं संनिहितं लघुनीत्यङ्गमेव वा ॥ ४ ॥
इति व्याख्याविकल्पस्य कैयटेनैव वर्णनात् ।
णेरग्लोपेऽपि संबन्धस्त्वगितामपि सिद्धये ॥ ५ ॥

2318. In the reduplicative syllable, a prosodially short vowel is lengthened in the Reduplicated Aorist of the णि-stem when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the Causative णि ॥

Therefore अचिकम्+अत=अचीकमत ॥

The affix णिङ् being optional, when it is not added, then applies the following vârtika :—"The aorist of √Kam is formed by चङ् even when it does not take णिङ्" As there is absence of णि, so we have neither lengthening nor sanvadbhâva. Thus अचकमत ॥

NOTE :—In Grammar there are two opinions as regards rules of definition (संज्ञा); one is expressed by the maxim कार्यकालं सञ्ज्ञापरिभाषं and the other by यथोद्देशं सञ्ज्ञापरिभाषं ॥ The first means that a rule defining a term (*i. e.* a saṃjñâ rule) or giving a maxim of interpretation (paribhâshâ) manifests itself at the *time* of application. Whenever an occasion arises to apply such rule it appears there anew. The other means that the saṃjñâs and paribhâshâs remain where they have been originally taught, and do not appear anew each time when a particular operation is to be performed. They exert their influence from the place where they are, and do not require to be recited afresh each time that an operation is to be performed.

Now the abhyâsa is defined in the sûtra पूर्वोऽभ्यासः (VI 1. 4. S. 2178) and the word abhyâsa occurs in the sûtra 2316. In both views of the function of a definition, the sûtras पूर्वोऽभ्यासः and सन्वल्लघुनि &c. will become one sentence. But in the first view of kâryakâla paksha the one-sentence will be of different *padas* or words; in the second view the one-sentence will be of different *sentences*. Mâdhava favours the view of kâryakâla paksha with regard to the sûtra 2316: which opinion the author has summarised in the following two verses :—

Verse. 1 "According to Mâdhava, the rules of lengthening (2318) and sanvadbhâva (2316) apply there only where the kâryakâla function of a rule of definition being taken as valid, the aṅga or inflective base is reduplicated : and not where there are many-syllabled stems."

NOTE:—The sense is that in the sûtras 2316 and 2318 there is the anuvṛitti of the words aṅgasya and abhyâsasya. Here the designation of abhyâsa (reduplicate) will be given to the *first* portion of the doubled *aṅga*. Therefore the lengthening (2318) and sanvad bhâva (2316) will take place in that abhyâsa only which is the abhyâsa of an aṅga—that is where an aṅga has been reiterated, there the first portion will get the designation of abhyâsa for the purposes of the application of 2316 and 2318. As अचीकरत् and अपीपचत् ॥

Verse. 2. "But in the roots √चकास्ति, √अर्थापयति and √ऊर्णोति &c. there is no reduplication of an aṅga but only a *portion* of an aṅga is reduplicated. Therefore the two rules 2316 and 2318 are confined to monosyllabic roots."

NOTE:—Thus we have अचचकासत्, आर्तथपत् and और्णुनवत् without the application of S. 2316 and 2318. Here the whole aṅga chakâs &c. has not been reduplicated, but only a part of it, namely the first consonant in the case of chakâs and the second consonant in the case of vowel-beginning roots.

The result is that it is only in monosyllabic roots that the *whole* of aṅga is reduplicated, and not only a part of it (for there can be no such part), and consequently the dîrgha and sanvadbhâva apply to monosyllabic roots. Moreover, in this view (kâryakâla paksha), the word ekâchah in the sûtra ekâchodve prathamasya (VI. 1. 1. S. 2175), qualifies the word aṅgasya understood therein.

Obj. Let it be so, that the dîrgha and sanvadbhâva rules apply to the reduplicate of monosyllabic roots only. Then stretching this argument further the other rules that apply to reduplicates will also be restricted in their scope

such as the rules of shortening (VII. 4. 59 S. 2180), retention of first consonant (VII 4 60. S. 2179) and substitution of a palatal (VII. 4. 62. S. 2245), &c. and these will not apply to polysyllabic roots.

Verses 3and 4. As a matter of fact, if we explained the sûtra by saying aṅgasya avayavo yo' bhyâsa – 'the reduplicate which is a portion of an aṅga'— then we opine that there must be lengthening in the case of √ ûrṇu, and both (lengthening and sanvad bhâva) in the case of √ arthâpayati : while in the case of √ chakâs none of these two will apply, or if they apply, it would be under restrictions. They will not apply when laghuni is qualified by णि by being in proximity to it, but will apply when aṅga is so qualified.

Note : Thus instead of और्णुनवत् we would get और्णूनवत् । The sanvadbhâva is inappropriate here, for when नु is doubled, there is no अ in the reduplicate. and so there can be no change of अ to इ ॥

The root अर्थापय is derived from अर्थ, in the sense of अर्थमाचष्टे । The आ and पुक् augments are added before णिच् । Here both the dirgha and sanvad bhâva will apply, and we should get the form आर्तिथपत् instead of आर्तथपत् । In the case of the root √ अर्थ (उपयाच्ञायाम्), of the churâdi class, the aorist is आर्तथपत neither the dirgha nor sanvad bhava apply there.

In the root chakâs both will not apply or will apply with qualifications. If we explain the sûtra by saying chaṅ-pare ṇau yal laghu—'the reduplicate, if followed by a light vowel, in the case of a root to which णि followed by चङ् is affixed'—then there will be no application of these two rules. But if we explain the sûtra by chaṅpare ṇau yad aṅgam 'the reduplicate of an inflective base to which ṇi followed by chaṅ is affixed'—then these two rules will apply to chakâs. Thus in the first case we have अचचकासत्, in the second अचीचकासत् ॥

Verse 5. Because Kaiyyaṭa alone has given these two alternative explanations, the rules become applicable even where an ak-vowel of णि is elided : so as to make them applicable to agit roots also.

Note : There are two conflicting views, one of Haradatta and another of Kaiyyaṭa. They can be harmonised by giving them different scopes.

कमु ४७० कान्तौ । कान्तिरिच्छा ॥

470. √ Kamu, to desire. Pre. कामयते । Per. कामयाञ्चक्रे । I Fut. कामयिता । II Fut. कामयिष्यते । Imperative कामयताम् । Imp. अकामयत । Pote. कामयेत । Bene कामयिषीष्ट । Aorist अचीकमत । Caus. कामयति । Here the first णि is elided by VI. 4. 51. S. 2313. Desi. चिकामयिषते । Ger. कामयित्वा । Noun कामना ॥

470. A. √ Kamu, without णि before ârdhadhâtukas. Pre. कामयते । Per चकमे । I Fut. कमिता । II Fut. कमिष्यते । Bene. कमिषीष्ट । Aorist अचकमत । Caus कामयति (Vṛddhi by न कम्यमिचमां). Desi. चिकमिषते । Inten. चङ्कम्यते । There is no yaṇ-luk form. See √ गुपू । Past. Part. Pass. कान्तः Ger. कमित्वा or कान्त्वा । The उ makes इट् optional. Nouns कामुकः (III 2. 154. S. 3134) कम्रः (III. 2. 167. S. 3147) कमनः । कंसः (Uṇ. III. 62).

Here end the anudâttet roots ending in a nasal.

Now the thirty roots upto √ क्रमि inclusive are Parasmaipadi.

अथ क्रम्यन्तास्त्रिंशत्परस्मैपदिनः ॥

अण ४७१, रण ४७२, वण ४७३, भण ४७४, मण ४७५, कण ४७६, क्वण ४७७, व्रण ४७८, भ्रण ४७९, ध्वण ४८०, धण ४८१ शब्दार्थाः । अणति । रणति । वणति । वकारादित्वाभ्यासलोपौ न । ववणतुः । ववणिथ । धणिः कैश्चित्पठ्यते । धणति ॥

471. √Aṇa, to sound. Pre. अणति । Per. आण । I Fut. अणिता । Caus. आणयति । Aorist अ+अणिणत् । Desi. अणिणिषति । Nouns अणुः 'small,' 'a kind of grain' अण्डः (Uṇ. I. 114). अडुः or आडूः 'a boat.'

472. √Raṇa, to sound. Pre. रणति । Per. रराण । I Fut. रणिता । Aorist अरणीत् or अराणीत् । Caus. रणयति Aorist अरीरणत् or अरराणत् । Desi. रिरणिषति । Inten. रंरणयते । Yaṅ luk रंरणीति or रंरण्टि । D. रंरण्टः । Past Part. Pass. रणित or रण्डा । Nouns रणनं 'sound,' 'noise,' रणः 'War,' 'sacrifice,' रणरणकः 'anxiety'.

473. √Vaṇa, to sound. Pre. वणति । Per. ववाण । The rule VI. 4. 126 S. 2263 does not apply, because the root begins with व ; and so there is no ए nor elision of the reduplicate. ववणतुः ववणिथ । Nouns वाणः । वाणी । वाणिनी 'a clever woman.' वण्ड 'an ox without a tail.'

474. √Bhaṇa, to sound. Pre. भणति । Per. बभाण । I Fut. भणिता । Nounss भाणः । भणितिः । भंड । भांड ॥

475. √Maṇa, to sound ; murmur. Pre. मणति । Per. ममाण । मेणतुः । I Fut. मणिता । Nouns मणितम् । मणिः । मणिकः । मंडः ॥

476. √Kaṇa, to sound. Pre. कणति । Per. चकाण । I Fut. कणिता । Nouns कणः । कणिका । कंठः (Uṇ I. 103).

477. √Kvaṇa, to sound, jingle, tinkle, hum, warble, sing. Pre. क्वणति । Per. चक्वाण । I Fut. क्वणिता । Nouns क्वाणः । क्वणः 'harp.' कुणानः (Uṇ III. 76) 'grain 'a sacrificial accessory.' कुणपम् (Uṇ. III. 143).

478. √Vraṇa, to sound. In some texts it is √braṇa with a labial B. Pre. व्रणति । Per. वव्राण । 1 Fut. व्रणिता ॥

479. √Bhraṇa, to sound. Pre. भ्रणति । Per बभ्राण । I Fut. भ्रणिता ॥

480. √Dhvaṇa, to sound. Pre. ध्वणति । Per. दध्वाण । I Fut ध्वणिता ॥

481. √Dhaṇa, to sound. According to Mâdhaviya, the Sammatâ gives √dhraṇi. Some read √ dhaṇi. Pre. धणति ॥

ओणृ ४८२ अपनयने । ओणति । ओणांचकार ॥

482. √Oṇṛi, to remove, take or drag along. Pre. ओणति । Per. ओणांचकार । I Fut. ओणिता । Caus. ओणयति । Aorist मा भवानोणिणत् । Desi. ओणिणिषति । *Nouns* अवावन् । N. s. अवावा 'a thief' (III. 2. 75 S. 2980, VI. 4. 41 S. 2982) fem. अवावरी (IV. 1. 7. S. 456).

शोणृ ४८३ वर्णगत्योः । शोणति । शुशोण ॥

483. √Śoṇṛi, to go, move ; to become red. Pre. शोणति । Per. शुशोण । I Fut. शोणिता । Caus. शोणयति । Aorist अशुशोणत् । Desi. शुशोणिषति । Inten. शोशोणयते । Yaṅ luk शोशोण्टि । *Nouns* शोणः । शोणी । शोणा (IV. 1. 43 S. 501).

श्रोणृ ४८४ संघाते । श्रोणति ॥

484. √Śroṇṛi, to collect. Pre. श्रोणति । *Nouns*. श्रोणिः । श्रोणी । श्रोणा a star.

श्लोणृ ४८५ च । शोणादयस्त्रयोऽमी तालव्योष्मादयः ॥

485. √Sloṇṛi, to collect. Pre. श्लोणति । The three roots śoṇṛī, śroṇṛi and śloṇṛi begin with a palatal sibilant.

पैणृ ४८६ गतिप्रेरणश्लेषणेषु । प्रैणृ इति क्वचित्पठ्यते । पिप्रैण ॥

486. √Paiṇṛi, to go, 2. to send, 3. to embrace, adhere. (?) Some read it as √ Praiṇṛi ; others as √ laiṇṛi. Pre. पैणति ॥

486. A √Praiṇṛi, to go, approach, send, embrace.Per. पिप्रैण ।

486. B. √Laiṇṛi, to go' approach, send, embrace.

ध्रण ४८७ शब्दे । उपदेशे नान्तोऽयम् । रषाभ्याम्–(२३५) इति णत्वम् । ध्रणति । णोपदेशफलं यङ्लुकि । दंध्रन्ति । बण इत्यपि केचित् । बेणतुः, बेणिथ ॥

487. √Dhraṇa, *to sound.* This root has a न as its final in the upadeśa, *i. e.*, originally it is ध्रन, the न is changed to ण by VIII. 4. 1. S. 235. The result of the root being न ending originally appears in yaṅ luk ; where this न is changed to anusvâra. This anusvâra is then changed to न् before त्, as दंध्रन्ति । Of course, it must be remembered that न changed to ण by VIII. 4. 1. S. 235 is considered asiddha (VIII. 2. 1. S. 12) for the purposes of VIII. 3. 24. S. 123 or anusvâra change. As दंध्रन्ति । Had it been ण् originally, VIII. 3. 24. S. 123 would not have applied; and the form would have been दंध्रण्टि । The nasal in the reduplicate is by VII. 4. 85 S. 2643. Pre. ध्रणति ।

487 A. √Baṇa, to sound. Pre. बणति । Per. बबाण, बेणतुः, बेणुः, बेणिथ । According to Mâdhava, वण, भण and धण are also read here in some lists. According to Maitreya, भण is found in Daṇḍaka, and धण in Sanmatâ.

487 B. √Vaṇa, to sound. Pre. वणति । Per. ववाण । ववणतुः ॥

कनी ४८८ दीप्तिकान्तिगतिषु । चकान ॥

488. √Kanî, to shine, 2 to love, wish ; 3. to go. Pre. कनति । Per. चकान । I Fut. कनिता । *Nouns.* कन्या । कानीनः । कनकम् ॥

ष्टन ४८९, वन ४९० शब्दे । स्तनति । वनति ॥

489. √Shṭana, to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तान । I Fut. स्तनिता । Caus. स्तनयति । Aorist अतिष्टनत् । Desi. तिस्तनिषति । Inten. तंस्तन्यते । Yaṅ luk तंस्तनीति, or तंस्तन्ति । *Nouns.* स्तान्यम् । स्तनः । स्तन्यम् । अभिनिष्टानः (VIII. 3. 86. S 3193)

490. √Vana, to sound. Pre. वनति । Per. ववान । ववनतुः । I Fut वनिता । *Nouns.* वनिष्ठः (Uṇ IV. 2). The rectum, part of the entrails of an animal offered in sacrifice. वनम् । वन्या । वतिः (VI. 4, 37 S 2428) वन्तिः (VI. 4. 39. S. 3314) Past Part. Pass. वनितम् । Ger. वनित्वा ॥

वन ४९१, षण ४९२ संभक्तौ । वनेरर्थभेदात्पुनः पाठः । सनति । ससान । सेनतुः ॥

491. √Vana, 492 √Shaṇa, to honor. वन has been repeated here, as it has a different meaning from the वन mentioned before. It is conjugated like the preceding. Pre. वनति । Nouns वनिन् 'worshipping.' तद्वनः (Ken opanishad)

492. √Ṣhaṇa, ' to honor.' Pres सनति । Per. ससान Dual सेनतुः &c. In forming the Benedictive the following sûtra applies.

२३१९ । ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ॥

जनसनखनामात्वं वा स्याद्यादौ क्ङिति । सायात्—सन्यात् ॥

2319. There is optionally the substitution of long आ for the finals of जन्, सन् and खन् before an affix beginning with य and marked with an indicatory क् or ङ् ॥

NOTE:—Thus जायते or जन्यते (with यक्) जञ्जायते or जञ्जन्यते (with यङ्) । So also सायते or सन्यते, सासायते, or संसन्यते, खायते, or खन्यते, चाखायते or चङ्खन्यते ॥ Before the vikarana श्यन् of the Fourth class, which is ङित् according to I. 2. 4 ; the जा is *always* substituted for जन् by VII. 3. 79. No option is allowed there. Therefore in the Benedictive of √सन we have सायात् or सन्यात् ॥

492. √Shana, to honor. Pre. सनति । Per. ससान । सेनतुः । I Fut. सनिता । Bene. सायात् or सन्यात् । Desi. सिसनिषति or सिषासति (VII. 2. 49 S. 2618 read with VI. 4. 42 S. 2504). Inten. सासायते or संसन्यते । Yan luk संसनीति, or संसन्ति Dual संसातः । Noun सानुः 'peak,' Past. Part. Pass. सातः । Past. Part. Active सातवान् ॥

अम ४९३ गत्यादिषु । कनी दीप्तिकान्तिगतिषु इत्यत्र गतेः परयोः शब्दसंभक्त्योरादिशब्देन ग्रहः । अमति । आम ॥

493 √Ama, to go, 2. to sound 3. to honor. The word आदि in गत्यादिः means the गति of the root कनी no 488, plus the शब्द and संभक्ति of the roots that follow it. Pre. अमति । Per. आम । आमतुः । I Fut. अमिता । Caus. आमयति । Desi. । अमिमिषति । Nouns. अमः । आमठः 'Dysentery' आन् (with kvip) । अमित्रः । अमः । आन्त्रम् । Past. Part. Pass. अमितः or आन्तः ; अमितवान or आन्तवान् ॥

द्रम ४९४, हम्म ४९५, मीमृ ४९६ गतौ । द्रमति । दद्राम । हम्यन्त—(२२९९) इति न वृद्धिः । अद्रमीत् । हम्मति । जहम्म । मिमति । मिमीम । अयं शब्दे च ॥

494. √Drama, 495. √Hamma, 496 √Mimṛi, to go about ; run. Pre. द्रमति । Per. दद्राम । The Vriddhi is prohibited by S. 2299. I Fut. द्रमिता । Aorist अद्रमीत् । Caus. द्रमयति । Aorist अदिद्रमत् । Pass. अद्रमि or अद्रामि with चिण् and द्रमंद्रमम् or द्रामंद्रामम् with णमुल् । Fut. द्रमिष्यते or द्रामिष्यते or द्रमयिष्यते । Desi. दिद्रमिषति । Inten. दन्द्रम्यते Yan luk दन्द्रमीति or दन्द्रन्ति D दन्द्रान्तः । 1st P दन्द्रण्मि (VIII. 2. 65 S 2309). Imp. अदन्द्रन् (VIII. 2. 64 S. 341). Nouns द्रमिडः । दद्रमणः । द्रमः ॥

495. √Hamma to go. Pre. हम्मति । Per. जहम्म । I Fut. हम्मिता । Caus. हम्मयति । Aorist अजहम्मत् । Desi. जिहम्मिषति । Inten जेहम्यते । Yan luk जंहम्मीति or जंहन्ति । D. जंहन्तः । Imperfect अजंहन । Nouns हम्मतिः 'Knowledge.'

496. Mimṛi, to go. Some say it means 'to sound' also. Pre. मीमति । Per. मिमीम । मिमीमतुः । I Fut. मीमिता । Caus. मीमयति । Aorist अमिमीमत् । Desi मिमीमिषति । Inten. मेमीम्यते । Yan luk मेमीमीति or मेमीन्ति । Imperfect, अमेमीन् । Past part. Pass मीमितः । Ger. मीमित्वा ॥

चमु ४९७, छमु ४९८, जमु ४९९, जिमु ५००, झमु ५०१, अदने ।

497. √Chamu, 498 √Chhamu, 499 √Jamu, 500 √Jimu, 501 √Jhamu, to eat. When the root चमु is preceded by आ then the vowel is lengthened by the following sûtra. Pre. चमति । Per. चचाम । चेमतुः । I Fut. चमिता । Caus. चामयति । Desi. चिचमिषति । Inten. चञ्चम्यते । Yan luk चञ्चन्ति D. चञ्चान्तः । Nouns चमसः spoon. चमूः ॥

२३२० । ष्ठिवुक्लमुचमां शिति । ७ । ३ । ७५ ॥

एषामचो दीर्घः स्याच्छिति ॥

+आङि चम इति वक्तव्यम्+

आचामति । 'आङि' किम् । चमति । विचमति । अचमीत् । जिमिं केचित्पठन्ति । जेमति ॥

2320. Before any other Present character (शित्), the root vowel of ष्ठिव, क्लम, and आ-चम is lengthened.

Vârtika :– It should be stated that the rule applies to √cham, only then, when it is preceded by the preposition *â*, and not otherwise.

Thus आचामति । Why do we say 'when preceded by आ' ? Observe चमति, विचमति । The Aorist is अचमीत् । Some read √जिमि also here. Thus जेमति ॥

Note : The Kâśika reads this sûtra as ṣtivu-klamy-âchamâm śiti, having inserted the आ from the vârtika. √Klam lengthens its vowel before śyan by VII. 3. 74 S. 2519, the present rule produces this change before the affix śap also, which it gets by III. 1. 70.

497 A. √âchamu, Pre. आचामति । Imperative आचामतु । Imper. आचामत् । Caus. आचामयति । Nouns चमः । चमकः ॥

498. √Chhamu, to eat. Pre. छमति । Per. चच्छाम । I Fut. छमिता । Caus. छमयति । Pass. Aor. अच्छमि or अच्छामि । Nvul छामंछामम् । Fut. छमिष्यते or छामिष्यते or छमिविष्यते । Desi. चिच्छमिषति । Inten. चञ्छम्यते । Yań luk चञ्छमीति or चञ्छन्ति । D. चाञ्छान्तः ॥

499. √Jamu, to eat. Some read this as जिम । Pre. जमति । Per. जजाम जेमतुः । I Fut. जमिता । Past Parti. Pass. जान्तः । Ger. जमित्वा or जान्त्वा ॥

500. √Jimu, Pre. जेमति । Ger, जेमित्वा (?) or जिन्त्वा । Noun जेमनम् ॥

501. √Jhamu, Pre. झमति । Per. जझाम । I Fut. झमिता ॥

क्रमु ५०२ पादविक्षेपे ।

Now we take up the conjugation of 502. √Kramu, 'to walk, to step. This root takes श्यन् vikaraṇa also by the following sûtra.

२३२१ । वा भ्राशभ्लाशभ्रमुक्रमुक्लमुत्रसित्रुटिलषः । ३ । १ । ७० ॥

एभ्यः श्यन्वा स्यात्कर्त्रर्थे सार्वधातुके परे ॥

2321. The affix श्यन् is optionally employed in the active voice before a sârvadhâtuka affix after the following verbs ; भ्राश् 'to shine," भ्लाश् 'to shine,' भ्रम् 'to whirl,' क्रम् 'to walk,' क्लम् 'to be sad,' त्रस् 'to fear,' त्रुट् 'to cut.' and लष् 'to desire.'

Note:—Thus भ्राशते or भ्राश्यते 'he shines' ; भ्लाशते or भ्लाश्यते, he shines,' भ्रमति or भ्राम्यति 'he whirls' ; क्रामति or क्राम्यति 'he walks ; क्लामति or क्लाम्यति 'he is sad.' So also त्रस्यति or त्रसति ; त्रुट्यति or त्रुटति ; लष्यति or लषति ॥

Thus क्रम+शप्+ति or क्रम्+श्यन्+ति । Now applies the following sûtra.

२३२२ । क्रमः परस्मैपदेषु । ७ । ३ । ७६ ॥

क्रमेर्दीर्घः स्यात्परस्मैपदे परे शिति । क्राम्यति – क्रामति । चक्राम । क्राम्यतु-क्रामतु ॥

2322. The long is substituted in क्रम्, before a शित् affix, in the Parasmaipada.

As क्रामति, क्रामतः, क्रामन्ति or क्राम्यति &c. Per. चक्राम । Imperative क्राम्यतु or क्रामतु &c.

Why in the Parasmaipada ? Observe आक्रमते आदित्यः ॥

How do you explain the lengthening in उत्क्राम and संक्राम (Imperative 2nd Per. Sg.) For when हि is elided by लुक, (VI. 4. 105) then by I. 1. 63. the affix being dropped by a लु elision, it would produce no effect and so there ought to have been no lengthening ? This is no valid objection. The prohibition of I. 1. 63, applies to the अङ्ग *stem* after which the affix is elided. Here क्रम् is not a stem or anga with regard to हि, but it is a *stem* with regard to शप् as क्रम्+शप्+हि । Therefore, though हि is elided, the lengthening will take place by I. 1. 62, (प्रत्यय लक्षणम्) ॥

२३२३ । स्नुक्रमोरनात्मनेपदनिमित्ते । ७ । २ । ३६ ॥

अत्रे वेट । अक्रमीत् ॥

2323. The augment इट् is added to ârdhadhâtuka valâdi affixes after √स्नु and √क्रम्, only then when they do not occasion the taking of the Personal endings of the Atmanepada.

The roots स्नु and क्रम् are udâtta, and will get इट् augment naturally, the sûtra makes a restriction or niyama. The restriction is that when the roots themselves occasion âtmanepada affixes, then they do not take इट्, otherwise they will. Thus अक्रमीत् ॥

502. √Kramu, To walk, step. Pre. क्रामति । Per. चक्राम । चक्रमतुः । I Fut. क्रमिता । II Fut. क्रमिष्यति । Imperative क्रामतु । Imper. अक्रामत् । Pote. क्रामेत् । Bene. क्रम्यात् । Aorist अक्रमीत् । Condi. अक्रमिष्यत् । Caus. क्रमयति । Aorist अचिक्रमत् । Desi. चिक्रमिषति । Inten. चङ्क्रम्यते । Yan luk. चङ्क्रमीति or चङ्क्रन्ति । Past Part. Pass. क्रान्तः । Ger. क्रान्त्वा । (VI. 4. 18 S. 3329). or क्रमित्वा । Nouns क्रमः । क्रमकः । चङ्क्रमणं । नक्रः । क्रिमिः ॥

502 A. √Kramu, This root is âtmanepadi also when simple. (I. 3. 43. S. 2716). Pre. क्रमते । Per. चक्रमे । I Fut. क्रन्ता । II Fut. क्रंस्यते । Imper. अक्रमत । Poten. क्रमेत । Bene. क्रंसीष्ट । Aorist. अक्रंस्त । Condi. अक्रंस्यत ॥

Here end the thirty Parasmaipadi roots.

अथ रेवत्यान्ता अनुदात्तेतः ॥

The roots upto रेव inclusive are anudâttet.

अय ५०३, वय ५०४, पय ५०५, मय ५०६, चय ५०७, तय ५०८, णय ५०९, गतौ । अयते ॥

The Present is अयते । In forming the Perfect the following sûtra applies :—

२३२४ । दयायासश्च । ३ । १ । ३७ ॥

'दय' 'अय' 'आस्' एभ्य आम्स्याल्लिटि । अयांचक्रे । अयिता । अयिषीष्ट ॥

2324. After the verbs दय 'to give,' 'to go,' and 'to protect,' अय 'to go,' and आस 'to sit,' there is the affix आम्, when लिट् follows.

Thus अयाञ्चक्रे । First Future अयिता । Pot. अयेत । Benedictive अयिषीष्ट । Before the affix आम् of the Perfect and Aorist, the following rule applies :—

२३२५ । विभाषेटः । ८ । ३ । ७९ ॥

इणः परो य इट् ततः परेषां षीध्वं लुङ्-लिटां धस्य वा मूर्धन्यः स्यात् । अयिषीढ्वम्-अयिषीध्वम् । आयिष्ट । आयिढ्वम्-आयिध्वम् ॥

2325. The cerebral sound is optionally substituted for the ध of षीध्वम् and of the Aorist and the Perfect after the augment इट्, when the stem ends in इण् ॥

Thus अयिषीढ्वम् or अयिषीध्वम्। Aorist: आयिष्ट ; आयिढ्वम् or आयिध्वम् ॥

When upasargas ending in r र् such as nir, dur, or pra precede √aya, the r is changed to l by the following.

२३२६ । उपसर्गस्यायतौ । ८ । २ । १९ ॥

अयतिपरस्योपसर्गस्य यो रेफस्तस्य लत्वं स्यात् । प्लायते-पलायते । निस् दुसो रुत्वस्यासिद्धत्वाच लत्वम् । निरयते । दुरयते ।'निर्दुरोस्तु निलयते । दुलयते । 'प्रत्ययः' इति त्विणो रूपम् । अथ कथम् 'उदयति विततोर्ध्वरश्मिरज्जो' इति माघः । 'इट' 'किट' 'कटी' इत्यत्र प्रश्लिष्टस्य एर्भविष्यति । यद्वा × अनुदात्तेत्त्वलक्षणमात्मनेपदमनित्यम् × । चक्षिङोङित्करणाज्ज्ञापकात् । वादित्वात् ववये । पेये । मेये । चेये । तेये । प्रणायते । नेये ॥

2326. ल is substituted for the र of a Preposition, when √अय follows.

Thus पलायते, प्लायते । The स् of the Prepositions दुस् and निस् is changed to र्, but this र् is not changed to ल्, because it is asiddha thus we have the forms निरयणम्, दुरयणम् । But there is a preposition निर् also, the र् of which is changed to ल्, as निलयनम् । See VII. 2. 46. So also there is a Preposition दुर् which forms दुलयते ॥

The word प्रत्ययः is not formed from प्रति + √अय but from प्रति + इण् ॥

If the root अय is Atmanepadi why is it conjugated as Parasmaipadi in the following line of Mâgha:—"udayati vitatordhva raśmi rajjau."? The word udayati is not formed by ud+√ay but from ud+ √i ; the √i is obtained by the analysis of √कटी as we have already shown. See √कटी। No. 342. Or the following maxim applies :

Maxim :—The âtmanepada, which a root may take because it is enunciated in the Dhâtupâtha as anudâtteta is not of universal application. This maxim we infer from the jñâpaka of √चक्षिङ् which is shown with an indicatory ङ। This root is of Adâdi class No. 7. It is read as anudâttet. It would have been conjugated in the âtmanepada by the mere fact of its being called anudâttet, the further adding of ङ् shows that the anudâttet âtmanepada is not universally valid.

In the Perfect of √वय, the rule VI. 4. 126 S. 2263 applies, because the root begins with a व and so we have ववये and not वेये । But पेये, मेये, चेये, तेये, प्रणायते and नेये ॥

503. √Aya, to go. Pre. अयते । Per. अयांचक्रे । I Fut. अयिता । II Fut. अयिष्यते । Imperative अयताम् । Imper. आयत । Pote. अयेत । Bene. अयिषीष्ट, अयिषीढ्व (or ध्व)म् । Aorist आयिष्ट, आयिढ्व (or ध्व)म् । Condi. आयिष्यत । Caus. आययति। Aorist आ + अयियत् । Desi. अयियिषते । Nouns आयः । अयः ॥

504. √Vaya, to go, move. Pre. वयते । Per. ववये । I Fut. वयिता । Desi. विवयिषते । Inten. वावय्यते ॥

504. √Vaya, in the Yaṅ luk. Pre. वावयीति or वावति। D. वावतः. Pl. वावयति, 2 S. वावयीषि, or वावसि, वावथः, वावथ, 1. S. वावयीमि or वावामि। वावावः, वावामः। Imperative वाव, वावयानि। Imper. अवावत्॥

505. √Paya, to go. Pre. पयते। Per. पेये। I Fut. पयिता॥

506. √Maya, to go. Pre. मयते। Per. मेये। I Fut. मयिता॥

507. √Chaya, to go. Pre. चयते। Per. चेये I Fut. चयिता॥

508. √Taya, to go, move; to guard, protect. Pre. तयते। Per. तेये। I Fut. तयिता। *Noun* तयः 'protection.'

509. √Naya, to go; to protect. According to Maitreya, it means 'to protect' also. Pre. नयते। Per. नेये। I Fut. नयिता॥ In some lists √चयि is also mentioned.

दय ५१०। 'दानगतिरक्षणहिंसादानेषु'। आदानं ग्रहणम्। दयांचक्रे॥

510. √Daya, to grant; give; 2. to go, 3. to protect; 4. to hurt; (to feel pity) 5. to accept. The word आदान means to accept. Pre. दयते। Per. दयांचक्रे। I Fut. दयिता। Nouns दयालुः, दया॥

रय ५११ गतौ।

511. √Raya, to go. Pre. रयते। Noun रायः॥

ऊयी ५१२ तन्तुसंताने। ऊयांचक्रे॥

512. √Uyi, to weave; sew. Pre. ऊयते। Per. ऊयांचक्रे। I Fut. ऊयिता। Caus. ऊययति। Aorist अ + ऊयियत्। Past Part. Pass. ऊतः। Past Part Active ऊतवान् Ger. ऊयित्वा। Noun ऊतिः॥

पूयी ५१३ विशरणे दुर्गन्धे च। पूयते। पुपूये॥

513. √Pûyi, to split up; to stink; to putrefy. Pre. पूयते। Per. पुपूये। I Fut. पूयिता। Caus. पूययति। Aorist. अपूपुयत। Desi. पुपूयिषते। Inten. पोपूय्यते। Yaṅ luk. पोपूयीति or पोपोति। D. पोपूतः। Past Part. Pass पूतः। Past Part. Active पूतवान्। Ger. पूयित्वा। Nouns पूयः 'pus.' पूतिः॥

क्नूयी ५१४ शब्दे उन्दे च। चुक्नूये॥

514. √Knûyi, to make a creaking sound; to be wet. Pre. क्नूयते। Per. चुक्नूये। I Fut. क्नूयिता। Caus. क्नोपयति (VII. 3. 36 S. 2570). Aorist. अचुक्नुपत्। Yaṅ luk चोक्नूयीति। Noun चेलक्नोपं वृष्टदेवः 'It rained enough to wet the garment.'

क्ष्मायी ५१५ विधूनने। चक्ष्माये॥

515. √Kshmâyi, to shake; tremble. Pre. क्ष्मायते। Per. चक्ष्माये। I Fut. क्ष्मायिता। Caus. क्ष्मापयति। Aor. अचिक्ष्मपत्। Caus. Yaṅ luk चाक्ष्मापयतीति। Desi. चिक्ष्मायिषते। Inten. चाक्ष्माय्यते। Yaṅ luk चाक्ष्मायीति, or चाक्ष्माति D. चाक्ष्मीतः। Imperative चाक्ष्मीतात् and चाक्ष्मीहि। Past Part. Pass. क्ष्मातः। Past Past Act. क्ष्मातवान्॥

स्फायी ५१६, ओप्यायी ५१७, वृद्धौ। स्फायते, पस्फाये, प्यायते॥

516. √Sphâyi, 517 √Opyâyi, to grow large or fat; to swell. Pre. स्फायते। Per. पस्फाये। I Fut. स्फायिता। Cause. स्फावयति। (VII. 3. 41. S. 2593). Aorist अपिस्फवत्। Yaṅ luk पास्फावयति। Nouns, स्फाः। स्फायडम्। स्फीरः। Past. Part. Pass. स्फीतः। (VI. 1. 22. S. 3044). Past. Part. Pass. स्फीतवान्॥

517. ओप्यायी वृद्धौ 'To grow large.' Present प्यायते । In forming the Perfect, पी is substituted by the following.

२३२७ । लिड्यङोश्च । ६ । १ । २९ ॥

लिटि यङि च प्यायः पीभावः स्यात् । पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्पीशब्दस्य द्वित्वम् । 'एरनेकाचः–(२७२) इति यण् । पिप्ये । पिप्यति । पिप्यिरे ॥

2327. There is substitution of पी for प्याय्, when the affixes of the Perfect (लिट्) and the Intensive (यङ्) follow.

The anuvritti of the word विभाषा ceases. The phrase प्यायः पी of the preceding Ashtâdhyâyi sûtra is drawn into this by force of the word च 'and'; thus आपिप्ये, आपिप्याते, आपिप्यिरे । The rule of substitution of पी being a subsequent rule, would have debarred reduplication which precedes it in order. The reduplication, however, takes place after the substitution, by force of the maxim of पुनः प्रसङ्ग "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule." Thus पी+लिट् = पि+पी+त = पि+प्य+ए (VI. 4. 82 S. 272 the य being substituted) = आपिप्ये with the affix आ । So also in the Intensive, as आपेपीयते, आपेपीयेते, आपेपीयन्ते ॥

In the Aorist, the following rule applies :—

२३२८ । दीपजनबुधपूरितायिप्यायिभ्योऽन्यतरस्याम् ।३ । १ । ६१ ॥

एभ्यश्च्लेश्चिणवा स्यादेकवचने तशब्दे परे ॥

2328. चिण् is optionally the substitute of च्लि, when त, the third person singular of the Atmanepada follows, after the verbs दीप्, 'to shine,' जन् 'to be produced', बुध् 'to teach or know', पूर् 'to be full', ताय् 'to extend or protect' and प्याय् 'to swell'.

NOTE :—Thus अदीपि or अदीपिष्ट 'he shone'; अजनि or अजनिष्ट 'he was produced'; अबोधि or अबुद्ध 'he knew'; अपूरि or अपूरिष्ट 'he was full'; अतायि or अतायिष्ट 'he extended'; अप्यायि or अप्यायिष्ट 'he grew'.

Then applies the following.

२३२९ । चिणो लुक् । ६ । ४ । १०४ ॥

चिणः परस्य तशब्दस्य लुक् स्यात् । अप्यायि—अप्यायिष्ट ॥

2392. The personal-ending त is elided after चिण्, the third person, singular Atmanepada of the Aorist.

Thus अप्यायि or अप्यायिष्ट ॥

NOTE :—As अद्यारि, अलावि, अकारि, अपाचि । So also अकारितराम्, अह्वारितमाम् here the elision of the personal affix त (III. 1. 60) of the Aorist being considered as *asiddha*, the affixes तरप् and तमप् are not elided : though if the sútra were to be literally interpreted, *every affix* after चिण्, ought to be elided. Or the word क्ङिति is understood here ; so that कित् and ङित् affixes of चिण् are elided and not every affix.

517. √Opyâyi, to grow large. Pre. प्यायते । Pre. पिप्ये । पिप्याते । पिप्यिरे । पिप्यिषे । पिप्याथे । पिप्यिध्वे । पिप्यिवहे । I Fut. प्यायिता । Aorist अप्यायि or अप्यायिष्ट । Inten. पेपीयते । Yañ luk पाप्याति D. पाप्यातः । Past Part. Pass. पीनः । Act. पीनवान् । Noun आप्यानः ॥

तायृ ५१८ संतानपालनयोः । संतानः प्रबन्धः । तायते । तताये । अतायि–अतायिष्ट॥

518. √Tâyṛi, to spread, extend ; 2. to protect, preserve. The word santâna means context. Pre. तायते । Per. तताये । I Fut. तायिता । Aorist अतायि or अतायिष्ट । Caus. तापयति । Aorist अततायत । Past. Part. Pass. तायितः । Act. तायितवान् ।

शल ५१९ चलनसंवरणयोः ।

519. √Śala, to shake ; to tremble ; to cover ; to go. Pre. शलते । Per. शेले । I Fut. शलिता । II Fut. शलिष्यते । Imperative शलताम् । Imper. अशलत । Pote. शलेत । Bene. शलिषीष्ट । Aorist अशलिष्ट । Caus. शालयति । Aorist अशीशलत् । Inten, शाशल्यते । Yaṅ luk शाशलीति or शाशल्ति । Imperfect अशाशल् । Past. Part. Pass. शलितः । Ger. शलित्वा । Nouns, शलभः । शल्कम् । शलाका । शालूकः । शललम् । शलालुः ॥

519 A. √Chala, has the same meaning as शल । Not found in the Siddhânta nor in the Mâdhavîya, but given by Westergaârd.

वल ५२०, वल्ल ५२१, संवरणे संचरणे च । ववले । ववल्ले ॥

520. √Vala, 521 √Valla, to cover, enclose ; to go. Pre. वलते । Per. ववले । Caus. वलयति । It is मित् according to Bhoja. See √854. Nouns वालः । वारः । वलिनः । वलिभः । वलिः । वलयः । वलभीः । वलाकः । वालाकिः । वल्मीकं ॥

521. √Valla, to cover, to go, move. Pre. वल्लते । Per. ववल्ले । I Fut. वल्लिता । Inten. Yaṅ luk. Imperfect अवावल् । Nouns वल्लभः । वल्लरी । वल्लिः । वल्लीः । वल्लुरं 'dried meat.'

मल ५२२, मल्ल ५२३, धारणे । मेले । ममल्ले ॥

522. √Mala, 523 √Malla, to hold ; possess. Pre. मलते । Per. मेले । I Fut. मलिता । Nouns माला । माली । मलयः । मलम् । मलिनः । मलीमसः । आमलकी ॥

523. √Malla, to hold, possess. Pre. मल्लते । Nouns मल्लः । मल्लिका । मल्लकः । मलमल्लम् ॥

भल ५२४, भल्ल ५२५, परिभाषणहिंसादानेषु । बभले । बभल्ले ॥

524. √Bhala, 525 √Bhalla, 1. to describe ; 2. to hurt ; 3. to give. Pre. भलते । Nouns भालम् । भलूकः । भल्लः ॥

525. √Bhalla, Pre. भल्लते । Nouns भल्लुकः । भल्लः । भल्ली ॥

कल ५२६ शब्दसंख्यानयोः । कलते । चकले ॥

526. √Kala, to sound ; to count. Pre. कलते । Per. चकले । Nouns कालः । काली । कलिकम् । कलभः । कलिः । कलिका ॥

कल्लः ५२७ अव्यक्ते शब्दे । कल्लते अशब्दे इति स्वामी । अशब्दस्तूष्णींभाव इति च ॥

527. √Kalla, to sound indistinctly. According to Kshirsawâmî it means 'to remain silent, to make no sound'. Pre कल्लते । Noun कल्लोलः ॥

तेवृ ५२८, देवृ ५२९, देवने । तितेवे । दिदेवे ॥

528. √Tevṛi, 529 √Devṛi, to play, sport. Pre. तेवते । Per. तितेवे । I Fut तेविता । II Fut. तेविष्यते । Imperative तेवताम् । Imper. अतेवत । Pote. तेवेत । Bene. तेविषीष्ट । Caus. तेवयति ; Aorist अतितेवत् । Desi. तितेविषते । Inten. तेतेव्यते । Noun तयूः (VI. 3. 19. S. 2561).

529. √Devṛi, to play. Pre. देवते । Nouns देवर: (Uṇ III. 132). देवल: (Uṇ. I. 106). द्यू: ॥

षेवृ ५३०, गेवृ ५३१, ग्लेवृ ५३२, पेवृ ५३३, मेवृ ५३४, म्लेवृ ५३५, सेवने । परिनिविभ्य:— (२२७५) इति षत्वम् । परिषेवते । सिषेवे । अय सोपदेशोऽपीति न्यासकारादय: । तद्भाष्यविरुद्धम् । गेवते । जिगेवे । जिग्लेवे । पिपेवे । मेवते । म्लेवते ॥

530. √Shevṛi, 531 √Gevṛi, 532 √Glevṛi, 533 √Pevṛi, 534 √Mevṛi, 535 √Mlevṛi, (536 √Śevṛi, 537 √Khevṛi, 538 √Klevṛi, 539 √Kevṛi,) to serve. Pre. सेवते । Per. सिषेवे । I Fut. सेविता । Caus. सेवयति Aorist असिषेवत् । Desi. सिसेविषते । The स is not changed to ष by VIII. 61. S 2627. Inten. सेषेव्यते । Noun सद्यू: । Past Part. Pass. सेवित: । Ger. सेवित्वा ॥

Note:—This root is enunciated by Nyasakâra and others as सेव । But this is against Bhâshya.

531. √Gevṛi, to serve. Pre. गेवते । Per. जिगेवे ॥
532. √Glevṛi, to serve ; worship ; Pre. ग्लेवते । Per. जिग्लेवे ॥
533. √Pevṛi, to serve ; Pre. पेवते । Per. पिपेवे ॥
534. √Mevṛi, to serve ; Pre. मेवते ॥
535. √Mlevṛi, to serve ; Pre. म्लेवते ॥

शेवृ, ५३६, खेवृ ५३७, क्लेवृ ५३८, केवृ ५३९, इत्यप्येके ।

536. √Śevṛi, to serve. Pre. शेवते ॥
537. √Khevṛi, to serve. Pre. खेवते ॥
538. √Plevṛi, to serve. Pre. प्लेवते ॥
539. √Kevṛi, to serve ; Pre. केवते ॥

रेवृ ५४० प्लवगतौ । प्लवगति: प्लुतगति: । रेवते ॥

540. √Revṛi, to go ; to jump. Pre. रेवते । *Nouns*. रेवा । रेवन: ।

Note :—According to Maitreya रेव and प्लव are two roots. But this is doubtful.

Here end Anudâtteta roots ending with रेव ॥

अथावत्यन्ता: परस्मैपदिन: ॥

मव्य ५४१ बन्धने । ममव्य ॥

From this up to √वनि are udâtteta i, e, Parasmaipadins.

541. √Mavya, to fasten, bind. Pre. मव्यति । Per. ममव्य । I Fut. मव्यिता । II Fut. मव्यिष्यति । Imper. मव्यतु । Imper. अमव्यत् । Poten. मव्येत् । Bene. मव्यात् । Aorist. अमव्यीत् । Caus. मव्ययति । Aorist अममव्यत् । Desi. मिमव्यिषति । Inten. मामव्यते । Noun in तृच् is मामविता or मामव्यिता (VIII. 4. 64. S. 60, VI. 4. 49. S. 2631). Past. Part. Pass. मव्यित: । Ger. मव्यित्वा ॥

541. √Mavya, Yaṇ luk conjugation. Pre. मामव्योति or मामति । D. मामीत: । Pl. मामव्यति । 2. S. मामव्योषि or मामसि । मामीथ: । मामीथ । 1. S. मामव्योमि or मामीमि । मामीव: । मामीम: । Imper. मामव्योतु, मामीतात् or मामतु । D. मामीताम् । Pl. मामव्यतु । 2. S. मामीहि or मामीतात् । Dual. मामीतम् । Pl. मामीत । 1. S. मामव्यानि मामव्याव । Imperfect अमामव्योत् । अमामीताम् । अमामव्यु: । 2. S. अमाम: । 1. S. अमामव्यम् । D. अमामाव । Pl. अमामीम ॥

सूर्क्ष्य ५४२, ईर्क्ष्य ५४३, ईर्ष्य ५४४, ईर्ष्यार्थाः ।

542. √Shûrkshya (Sûrkshya), 543 √Irkshya, 544 √Irshya, to disrespect, disregard, slight. Pre. सूर्क्षति or सूर्क्ष्यति । Per. सुसूर्क्ष्य । I Fut. सूर्क्ष्यिता । II. Fut. सूर्क्ष्यिष्यति । Imper. सूर्क्ष्यतु । Imper. असूर्क्ष्यत् । Potent. सूर्क्ष्येत् । Bene. सूर्क्ष्यात् । Aorist. असूर्क्ष्यीत् । Condi. असूर्क्ष्यिष्यत् । Caus. सूर्क्ष्ययति । Aorist. असुसूर्क्ष्यत् । Desi. सुसूर्क्ष्यिषति । Inten. सोसूर्क्ष्यते or °र्क्ष्यते । Yañ luk सोसूर्क्ष्यीति or सोसूर्ष्टि ॥

543. √Irkshya, to envy. Pre. ईर्क्ष्यति । Per. ईर्क्ष्यांचकार । I Fut. ईर्क्ष्यिता । II Fut. ईर्क्ष्यिष्यति । Imper. ईर्क्ष्यतु । Imper. ऐर्क्ष्यत् । Potent. ईर्क्ष्येत् । Bene. ईर्क्ष्यात् । Aorist. ऐर्क्ष्यीत् । Condi. ऐर्क्ष्यिष्यत् । Caus. ईर्क्ष्ययति । Aorist. ऐर्चिक्ष्यत् । Desi. ईर्चिक्ष्यिषति ॥

544. √Irshya, to envy, Pre. ईर्ष्यति । Per. ईर्ष्यां चकार । I Fut ईर्ष्यिता । Caus. ईर्ष्ययति । Aorist ऐर्षिष्यत् । Desi. ईर्ष्यिषिषति or ईर्ष्यिषिषति (III. 1. 7. S. 2608 *Várt*). Noun. ईर्ष्या ॥

हय ५४५ गतौ । अहयीत् । यान्तत्वान्न वृद्धिः ॥

545. √Haya, to go. Pre. हयति । Per. जहाय । जहयिव । I Fut. हयिता । Aorist. अहयीत् (There is no Vriddhi as the root ends in य VII. 2. 5. S. 2299). Caus. हाययति । Aorist अजीहयत् । Desi. जिहयिषति । Inten. जाहय्यते । Ger. हयित्वा । Noun. हत् (with kvip), हयः horse.

545. √Haya, Yañ luk conjugation. pre. जाहयीति or जाहति । D. जाहतः । Pl. जाहयति । 2. S. जाहसि । 1. S. जाहामि ॥

शुच्यी ५४६ अभिषवे । अवयवानां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं वाभिषवः स्नानं च । शुशुच्य । चुच्य ५४६ वा इत्येके ॥

546. √Suchyi. to squeeze, express (as juice); to distil. Abhishava means the loosening of the ingredients or members of a thing, as well as to distil liquor. According to Chandra it means 'to bathe' also. It is the sacred bath or baptism, Some read the root as √chuchya. Pre. शुच्यति । Per. शुशुच्य I Fut, शुच्यिता । Caus. शुच्ययति । Aorist अशुशुच्यत् । Desi. शुशुच्यिषति । Inten. शोशुच्यते । Noun in तृच्—शोशुचिता or शोशुच्यिता । Noun शुक्तिः ॥

546. √Suchyi, Yañ luk conjugation. Pre. शोशुच्योति or शोशोक्ति । d. शोशुक्तः । Pl. शोशुच्यति । 2. S. शोशुच्योषि or शोशोक्षि । 1. S. शोशुच्योमि or शोशोच्मि । शोशुच्वः । Imper, शोशोक्तु or शोशुग्धि । Imperfect अशोशुच्युः । अशोशुच्यम् ॥

546. A√Chuchyi, to squeeze &c. Pre. चुच्यति ।

हर्य ५४७ गतिकान्त्योः । जहर्य ॥

547. √Harya, to go; to worship; to be weary or fatigued. Pre. हर्यति । Per. जहर्य । I Fut. हर्यिता । Caus. । हर्ययति । Aorist अजहर्यत् । Desi. जिहर्यिषति । Inten. जाहर्य्यते । Trich जाहर्ता or जाहर्यिता । Nouns. हः (with kvip) हार्य्य । Ger. हर्यित्वा ॥

547. √Harya, Yañ luk conjugation. Pre. जाहर्यीति । जाहर्त्ति । d. जाहर्तः । Pl. जाहर्यति । 2. S. जाहर्षि । 1. S. जाहर्मि । Imperative. जाहर्त्ति । जाहर्याणि । Im. अजहार्यीत् । अजाहर्त्ताम् । अजाहर्युः । अजाहर्यम् ॥

अल ५४८ भूषणपर्याप्तिवारणेषु । अलति । आल ॥

548. √Ala, to adorn, to be competent or able, to prevent. Pre. अलति । Perfect आल । In forming the Aorist, the following sûtra applies:—

२३३० । अतो ल्रान्तस्य । ७ । २ । २ ॥

'ल्र्' इति लुप्तषष्ठीकम् । अतः समीपौ यौ रलौ तदन्तस्याङ्गस्याऽतो वृद्धिः स्यात्परस्मैपदे परे सिचि । 'नेटि' (२२६८) इति निषेधस्य 'अतो हलादेः' (२२८४) इति विकल्पस्य चापवादः । मा भवानालीत् । अयं स्वरितेदित्येके । तन्मतेऽलते इत्याद्यपि ॥

2330. The Vriddhi is substituted for the short अ, when it is immediately followed by the final र् or ल् of a root, before the Parasmaipada sich-Aorist.

The "ल्र्" in the sûtra is in the Genitive case, the case-affix is elided here.

NOTE: If the word 'anta' in the sûtra be taken to mean 'a member or a part,' and 'lrânta' be taken as a Bahuvrihi, meaning "that which has a *l* or a *r* as its member"; and the word aṅga be taken as separate, then there would be no necessity of using the word *anta* in the sûtra; the *lalantasya* would have been enough, and would have shown that *l* or *r* must be *final*. And in that view the rule would have applied to aśvallit also. If the word *anta* be taken to mean 'proximity' as it is taken by the Kâśika in the above note, then if the compound be genitive Tatpurusha, the rule would apply to √Rap, √Tr n, √Śalla &c: because here *r* or *l* is in proximity to the अ of the root stem. But if the compound be Karmadhâraya, meaning "the proximate *l* or *r*" then *anta* being attributive ought to have stood first in the compound. To avoid all these difficulties the author says "*l r* is in the genitive case &c." The sûtra, therefore, means:—

If the *l* or *r* is in the proximity of a short अ, then of a stem ending in such a *l* or *r*, there is the Vriddhi of अ, when the Parasmaipada s-aorist follows. This supersedes the prohibition of VII. 2. 4. S. 2268; and the option of VII, 2. 7. S. 2284. Thus the aorist will be आलीत् । (= अ + आलीत्) as in मा भवानालीत् (where the augment अ is elided, but the long आ is heard).

Some say the √ अलि is svaritet. The root takes the Âtmanepada affixes also, according to their view. Thus अलते ॥

518. √ Ali, to adorn; 2. to be competent or able; 3. to prevent. According to Maitreya the root is âtmanepadi also. Pre. अलति । Per. आल । I Fut. अलिता । Aorist आलीत् । Caus. आलयति । Aorist आलिलत् । Desi. अलिलिषति । Past. Part. Pass. अलितः । Ger अलित्वा । Noun अलकम् । अलकः । अलिः । आलिः । अलीकम् ॥

ञिफला ५४९ विशरणे । तृफल–' (२३२१) इत्यत्वम् । फेलतुः । फेलुः । अफालीत् ॥

519. √ ñiphalâ, to burst open, split or cleave asunder Pre. फलति । Per. पफाल । फेलतुः । फेलुः । (by VI. 4. 112 S. 2301). Aorist अफालीत् । Caus. फालयति । Aorist अपीफलत् । Desi. पिफलिषति । Inten. पम्फुल्यते । Yan luk पम्फुलीति D. पम्फुलतः । 1, S. पम्फुल्मि । Past Part. Pass. फुल्लः । Pass Part. Act. फुल्लवान् । Ger. फलित्वा । Nouns फलम् । फल्गुः ॥

मील ५५०, श्मील ५५१, स्मील ५५२, क्ष्मील ५५३ निमेषणे । निमेषणं संकोचः । द्वितीयस्तालव्यादिः । तृतीयो दन्त्यादिः ॥

550. √ Mila, 551 √ Śmila, 552 √ Smila, 553 √ Kshmila, to close (as the eyes), close or contract the eyelids: nimeshaṇa means contraction. The second √ śmil begins with the palatal sibilant, the third √ smil begins with a dental-

tal. Thus मीलति, प्रमीलति, स्मीलति, श्मीलति । Pre. मीलति । Per. मिमील । I Fut. मीलिता । Caus मीलयति । Aorist अमीमिलत् । Desi. मिमीलिषति । Inten. मेमिल्यते । Yan luk. मेमीलीति or मेमीलति ॥

पील ५५४ प्रतिष्टम्भे । प्रतिष्टम्भो रोधनम् ॥

554. √ Pila, to check, obstruct, hinder. Pratishtambha means obstruction. Pre. पीलति । Per. पिपील । I Fut. पीलिता । Noun पीला । पैलः । पीलुः । पीलुकुणः ॥

नील ५५५ वर्णे । निनील ॥

555, √ Nila or nila, to colour or dye blue. Mâdhava reads the root as णील । Pre. नीलति । प्रणीलति । Per. निनील । I Fut. नीलिता । Nouns नीलः F. नीली or नीला ॥

शील ५५६ समाधौ । शीलति ॥

556. √ Śila, to meditate, contemplate. Pre. शीलति । Nouns शीलम् । शैली ।

कील ५५७ बन्धने ।

557. √ Kila, to bind, 'to stake.' Pre. कीलति । Nouns कीलः । कीलकं ॥

कूल ५५८ आवरणे ।

558. √ Kûla, to cover. कूलति । Noun कूलं ॥

शूल ५५९ रुजायां संघोषे च ।

559. √ Śûla, to be ill, to make loud noise, to impale. According to Mâdhava संघाते च । Pre. शूलति । Noun शूलम् ॥

तूल ५६० निष्कर्षे । निष्कर्षो निष्कोषणम् । तत्त्वान्तर्गतस्य बहिर्निःसारणम् । तुतूल ॥

560. √ Tûla, to draw out. Nishkarsha means unsheathing, bringing out that which is within : hence 'to extract.' Pre. तूलति । Per. तुतूल । Derivative Nominal root : तूलेनानुकुष्णाति=अनुतूलयति । The णिच् added by III. 1. 25. Aorist अतुतूलत् । Noun तूलम् ॥

पूल ५६१ संघाते ।

561. √ Pûla, to heap up, collect. Pre. पूलति । Noun. पूलः ॥

मूल ५६२ प्रतिष्ठायाम् ।

562. √ Mûla, to be firm, stand fast, to take root. Pre. मूलति । Nouns. मूलम् । मूल्यम् । मूलकः ।

फल ५६३, निष्पत्तौ । फेलतुः । फेलुः ।

563. √ Phala, to bear fruit, accomplish. Pre. फलति । Per. पफाल । फेलतुः । फेलुः । Nouns. फलं । फलकं । Past. Part. Pass. फलितम् ॥

चुल्ल ५६४ भावकरणे । भावकरणमभिप्रायाविष्कारः ।

564. √ Chulla, to intimate one's desire, to sport. Pre. चुल्लति । Noun चुल्लिः । चुल्ली ॥

फुल्ल ५६५ विकसने ।

565. √ Phulla, to bloom, expand. Pre. फुल्लति । Noun. फुल्लः । Past. Part. Pass. फुल्लितः । Ger. फुल्लित्वा ॥

चिल्ल ५६६ शैथिल्ये भावकरणे च ।

566. √Chilla, to become loose, to intimate one's desire. Pre. चिल्लति । Noun. चिल्लः ॥

तिल ५६७ गतौ । तेलति । तिल्ल इत्येके । तिल्लति ॥

567. √Tila, to go, move. Some read it as तिल्ल and conjugate it as तिल्लति । Pre. तेलति । Noun. तिलः । तैलीनम् ॥

वेलृ ५६८, चेलृ ५६९, केलृ ५७०, खेलृ ५७१, क्ष्वेलृ ५७२, वेल्ल ५७३, चलने । पञ्च ऋदितः षष्ठो लोपधः ॥

568. √Velṛi, 569. √Chelṛi, 570. √Kelṛi, 571 √Khelṛi, 572 √Kshvelṛi 573 √Vella, to move, tremble, shake, play, sport. The first five have an indicatory ऋ; the last ends in ल and has a ल as penultimate. Pre. वेलति । Caus. Aorist अविवेलत् । Noun वेला ।

569. √Chelṛi, Pre. चेलति । Caus. Aorist अचिचेलत् । Noun चेलः ; f. चेली ; n. चेलम् ॥

570. √Kelṛi, Pre. केलति । Caus. Aorist अचिकेलत् । Nouns. केलिः । केलिन्, केला ॥

571. √Khelṛi, Pre. खेलति । Caus. Aorist अचिखेलत् । Noun. खेला ॥

572. √Kshvelṛi, Pre. क्ष्वेलति ॥

573. √Vella, Pre. वेल्लति । Caus. Aorist अविवेल्लत् । Noun. वेल्लः 'poison.'

पेलृ ५७४, फेलृ ५७५, शेलृ ५७६ गतौ । पेल्ल इत्येके ॥

574. √Pelṛi, 575 √Phelṛi, 576 √Śelṛi, to go, move, shake. Some read पेल्ल also. Pre. पेलति । Caus. Aorist अपिपेलत् । Noun पेला ॥

575. √Phelṛi, Pre. फेलति ।

576. √Śelṛi, Pre. शेलति । Caus Aorist अशिशेलत् ॥

NOTE: Here in some texts we find the following three roots also :—*viz* :— खेलृ, पेलृ, सेलृ ॥

स्खल ५७७ संचलने । चस्खाल । अस्खालीत् ॥

577. √Skhala, to stumble, Pre. स्खलति । Per. चस्खाल । Aorist. अस्खालीत् । Caus. स्खलयति । It is मित् according to Bhoja. See √854.

खल ५७८ संचये ।

578. √Khala, to gather, collect. Also चलने to move, shake. Pre. खलति । Per. चखाल । Aorist अखालीत् । *Nouns.* खलः 'knave.' खलम् । खलतिः 'bald.'

गल ५७९ अदने । गलति । अगालीत् ॥

579. √Gala, to swallow. Pre. गलति । Aorist. अगालीत् । *Noun.* गलः ॥

षल ५८० गतौ । सलति ॥

580. √Shala, to go. Pre. सलति । Caus. सालयति, Aorist असीसलत् । *Nouns.* सालः । सलिलम् ॥

दल ५८१ विशरणे ।

581. √Dala, to burst open, split, cleave, crack, Pre. दलति । Caus. दलयति । It is मित् according to Bhoja. See √854. *Nouns.* दाडिमम् । कुद्दालः ॥

श्वल ५८२, श्वल्ल ५८३, आशुगमने। शश्वाल। अश्वालीत्। शश्वल्ल। अश्वल्लीत्॥

582 √Śvala, to run, go quickly. Pre. श्वलति। Per. शश्वाल। Aorist अश्वालीत्। Caus. श्वालयति। Aorist अशिश्वलत्। Desi. शिश्वलिषति। Inten. शाश्वल्यते॥
583. √Śvalla, Pre श्वल्लति। Per. शश्वल्ल। Aorist अश्वल्लीत्।

खोलृ ५८४, खोर्ऋ ५८४ क, गतिप्रतिघाते। खोलति। खोरति॥
584. √Kholri, 584 A. √Khorri, to limp, to be lame. Pre. खोलति। Per. चुखोल। Caus. खोलयति, Aorist अचुखोलत्। *Noun.* खोडः 'lame.'
584. A. √Khorri, Pre. खोरति॥

धोर्ऋ ५८५, गतिचातुर्ये। धोरति॥
585. √Dhorri, to go quickly, to be skilful, to trot. Pre. धोरति। I Fut. धोरिता। Caus. Aorist अदुधोरत्। *Noun* धोरितकः॥

त्सर ५८६ छद्मगतौ। तत्सार। अत्सारीत्॥
586. √Tsara, to go or approach gently or stealthily, creep, crawl, to proceed crookedly, or fraudulently. Per. त्सरति। Per. तत्सार। तत्सरतुः। I Fut. त्सरिता। Aorist अत्सारीत्। Desi. तित्सरिषति। Inten. तात्सर्यते। Yan luk तात्सरीति or तात्सर्ति, 2. S. तात्सर्षि। Imperfect अतात्सः। *Nouns* त्सरुः। त्सरुकः॥

क्मर ५८७ हूर्छने। चक्मार॥
587. √Kmara, to be crooked, act dishonestly, decieve. Per. क्मरति। Per. चक्मार। I Fut. क्मरिता। Aorist अक्मारीत्॥

अभ्र ५८८, बभ्र ५८९, मभ्र ५९०, चर ५९१, गत्यर्थाः। चरतिर्भक्षणेऽपि। अभ्रति। आनभ्र। मा भवानभ्रीत्। अङ्गान्त्यरेफस्यासमीपत्वान्न वृद्धिः॥

588. √Abhra, 589 √Babhra, 590 √Mabhra, 591 √Chara, to go to move √चर means also to eat. Pre. अभ्रति। Per. आनभ्र। I Fut. अभ्रिता। Aorist अ+अभ्रीत् as मा भवानभ्रीत्। The र here is final of an aṅga, yet as it is not in the proximity of अ, because भ intervenes, it does not cause the vriddhi of the अ of √अभ्र (See S. 2330) Caus. अभ्रयति Aorist आबिभ्रत्। Desi. अबिभ्रिषति। Nouns. अभ्रम्। अभ्री। आभ्रकम्॥
589. √Babhra, Pre. बभ्रति। Per. बबभ्र। I Fut. बभ्रिता। Desi. बिबभ्रिषति। Inten. बाबभ्र्यते। Yan luk बाबभ्रति। ābabhrti. Imperfect अबाबभ् or अबाबर्॥
590. √Mabhra, Pre. मभ्रति।॥
591. √Chara, Pre. चरति। Per. चचार। चेरतुः। चेरुः। I Fut. चरिता। Aorist अचारीत्। Desi. चिचरिषति। Inten. चञ्चूर्यते। Yan luk चञ्चुरीति or चञ्चूर्ति। Imperfect अचञ्चूः। Nouns. आचार्यः। चरः f. चरी। चराचरः। चरिष्णुः। चरणम्। चारकम्। चरुः। चरकः। चर्या। चारः। Adj. in य चर्य्यम्। आचर्य्यः। उपचार्य्यम्॥

ष्ठिवु ५९२ निरसने। ष्ठिवुक्लमु-' (२३२०) इति दीर्घः। ष्ठीवति। अस्य द्वितीयस्य तकारो वेति वृत्तिः। तिष्ठेव। तिष्ठिवतुः। तिष्ठिवुः। टिष्ठेव। टिष्ठिवतुः। टिष्ठिवुः। हलि च (३५४) इति दीर्घः। ष्ठीव्यात्॥
592 √Shṭhivu. to spit. The short इ becomes long ई by VII. 3. 75. S. 2320. As ष्ठीवति। According to the Vritti the second letter of this root is

either ष or ठ dental or lingual. In other words, the root is ष्टिव or स्थिव. Of course, by sandhi ष्ठिव will become ष्ठिव, but this ष will reappear for the purposes of reduplication. Thus from √ष्टिव where ष is changed to ठ we have तिष्ठेव &c. But from √ष्ठिव where the ठ is original we have टिष्ठेव, टिष्ठिवतुः। Pre. ष्ठीवति। Per. तिष्ठेव or टिष्ठेव। तिष्ठिवतुः or टिष्ठिवतुः। तिष्ठिवुः or टिष्ठिवुः। I Fut. ष्ठेविता। II Fut. ष्ठेविष्यति। Imper. ष्ठीवतु। Bene. ष्ठीव्यात्। Before the affixes beginning with a consonant the इ is lengthened by VII. 2. 77. S. 354 Aorist. अष्ठेवीत्। Caus. ष्ठेवयति। Aorist अतिष्ठिवत्। Desi. तिष्ठेविषति or तुष्ठ्यूषति or टिष्ठेविषति &c. Inten. तेष्ठीव्यते or टेष्ठीव्यते &c. Noun. ष्ठीवनम् or ष्ठेवनम्। Past part. Pass. ष्ठ्यूतः। Ger. ष्ठेवित्वा or ष्ठ्यूत्वा॥

जि ५९३ जये। अयमजन्तेषु पठितुं युक्तः। जय उत्कर्षप्राप्तिः। अकर्मकोऽयम्। जयति॥

593. √जि जये 'to surpass, excel.' This root ends in a vowel, and appropriately ought to have been classed with vowel-ending roots, and not here among consonant ending roots. Jaya means to get excellence. This is Intransitive. The root जय 'to obtain victory' is Transitive. Pre. जयति॥

In forming the Perfect, the following sûtra applies.

२३३१। सन्लिटोर्जेः। ७। ३। ५७॥

जयतेः सन्लिण्निमित्तो योऽभ्यासस्ततः परस्य कुत्वं स्यात्। जिगाय। जिग्यतुः। जिग्युः। जिगयिथ–जिगेथ। जिगाय – जिगय। जिग्यिव। जिग्यिम। जेता। जीयात्। अजैषीत्।

2331. A guttural is substituted for the ज् in √जि after a reduplication before the Desiderative affix सन्, and in the Perfect.

As जिगाय। Why in the Desiderative and Perfect only? Observe जेजीयते। Though the root ज्या also assumes the form जि by vocalisation (VI. 1. 16, 17) yet that जि is not to be taken here. That will form जिज्यतुः। जिज्युः॥

593. √Ji, to surpass, excel. Pre. जयति। Per. जिगाय। जिग्यतुः। जिग्युः। जिगयिथ or जिगेथ। जिगाय or जिगय। जिग्यिव। जिग्यिम। I Fut. जेता। II Fut. जेष्यति। Imve जयतु। Imper. अजयत्। Poten. जयेत्। Bene. जीयात्। Aorist. अजैषीत्। Caus. जापयति। Aorist अजीजपत्। Desi. जिगीषति। Inten. जेजीयते। Yan luk जेजयीति or जेजेति, D. जेजितः, Pl. जेज्यति॥

जीव ५९४ प्राणधारणे। जिजीव॥

594. √Jiva, to live; or to breathe. This is intransitive. Pre. जीवति। Per. जिजीव। I Fut. जीविता। Caus. जीवयति। Aorist अजिजीवत्। Desi. जिजीविषति। Inten. जेजीव्यते। No Yaṅ luk. Nouns. जीवम् as in यावज्जीवम्। जीविका। जीमूतः। जीवातुः। जैवातृकः। जीवन्तः॥

पीव ५९५, मीव ५९६, तीव ५९७, णीव ५९८ स्थौल्ये। पिपीव। मिमीव। तितीव। निनीव॥

595. √Piva, 596 √Miva, 597 √Tiva, 598 √niva, to grow fat. Pre. पीवति। Per. पिपीव। I Fut. पीविता। Caus. पीवयति। Aorist. अपीपिवत्। Desi. पिपीविषति। Inten. पेपीव्यते। *Noun.* पीवरः 'fat.'

596. √Miva, to grow fat. Pre. मीवति। Per. मिमीव। Noun. मीवरः 'a general' 'venerable.'

597. √Tiva, to grow fat. Pre. तीवति । Per. तितीव । Noun. तीवरः 'a hunter.'
598. √Niva, Pre. प्रणीवति । Per. निनीव । Noun. नीवरः 'a trader.'

क्षीवु ५९९, क्षेवु ५९९ क, निरसने ।

599. √Kshivu (Kshivu) to spit; eject from the mouth. According to Chandra the root is क्षेवु । Pre. क्षीवति or क्षेवति । Past.Part. Pass. क्ष्यूतः । Ger. क्षीवित्वा or क्ष्यूत्वा ।

599 A. √Kshevu, Pre. क्षेवति; ॥

उर्वी ६००, तुर्वी ६०१, थुर्वी ६०२, दुर्वी ६०३, धुर्वी ६०४ हिंसार्थाः । ऊर्वांचकार । 'उपधायां च' (२२६५) इति दीर्घः । तुतूर्व ॥

600. √Urvi, 601 √Turvi, 602 √Thurvi, 603 √Durvi, 604 √Dhurvi, to hurt. Pre. ऊर्वति । The lengthening is by VIII. 2. 78 S. 2265. Per. ऊर्वां चकार । I Fut. ऊर्विता । II Fut. ऊर्विष्यति । Impve ऊर्वतु । Imper. और्वत् । Poten. ऊर्वेत् । Bene. ऊर्व्यात् । Aorist. और्वीत् । Caus. ऊर्वयति । Aorist औ+ऊर्विवत् । Desi. ऊर्विविषति । Noun. ऊः d. उरौ Pl. उरः । Past. Part. Pass. ऊर्णः । Active ऊर्णवान् ॥

601. √Turvi, Pre. तु(तू)र्वति । Per. तुतूर्व । I Fut. तूर्विता । Caus. तूर्वयति । Aorist अतुतूर्वत् । Desi. तुतूर्विषति । Inten. तोतूर्व्यते । Past. Part. Pass. तूर्णः । Active तूर्णवान् । Ger. तूर्वित्वा ।

Yan luk. Pre. तोतूर्वीति or तोतोर्ति । (VI. 4. 21. S. 2655; and I. 1. 4. S. 2656). तोतूर्तः । (VIII. 2. 77. S. 354); तोतूर्वति । Imper. तोतोर्तु or तोतूर्तात् । 2. S. तोतूर्हि । d. तोतूर्तम् । Aorist. अतोतोः । अतोतूर्वुः ॥

602. √Thurvi, Pre. थुथूर्वति or थूर्वति ॥
603. √Durvi, Pre. दुर्वति or दूर्वति ।
604. √Dhurvi, Per. धूर्वति । Noun. धूः d. धुरौ । धूर्पतिः or धूःपतिः । धौरेयः । धूर्तः ।

गुर्वी ६०५ उद्यमने । गूर्वति । जुगूर्व ॥

605. √Gurvi, to endeavour, Pre. गूर्वति । Per. जुगूर्व । Noun गुर्ऋ ॥

मुर्वी ६०६ बन्धने ।

606. √Murvi (Mûrvi), to bind, tie, Pre. मूर्वति । Per. मुमूर्व । Noun. मौर्वी ।

पुर्व ६०७, पर्व ६०८, मर्व ६०९ पूरणे ।

607. √Purva (pûrva), 608. √parva, 609 √Marva, to fill. Pre. पूर्वति. (S. 2265). Nouns. पूः । पूर्वः ॥

608. √Parva, Pre. पर्वति । Per. पपर्व । I Fut. पर्विता । Desi. पिपर्विषति । Inten. पापर्व्यते । Yan luk पापर्ति Imperfect अपापः । Noun. पः d. परौ Pl. परः । पर्वतः । पार्वती ॥

609. √Marva, Pre. मर्वति ।

चर्व ६१० अदने ।

610. √Charva. to chew. Pre. चर्वति । Caus. चर्वयति ।

भर्व ६११ हिंसायाम् ।

611. √Bharva, to hurt, Pre. भर्वति ।

कर्व ६१२, खर्व ६१३, गर्व ६१४ दर्पे ।

612. √Karva, 613, √Kharva, 614, √Garva, to be proud, to boast. Pre. कर्वति ।
613. √Kharva, Pre. खर्वति ।
614. √Garva, Pre. गर्वति ।

अर्व ६१५, शर्व ६१६ षर्व ६१७ हिंसायाम् । आनर्व । शर्वति । सर्वति ॥

615. √Arva, 616. √Sarva, 617, √Sharva, to kill. Pre. अर्वति । Per. आनर्व । I Fut. अर्विता । Desi. अर्विविषति ।

616 √Sarva, Pre. शर्वति । Noun. शर्वः f. शर्वाणी ॥

617. √Sharva, Pre. सर्वति । Caus. सर्वयति । Des. of Caus. सिसर्वयिषति । Ordinary Desi. सिसर्विषति । Noun. सर्वः । सर्वदा ॥

इवि ६१८ व्याप्तौ । इन्वति । इन्वां चकार ॥

618. √Ivi, to pervade, surround, Pre. इन्वति । Per. इन्वां चकार । I Fut. इन्विता । II Fut. इन्विष्यति । Imperative इन्वतु । Imper. ऐन्वत् । Bene. इन्व्यात् । Aorist; ऐन्वीत् । Caus. इन्वयति । Aorist ऐन्विवत् । Desi. इन्विविषति । Noun. इन्वकाः । 'stars.'

पिवि ६१९, मिवि ६२०, णिवि ६२१ सेचने । तृतीयो मूर्धन्योष्मादिरित्येके । सेवने इति तरङ्गिण्याम् । पिन्वति । पिपिन्व ॥

619. √Pivi, 620, √Mivi, 621, √ṇivi, to wet, to moisten. According to some the third root is षिवि । According to Tarangiṇi these mean 'to serve' also. Pre. पिन्वति । Per. पिपिन्व । I Fut. पिन्विता । Caus. पिन्वयति । Aorist अपिपिन्वत् । Desi. पिपिन्विषति । Inten. पेपिन्व्यते ।

620. √Mivi, to sprinkle, to honor. Pre. मिन्वति ।

621. √ṇivi, Pre. निन्वति प्रणिन्वति ।

621 A. षिवि √Shivi, Pre. सिन्वति ।

हिवि ६२२, दिवि ६२३, धिवि ६२४, जिवि ६२५ प्रीणनार्थाः । हिन्वति । दिन्वति ॥

622. √Hivi (ivi), 623. √Divi, 624, √Dhivi, 625, √Jivi, to be glad or to gladden. Pre. हिन्वति । Per. जिहिन्व । I Fut. हिन्विता ।

623. √Divi, Pre. दिन्वति ।

624. √धिवि 'to gladden, to be glad.' In conjugating this root the following sûtra applies :—

२३३२ । धिन्विकृण्व्योर च ।३ । १ । ८० ।

अनयोरकारोऽन्तादेशः स्यादुप्रत्ययश्च शब्विषये । 'अतो लोपः, (२३०८) । तस्य स्थानिवद्भावाल्लघूपधगुणो न । उप्रत्ययस्य पित्सु गुणः । धिनोति । धिनुतः । धिन्वन्ति ।

2332. The vikaraṇa उ comes (instead of शप्) after the roots धिन्व 'to please', and कृण्व 'to hurt', when a sârvadhâtuka affix denoting the agent follows ; and in these verbs अ is the substitute of the final व of these two roots.

The roots धिन्व्, and कृण्व्, belong both to the Bhuâdi class. Thus धिन्व् + उ + ति = धिन् + अ + उ + ति = धिन् + o + उ + ति (The अ is elided by VI. 4. 48. S. 2308) = धिनोति 'he pleases.' It might be asked, why there is no *guna* of the short penultimate इ of धिन् by rule VII. 3. 86 which requires the base to be *gunated* before the sârvadhâtuka affix उ । The answer is to be found in sûtra I, 1. 57 the zero substitute of अ, though a blank, is like the former occupant (*sthânivat*) and thus prevents guṇa and इ is not considered penultimate,

While the उ itself is gunated before the पित् affix तिप्, though it is not gunated before non-pit affixes, as धिनुतः, धिन्वन्ति ॥ In forming the First Person dual and plural, the next sûtra gives an option.

NOTE:—Though the root धिन्व् √ Dhinv originally is not one that ends in अ and it assumes the form धिन dhina subsequently, yet at the time of applying the ârdhadhâtuka affix उ, it is अ ending, so the lopa rule VI. 4. 48 S. 2308 applies.

२३३३ । लोपश्चास्यान्यतरस्यां म्वोः । ६ । ४ । १०७ ॥

असंयोगपूर्वो यः प्रत्ययोकारस्तदन्तस्याङ्गस्य लोपो वा स्यात् म्वोः परयोः । धिन्वः-धिनुवः । धिन्मः-धिनुमः । मिपि तु परत्वाद्गुणः । धिनोमि ॥

2333. The उ of the vikarana उ and श्नु, where not preceded by a conjunct consonant, may be elided optionally before a personal ending beginning with म or व ॥

Thus धिन्वः or धिनुवः, धिन्मः or धिनुमः । Before the affix मिप्, however there will be guna, by the subsequent rule because the affix is पित् and thus we have धिनोमि ॥

In forming the Imperative the following rule applies,

२३३४ । उतश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् । ६ । ४ । १०६ ॥

असंयोगपूर्वो यः प्रत्ययोकारस्तदन्तादङ्गात्परस्य हेर्लुक्स्यात् । धिनु । नित्यत्वे दुकारलोपात् पूर्वमाट् । धिनवाव । धिनवाम । जिन्वतीत्यादि ॥

2334. The Imperative हि is elided after the उ of an affix, in the vikarana with which the Present-stem is made, provided that the उ is not preceded by a conjunct consonant.

The affix उ with which the Present-stem is made is उ and श्नु ॥ After this उ, the imperative हि is elided. Thus धिनु ॥

NOTE:—Why after 'उ'? Observe लुनीहि. पुनीहि । Why do we say "उ being part of the vikarana or affix"? Observe रुहि, युहि, here उ is part of the *root* itself, and not of the vikarana. Why do we say 'not preceded by a conjunct consonant'? Observe प्राप्नुहि, राध्नुहि, तक्ष्णुहि ॥

NOTE:—The elision of हि after the उ of the vikarana उ and श्नु is optional in the Vedas; as आतनुहि यातुधानान्, धिनुहि यज्ञपतिम्, तेन मा भागिनं कृणुहि ॥

The augment आट् being *nitya* (compulsory and never set aside by any rule) takes effect prior to the application of the rule requiring elision of उ । Thus म and व being preceded by आ, there is no occasion for applying VI. 4. 107 S. 2333; for उ is not followed by व or म but by आव or आम । Thus we have in the Dual and Plural धिनवाव and धिनवाम ॥

624. √ Dhivi, Pre. धिनोति । धिनुतः । धिन्वन्ति । धिनोषि । धिनुथः । धिनुथ । धिनोमि । धिनुवः or धिन्वः । धिनुमः or धिन्मः । Impve. धिनोतु । धिनुताम् । धिन्वन्तु । धिनु । धिनवानि । धिनवाव । धिनवाम । Imper. अधिनोत् । अधिनुताम् । अधिनोः । अधिनवम् । अधिनुव or अधिन्व । Pote. धिनुयात् । Caus. धिन्वयति ॥

625. √ Jivi, Per. जिन्वति ॥

रिवि ६२६, रवि ६२७, धवि ६२८ गत्यार्थाः । रिण्वति । रण्वति । धन्वति ॥

626. √ Rivi, 627 √ Ravi, 628 √ Dhavi, to go, move. Pre. रिण्वति । Per. रिरिण्व । I Fut. रिण्विता । Aorist अरिण्वीत् । Caus. रिण्वयति, रिण्वयते । Desi. रिरिण्विषति । Inten. रेरिण्व्यते ॥

627. √Ravi, Pre. रण्वति । Per. ररण्व । I Fut. रण्विता । Aorist अरण्वीत् Desi. रिरण्विषति । Inten. काररण्व्यते ॥

628. √Dhavi. Pre. धन्वति । Per. दधन्व । I Fut. धन्विता । Aorist अधन्वीत् । Caus. धान्वयति, धान्वयते । Desi. दिधन्विषति । Inten. दाधन्व्यते । Nouns सुधन्वा । धन्विः ॥

कृवि ६२६ हिंसाकरणयोश्च । चकाराद्गतौ । 'कृणोति, इत्यादि धिनोतिवत् । अयं स्वादौ च ॥

629. √Kṛivi, to injure, to do. By force of च the root means 'to move' also. It is conjugated like √धिन्व् and it also belongs to Svâdi class. Pre. कृणोति । (The sûtra III. 1. 80 S. 2332 applies here also). Per. चकृण्व । I Fut. कृण्विता । Imperative कृणोतु । Imper. अकृणोत् । Pote. कृणुयात् । Aorist अकृण्वीत् ॥

मव ६३० बन्धने । मवति । मेवतुः । मेवुः । अमवीत्—अमावीत् ॥

630. √Mava, to fasten, bind. Pre. मवति । Per. ममाव । मेवतुः । मेवुः I Fut. मविता । Aorist अमवीत् or अमावीत् । Caus. मावयति, मावयते । Aor. अमीमवत् । Desi. मिमविषति । Inten. मामव्यते । Noun :–मूः, d. मुवौ ॥

630. √Mava, Yaṅ luk. conjugation, Pre. मामवीति or मामोति । मामूतः । मामवति । मामोषि । मामूथः । मामूथ । मामोमि । मामावः । मामूमः । Imper. मामोतात् or मामोतु । मामोहि । मामवानि । Imper. अमामोत् । अमामोः । अमामवम् ॥

अव ६३१ रक्षणगतिकान्तिप्रीतितृप्त्यवगमप्रवेशश्रवणस्वाम्यर्थयाचनक्रियेच्छादीप्त्यवाप्त्यालिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिषु ॥ अवति । आव । मा भवानवीत् ॥

631. √Ava, 1. to protect, 2. to go, 3. to be beautiful or brilliant, desire, 4. to please, 5. to be satisfied, 6. to understand, 7 to enter, 8 to hear, 9 to rule or be lord of, 10 to beg, 11 to act, 12 to wish, 13 to shine, 14 to obtain, 15 to embrace, 16 to injure or kill, 17 to accept (the word is âdâna and not dâna) 18 to divide, 19 to prosper. Pre. अवति । Per आव । आवतुः । I Fut. अविता । Aorist आवीत् (अवीत् without augment). Caus. आवयति, आवयते । Aorist आविवत् (without augment). Desi. अविविषति । Nouns ऊतिः 'help' (III. 3. 97) अविषः (Uṇ. I. 45) 'ocean' ऊनः 'wanting' (Uṇ. III. 2), अवनि, 'earth' (Uṇ. II. 102) ओम् 'Om' (Uṇ. I. 142). अविः 'a sheep' 'the sun' ओतुः 'the woof ; 'a cat.'

धावु ६३२ गतिशुद्ध्योः । स्वरितेत् । धावति—धावते । दधाव—दधावे ॥

632. √Dhâvu, to run, 2. to purify. This root is svaritet and so it is both Atmane and Parasmaipadi. Pre. धावति or धावते । Per. दधाव । दधावतुः । I Fut. धाविता । Caus. धावयति, धावयते । Desi. दिधाविषति or ते । Inten°. दाधाव्यते । Past. Part. Pass. धौतः । Act. धौतवान् । Ger. धावित्वा or धौत्वा ॥

Here end the roots ending in व ॥

Now we give the Atmanepadi roots ending in a sibilant.

अथोष्मान्ता आत्मनेपदिनः ॥

धुक्ष ६३३ धिक्ष ६३४ संदीपनक्लेशनजीवनेषु । धुक्षते । दुधुक्षे धिक्षते । दिधिक्षे ॥

633. √ Dhuksha, 1. To kindle, 2. To be weary. 3. To live. Pre. धुक्षते । Per. दुधुक्षे । I Fut. धुक्षिता । II Fut. धुक्षिष्यते । Imperative धुक्षताम् । Imper. अधुक्षत । Poten. धुक्षेत । Bene. धुक्षिषीष्ट । Aorist अधुक्षिष्ट । Cond. अधुक्षिष्यत । Caus. धुक्षयति धुक्षयते । Aorist. अदुधुक्षत् । Desi. दुधुक्षिषते । Inten. दोधुक्ष्यते । Noun धुक्षः ॥

633. √ Dhuksha, Yañ luk conjugation. Pre- दोधुक्षीति or दोधुष्टि । दोधुक्षि । Imperative दोधुष्टु । दोधुड्ढि । दोधुक्षाणि । Imper. अदोधोट् ।अदोधोट् ॥

634. √ Dhiksha, to kindle. 2. to harass, 3. to live. Pre. धिक्षते । Per. दिधिक्षे । I Fut. धिक्षिता ॥

वृक्ष ६३५ वरणे । वृक्षते । ववृक्षे ॥

635. √ Vriksha, to accept; select; to cover. Pre. वृक्षते । Per. ववृक्षे । I Fut. वृक्षिता । Desi. विवृक्षिषते । Inten. वरीवृक्ष्यते । Yañ luk वरिवृष्टि । or वर्वृष्टि । Noun वृक्षः 'a tree.'

शिक्ष ६३६ विद्योपादाने । शिक्षते ॥

636. √ Śiksha, to learn, to teach. According to Tarangini this root is Parasmaipadi in senses other than that of learning. This is not approved by the Mâdhaviya. Pre. शिक्षते । Per. शिशिक्षे ॥

भिक्ष ६३७ भिक्षायामलाभे लाभे च । भिक्षते ॥

637. √ Bhiksha, 1. to beg. 2 to ask without obtaining. 3. to obtain. This root takes two accusatives. Pre. भिक्षते । Noun भिक्षुः 'a beggar, a mendicant.' भिक्षाकः 'a beggar.' Past Part. pass. भिक्षितः । Act. भिक्षितवान् । Adjec. भिक्षितव्यं ॥

क्लेश ६३८ अव्यक्तायां वाचि । बाधने इति दुर्गः । क्लेशते । चिक्लेशे ॥

638. √ Kleśa, 1. to speak inarticulately. 2. To impede or hinder, according to Durga. According to Swâmi the root means also 'to speak articulately.' Pre. क्लेशते । Per. चिक्लेशे । I Fut. क्लेशिता । Pass. क्लेश्यते । Desi. चिक्लेशिषते ॥

दक्ष ६३९ वृद्धौ शीघ्रार्थे च । दक्षते । ददक्षे ।

639. √ Daksha, 1. To grow. 2 To do, go or act quickly. Pre. दक्षते । Per. ददक्षे । I Fut. दक्षिता । Noun. दक्षिणः *f.* णा । दक्षिणः । दाक्षिणात्यः ॥

दीक्ष ६४० मौण्ड्येज्योपनयननियमव्रतादेशेषु । दीक्षते । दिदीक्षे ॥

640. √ Diksha, 1. To shave one's head. 2. To sacrifice 3. To invest with the sacred thread. 4. To practise self-restraint. 5. To dedicate one self to, or to vow (6. To consecrate oneself for the performance of a sacred rite. 7. To initiate) Pre. दीक्षते । Per. दिदीक्षे ॥

ईक्ष ६४१ दर्शने । ईक्षां चक्रे ॥

641. √ Iksha, 1. To see, behold, view, perceive, observe, look or gaze at. Pre. ईक्षते । Per. ईक्षांचक्रे । I Fut. ईक्षिता । II Fut. ईक्षिष्यते । Imperative ईक्षताम् । Imper. ऐक्षत । Poten. ईक्षेत । Bene. ईक्षिषीष्ट । Aorist ऐक्षिष्ट । Condi. ऐक्षिष्यत । Caus. ईक्षयति, । Aorist ऐचिक्षत् । Desi. ईचिक्षिषते । Noun सुखप्रतीक्षः ॥

ईष ६४२ । गतिहिंसादर्शनेषु । ईषां चक्रे ॥

642. √ Îsha, to fly away, escape. 2. To attack, hurt, kill, 3. To look, see Pre. ईषते । Per. ईषांचक्रे । I Fut. ईषिता । Noun. ईषा । मनीषा ॥

भाष ६४३ व्यक्तायां वाचि । भाषते ॥

643. √Bhásha, 1. To speak articulately. Pre. भाषते । Per. बभाषे । I Fut. भाषिता । II Fut. भाषिष्यते । Caus. भाषयति, भाषयते । Aorist अबीभषत् or अबभाषत् (VII. 4. 3. S. 2565) Inten. बाभाष्यते । Yañ luk. बाभाष्टि । Noun. भाषकः ॥

वर्ष ६४४ स्नेहने । दंत्योष्ठ्यादिः । ववर्षे ॥

644. √Varsha, 1. to anoint. The root begins with व dento—labial. The root वृष 'to rain' is Parasmaipadi, as will be shown hereafter. When meaning 'to be strong' it belongs to Churâdi class. Pre. वर्षते । Per. ववर्षे । I Fut. वर्षिता । Desi. विवर्षिषते । Inten वावर्ष्यते । Yañ luk वावर्ष्टि । लङ् अवावर्ट् ॥

गेषृ ६४५ अन्विच्छायाम् । 'ग्लेषृ' इत्येके । अन्विच्छा अन्वेषणम् । जिगेषे ॥

645. √Geṣhṛi, 1. To seek, search, investigate. According to Maitreya, it is ग्लेषृ । Pre. गेषते । Per. जिगेषे । I Fut. गेषिता । Caus. गेषयति । Aorist अजिगेषत् । Desi. जिगेषिषते । Inten. जेगेष्यते । Yañ luk जेगेष्टि । जेगेष्टः ॥

पेषृ ६४६ प्रयत्ने । पेषते ॥

646. √Peṣhṛi, 1. to strive diligently for. In the Mâdhaviya the root is एषृ and the form given is एषते । Pre. पेषते । Per. पिपेषे ।

जेषृ ६४७, णेषृ ६४८, एषृ ६४९, प्रेषृ ६५० गतौ । जेषते । नेषते । एषां चक्रे । पिप्रेषे ॥

647. √Jeṣhṛi, 648, √ṇeṣhṛi, 649, √Eṣhṛi, 650, √Preṣhṛi, 1. to go to move. Pre. जेषते ।

648. √ṇeṣhṛi, Pre. नेषते, प्रणेषते ॥

649. √Eṣhṛi, Pre. एषते । Per. एषांचक्रे । I Fut. एषिता । II Fut. एषिष्यते । Caus. एषयति । Aorist एषिषत् (without the augment).

650. √Preṣhṛi, 1. to go, move, Pre. प्रेषते ।

रेषृ ६५१, हेषृ ६५२, ह्रेषृ ६५३ अव्यक्ते शब्दे । आद्यो वृकशब्दे । ततो द्वौ अश्वशब्दे । रेषते । हेषते । ह्रेषते ॥

651. √Reṣhṛi, 652, √Heṣhṛi, 653, √Hreṣhṛi, 1. To howl or yell. The root रेषृ is specially confined to the howling of the wolf. Pre. रेषते ।

652. √Heṣhṛi, to neigh. The neighing of a horse. Pre. हेषते ।

653. √Hreṣhṛi, to neigh. Pre. ह्रेषते ॥

कासृ ६५४ शब्दकुत्सायाम् । कासां चक्रे ॥

654. √Kâsṛi, to cough, or make a sound indicatory of any disease. Pre. कासते । Per. कासांचक्रे । I Fut. कासिता । II Fut. कासिष्यते । Impertive, कासताम् । Imper. अकासत । Pote. कासेत । Bene. कासिषीष्ट । Aorist अकासिष्ट । Condi. अकासिष्यत । Caus. कासयति । Aorist अचकासत । Desi. चिकासिषते । Inten. चाकास्यते । Yañ luk चाकास्ति । लोट्, चाकाधि । लङ्, अचाकत् । 2. S. अचकाः । Nouns :—कासारः, कासः । कासूः । कासृतरी । कसूरिः ॥

भासृ ६५५ दीप्तौ । बभासे ॥

655. √Bhâsṛi, to shine. Pre. भासते । Caus. भासयति । Aorist अबीभसत् । or अबभासत् (VII. 4. 3. S. 2565) Nouns :—भाः D. भासौ Pl. भासः । भास्करः ॥

णासृ ६५६, रासृ ६५७ शब्दे । नासते, प्रणासते ॥

656. √ṇâsṛi, 657, √Râ-ṛi, to sound. Pre. नासते । प्रणासते । Nouns :— नास्यम् । नासिका ॥

657. √Râsṛi, to sound. Pre. रासते । Nouns :—रासः । रासभः 'an ass.' रास्ना ॥

णस ६५८ कौटिल्ये । नसते ॥

658. √ṇasa, to be crooked or curved, to bend. Pre. नसते । प्रणसते । Per. नेसे । I Fut. नसिता । Caus. नासयति । Aorist अनीनसत् ॥

भ्यस ६५९ भये । भ्यसते । बभ्यसे ॥

659. √Bhyasa, to fear. Pre. भ्यसते । Per. बभ्यसे । I Fut. भ्यसिता । II Fut. भ्यसिष्यते । Caus. भ्यासयति । Aorist अबिभ्यसत् । Inten. बाभ्यस्यते । Yaṅ luk बाभ्यस्ति लोट्, बाभ्यधि ॥

आङः शसि ६६० इच्छायाम् । आशंसते । आशशंसे ॥

660 √â śasi, to wish, desire The root must always be preceded by the Upasarga आ । Durga reads it as आशन्स् without indicatory इ । So also Swâmi. शंस to praise is Parasmaipadi. It belongs to the Adâdi class also. Pre. आशंसते । Per. आशशंसे । I Fut. आशंसिता । Caus. आशंसयति । Aorist आशशंसत् । Desi. आशिशंसिषते । Inten. आशाशंस्यते । Past Part. Pass. आशंसितः । Adj. आशंस्यम् । Nouns :—आशंसुः । आशस्य ॥

660. √Aśaṅs, Yaṅluk Pre. आशाशंस्ति । Impve आशाशन्धि । Imper. आशाशन् ॥

ग्रसु ६६१, ग्लसु ६६२ अदने । जग्रसे । जग्लसे ॥

661. √Grasu, 662, √Glasu, to swallow, devour, eat up, consume. Pre. ग्रसते । Per. जग्रसे । I Fut. ग्रसिता । Caus. ग्रासयति, ग्रासयते । Past Part. Pass. ग्रस्तः । Ger. ग्रसित्वा or ग्रस्त्वा । Nouns ग्रासः । ग्रसिष्णुः ॥

ईह ६६३ चेष्टायाम् । ईहां चक्रे ॥

663. √iha, to endeavour. Pre. ईहते । Per. ईहांचक्रे । I Fut. ईहिता । II Fut. ईहिष्यते । Imperative ईहताम् । Imper. ऐहत । Pote. ईहेत । Bene. ईहिषीष्ट । Aorist ऐहिष्ट । Condi. ऐहिष्यत । Caus. ईहयति, Aorist ईजिहत् । (without the augment) Desi. ईजिहिषते । Nouns ईहा, ऐहो, पर्येहो ॥

बहि ६६४, महि ६६५ वृद्धौ । बंहते । बबंहे । मंहते ॥

664. √Bahi, to increase. Pre. बंहते । Per. बबंहे । I Fut. बंहिता । Bene. बंहिषीष्ट । Caus. बंहयति, । Aorist अबबंहत् । Desi. बिबंहिषते । Inten. बाबंह्यते ॥

664. √Bahi, Yaṅ luk. Pre. बाबण्ढि । d. बाबण्ढः । pl. बाबंहति । बाभंह्‌चि बाबंह्मि । बाबंहुः ॥

665. √Mahi, to increase. Pre. मंहते ॥

अहि ६६६ गतौ । अंहते । आनंहे ॥

666. √Ahi, to go, approach, set out. Pre. अंहते । Per. आनंहे । I Fut. अंहिता Caus. आंहयति, । Aorist आञ्जिहत् । Desi, अञ्जिहिषते । Noun:—अंहः ॥

गर्ह ६६७, गल्ह ६६८ कुत्सायाम् । जगर्हे । जगल्हे ॥

667. √Garha, 668, √Galha, to blame. Pre. गर्हते । Per. जगर्हे । I Fut. गर्हिता । Desi. जिगर्हिषते । Inten. जागर्ह्यते । Yaṅ luk जागर्हीति । Imperfect अजागर्ट ॥

668. √Galha, to blame. Pre. गल्हते । Per. जगल्हे । I Fut. गल्हिता । Desi. जिगल्हिषते । Inten. जागल्ह्यते । Yaṅ luk Imperfect अजागल् ॥

बर्ह ६६९, बल्ह ६७० प्राधान्ये । ओष्ठ्यादी ॥

669. √Barha, 670, √Balha, to be pre-eminent or excellent, These roots commence with ब (labial). Pre. बर्हते । Per. बबर्हे । I Fut. बर्हिता । Noun बर्हिणः । बर्हो ॥

670. √Balha, to be pre-eminent. Pre. बल्हते । Per. बबल्हे । I Fut. बल्हिता ।

वर्ह ६७१, वल्ह ६७२ परिभाषणहिंसाच्छादनेषु । दंत्योष्ठ्यादी केचित्तु । पूर्वयोर्दंत्योष्ठ्यादितामनयोरोष्ठ्यादितां चाहुः ॥

671. √Varha, 672, √Valha, 1. To speak. 2. To hurt. 3. To cover. Mâdhaviya reads 'dâneshu' 'to give' as the third meaning. The root begins with व (dento-labial). Some read the last two roots with व, and the present two with ब (b). Pre. वर्हते । Per. ववर्हे । I Fut. वर्हिता ॥

672. √Valha. Pre. वल्हते । Per. ववल्हे । I Fut. वल्हिता ॥

प्लिह ६७३ गतौ । पिप्लिहे ॥

673. √Pliha, to go, move. Pre. प्लेहते । Per. पिप्लिहे । I Fut. प्लेहिता । Desi. पिप्लिहिषते । Ger. प्लिहित्वा or प्लेहित्वा । Noun प्लीहा ॥

वेहृ ६७४, जेहृ ६७५, बाहृ ६७६ प्रयत्ने । आद्यो दंत्योष्ठ्यादिः । अन्त्यः केवलोष्ठ्यादिः । उभावप्योष्ठ्यादी इत्येके । दन्त्योष्ठ्यादी इत्यपरे । जेहतिर्गत्यर्थोऽपि । बबाहे ॥

674. √Vehṛi, 675, √Jehṛi, 676, √Bâhṛi, to endeavour.

The root 'vehṛi' begins with dento-labial व । बाहृ 676 begins with the labial ब । Some say both begin with ब (labial). Others say both begin with व (dento labial). Pre. वेहते । Per. विवेहे । I Fut. वेहिता । Caus. वेहयति । Aorist अविवेहत् Noun वेहत् 'a barren cow.'

675. √Jehṛi, to endeavour. It also means 'to go.' Pre. जेहते ।

676. √Bâhṛi, to endeavour. Pre. बाहते । Per. बबाहे । Nouns. बाढं, बाहा ॥

द्राहृ ६७७ निद्राक्षये । निक्षेपे इत्येके ।

677. √Drâhṛi, to wake. According to some it means 'to throw.' Pre द्राहते । Inten. दाद्राह्यते । Yaṅ luk दाद्राधि । d. दाद्राग्धः । 2. S. दाध्राक्षि । Imperfect अदाधाक् ॥

काशृ ६७८ दीप्तौ । चकाशे ॥

678. √Kâśṛi, to shine. Pre. काशते । Per. चकाशे । I Fut. काशिता । II. Fut. काशिष्यते । Impve. काशताम् । Imper. अकाशत । Poten. काशेत । Bene. काशिषीष्ट । Aorist. अकाशिष्ट । Condi. अकाशिष्यत । Caus. काशयति । Aorist अचकाशत् । Desi. चिकाशिषते । Inten. चाकाश्यते । Nouns. काशी । नीकाशः । काशिः । काष्टम् । काशिकी । काशः ।

678. √Kâśṛi, Yaṅ luk conjugation. Pre. चाकाष्टि । चाकाक्षि । चाकाश्मि । चाकाश्वः । चाकाश्मः । Impve. चाकाड्ढि । Imperfect. अचाकाट् ॥

ऊह ६७९ वितर्के । ऊहां चक्रे ॥

679. √ûha, to reason, infer, deliberate about. Pre. ऊहते । Per. ऊहांचक्रे । I Fut. ऊहिता । II Fut. ऊहिष्यते । Imperative. ऊहताम् । Imper. औहत । Poten. ऊहेत । Bene. ऊहिषीष्ट । Aorist. औहिष्ट । Condi. औहिष्यत । Caus. ऊहयति । Aorist औजिहत् । Desi. ऊजिहिषते ॥

गाहृ ६८० विलोडने । गाहते । जगाहे । जगाहिषे । जघाक्षे । जगाहिढ्वे–जगाहिध्वे–जगाढ्वे ॥

680. √गाहृविलोडने 'to shake, stir up, churn, agitate' Pre. गाहते। Per. जिगाहे। 2nd. Per. S. जगाहिषे or जघाक्षे Pl. जगाहिढ्वे-°ध्वे or जगाढ्वे। I Future गाहिता। When इ is not added then the following applies.

२३३५ । ढो ढे लोपः । ८ । ३ । १३ ॥

ढस्य लोपः स्याड्ढे परे। गाहिता–गाढा। गाहिष्यते–घाक्ष्यते। गाहिषीष्ट–घाक्षीष्ट। अगाहिष्ट–अगाढ। अघाक्षाताम्। अघाक्षत। अगाढाः। अघाढ्वम्। अघाक्षि ॥

2335. There is elision of ढ् when ढ् follows.

Though this sûtra is read in the division of Grammar which is governed by पदाधिकार, yet this elision takes place only when the ढ is not at the end of a pada. Thus गाढा from गाह् + ता। The ह is changed to ढ by VIII. 2. 31 S. 324. and the त is first changed to ध by VIII. 2. 40 S. 2280 and then to ढ by VIII. 4. 41. S 113. Thus गाढ् + ढा। The first ढ् is elided by this sûtra and we get गाढा। The change of ध into ढ by VIII. 4. 41, should be considered as valid and siddha for the purposes of this rule, otherwise this rule will find no scope.

NOTE:—The form जघाक्षे is thus evolved:—गाह् + थास् = गाह् + से (III. 4. 80. S 2236) = गाढ् + से (VIII. 2. 31. S 324) = घाढ् + से (VIII. 2. 37 S. 326) = घाक् + से (VIII. 2. 41 S. 295) = घाक्षे, and with reduplication जघाक्षे।

680. √Gâhu, to stir up. Pre. गाहते। Per. जगाहे। जगाहिषे or जघाक्षे। जगाहिढ्वे, ध्वे or जगाढ्वे। I Fut. गाहिता or गाढा। II Fut. गाहिष्यते or घाक्ष्यते। Imperative. गाहताम्। Imper. अगाहत। Poten. गाहेत। Bene. गाहिषीष्ट or घाक्षीष्ट। Aorist. अगाहिष्ट or अगाढ। अघाक्षाताम्। अघाक्षत। अगाढाः। अगाढ्वम्। अघाक्षि। Caus. गाहयति। Aorist अजीगहत्। Desi. जिघाक्षते or जिगाहिषते। Inten. जागाह्यते। Yañ luk जागाढि। Ger. गाढ्वा or गाहित्वा।

गृहू ६८१ ग्रहणे । गर्हते । जगृहे ॥
*ऋदुपधेभ्यो लिटः कित्त्वं गुणात्पूर्वविप्रतिषेधेन * ॥
जगृहिषे–जघृक्षे । जघृढ्वे । गर्हिता–गर्ढा । गर्हिष्यते–घर्क्ष्यते । गर्हिषीष्ट–घृक्षीष्ट । लुङि । अगर्हिष्ट । इडभावे ॥

681. √गृहू ग्रहणे 'to take,'

Thus Pre. गर्हते। Per. जगृहे। Before the augment इट् the following Vârtika applies:

Vârt:—The affixes of लिट् (Perfect) are कित् in the case of roots that have a penultimate ऋ; and this कित्—condition takes effect before the application of Guṇa rule, by debarring the subsequent in anticipation. The sûtra requiring Guṇa, namely, पुगन्तलघु (VII. 3. 86 S. 2189) being subsequent to the *kitva* rule, would have applied first, but it is set aside by this vârtika. Thus we have जगृहिषे or जघृक्षे। जगृढ्वे। &c. Aorist. अगर्हिष्ट।

But when it does not take the augment इट्, the following rule applies in forming its aorist.

२३३६ । शलइगुपधादनिटः क्सः । ३ । १ । ४५ ॥

इगुपधो यः शलन्तस्तस्मादनिटश्च्लेः क्सादेशः स्यात् । अघुक्षत ॥

2336. After a verb that ends in a शल् consonant (श, ष, स, and ह) and has an इक् vowel for its penultimate letter, and does not take इट् (VII. 2. 10), क्स is the substitute of च्लि.

Thus अगृह् + क्स + त = अघृक्षत ।

Before the affixes beginning with a vowel, the अ of क्स is elided by the following sûtra.

२३३७ । क्सस्याचि । ७ । ३ । ७२ ।

अजादौ तङि क्सस्य लोपः स्यात् । 'अलोऽन्त्यस्य' (४२) । अघृक्षाताम् । अघृक्षन्त ॥

2337. The (अ of the Aorist characteristic) क्स is elided before an affix beginning with a vowel.

The elision is of the final अ of Ksa, and not of the whole affix, (See I. 1 52. S 42). Thus अघृक्षाताम् । अघृक्षन्त ॥

Note:—Why do we say 'when ending in श, ष, स and ह'? Observe. अभैत्सीत्, अच्छैत्सीत्; here सिच् is employed. Why do we say 'having for its penultimate इ, उ, ऋ or लृ'? Observe अधाक्षीत् । Why do we say 'not having an intermediate इ'? Observe अकोषीत and अमोषीत । See VII. 2. 4. and VIII. 2. 28.

Had the अ not been elided before आताम्, and आथाम्, then इय must have been substituted for it according to VII. 2. 81. Why do we say before an affix beginning with a vowel? Observe अघुक्षत्, अघुक्षताम् । Why do we say क्स and not only स? So that the elision should not take place here, as उत्सौ, उत्साः, वत्सौ, वत्साः, तृणसौ, तृणसः ॥

681, √Grihu, to take. Pre. गर्हते । Per. जगृहे । जगृहिषे or जघृक्षे । जगृहिध्वे । or जघृढ्वे । I Fut. गर्हिता, गर्ढा । II Fut. गर्हिष्यते, घर्क्ष्यते । Imperative. गर्हताम् । Imper. अगर्हत । Poten. गर्हेत । Bene. गर्हिषीष्ट or घृक्षीष्ट । Aorist. अगर्हिष्ट or अघृक्षत । अगर्हिषाताम् or अघृक्षाताम् । अगर्हिषत । अगर्हिष्ठाः or अघृक्षथाः । अगर्हिढ्वम् or ध्वम् अघृढ्वम् । अगर्हिषि or अघृक्षि । अगर्हिष्वहि or अघृक्षावहि । Desi. जिगर्हिषते, जिघृक्षते । Inten. जरीगृह्यते । Yañ luk जर्गृहीति or जर्गर्ढि d. जर्गृढः । Noun गृहम् । Ger. गर्हित्वा । गृढ्वा ।

ग्लह ६८१ च । ग्लहते ॥

681. A. √Glaha cha, to take. Swâmi, Kâśyapa and Sammata read glaha Pre. ग्लहते । Noun. ग्लहः ॥

घुषि ६८२ कान्तिकरणे । घुंषते । जुघुंषे । केचित् 'घष' इत्यदुपधं पठन्ति ॥

682. √Ghushi, to be beautiful or brilliant. Some read it as √Ghas, Chandra and Kâśyapa read it as घिषि with a penultimate इ । Pre. घुंषते । Per. जुघुंषे । I Fut. घुंषिता । Desi. जुघुंषिषते । Inten. जोघुंष्यते । Yañ luk. जोघुंष्टि । लोट् 2nd P. जोघुंषिढ । लङ् अजोघुन् ॥

Here end the roots whose final is a sibilant and which are Âtmanepadî.

Herewith commence roots ending with a sibilant and which are Parasmaipadi.

अथार्हत्यन्ताः परस्मैपदिनः ॥

घुषिर् ६८३ अविशब्दने । विशब्दनं प्रतिज्ञानं ततोऽन्यस्मिन्नर्थे इत्येके । 'शब्दे' इत्यन्ये पेठुः । घोषति । जुघोष । घोषिता । इरित्वादङ् वा । अघुषत्-अघोषीत् ॥

683. √Ghushir, not to procalaim 2. To sound. The word aviśabdana means non-viśabdana. The word viśabdana means 'promise.' According to others, the word is śabde only and the root means 'to sound'. The indicatory इर् makes the rule III. 1. 57, S. 2269 applicable in the aorist. When the root has all other meanings except that of 'proclaiming' (viśabdana) it is read here. When it has the meaning of viśabdana (proclaiming), it belongs to Churâdi class (X 187). Pre. घोषति । Per. जुघोष । I Fut. घोषिता । Aorist अघुषत् or अघोषीत् । अघुषताम् । or अघोषिष्टाम् । Caus. घोषयति । Aorist अजूघुषत् । Desi. जुघुषिषति, or जुघोषिषति, Inten जोघुष्यते । Yan luk जोघोष्टि । लोट् 2nd S. जोघुड्ढि । लङ् अजोघोट् । Past Part. Pass. घुष्टः (VII. 2. 23 S. 3063). Ger. घुषित्वा or घोषित्वा । Noun घुष्टा ॥

अक्षू ६८४ व्याप्तौ ।

684. अक्षू व्याप्तौ 'to pervade.' As अक्षति । But by the following sûtra, it takes the vikaraṇa श्नु also.

२३३८ । अक्षोऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ७५ ॥

अक्षो वा श्नुप्रत्ययः स्यात्कर्त्रर्थे सार्वधातुके परे । पक्षे शप् । । अक्ष्णोति । अक्ष्णुतः । अक्ष्णुवन्ति । अक्षति । अक्षतः । अक्षन्ति । आनक्ष । आनक्षिथ-आनष्ठ । अक्षिता-अष्टा । अक्षिष्यति । 'स्कोः' (३८०) इति कलोपः । 'षढोः कः सि' (२९५) । अक्ष्यति । अक्ष्णोतु । अक्ष्णुहि । अक्ष्णवानि । आक्ष्णोत् । आक्ष्णुवम् । अक्ष्णुयात् । अक्ष्यात् । ऊदित्वाद्वेट् । 'नेटि' (२२६८) । मा भवानक्षीत् ।अक्षिष्टाम् । अक्षिषुः । इडभावे तु मा भवानाक्षीत् । आष्टाम् । आक्षुः ॥

2338. The vikaraṇa श्नु is optionally employed after the root अक्ष 'to pervade,' when a sârvadhâtuka affix denoting an agent, follows.

Thus अक्ष्णोति or अक्षति 'he pervades or obtains.' D. अक्ष्णुतः। Pl. अक्ष्णुवन्ति।

684. √Akshû, to pervade. Because the root has an indicatory long ऊ. the इट् augment is optional. Pre. अक्षति । अक्षतः । अक्षन्ति । Per. आनक्ष । आनष्ठ or आनक्षिथ । आनक्षव or आनक्षिव । I Fut. अक्षिता, or अष्टा । II Fut. अक्षिष्यति or अक्ष्यति (= अक्ष् + स्यति = अक्क् + स्यति VIII. 2. 41 S. 295 = अक् + स्यति the क् is elided by VIII. 2. 29 S. 380 = अक्ष्यति) । Imperative अक्षतु or अक्ष्णोतु । अक्ष्णुहि । अक्ष्णवानि । Imper. आक्षत् or आक्ष्णोत् । 1. S. आक्ष्णुवम् । Pote. अक्षेत् or अक्ष्णुयात् । Bene. अक्ष्यात् । Aorist आक्षीत् (अक्षीत् without augment by VII. 2. 4. S. 2268). D. अक्षिष्टाम् । P. अक्षिषुः । When इट् is not added, we have अ-आक्षीत् । आष्टाम् । आक्षुः । Caus. अक्षयति । Aorist आचिक्षत् । Desi. अचिक्षिषति or अचिक्षति । Past Part. Pass. अष्टः । Ger. अक्षित्वा । अष्ट्वा । Noun अक्षि: 'eye.'

तक्षू ६८५, त्वक्ष ६८६ तनूकरणे ।

685. तक्षू तनू करणे 'to make thin.' As तक्षति । This root also take श्नु optionally by the following sûtra.

२३३९ । तनूकरणे तक्षः । ३ । १ । ७६ ॥

श्नुः स्याद्वा ण्यविषये । तक्ष्णोति-तक्षति वा काष्ठम् । ततक्षिथ-ततष्ठ । अतक्षीत् । अतक्षिष्टाम्

अताक्षात् । अताष्टाम् । 'तनूकरणे' किम् । वाग्भिः संतक्षति । भर्त्संयतीत्यर्थः ।

2339. The affix श्नु is optionally employed after the root तक्ष 'to make thin' when a sârvadhâtuka affix denoting an agent, follows.

Thus तक्षति or तक्ष्णोति काष्टं 'he planes the wood.' Why do we say 'when meaning to make thin ?' Observe, वाग्भिः संतक्षति । 'he cuts with speech.'

685. √Takshû, to make thin. Pre. तक्षति or तक्ष्णोति । Per. ततक्ष । ततक्षिथ or ततष्ठ । Aorist अतक्षीत् or अताक्षीत् । अतक्षिष्टाम् or अताष्टाम् । Noun तक्षा ॥

686. √Tvakshû, Pre. त्वक्षति । Per. तत्वक्ष । I Fut. त्वक्षिता ॥

उक्ष ६८७ सेचने । उक्षां चकार ॥

687. √Uksha, to sprinkle. Pre. उक्षति । Per. उक्षां चकार । I Fut. उक्षिता । Nouns :—महोक्ष, औक्षकम् । जातोक्षः । वृद्धोक्षः ॥

रक्ष ६८८ पालने ।

688. √Raksha, to protect. Pre. रक्षति । Per. ररक्ष । I Fut. रक्षिता । Nouns रक्षणं, राक्षसः । रक्षः । निरक्षी ॥

णिक्ष ६८९ चुम्बने । प्रणिक्षति ॥

689. √ṇiksha, to kiss. Pre. निक्षति । With प्र we have प्रणिक्षति invariably by VIII. 4. 14. S. 2287. But in Kridanta we have प्रणिक्षणम् or प्रनिक्षणम् by VIII. 4. 33. S. 2839). Per. निनिक्ष । I Fut. निक्षिता ॥

तृक्ष ६९०, स्तृक्ष ६९१, णक्ष ६९२, गतौ । तृक्षति । स्तृक्षति । नक्षति ॥

690. √Triksha, 691 √Striksha, 692 √ṇaksha, to go, to move. Pre. तृक्षति । Per. ततृक्ष । I Fut. तृक्षिता । Caus. तृक्षयति. Aorist अततृक्षत् । Desi. तितृक्षिषति । Inten. तरीतृक्ष्यते । Yañ luk. तरीतृष्टि । Nouns तार्क्ष्यः । तृक्षः Name of Kâśyapa.

691. √Striksha, Pre. स्तृक्षति । Per. तस्तृक्ष । I Fut. स्तृक्षिता । Inten. तरीष्टृक्ष्यते ॥

692. √ṇaksha, to go, to move. Pre. नक्षति । प्रणक्षति । Per. ननक्ष । I Fut. नक्षिता । Noun नक्षत्रम् ॥

वक्ष ६९३ रोषे । संघाते इत्येके ।

693. √Vaksha, to be angry. Some say it means 'to accumulate'. Pre. वक्षति । Per. ववक्ष । I Fut. वक्षिता । Noun वक्षः ॥

मृक्ष ६९४ संघाते । म्रक्ष इत्येके ।

694. √Mriksha, to accumulate. Some say the root is म्रक्ष । Pre. मृक्षति । or म्रक्षति । Per. ममृक्ष or मम्रक्ष । I Fut. मृक्षिता or म्रक्षिता । Noun म्रक्षिका ॥

तक्ष ६९५ त्वचने । त्वचनं संवरणं त्वचो ग्रहणं च ॥

695. √Taksha, to cover. The tvachana means 'to cover,' and also 'to appropriate.' Some read it as √paksha with the meaning to accept. The root तक्षू meaning 'to make thin' has already been taught before. Pre. तक्षति । Per ततक्ष । I Fut. तक्षिता । See no 685.

पक्ष ६९६ परिग्रहे इत्येके ।

696. √Paksha, to accept. Pre. पक्षति । Per. पपक्ष । I Fut. पक्षिता । Noun पक्षः ॥

सूर्क्ष ६९७ आदरे । सुसूर्क्ष । 'अनादरे' इति तु क्वाचित्कोऽपपाठः । 'अवज्ञाऽवहेलनमसूर्क्षणम्' इत्यमरः ॥

697. √ Shûrksha, to respect. 'To disregard' according to some. But this is wrong. See Amarakosha where the author gives the meaning of the word असूर्क्षणम् as 'disregard' and 'dishonor', (I, 7, 23 verse). Pre. सूर्क्षति ॥

काक्षि ६९८, वाक्षि ६९९, माक्षि ७०० काङ्क्षायाम् ।

698. √ Kâkshi, 699 √ Vâkshi, 700 √ Mâkshi, to desire, to wish for. Pre. काङ्क्षति । Per. चकाङ्क्ष । I Fut. काङ्क्षिता । Caus. काङ्क्षयति, Aorist अचकाङ्क्षत । Desi. चिकाङ्क्षिषति । Inten चाकाङ्क्ष्यते । Yaṅ luk चकांष्टि ॥

699. √ Vâkshi, Pre. वाङ्क्षति ॥

700. √ Mâkshi, Pre. माङ्क्षति ॥

द्राक्षि ७०१, ध्राक्षि ७०२, ध्वाक्षि ७०३ घोरवासिते च ।

701. √ Drâkshi, 702. √ Dhrâkshi, 703 √ Dhvâkshi, to make a discordant sound. By force of च, it means 'to desire' also. Pre, द्राङ्क्षति । Noun द्राक्षा ॥

702. √ Dhrâkshi, Pre. ध्राङ्क्षति । Noun ध्राक्षा ॥

703. √ Dhvâkshi, to crow, to caw, 2. To desire. Pre. ध्वाङ्क्षति । Per. दध्वाङ्क्ष । I Fut. ध्वाङ्क्षिता । Noun. तीर्थध्वांक्षः (II. 1. 42. S. 719). ध्वाक्षामत् । (VII. 2. 9. S. 1897).

चूष ७०४ पाने । चुचूष ॥

704. √ Chûsha, to drink, to suck. Pre. चूषति । Per. चुचूष । I Fut. चूषिता । Caus. चूषयति । Aor. अचूचुषत् । Desi. चुचूषिषति । Inten. चोचूष्यते । Yaṅ luk चोचूष्टि ।

तूष ७०५ तुष्टौ ।

705. √ Tûsha. to be satisfied, to satisfy. Pre. तूषति ॥

पूष ७०६ वृद्धौ ।

706. √ Pûsha. to nourish, to increase, to grow. Note. This root belongs to Divâdi and Kryâdi classes also. Pre. पूषति । Nouns. पूषा 'Sun.' (Uṇ. I. 156). पूषी a niche for placing the lamp'.

मूष ७०७ स्तेये ।

707. √ Mûsha, to steal, rob, plunder. Note. मुष with short उ belongs to Kryâdi class. Pre. मूषति । Nouns मूषकः 'mouse thief.' मूषिका ॥

लूष ७०८, रूष ७०९ भूषायाम् ।

708. √ Lûsha, to adorn, decorate. Pre. लूषति ॥

709. √ Rûsha, to adorn, Pre. रूषति ॥

शूष ७१० प्रसवे । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । तालव्योष्मादिः ॥

710. √ Śûsha, (to produce, beget). The word prasava means permission. Therefore the root means 'to permit.' The root begins with the palatal sibilant and not with the dental sibilant as some wrongly read it. Pre. शूषति ॥

यूष ७११ हिंसायाम् । जूष च ।

711 A. √ Jûsha cha, to injure. This root is found in the Churâdi also. Pre. जूषति ।

711 √Yûsha, to injure. Some read the root as जूष । It is conjugated similary to जूषति । Per. यूषति । Noun यूष 'soup : broth.' So also यूषन् ।

भूष ७१२, तसि ७१३ अलंकारे । भूषति ॥

712. √Bhûsha, to adorn. *It is* found in the Churâdi class also. Pre. भूषति ॥

713. √Tasi, to adorn. It is not found in the Siddhânta or the Mâdhaviya. Pre. तंसति ॥

ऊष ७१४ रुजायाम् । ऊषां चकार ॥

714. √ûsha, to be ill, Pre. ऊषति । Per. ऊषांचकार । Caus. ऊषयति । Aorist without augment ऊषिषत् as माभवानूषिषत् । Desi. ऊषिषति । Nouns :—ऊषः 'Salt ground' ऊषरः 'a saline soil.'

ईष ७१५ उञ्छे ।

715. √isha, to glean. Pre. ईषति । Per. ईषांचकार । I Fut. ईषिता । Aorist ऐषीत् । Nouns. ईषा 'the pole or shaft of a carriage or a plough'.

कष ७१६, खष ७१७, शिष ७१८, जष ७१९, झष ७२०, शष ७२१, वष ७२२ मष ७२३ रुष ७२४, रिष ७२५, हिंसार्थाः । तृतीयषष्ठौ तालव्याष्मादी । सप्तमो दन्त्योष्ठ्यादिः । चकाष । चखाष । शिशेष । शिशेषिथ । शेष्टा । कसः । अशिक्षत् । अशेक्ष्यत् । जेषतुः । जझषतुः । शेषतुः । ववषतुः । मेषतुः ॥

716. √Kasha 717 √Khasha, 718 √Sisha. 719 √Jasha, 720 √Jhasha, 721 √Sasha, 722 √Vasha, 723 √Masha, 724 √Rusha, 725 √Risha. To injure, to kill. The third (no 718) and the sixth (No. 721) begin with a Palatal sibilant. The seventh (No. 722) begins with a dento-labial. Pre. कषति Per. चकाष । I Fut. कषिता । Aorist अकाषीत् or अकषीत् । Past Part. Pass. कषितः or कष्टम् । Nouns निकषः । आकषकः or °षिकः । सर्वंकषम् । विकाषिन् (III. 2. 143. S. 3123).

717. √Khasha, to injure. Pre. खषति । Per. चखाष । Nouns खष्यः 'anger violence'. (Un III. 28).

718. √Sisha, to injure. Pre. शेषति । Per. शिशेष । शिशेषिथ । I Fut. शेष्टा । II Fut. शेक्ष्यति । Imperative शेषतु । Imper. अशेषत् । Pote. शेषेत् । Bene. शिष्यात् । Aorist अशिक्षत् (with क्स III. 1. 45 S. 2336). Or अशेषीत् । Condi. अशेक्ष्यत् । Caus शेषयति । Aorist अशीशिषत् । Desi. शिशिक्षति । Inten. शेशिष्यते । Yan luk. शेशेष्टि । Past Part. Pass, शिष्टः । Past Part Act. शिष्टवान् । Ger, शिष्ट्वा । Nouns शिष्यः= कालयोगः ॥

719. √Jasha, to injure. Pre जषति ।। Per. जजाष । जेषतुः । I Fut. जषिता । Imperative जषतु ॥

720. √Jhasha, to injure. Pre. झषति । Per. जझाष । जझषतुः ॥

721. √Sasha, to injure. Pre. शषति । Per. शशाष । शेषतुः । Noun. शष्पः ॥

722. √Vasha, to injure. Per. वषति । Per. ववाष. ववषतुः । ववषुः । I Fut. वषिता ॥

723. √Masha, to injure Pre. मषति Per. ममाष । मेषतुः ॥

724. √Rusha, to injure, Pre. रोषति । Per. रुरोष । रुरोषिथ । I Fut. रोषिता or रोष्टा। In forming the First Future the augment इट् is optional by the following sûtra. II Fut. रोषिष्यति । Past. Part. Pass. रोषितम् । रुषितम् or रुष्टः । Ger. रुषित्वा or रुष्ट्वा ॥

२३४० । तीषसहलुभरुषरिषः ७ । २ । ४८ ॥

इच्छत्यादेः परस्य तादेरार्धधातुकस्येड्वा स्यात् । रेषिता—रेष्टा । रेषिष्यति । रेषिता—रेष्टा । रेषिष्यति ॥

2340. An ârdhadhâtuka affix beginning with a त may optionally take the इट्, after the roots इष्, सह्, लुभ्, रुष्, and रिष् ॥

Therefore we have in the First Future two forms रेषिता or रेष्टा ॥

725. √Risha, to injure. Some read the root पुष along with these roots. The Mâdhaviya does not approve it. Pre. रेषति । Per. रिरेष । I Fut. रेषिता, or रेष्टा । Past. Part. Pass. रिष्टः ॥

भष ७२६ भर्त्सने । इह भर्त्सनं श्वरवः । भषति । बभाष ॥

726 √Bhasha, (to abuse, reproach) 2. To bark. The word bhartsana here means the 'sound of a dog.' The root therefore means 'to bark, growl' Pre. भषति । Per. बभाष । Noun. भषकः ॥

उष ७२७ दाहे । ओषति ॥

727 √Usha, to burn. Pre. ओषति । In forming the Perfect, the following sûtra allows an option: Per. ओषांचकार । उवोष । ऊषतुः । उवोषिथ । I Fut. ओषिता । II Fut. ओषिष्यति । Imperative ओषतु । Imper. औषत् । Pote, ओषेत् । Bene उष्यात् । Aorist. औषीत् । Caus. ओषयति, Aorist उषिषत् (without augment.) Desi. ओषिषिषति । Nouns: उष्मा । उष्णः । उष्णिका 'gruel.' उष्णकोलषः । ओष्ठः 'lips' बिम्बौष्ठी । उष्ट्रः camel.

२३४१ । उषविदजागृभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ३८ ॥

एभ्यो लिट्याम्वा स्यात् । ओषां चकार · उवोष । ऊषतुः । उवोषिथ ॥

2341. The affix आम् is optionally employed after these roots, viz:—उष् 'to burn,' विद् 'to know,' and जागृ 'to wake,' when लिट् follows.

Thus ओषाञ्चकार or उवोष । So also विदाञ्चकार or विवेद, जागराञ्चकार or जजागार । As there is an agreement in the present instance to regard the verb विद् as ending in a short अ, *guna* is not substituted, as it would otherwise have been, by rule VII. 3. 86.

जिषु ७२८, विषु ७२९, मिषु ७३०, णिषु ७३१, सेचने । जिजेष । श्रार्द्रनियमादिट् । विवेषिथ । विवेषिव । वेष्टा । वेक्ष्यति । अवक्षत् ॥

728. √Jishu, 729 √Vishu, 730 √Mishu, 731 √nishu to sprinkle. Pre. जेषति । Per. जिजेष । I Fut. जेषिता । Caus. जेषयति, Aor. अजीजिषत् । Desi. जिजिषिषति । जिजेषिषति । Inten. जेजिष्यते । Yaṅ luk जेजेष्टि । Past. Part. Pass. जिष्टम् । Ger. जेषित्वा । जिषित्वा (I. 2. 26) जिष्ट्वा (VII. 3. 56).

729. √Vishu, to sprinkle. The root विष्लृ व्याप्तौ belongs to the Juhotyâdi class: and विष विप्रयोगे to Kryâdi class. Pre. वेषति । Per. विवेष । विविषतुः । विविषुः । विवेषिथ । विविषिव । I Fut. वेष्टा । II Fut. वेक्ष्यति । Aorist. अविक्षत् (III. 1, 45). Desi. विविक्षति (I. 2. 10). Past. Part. Pass. विष्टम् । Ger. विषित्वा । वेषित्वा । विष्ट्वा । Adj. वेष्यम् (V. 1. 100).

NOTE:—Though it is given in the list of aniṭ roots, yet it takes इट् in the Perfect by VII. 2. 13.

√730. Mishu, to sprinkle. When it means 'to emulate,' it belongs to Tudâdi class. Pre. मेषति। Per. मिमेष। I Fut. मेषिता। Nouns. मेषः। मेषी। Past. Part. Pass. मिष्टम्। Act. मिष्टवान्। Ger. मिषित्वा or मेषित्वा॥

731. √nishu, to sprink'e. (Not given by Bhattoji). Pre. नेषति॥

पुष ७३२ पुष्टौ। पोषति। पोषिता। पोषिष्यति। अपोषीत्। अनिट्केषु पुष्य इति श्यना निर्देशादयं सेट्। अतो न क्सः। अङ्विधौ दैवादिकस्य ग्रहणान्नाङ्॥

732. √Pusha, to nourish. Per. पोषति। Per. पुपोष। पुपोषिथ। I Fut. पोषिता। II Fut. पोषिष्यति। Aorist. अपोषीत्। This root is सेट्; for the पुष which is anit belongs to Divâdi class, as it is exhibited in the Anit list as पुष्यति। Therefore the aorist is not formed by क्स। Nor is the aorist formed by अङ् under III. 1. 55, for that पुष is also of the Divâdi class. Past. Part. Pass. पुषितः। पोषितः। पुष्टम्॥

श्रिषु ७३३, श्लिषु ७३४, प्रुषु ७३५ प्लुष ७३६, दाहे। श्रेषति। शिश्रेष। श्रेषिता। श्लेषति। शिश्लेष। श्लेषिता। अयमपि सेट्। अनिट्सु दैवादिकस्यैव ग्रहणम्। इति कैयटादयः। यत्त्वनिट्कारिकान्यासे द्वयोर्ग्रहणमित्युक्तं तत्स्वोक्तिविरोधाद्ग्रन्थान्तरविरोधाच्चोपेक्ष्यम्। पुप्रोष। पुप्लोष॥

733. √Śrishu, 734 √Ślishu, 735, √Prushu, 736 √Plushu, to burn. Pre. श्रेषति। Per. शिश्रेष। I Fut. श्रेषिता॥

734. √Ślishu, to burn. This root is also सेट्। The root Ślish read in the Anit list is Divâdi according to Kaiyaṭa and others. The opinion of the author of Anit Kârikânyâsa is that both roots are anit. That is however wrong, as it is against his former opinion, and against other books. See III. 1. 46 and comments on it by Kaiyaṭa and Haradatta. Pre. श्लेषति। Per. शिश्लेष। शिश्लेषिथ। I Fut. श्लेषिता। Past. Part. Pass. श्लिष्टः। Nouns, श्लक्ष्णः। श्लेष्मलः। श्लेषः॥

735. √Prushu, to burn. Pre. प्रोषति। Per. पुप्रोष॥

736. √Plushu, to burn Pre. प्लोषति। Per. पुप्लोष॥

पृषु ७३७, वृषु ७३८, मृषु ७३९ सेचने। मृषु सहने च। इतरौ हिंसासंक्लेशनयोश्च। पर्षति। पपर्ष। पृष्यात्॥

737. √Prishu, 738 √Vrishu, 739 √Mrishu, to sprinkle. The root मृषु means 'to endure' also. The other two (prish and vrish) mean 'to hurt,' and 'to vex' also. According to Kâsyapa they mean 'to give' also. Pre, पर्षति। Per. पपर्ष। I Fut. पर्षिता। II Fut. पर्षिष्यति। Imperative. पर्षतु। Imper. अपर्षत्। Pote. पर्षेत्। Bene. पृष्यात्। Aorist अपर्षीत्। Condi. अपर्षिष्यत्। Caus. पर्षयति, Aor. अपपर्षत् or अपीपृषत्। Desi. पिपर्षिषते। Inten. परीपृष्यते। Past. Part. Pass. पृष्टम्। पृषितम्। Ger. पृषित्वा। पृष्ट्वा। Nouns. पार्ष्णिः। पार्ष्णिलः॥

737. √Prishu, yan luk conjugation. Pre. पर्पृषीति or पर्पर्ष्टि। पर्पर्षि। Imperative पर्पृड्ढि। पर्पृषाणि। Imper. अपर्पट्। अपर्पट्। Aorist. अपर्पृषीत्॥

738. √Vrishu, to sprinkle. Pre. वर्षति। Per. ववर्ष। Nouns. वर्षः। वृष्टिः। वृष्यम्। वृषणः। वृषभः। वृष्णिः॥

739. √Mrishu, to sprinkle, Per. मर्षति। Pre. ममर्ष। Ger. मषित्वा। मर्षित्वा। मष्ट्वा॥

घृषु ७४० संघर्षे।

740. √Ghrishu, to rub Pre. घर्षति। Per. जघर्ष। I Fut. घर्षिता। Noun. घृष्टम्

हृषु ७४१ अलीके ।

741. √Hrishu, to tell a lie, to become erect, to bristle, to be delighted. As हृष्टानि or हृषितानि लोमानि 'the hair bristling up with delight.' Pre. हर्षति । Nouns. हर्षुलः । हर्षयित्नुः ॥

तुस ७४२, ह्रस ७४३, ह्लस ७४४, रस ७४५ शब्दे । तुतोस । जह्रास । जह्लास । ररास ॥

742. √Tusa, 743. √Hrasa, 744. √Hlasa, 745. √Rasa, to sound. Pre. तोसति । Per. तुतोस । I Fut. तोसिता । II Fut. तोसिष्यति । Imperative तोसतु । Imper. अतोसत् । Poten. तोसेत् । Bene. तुस्यात् । Aorist. अतोसीत् । Caus, तोसयति । Aorist अतूतुसत् । Desi. तुतुसिषति । तुतोसिषति । Inten. तोतुस्यते Yan luk. तोतोस्ति । Imperative 2nd S तोतुधि । (VIII. 2. 25). Imper. 2nd or 3rd. S. अतोतोद् (VIII. 2. 73) or 2. S. अतोतोः । Ger. तुसित्वा or तोसित्वा (I. 2. 26).

743. √Hrasa, Pre. ह्रसति । Per. जह्रास । I Fut. ह्रसिता । Desi. जिह्रसिषति Inten. जाह्रस्यते । Yan luk. जाह्रस्ति ॥

744. √Hlasa, Pre. ह्लसति । Per. जह्लास । I Fut. ह्लसिता ॥

745. √Rasa, to make sound. The root रस meaning 'to taste' belongs to Churâdi class. Pre. रसति । Per. ररास ॥

लस ७४६ श्लेषणक्रीडनयोः ।

746. √Lasa, to embrace, to play. This root belongs also to the Churadi (189) Pre. लसति । Nouns आलस्यम । अलसः । लसः । विलासिन् (III. 2. 143).

घस्लृ ७४७ अदने । अयं न सार्वत्रिकः । लिट्यन्यतरस्याम् (२४२४) इत्यादेर्घस्लादेशविधानात् । ततश्च यत्र लिङ्गं वचनं वास्ति तत्रैवास्य प्रयोगः । अत्रैव पाठः शपि परस्मैपदे लिङ्गम् । लृदित्करणमङि । अनिट्कारिकासु पाठो वलाद्यार्धधातुके । क्मरचि तु त्रिशिष्योपादानम् । घसति । घस्ता ॥

747. √Ghaslṛi, to eat. This root is defective and is not conjugated in all tenses and moods. Because it is ordained as the substitute of अद in the Perfect (see II 4. 40). Had it been an independent root, perfect in all its conjugation, there would have been no necessity of that sûtra. Therefore this root घस् is used in those tenses and moods only where it is either specifically ordained or where its presence may be deduced. Its being read in the Bhvâdi class shows that it is conjugated as a Bhvâdi root, and not as an Adâdi root though a substitute of अद । Moreover it is Parasmaipadi. The indicatory लृ shows that the Aorist is formed with अङ् । This root is read in the list of the Anit. roots (see p 73) : in order that no इट् augment is to be added in Ardhadhâtuka affixes beginning with a वल् consonant. Thus by III. 2. 160 it takes the affix क्मरच् ; but no augment is added before this affix. As घस्मरः । Pre. घसति । Per. जघास । I Fut. घस्ता । In forming the 2nd Future the following sûtra 2342 applies :—II Fut. घत्स्यति । (VII. 4. 49) Imperative . घसतु । Imper. अघसत् । Poten. घसेत् । The root is not found in the Benedictive. The Aorist is formed by the following sûtra 2343. Aorist अघसत् । Nouns घस्मरः । घासः । घासिः ॥

२३४२ । सः स्यार्द्धधातुके । ७ । ४ । ४९ ॥

सस्य तः स्यात्सादावार्धधातुके । घत्स्यति । घसतु । अघसत् । घसेत् । लिङाद्यभावादाशिष्य स्याप्रयोगः ॥

2343. त is substituted for the final स of a root before an Ardhadhâtuka affix beginning with स ॥

As घस् + स्यति = घत् + स्यति = घत्स्यति । Why do we say 'when ending in स'? Observe वत्स्यति ॥ Why do we say 'beginning with स'? Observe घासः, वासः ॥ Why an ârdhadhâtuka ? Observe आस्से, वस्से, from आस् 'to sit' and वस्, to cover'; both Adâdi roots.

२३४३ पुषादिद्युताद्य्लृदितः परस्मैपदेषु । ३ । १ । ५५ ॥

श्यन्विकरणपुषादेर्द्युतादेर्लृदितश्च परस्य च्लेरङ् स्यात्परस्मैपदेषु । अघसत् ॥

2343. अङ् is the su bstitute of च्लि, after the verbs पुष 'to nourish' and the rest, द्युत् 'to shine', and the rest, and the verbs having an inidcatory लृ. when the affixes of the Parasmaipada follow.

Thus अघसत् । The verbs classed as पुषादि, are a sub-division of the 4th conjugational verbs; and द्युतादि verbs belong to the 1st conjugation. As पुष अपुषत् 'he nourished'; द्युत्, अद्युतत् 'he shone'; गम्लृ, अगमत् 'he went'. But not so in the Atmanepada; as व्यद्योतिष्ट, अलोतिष्ट.

जर्ज ७४८, चर्च ७४९, झर्झ ७५० परिभाषणहिंसातर्जनेषु ।

748. √Jarja, 749 √Charcha, 750 √Jharjha, to say, 2, to injure, 3, to threaten.

The roots चर्च and झर्झ belong to the Tudâdi class also, and give rise to the same forms. The difference is in the accent only. 'चर्च to study' is Churâdi. Pre. जर्जति ॥

749. √Charcha, Pre. चर्चति ॥

750. √Jharjha, Pre. झर्झति । Noun झर्झरः ॥

पिसृ ७५१, पेसृ ७५२, विसृ ७५३, वेसृ ७५४, पिशृ ७५५, पेशृ ७५६ गतौ । पिपिसतुः । पिपेसतुः ॥

751. √Pisṛi, 752 √Pesṛi, to go, to move. The root पिस would become पेस by guṇa; the reading two roots separately is for the sake of कित् affixes, such a those of Perfect. Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपिसतुः । Caus. पेसयति, Aor. अपिपेसत् । the Inten, पेपिस्यते । Nouns :— पेस्वरः । (III. 2. 175.)

752. √Pesṛi, Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपेसतुः । Inten. पेपेस्यते ॥

753. √Visṛi, to go. Pre. वेसति । Per. विवेस । विविसतुः । Inten. वेविस्यते ॥

754. √Vesṛi, to go. Pre. वेसति । Per. विवेस । विवेसतुः ॥

755. √Piśṛi, to go, to move. Pre. पेशति । Per. पिपेश । पिपिशतुः । Inten. पेपिश्यते ।

756 √Peśṛi, to go, Pre, पेशति । Per. पिपेश । पिपेशतुः । Inten. पेपेश्यते ॥

हसे ७५७ हसने । एदित्त्वान्न वृद्धिः । अहसीत् ॥

757. √Hase, to laugh. Pre. हसति । Per. जहास । I Fut. हसिता । Aorist. अहसीत् । (There is no Vriddhi, as the root has got an indicatory ए । VII. 2. 5.) Nouns: —हसः ; हासः । हासिनः । हस्तः । हस्तो । हास्तिकम् । हसम् ॥

णिश ७५८ समाधौ । तालव्योष्मान्तः । प्रणेशति ॥

758. √ ṇiśa, to meditate. This root begins with a dental न and ends with a sibilant of the palatal class. Pre. नेशति or प्रणेशति । Per. निनेश । I Fut. नेशिता । Caus. नेशयति, Aorist अनीनिशत् । Desi. निनिशिषति, or निनेशिषति । Inten. नेनिश्यते । Yañ luk. नेनेष्टि । Ger. निशित्वा । नेशित्वा । Nouns. निशा । नेशम् ॥

मिश ७५९, मश ७६० शब्दे रोषकृते च । तालव्योष्मान्तौ ॥

759. √ Miśa, 760 √ Maśa, to make a sound or noise, 2. to be angry. These two roots end in a palatal sibilant. Pre. मेशति । Per. मिमेश । I Fut. मेशिता ॥

760 √ Maśa, Pre. मशति । Per. ममाश । I Fut. मशिता ॥

शव ७६१ गतौ । दन्त्योष्ठ्यान्तस्तालव्योष्मादिः । शवति । अशवीत्–अशावीत्

761. √ Śava, to go, approach. This root begins with a palatal Sibilant and ends with a dentolabial व । Pre. शवति । Per. शशाव । I Fut. शविता । Nouns. शवम् । शैः ॥

शश ७६२ प्लुतगतौ । तालव्योष्माद्यन्तः । शशाश । शेशतुः । शेशुः । शेशिथ ॥

762. √ Śaśa, to leap, bound, jump. The root ends in the palatal sibilant. Pre. शशति । Per. शशाश । शेशतुः । शेशुः । शेशिथ । I Fut. शशिता । Nouns. शशः शशनः ॥

762 A. √ Kaśa, or √ Kasha, to go. Some read this root here. But it belongs to Adâdi class properly. Pre. कशति । Per. चकाश ॥

शसु ७६३ हिंसायाम् । दन्त्योष्मान्तः ।न शसदद–(२२६३) इत्येत्त्वं न । शशसतुः । शशसुः । शशसिथ ॥

763. √ Śasu, to injure, kill. This root ends in a dental sibilant. Pre. शसति । Per. शशास । शशसतुः । शशसुः । शशसिथ । There is no ए nor elision of the reduplicate, because of the prohibition of VI. 4. 126. S. 2263. Noun. शस्तम् । Ger. शसित्वा or शस्त्वा ॥

शंसु ७६४ स्तुतौ । अयं दुर्गतावपीति दुर्गः । नृशंसो घातुकः क्रूरः' इत्यमरः । शशंस । आशिषि नलोपः । शस्यात् ॥

764. √ Śaṃsu, to praise. Durga says 'the root means misfortune also, Pre. शंसति । Per. शशंस । I Fut. शंसिता । Bene. शस्यात् । The nasal is elided by VI 4. 24. Caus. शंसयति । Aor. अशशंसत् । Desi. शिशंसिषति । Inten. शाशस्यते । Yañ luk शाशंस्ति । The nasal is not elided. Dual शाशस्तः । Here the nasal is dropped. Imperative 2nd Per. S. शाशधि । Past Part. Pass. शस्तम् । Past Part. Act. शंसितवान् । Ger. शंसित्वा or शस्त्वा । Nouns नृशंसः 'cruel.' नराशंसः । शस्यम् ॥

चह ७६५ परिकल्कने । कल्कनं शाठ्यम् । अचहीत् ॥

765. √ Chaha, to cheat, deceive. The word parikalkana means duplicity. Pre. चहति । Per. चचाह । चेहतुः । I Fut. चहिता । Aorist अचहीत् । Desi, चिचहिषति । Inten. चाचह्यते । Yañ luk. चचाढि । The ह is changed to ढ by VIII. 2. 31, then applies VIII. 2. 40, then 4. 41, and VIII. 3. 13.

मह ७६६ पूजायाम् । अमहीत् ॥

766. √Maha, to honor, respect. Pre. महति । Per. ममाह । Aorist अमहीत् Nouns महाजातीयाः, महिषः, महिमा, महिष्मान् देशः, माहिषम् । महान् । महती ॥

रह ७६७ त्यागे ।

767. √Raha, to quit, abandon. Pre. रहति । Per. रराह । I Fut. रहिता Nouns. रहः । रहसी । रहस्यम् । राहुः । अवरसम् । तप्तरसम् ॥

रहि ७६८ गतौ । रंहति । रंह्यात् ॥

768. √Rahi, to move with speed, hasten. Pre. रंहति । Per. ररंह । I Fut. रंहिता । Noun रहः ॥

दृह ७६९, दृहि ७७०, बृह ७७१, बृहि ७७२ वृद्धौ । दर्हति । ददर्ह । ददृहतुः । दृंहति । बर्हति । बृंहति । बृहि शब्दे च । बृंहितं करिगर्जितम् इत्यमरः । बृहिर् इत्येके के । अबृहत्—अबर्हीत् ॥

769. √Driha, 770 √Drihi, 771 √Briha, 772 √ Brihi, to grow, increase. The root बृहि (772) means also 'to make sound' As बृंहितं करिगर्जितम् "the sound of an elephant'. (A. K. II. 8. 107). Some read it as बृहिर् । The aorist therefore will अबृहत् or अबर्हीत् । Pre. दर्हति । Per. ददर्ह । ददृहतुः । I Fut. दर्हिता । Caus. दर्हयति । Aor. अददर्हत् or अदीदृहत् । Desi. दिदृहिषति । Inten दरीदृह्यते । (VII. 4. 90. S. 2644.) Yan luk दर्दृहीति or दर्दर्ढि । Past Part Pass. दर्हितम् । Past Part. Act. दृहितवान् । Ger. दर्हित्वा । Nouns दृढः । द्रढिष्ठः ॥

770. √Drihi, Pre. दृंहति । Per. ददृंह । I Fut. दृंहिता । Desi दिदृंहिषति । Inten. दरीदृंह्यते । Yan luk दर्दृंहीति । दर्दृङ्ग्धि । दर्दृङ्घः । Imperfect अदर्दृन् । Past Part. Pass दृंहितम् or दृढः । Past Part. Act. दृंहितवान् । Ger. दृंहित्वा ॥

771. √Briha, Pre. बर्हति । Per. बबर्ह । I Fut. बर्हिता ॥

772. √Brihi, Pre. बृंहति । Per. बबृंह । I Fut. बृंहिता ॥

तुहिर् ७७३, दुहिर् ७७४, उहिर् ७७५ अर्दने । तोहति । तुतोह । अतुहत्—अतोहीत् । दोहति । अदुहत्—अदोहीत् । अनिट्कारिकास्वस्य दुहेर्ग्रहणं नेच्छन्ति । ओहति । उवोह । ऊहतुः । ओहिता । मा भवानूहत् । औहीत् ॥

773. √Tuhir, 774 √Duhir, 775. √Uhir, to distress, pain. Pre. तोहति । Per. तुतोह । I Fut. तोहिता । Aor. अतोहीत् or अतुहत् (III. 1. 57) Caus. तोहयति । Aor. अतूतुहत् । Desi. तुतुहिषति । । तुतोहिषति । Inten. तोतुह्यते । Yan luk तोतोढि । तोतूढः । Past Part Pass. तुहितम् । Past Part. Act. तुहितवान् । Ger. तुहित्वा । तोहित्वा । (I. 2. 26).

774. √Duhir, According to Maitreya and others this root should not be included in the anit list. Pre. दोहति । Per, दुदोह । I Fut, दोहिता । Aorist अदुहत् or अदोहीत् ॥

775. √Uhir, Pre. ओहति । Per. उवोह । ऊहतुः । ऊहुः । I Fut. ओहिता । Aorist औहत् or औहीत् मा भवानुहत् । Here the aorist is formed by अङ् of इरितो वा (III. 1. 57) The other form is औहीत् ॥

अर्ह ७७६ पूजायाम् । आनर्ह ॥

776. √Arha, to honor, worship. Pre. अर्हति । Per. आनर्ह । I Fut. अर्हिता। Desi, अर्जिहिषति । Nouns सुखार्हः । दुःखार्हः । अर्घः ॥

Here ends this sub-section.

अथ कृपूपर्यन्ता अनुदात्तेतः ॥

The roots up to कृपू are anudâtteta.

द्युत ७७७ दीप्तौ । द्योतते ॥

777. द्युत दीप्तौ To shine. Pre. द्योतते । In the Perfect, the following applies.

२३४४ । द्युतिस्वाप्योः संप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ॥

अनयोरभ्यासस्य संप्रसारणं स्यात् । दिद्युते । दिद्युताते । द्योतिता ॥

2344. There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicate of द्युत् and स्वापि (Causative of स्वप्) ॥

As दिद्युते । वि दिद्योतिषते, विदिद्युतिषते, (I. 2. 26) वि देद्युत्यते ॥

In forming the aorist the following sûtra applies.

२३४५ । द्युद्भ्यो लुङि । १ । ३ । ९१ ॥

द्युतादिभ्यो लुङः परस्मैपदं वा स्यात् । पुषादिसूत्रेण परस्मैपदेऽङ् । अद्युतत् - अद्योतिष्ट ॥

2345. After the verbs dyut 'to shine,' and the rest the terminations of the Parasmaipada are optionally employed, when the affixes of luṅ (aorist) follow.

The Dyutâdi verbs are 22 in number (Bhuâdi 777 and twenty one that follow it up to घट 'to try.' By the the use of the word द्युद्भ्यः in the plural in the sûtra, the force is that of "and the rest." These verbs are anudâtteta and so by sûtra, I. 3. 12 they would have been invariably âtmanepadi, this aphorism makes them optionally so.

777. √Dyuta, to shine. The roots beginning with dyut and ending with Kripû are udâtta and anudâttet. Pre. द्योतते । In forming the Perfect there is vocalisation by VII. 4. 67 S. 2344. Per. दिद्युते । दिद्युताते । I Fut. द्योतिता । II Fut द्योतिष्यते । Impera. द्योतताम् । Imper. अद्योतत । Pote. द्योतेत । Bene. द्योतिषीष्ट । Aorist. अद्युतत् or अद्योतिष्ठ । The root is optionally Parasmaipadi by I. 3. 91. S. 2345. When Parasmaipadi the Aorist is formed by अङ् because it belongs to पुषादि class. Caus. द्योतयति, Aor. अदिद्युतत् । Desi. दिद्युतिषते, दिद्योतिषते । Inten. देद्युत्यते । Yaṅ luk देद्युतीति or देद्योत्ति । Ger. द्युतित्वा or द्योतित्वा । Nouns. विद्युत् । दिद्युत् । ज्योतिः ॥

श्विता ७७८ वर्णे । श्वेतते । शिश्विते । अश्वितत्—अश्वेतिष्ठ ॥

778. √Svitâ, to become white, be white. Pre. श्वेतते । Per. शिश्विते । I Fut. श्वेतिता । Aorist. अश्वितत् or अश्वेतिष्ट । Past. Part. Pass. श्वितम् । (VII. 2. 16) श्वितितम् (VII. 2. 17).

ञिमिदा ७७९ स्नेहने । मेदते ॥

779. √ñimidâ, to be unctuous or greasy. This root is found in the D'vâdi and the Churâdi classes also. Pre. मेदते । In forming the Perfect, the following sûtra 2346 required guṇa: but it is not so. See explanation. Per. मिमिदे । I Fut. मेदिता । Aorist. अमेदिष्ट or अमिदत् । Past. Part, Pass. मिन्न. । Nouns. मेदुरः । मिन्नं ॥

२३४६ । मिदेर्गुणः । ७ । ३ । ८२ ॥

मिदेरिको गुणः स्यादित्संज्ञकशकारादौ । 'एशः' आदित्त्वाभावाच्च।नेन गुणः । मिमिदे । अमिदत् - अमेदिष्ट ॥

2346. For इ in मिद् there is substituted a guṇa before such a शित् affix, where the indicatory श stands in the beginning of the affix.

NOTE:—As मेद्यति, मेद्यतः, मेद्यन्ति ॥ Why मिद् only? Observe क्लिद्यन्ति क्लिद्यन्ति। The root ञिमिदा belongs both to the Bhvâdi and the Divâdi classes. The Bhvâdi मिद् will get guṇa before by शप virtue of VII. 3. 86, but the Divâdi मिद् would not have got guṇa before श्यन्, as this affix is ङित् (I. 2. 4): hence the necessity of this sûtra. Before non शित् affixes there is no guṇa, as मिद्यते, मेमिद्यते ॥

The phrase शिति 'where the affix has an indicatory श' is understood here from the preceding Ashṭâdhyâyí sûtra VII. 3. 75. The word शित् should be explained as a Karmadhâraya compound meaning श indicatory (शश्चासौ इच्चेति)। Then शिति would mean by यस्मिन् विधि स्तदादौ and the affix that *begins* with an indicatory श। Therefore the affix एश् (III. 4. 81) though a शित् affix, does not *begin* with an indicatory श, and hence before this affix there will be no guṇa. Hence we have मिमिदे in the Perfect.

ञिष्विदा ७७४ स्नेहनमोचनयोः। मोहनयोः इत्येके। स्वेदते। सिष्विदे। अस्विदत्–अस्वेदिष्ट। ञिक्ष्विदा च इत्येके। अक्ष्विदत्–अक्ष्वेदिष्ट॥

780. √ñi ṣhvidâ, to be greasy; to be disturbed. Some give the reading as मोहनयोः। Some read here the root ञिक्ष्विदा also. Its forms in the aorist are अक्ष्विदत् or अक्ष्वेदिष्ट। Pre. स्वेदते। Per. सिष्विदे। I Fut. स्वेदिता। Aorist. अस्विदत् or अस्वेदिष्ट। Caus. स्वेदयति, Aor. असिस्विदत्। Desi. सिस्विदिषते। Inten. सेष्विद्यते। Yaṇ luk सेष्वेत्ति। Past. Part. Pass. स्विन्नः॥

रुच ७८१ दीप्तावभिप्रीतौ च। रोचते सूर्यः। हरये रोचते भक्तिः। अरुचत्–अरोचिष्ट॥

781. √Rucha, to shine; to like, to be pleased. Pre. रोचते, as रोचते सूर्यः। हरये रोचते भक्तिः। Per. रुरुचे। I Fut. रोचिता। Aorist. अरुचत् or अरोचिष्ट। Caus रोचयति, रोचयते, Desi. रुरुचिषते, रुरोचिषते, Ger. रोचित्वा or रुचित्वा। Nouns. रोचनम्। रोकः। रुक्म म्। रोचकः॥

घुट ७८२ परिवर्तने। घोटते। जुघुटे। अघुटत्–अघोटिष्ट॥

782. √Ghuṭa, to barter, exchange. Pre. घोटते। Per. जुघुटे। I Fut. घोटिता। Aorist. अघुटत् or अघोटिष्ट। Caus. घोटयति, Aor. अजूघुटत्. Desi. जुघुटिषते। Inten. जोघुट्यते। Yaṅ luk जोघोट्टि। Past. Part. Pass. घुटितः or घोटितम्। Ger. घोटित्वा or घुटित्वा। Nouns. घुटिका। घोटकः। घोटः॥

रुट ७८३, लुट ७८४, लुठ ७८५ प्रतिघाते। अरुटत्–अरोटिष्ट॥

783. √Ruṭa, 784 √Luṭa, 785 √Luṭha, to strike against, resist The roots ruṭ and luṭ end with ṭ ट; the last लुठ luṭh ends with ṭh ठ। Pre. रोटते। Per. रुरुटे। I Fut. रोटिता। Aorist. अरोटिष्ट or अरुटत्॥

784. √Luṭa, Pre. लोटते। Per. लुलुटे। I Fut. लोटिता। Aorist. अलुटत॥

785. √Luṭha, Pre. लोठते। Per. लुलुठे। I Fut. लोठिता। Aorist. अलुठत् or अलोठिष्ठ॥

शुभ ७८६ दीप्तौ ।

786. √Śubha, to shine. Pre. शोभते। Per, शुशुभे । Aor. अशुशुभत् । Caus. शोभयति । Desi. शुशुभिषते । शुशोभिषते । Inten. शोशुभ्यते । Yaṅ luk शोशोब्धि । Ger. शोभित्वा or शुभित्वा ॥

क्षुभ ७८७ संचलने ।

787. √Kṣhubha, to shake, tremble, to be agitated or disturbed.

Mâdhaviya gives the meaning of sanchalana as "प्रकंपितं पर्यसो गमनं च" । This root belongs to Divâdi and Kryâdi classes also. Pre. क्षोभते । Per. चुक्षुभे । Aorist अक्षोभिष्ट or अक्षुभत् । Past Part. Pass. क्षुब्धः or क्षुभितः ॥

णभ ७८८, तुभ ७८९ हिंसायाम् । आद्योऽभावेऽपि । 'नभन्तामन्यके समे' । 'मा भूवन्नन्यके सर्वे' इति निरुक्तम् । अनभत् । अनभिष्ट । इमौ दिवादौ क्र्यादौ च ॥

788. √ṇabha, 789 √Tubha, to injure, to hurt. नभ means 'deprivation' also. Thus in the Nirukta we find "नभन्ताम् अन्यके समे" explained as "मा भुवन्नन्यके सर्वे" । So also the Bhâshya explains the word नभन्ताम् by माभवन्तु in the following नभन्तामन्यके । मा ज्याका अधिधन्वसु = अन्यकेषां शत्रूणां धन्वसु स्थिता ज्याकाः छिन्ना मा भवन्तु । Pre. नभते (प्रणभते) । Per. नेभे । Aorist अनभिष्ट or अनभत् । Noun नभः "sky," 'Ocean.'

789. √Tubha, to hurt, injure. This and the last root belong to Divâdi and Kryâdi classes also. Pre. तोभते । Per. तुतुभे । I Fut. तोभिता । Aorist अतुभत् or अतोभिष्ट

स्रंसु ७९०, ध्वंसु ७९१, भ्रंसु ७९२ अवस्रंसने । ध्वंसु ७९३ गतौ च । अङि न लोपः । अस्रसत्—अस्रंसिष्ट । 'नास्रसत्करिणां ग्रैवम्' इति रघुकाव्ये । 'भ्रंशु' इत्यपि केचित्पेठुः । अत्र तृतीय एव तालव्यान्त इत्यन्ये । 'भ्रंशु भ्रशु अधःपतने' इति दिवादौ ॥

790. √Sraṅsu, 791 √Dhvaṅsu, 792 √Bhraṅsu, to fall or drop down, slip off or down. ध्वंसु means 'to go' also. Before the Aorist in अङ् there is elision of the nasal, and the form is अस्रसत् as in the following verse of Raghuvaṅsa, नास्रसत् करिणां ग्रैवम् । Some read here भ्रंशु also. Pre. स्रंसते । Per. सस्रंसे । I Fut. स्रंसिता । Aorist अस्रसत् or अस्रंसिष्ट । Desi. सिस्रंसिषते । Inten. सास्रंस्यते । Yaṅ luk सनीस्रंसीति । सनीस्रस्तः । Past Part. Pass. स्रस्तम् । Gerund स्रंसित्वा or स्रस्त्वा । Noun उखास्रत् ॥

791. √Dhvaṅsu, to fall down. Pre. ध्वंसते । Per. दध्वंसे । I Fut. ध्वंसिता ॥

792. √Bhraṅsu, to fall down. Pre. भ्रंसते । Per. बभ्रंसे । I Fut. भ्रंसिता ॥

793. √Dhvaṅsu, to go. Pre. ध्वंसते । Per. दध्वंसे । I Fut. ध्वंसिता ॥

स्रम्भु ७९४ विश्वासे । अस्रभत्—अस्रम्भिष्ट । दन्त्यादिरयम् तालव्यादिस्तु प्रमादे गतः ॥

794. √Srambhu, to confide. This root begins with a dental sibilant (स), that which begins with a palatal sibilant (श) has already been taught before in the sense of carelessness. See root no. 420. Pre. स्रम्भते । Per. सस्रम्भे । I Fut. स्रम्भिता । Aorist अस्रभत् or अस्रम्भिष्ट । Caus. स्रम्भयति । Aor. असस्रम्भत् । Desi. सिस्रम्भिषते । Intensive सास्रम्भ्यते । Ger. स्रम्भित्वा or स्रब्ध्वा । Noun विस्रम्भी ॥

वृतु ७९५ वर्तने । वर्तते । ववृते ॥

795. ✓ Vṛitu, to be, exist, abide, remain, stay. Pre. वर्तते । Per. ववृते । I Fut. वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । This is optionally Parasmaipadi by I. 3. 92. S. 2347 below. वर्त्स्यति । When Parasmaipadi, the root does not take the augment इट् by VII. 2. 59. S. 2348 below. Imperative. वर्तताम् । Imper. अवर्तत । Poten. वर्तेत । Bene. वर्तिषीष्ट । Aorist अवृतत् or अवर्तिष्ट । Condi. अवर्तिष्यत or अवर्त्स्यत् । Caus. वर्तयति । Aorist अववर्तत् or अवीवृतत् । Desi. विवर्तिषते or विवृत्सति । Inten. वरीवृत्यते । Nouns वर्तिष्णुः । वृत्, वर्तनो । वृत्तिः ॥

२३४७ । वृद्भ्यः स्यसनोः । १ । ३ । ९२ ॥

वृतादिभ्यः परस्मैपदं वा स्यात्स्ये सनि च ॥

2347. After the verbs 'vṛit' to exist &c., Parasmaipada is optionally employed when the affixes sya (second Future and conditional) and san (Desiderative) follow.

The वृतादि verbs are five in number and are included in the द्युतादि subclass. They are वृत् 'to be,' वृध् 'to grow', शृधु 'to fart or break wind'; स्यन्दू 'to ooze,' and कृपू 'to be able.' As Future वर्त्स्यति or वर्तिष्यते, 'it will be,' Conditiona. अवर्त्स्यत् or अवर्तिष्यत ; Desiderative विवृत्सति or विवर्तिषते &c.

In other tenses than the above, they are always Atmanepadi. As वर्तते 'it is.

२३४८ । न वृद्भ्यश्चतुर्भ्यः । ७ । २ । ५९ ॥

एभ्यः सकारादेरार्धधातुकस्येण्न स्यात्तङानयोरभावे । वत्स्यति-वर्तिष्यते । अवृतत्-अवर्तिष्ट । अवर्त्स्यत्-अवर्तिष्यत् ॥

2348. The Parasmaipada ârdhadhâtuka affixes beginning with स् do not get the augment इट् after वृत् and the three roots that follow it.

Thus वृत्—वर्त्स्यति, अवर्त्स्यत्, विवृत्सति ।.वृध् वर्त्स्यति । अवर्त्स्यत् । विवृत्सति शृधू । शर्त्स्यति । अशर्त्स्यत् । शिशृत्सति । स्यन्दू । स्यन्त्सति । अस्यन्त्स्यत् ॥

The वृतादि roots are four वृत्, वृध्, शृध्, and स्यन्द (Bhu. 795-798). In the examples, the Parasmaipada forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadi by 1. 3. 92 before स्य and सन् ॥

Obj :—The word चतुर्भ्यः may conveniently have been omitted from the sûtra. A reference to the Dhâtupâṭha will show that the वृतादि roots form a subdivision of द्युतादि roots, and stand at the end of Dyutâdi class. So that the sûtra न वृद्भ्यः would have been enough, and there would have been no uncertanity or vagueness about it, for the word वृतादि would mean 'the roots वृत् &c. with which the Dyutâdi class ends.' Thus we shall get the *five* roots 795 वृतु वर्तने 796 वृधु वृद्धौ, 797 शृधु शब्दकुत्सायाम् ; 798 स्यन्दू प्रस्रवणे and कृपू सामर्थ्ये । As regards the last root कृपू, we shall find from the next sûtra, that the present sûtra applies to this root also. Or we can change the order of the roots, putting कृपू first, and वृतु &c. after it, so that वृतादि will mean *four* roots only. Whether vṛitâdi be taken to mean the *five* or the *four* roots, the word चतुर्भ्यः is redundant.

Ans :—The word चतुर्भ्यः is used in order that the prohibition contained in this sûtra may debar the 'option' which the root स्यन्दू would have taken, because

of its indicatory long ऊ (VII. 2. 44). For this 'option' is an antaranga operation. because it applies to *all* ârdhadhâtuka affixes; while the 'prohibition' of the present sûtra is a bahiranga, because it applies to those affixes only which begin with स। So that the 'prohibition' of this sûtra would not have debarred the 'option' of VII. 2. 44: and in the Parasmaipada स्यन्दू, would have had two forms; which, however, is not the case because of the word चतुर्भ्यः by which the 'prohibition' is extended to स्यन्दू also. Thus in the Parasmaipada, we have only one form, as, स्यन्त्स्यति ; but in the Atmanepada we have *two* forms स्यन्दिष्यते or स्यन्त्स्यते ॥

The word 'Parasmaipada' is understood in this sûtra, so that the prohibition does not apply to âtmanepada affixes : as वर्त्तिषीष्ट, वर्त्तिष्यते, अवर्तिष्यत, विवर्तिष्यते, स्यन्दिषीष्ट or स्यन्त्सीष्ट। Moreover, with regard to Atmanepada also, the इट् is added to these roots when they stand in the same 'pada' with the affixes. But when the Atmanepada affixes are added not to the *roots* 'vṛit &c,' but to the *roots* which are derived from the *nominal* bases formed from 'vṛit &c,' then the '*root*' is not in the same pada with the affix, and the prohibition of this sûtra will apply. As विवृत्सिषीयते। Moreover, the rule applies, as we have said, to the affixes standing in the same 'pada' with the 'roots'; therefore it will apply to Desiderative roots, as विवृत्सति, though शप् here intervenes between the ârdhadhâtuka affix सन् and the Parasmaipada तिप् ; so also, an ekâdeśa though sthânivat and therefore an intervention, will not be considered so [for the purposes of this rule, as विवृत्सिष्यति ; so also in विवृत्सयति। The prohibition, moreover, applies to कृत् affixes, and where there is luk-elision of Parasmaipada affixes. As विवृत्सिता and विवृत्सत्वम् where the Imperative हि is luk-elided, and being so elided, the force of Parasmaipada does not here remain by न लुमताङ्गस्य (I. 1. 63); hence the above *Isht*.

वृधु ७९६ वृद्धौ ।

796 √Vṛidhu, to grow, increase. The conjugation is like that of वृत। Pre. वर्धते। Per. ववृधे। I Fut. वर्धिता। Noun. वर्धिष्णुः। वर्धनः। वृद्धः॥

शृधु ७९७ शब्दकुत्सायाम् । इमौ वृत्तिवत् ॥

797. √Śridhu, to break wind downwards. Conjugated like वृत। Pre. शर्धते। Per. शशृधे। I Fut. शर्धिता॥

स्यन्दू ७९८ प्रस्रवणे । स्यन्दते। सस्यन्दे। सस्यन्दिषे—सस्यन्त्से। सस्यन्दिध्वे—सस्यन्ध्वे। स्यन्दिता—स्यन्त्ता। 'वृद्भ्यः स्यसनोः' (२३४७) इति परस्मैपदे कृते ऊदित्त्वलक्षणमन्तरङ्गमपि विकल्पं बाधित्वा चतुर्ग्रहणसामर्थ्यात् 'न वृद्भ्यः' (२३४८) इति निषेधः। स्यन्त्स्यति—स्यन्दिष्यते—स्यन्त्स्यते। स्यन्दिषीष्ट—स्यन्त्सीष्ट। 'द्युद्भ्यो लुङि' (२३४५) इति परस्मैपदपक्षेऽङ्। नलोपः। अस्यदत्—अस्यन्त्त। अस्यन्त्साताम्। अस्यन्त्सत। अस्यन्त्स्यत्--अस्यन्दिष्यत--अस्यन्त्स्यत॥

798. √Syandû, to ooze, trickle, drop, distil. The स is changed to ष optionally when preceded by अनु &c. See VIII. 3. 72 S. 2349. Pre. स्यन्दते। Per. सस्यन्दे। सस्यन्दिषे or सस्यन्त्से। सस्यन्दिध्वे or सस्यन्ध्वे। सस्यन्दिवहे or सस्यन्द्वहे। I Fut. स्यन्दिता or स्यन्त्ता। II Fut. स्यन्दिष्यते or स्यन्त्स्यति or स्यन्त्स्यते। Impera. स्यन्दताम्।

Imper. अस्यन्दत । Poten. स्यन्देत । Bene. स्यन्दिषीष्ट or स्यन्त्सीष्ट। Aorist. (1) अस्यन्दिष्ट । (2) अस्यदत् or (3) अस्यन्त । (1) अस्यन्त्साताम or अस्यन्त्सत । (2) अस्यदताम् । [When the root takes the affixes of the Parasmaipada, then the Aorist is formed by अङ् (S. 2345), before which the nasal is elided]. Condi. (1) अस्यन्दिष्यत or (2) अस्यन्त्स्यत or (3) अस्यन्त्स्यत् । Desi. सिष्यन्दिषते, सिष्यन्त्सते, सिष्यन्त्सति । Inten. सास्यन्द्यते । Past. Pass. स्यन्तः । Ger. स्यन्दित्वा or स्यन्त्वा । Nouns. सिन्धुः । सैन्धवः ॥

२३४९ । अनुविपर्यभिनिभ्यः स्यन्दतेरप्राणिषु । ८ । ३ । ७२ ॥

एभ्यः परस्याप्राणिकर्तृकस्य स्यन्दतेः सस्य षो वा स्यात् । अनुष्यन्दते – अनुस्यन्दते वा जलम् । 'अप्राणिषु' किम् । अनुस्यन्दते हस्ती । 'अप्राणिषु' इति पर्युदासात् 'मत्स्योदके अनुष्यन्देते' इत्यत्रापि पक्षे षत्वं भवत्येव । 'प्राणिषु न' इत्युक्तौ तु नस्यात् ॥

2349. ष् is optionally the substitute of the स् of स्यन्द्, after the prepositions अनु, वि, परि, अभि and नि, when the subject is not a living being.

The root स्यन्दू प्रस्रवणे is anudâtta. Thus अनुष्यन्दते । विष्यन्दते । परिष्यन्दते । अभिष्यन्दत तैलम् । निष्यन्दते । अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । Thus अनुष्यन्दते or अनुस्यन्दते जलम् ॥

Why do we say 'when the subject is not a living being'? Observe अनुस्यन्दते हस्ती । The option of this sûtra will apply, when the subject is a compound of living and non-living beings. Thus अनुस्यन्देते or अनुष्यन्देते मत्स्योदके । The subject here is a Dvandva compound, and it is not in the singular number because of II. 4. 6. The word अप्राणिषु is a Paryudâsa and not a Prasajya-pratishedha. If it be the latter sort of prohibition, then the force will be on the word *living*, and in a compound like मत्स्योदके, consisting of *living* and *non-living* beings, the prohibition will apply because it has a *living* being in it, and so there will be no षत्व । In the other view, the force is on the word *non living*, and because the compound contains a non-living being, therefore the option will be applied, and the presence of the living being along with it will be ignored.

The anuvritti of परि, नि and वि is understood here from VIII. 3. 70. So these words could well have been omitted from the sûtra, which might have then been अन्वभिभ्यां च स्यन्दतेरप्राणिषु, and by the force of च we would draw in the anuvṛitti of परि &c.

799 कृपू सामर्थ्ये । In conjugating this root, the following applies.

२३५० । कृपो रो लः । ८ । २ । १८ ॥

'कृपः' 'उः' इति छेदः । 'कृप' इति लुप्तषष्ठीकम् । तच्चावर्तते । कृपो यो रेफस्तस्य लः स्यात् । कृपेर्ऋकारस्यावयवो यो रो रेफसदृशस्तस्य च लकारसदृशः स्यात् । कल्पते । चक्लृपे । चक्लृपिषे – चक्लृप्स इत्यादि स्यन्दिवत् ॥

2350. For the र of the root कृप्. there is substituted ल ॥

The word कृपो is compounded of कृप + उ । The term कृप is used with the force of the genitive, the case-ending is considered as latent. It is repeated. The meaning is "In the place of the र of कृप there is ल । In the place of the र-sound which is a portion of the ऋ of कृप and therefore which may be considered as like र, there is substituted something which is like ल । That is when कृप assumes by

guṇa &c the form कर्प &c, then for र is substituted ल and we have कल्प। But even with क्रप, a l-sound like ऌ is substituted for ऋ, and we have क्लृप"। As कल्पते, चक्लृपे &c like स्यन्दि ॥

The र् here merely indicates the sound, and includes both the single consonant र् and the same consonant of the vowel ऋ। So also with ल्। So that for the single र् there is substituted ल्; and for र् when a portion of ऋ, the ल् is substituted, i.e. ऋ becomes ऌ। Thus कृप्=क्लृप्, as in the sûtra लुटि च क्लृपः (I. 3. 93.) कल्प्ता, कल्प्तारौ, कल्प्तारः। क्लृप्तः। क्लृप्तवान् ॥

The word कृपा is derived from the root कृप् by vocalisation, as it has been enumerated in Bhidâdi class (कृपेः संप्रसारणं च III. 3. 104). The vocalised root-form कृप is not to be taken here, as it is a lâkshaṇika form.

Vârt :—The words कृपण, कृपाण, कृपीट, कर्पूर &c, are also from कृप्। Or by the Uṇâdi diversity, the ल् change does not take place.

Vârt :—Optionally so of बाल &c. As, बालः or बारः, मूलम् or मूरम्। लघु or रघु, असुरः or असुलः, अलम् or अरम्, अङ्गुलिः or अङ्गुरिः ॥

Vârt :—Optionally so in the Vedas, or when names, of कपिलका &c, as कपिरकः or कपिलकः, तिल्पिलीकम् or तिर्पिरीकम्, लोमाणि or रोमाणि, पांसुरं or पांसुलं, कर्म or कल्म, शुक्रः or शुक्लः, कल्मषं, कर्मषं ॥

Some say 'र and ल are one': and operations regarding र may be performed with regard to ल ॥

In forming the FirstFuture, the next sûtra applies.

२३५१। लुटिचक्लृपः। १। ३। ९३॥

लुटि स्यसनोश्च क्लृपेः परस्मैपदं वा स्यात्॥

2351. After the verb klip 'to be fit', Parasmaipada is optionally employed, when luṭ (1st Future) is affixed, as well as when sya and san are affixed.

The verb क्लृप् is one of the five verbs of the sub-class, वृतादि। (I. 3. 92. S. 2347). Therefore it will take both Parasmaipada and Atmanepada, when the affixes स्य or सन follow. The present sûtra makes the additional declaration in the case of the 1st Future or लुट्. Thus in Luṭ we have :—कल्प्तासि or कल्प्तासे; in the 2nd Future we have :—कल्पिष्यते or कल्प्स्यति, in the Desiderative we have :—चिक्लृप्सति or चिकल्पिषते; in the Conditional we have :—अकल्प्स्यत् or अकल्पिष्यत ॥

२३५२। तासि च क्लृपः। ७। २। ६०॥

क्लृपेः परस्य तासेः सकारादेरार्धधातुकस्य चेण्न स्यात्तङानयोरभावे। कल्प्तासि। कल्प्तास्थ। कल्पितासे। कल्प्तासे। कल्प्स्यति। कल्पिष्यते। कल्प्स्यते। कल्पिषीष्ट—क्लृप्सीष्ट। अक्लृपत्—अकल्पिष्ट—अक्लृप्त। अकल्प्स्यत्—अकल्पिष्यत—अकल्प्स्यत। वृत्। वृतः संपूर्णो द्युतादिर्वृतादिश्चेत्यर्थः॥

2352. The (Parasmaipada) ârdhadhâtuka affixes beginning with स, and the affix तास् (the sign of the Periphrastic Future) do not get the augment इट्, after the root कॢप except in the Atmanepada affixes.

Thus कल्प्ता, कल्प्स्यति, अकल्प्स्यत्, चिक्लृप्स्यति। But कल्पितासे, कल्पिषीष्ट, कल्पिष्यते, अकल्पिष्यत, चिकल्पिषते in the Atmanepada.

In the case of क्लृप also, the इट् is added to the ârdhadhâtuka affixes in the Atmanepada, when the root stands in the same pada with the affixes and there is prohibition everywhere else. So also there is prohibition before kṛit-affixes, and the luk-elision of Parasmaipada. As चिक्लृपिषिता, चिक्लृप्स त्वं ॥

According to Padamanjari, these two sûtras could have been shortened thus:—(1) न वृद्भ्यः पञ्चभ्यः, (2) तासि च ; and "क्ृपः" could well have been omitted. The तास् comes only after क्लृप and not after other roots of Vṛitâdi class, in Parasmaipada [1. 3. 92 and 93]. Therefore, there is no fear that the prohibition तासि च will apply to the other roots of vṛitâdi, but only to 'klip,' because the word परस्मैपदेषु is understood here ; and as no roots of vṛitadi class take Parasmaipada in the Periphrastic Future except 'klip', there is no fear of any ambiguity.

कृप ७९९ सामर्थ्ये ।

799. √Kripû, to be fit or adequate for. By VIII. 2. 18 S. 2350 the र् of this root is changed to ल । Pre. कल्पते । Per. चक्लृपे । चक्लृपिषे or चक्लृप्से । I Fut. कल्प्ता । कल्प्तारौ । कल्प्तारः । कल्प्तासि or कल्पितासे or कल्प्तासे । कल्प्तास्थः । कल्प्तास्थ । II Fut. कल्पिष्यते । कल्प्स्यते । कल्प्स्यति । Imperative कल्पताम् । Imper. अकल्पत । Pote. कल्पेत । Bene. कल्पिषीष्ट । क्लृप्सीष्ट । Aorist अक्लृप्त or अक्लृपत् or अकल्पिष्ट । Condi. अकल्पिष्यत or अकल्प्स्यत् । Inten. चलीक्ॢप्यते । Yaṅ luk चल्कल्प्ति or चलिकल्प्ति or चलीकल्प्ति ।

वृत् । "*Vṛit*" *here means that the Dyutâdi and the Vṛitâdi roots end here.*

अथ त्वरत्यन्तास्त्रयोदशानुदात्तेतः षितश्च ॥

Now the thirteen roots ending with त्वरति No. 812 are anudatteta and ṣhit.

घट ८०० चेष्टायाम् । घटते । जघटे । घटादयो मितः इति वक्ष्यमाणेन मित्संज्ञा । तत्फलं तु णौ मितां ह्रस्वः (२५६८) इति चिण्णमुलोर्दीर्घोऽन्यतरस्याम् (२७६२) इति च वक्ष्यते । घटयति । विघटयति । कथं तर्हि 'कमलवनोद्घाटनं कुर्वते ये' 'प्रविघाटयिता समुत्पतन्हरिदश्वः कमलाकरानिव' इत्यादि । शृणु । घट संघाते इति चौरादिकस्येदम् । न च तस्यैवार्थविशेषो मित्त्वार्थमनुवादोऽयमिति वाच्यम् । नान्ये मितोऽहेतौ इति निषेधात् । अहेतौ स्वार्थे णिचि ज्ञपादिपञ्चकव्यतिरिक्ताश्चुरादयो मितो नेत्यर्थः ॥

800 √Ghaṭa, to be busy with, strive after. The Ghaṭâdi roots are मित्, a designation which will be explained further on. The result of their being मित् is that the root is shortened in the causative by VI.4. 92 S. 2568 ; and there is optional lengthening before the affixes चिण् and णमुल् by VI. 4. 93 S. 2762. As घटयति, विघटयति । If so, how do you explain the lengthening in घाटनं and प्रविघाटयिता in "कमलवनोदघाटनं कुर्वते ये" । and "प्रविघाटयिता समुत्पतन्हरिदश्वः कमलाकरानिव." There is a घट संघाते belonging to the Churadi class. (No 183). The above forms are from that root. It should not be said that that root i only a particular case of the present root, the sense of संघात being a species under the genus चेष्टा, and therefore that root is also mitâdi. This we say because there is a specific prohibition "no other roots of the Churadi which take णिच् are मित् ।" The meaning of अहेतौ is that except the five roots ज्ञप &c no Churâdi root which takes णिच् without change of sense is a मित् । For the अहेतु or स्वार्थ णि is added only to Churâdi roots. Pre. घटते । Per, जघटे । I Fut. घटिता । II Fut. घटि-

ष्यते । Bene. घटिषीष्ट । Aorist अघटिष्ट । Condi. अघटिष्यत् । Pass. घट्यते । Aor. अघाटि or अघटि । Caus. घटयति । Aor. अजीघटत् । Before स्य, ताम &c the lengthening is optional : as घटिष्यते or घाटिष्यते &c. Desi. जिघटिषते । Inten. जाघट्यते । Yañ luk जाघट्टि । Nouns घटो । घटिका । घटना ॥

व्यथ ८०१ भयसंचलनयोः । व्यथते ॥

801. व्यथ भयसंचलनयोः ॥

In conjugating this root in the Perfect, the following applies.

२३५३ । व्यथो लिटि । ७ । ४ । ६८ ॥

व्यथोऽभ्यासस्य संप्रसारणं स्याल्लिटि । हलादिः शेषापवादः । यस्य हलादिः शेषेण निवृत्तिः । विव्यथे ॥

2353. There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicate of व्यथ् in the Perfect.

As विव्यथे, विव्यथाते, विव्यथिरे । This ordains the vocalisation of य, which otherwise would have been elided as being a non-initial consonant (VII. 4. 60) The vocalisation of व् is prevented by VI. 1. 37. Why do we say in the Perfect? Observe वाव्यथ्यते ॥

801. ✓Vyatha, 1. to be afraid, 2. to tremble. Pre. व्यथते । As व्याघात्व्यथते । In forming the Perfect, the sûtra VII. 4. 68 S. 2353 applies, which causes vocalisation. Per. विव्यथे । I Fut. व्यथिता । Caus. व्यथयति, Aor. अविव्यथत् । Inten. वाव्यथ्यते । Yañ luk वाव्यथीति or वाव्यत्ति । Nouns विथुरः । विथुरः । अव्यथी ॥

प्रथ ८०२ प्रख्याने । पप्रथे ॥

802. ✓Pratha, to become famous or celebrated. Pre. प्रथते । Per. पप्रथे । I Fut. प्रथिता । Pass. प्रथ्यते । Aor. अप्रथि or अप्राथि । Caus. प्रथयति, Aor. अपप्रथत् । Nouns. पृथिवी । पार्थिवः । पार्थिवी । पृथुः । प्रथिमा ॥

प्रस ८०३ विस्तारे । पप्रसे ॥

803. ✓Prasa. to spread. Pre. प्रसते । Per. पप्रसे । Pass. प्रस्यते । Aor. अप्रसि or अप्रासि । Caus. प्रसयति, Aor. अपिप्रसत् । Desi. पिप्रसिषति, Inten. पाप्रस्यते । Yañ luk. पाप्रस्ति । Imperfect 3rd S. अपाप्रद् । 2nd. S. अपाप्रत् or अपाप्रः । Noun. प्रसा ॥

म्रद ८०४ मर्दने ।

804. ✓Mrada, to pound, crush, grind. Pre. म्रदते । Per. मम्रदे । I Fut. म्रदिता । Caus. म्रदयति. Aor. अमम्रदत् । Desi. मिम्रदिषते । Inten. माम्रद्यते । Yañ luk. माम्रदीति or माम्रत्ति । Nouns. मृदुः । मार्दवम् । मृद्वी । मृद्विका । म्रदिमा ॥

स्खद ८०५ स्खदने । स्खदनं विद्रावणम् ॥

805 ✓Skhada, to cut, to tear to pieces. Pre. स्खदते । Per. चस्खदे । I Fut. स्खदिता । Pass. स्खद्यते । Aor. अस्खदि or अस्खादि । Caus. स्खदयति, स्खदयते, Aor. अचिस्खदत् ॥

क्षजि ८०६ गतिदानयोः । मित्वसामर्थ्यादनुपधात्वऽपि 'चिण्णमुलोः—' (२७६२) इति दीर्घविकल्पः । अक्षञ्जि—अक्षाञ्जि । क्षञ्जं क्षञ्जम् । क्षाञ्जं क्षाञ्जम् ॥

806. ✓Kshaji, 1. to go 2. give Pre. क्षञ्जते । Per. चक्षञ्जे । I Fut. क्षञ्जिता । Pass. क्षञ्ज्यते । Aor. अक्षञ्जि or अक्षाञ्जि । With णमुल् we have क्षञ्जम् क्षञ्जम् or क्षाञ्जम् क्षाञ्जम् । See S. 2762. Caus. क्षञ्जयति, क्षञ्जयते । Aor. अचक्षञ्जत् । Desi. चिक्षञ्जिषते, । Inten. चाक्षञ्ज्यते ।Yañ luk. चाक्षङ्क्ति ॥

दक्ष ८०७ गतिहिंसनयोः। योऽयं वृद्धिशैघ्र्ययोरनुदात्तेत्सु पठितस्तस्येहार्थविशेषे मित्त्वार्थोऽनुवादः ॥

807. √Daksha, 1 to go, 2, to injure The root दक्ष meaning वृद्धिशैघ्र्ययोः (No. 639) read in the anudattet class is also a मित् root, that meaning being included in the meaning of the present root. Pre. दक्षते। Per. ददक्षे। I Fut. दक्षिता। Pass. दक्ष्यते। Aor. अदक्षि or अदाक्षि। Caus. दक्षयति, दक्षयते। Aor. अददक्षत् ॥

क्रप ८०८ कृपायां गतौ च।

808. √Krapa, 1. to pity, 2. to go. Pre. क्रपते। Per. चक्रपे। I Fut. क्रपिता। Pass. क्रप्यते। Aor. अक्रपि or अक्रापि। Caus. क्रपयति, Aor. अचिक्रपत्। Desi. चिक्रपिषते। Inten. चाक्रप्यते। Yan luk चाक्रप्ति। Nouns. कृपण। कर्पूरः। कपोटः ॥

कदि ८०९, क्रदि ८१०, क्लदि ८११ वैक्लव्ये। वैकल्ये इत्येके। त्रयोऽप्यनिदित इति नन्दी। इदित इति स्वामी। कदि क्रदी इदितौ क्रद क्लद इति चानिदिताविति मैत्रेयः। कदिक्रदिक्लदीनामाह्वानरोदनयोः परस्मैपदिषूक्तानां पुनरिह पाठो मित्त्वार्थ आत्मनेपदार्थश्च ॥

809. √Kadi, 810. √Kradi, 811. √Kladi, to be confounded or perplexed; to confound. Some read it as वैकल्य। According to Nandi, all these three roots are without the indicatory इ। According to Swami they have an indicatory इ। According to Maitreya कदि and क्रदि have an indicatory इ; while क्रद and क्लद are without it. These three roots have been read in the Parasmaipada subclass. See *ante*. Their repetition here is for the sake of showing that they are मित् and also atmanepadi. Pre. कन्दते। Per. चकन्दे। I Fut. कन्दिता। Pass. कन्द्यते। Aor. अकान्दि or अकन्दि। Namul. कन्दंकन्दं or कान्दंकान्दम्। Caus. कन्दयति, कन्दयते। Aor. अचकन्दत्। Desi चिकन्दिषते, Inten. चाकन्द्यते। Yan luk चाकन्ति ॥

810. √Kradi, to confound. Pre. क्रन्दते। Per. चक्रन्दे। I Fut. क्रन्दिता ॥

811. √Kladi, to confound, When these three roots are अनिदित् then we have कदयति, अकादि &c. Pre. क्लन्दते। Per. चक्लन्दे। I Fut. क्लन्दिता। Nouns. कन्दनं। कन्दलः। कदली ॥

ञित्वरा ८१२ संभ्रमे। घटादयः षितः। षित्वादङ् कृत्सु वक्ष्यते ॥

812 √ñitvara, to hurry, make haste. Pre. त्वरते। Per. तत्वरे। I Fut. त्वरिता। Pass. त्वर्यते। Aor अत्वरि or अत्वारि। Namul त्वरंत्वरं or त्वारंत्वारं। Caus. त्वरयति। त्वरयते। Aor. अतत्वरत्। Desi तित्वरिषते। Inten. तात्वर्यते। Yan luk तातूर्ति। तातूर्त्तः। तातरीषि। तातूर्षि। तातूर्थः। तात्वरीमि। तातूर्मि। Imperative तातूर्हि। Past. Part. Pass त्वरितः or तूर्णः। Nouns. तूः, तुरैः ॥

Here end those Ghatâdi roots which are षित्। The force of षित् will be mentioned hereafter in the krit subdivision.

अथ फणान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Sub-section. Now the roots that are given here after upto फण, are Parasmaipadi

ज्वर ८१३ रोगे। ज्वरति। जज्वार ॥

813. √Jvara, to be diseased, to be feverish. Pre. ज्वरति। Per. जज्वार। I Fut. ज्वरिता। II Fut. ज्वरिष्यति। Imperative. ज्वरतु। Imper. अज्वरत्। Pote. ज्वरेत्। Bene. ज्वर्यात्। Aorist. अज्वारीत्। Condi. अज्वरिष्यत्। Pass. ज्वर्यते। Aor. अज्वरि or

अज्वारि । Caus. ज्वरयति, ज्वरयते । *Aor.* अजिज्वरत् । Desi. जिज्वरिषति । Inten. जाज्वर्यते । Yañ luk जाजूर्त्ति, जाजूर्त्तः । Past. Part. Pass. ज्वरितः । ज्वरितवान् । Nouns. जूः, जुरौ, जुरः । संज्वारी ॥

गड ८१४ सेचने । गडति । जगाड ॥

814. √ Gaḍa, to distil, draw out. Pre. गडति । Per. जगाड । I Fut. गडिता । Pass. गड्यते । *Aor.* अगाडि or अगडि । Caus. गडयति, गडयते । *Aor.* अजीगडत् । Desi. जिगडिषति । Inten. जागड्यते । Yañ luk जागड्डि । Nouns. गडुलः ॥

हेड ८१५ वेष्टने । हेडृ अनादरे इत्यात्मनेपदिषु गतः स एवोत्सृष्टानुबन्धोऽनूद्यतेऽर्थविशेषे मित्त्वार्थम् । परस्मैपदिभ्यो ज्वरादिभ्यः प्रागेवानुवादे कर्तव्ये तन्मध्येऽनुवादसामर्थ्यात्परस्मैपदम् । हेडति । जिहेड । हिडयति । अहिडि—अहीडि । अनादरे तु हेडयति ॥

815. √ heḍa, to surround. The root हेड अनादरे is âtmanepadi. That very root without its indicatory ऋ is repeated here for the sake of including it in the मित्त्व class. That root ought to have been included in the preceding list which gives atmanepadi roots, and not here in the Parasmaipadi subdivison? The very fact of its so given here shows that it is Parasmaipadi also. Pre. हेडति । Per. जिहेड । I Fut. हेडिता Pass. हेड्यते । Aor. अहिडि or अहीडि । Caus. हिडयति, Aor, अजीहिडत् । But from the root हेडृ अनादरे (No. 304) we have हेडयति । Desi. जिहेडिषति ॥

वट ८१६ भट ८१७ परिभाषणे । वट वेष्टने भट भृतौ इति पठितयोः परिभाषणे मित्त्वार्थोऽनुवादः ॥

816. √ vaṭa. 817 √ bhaṭa to speak, converse. These two roots have already been taught before in वट वेष्टने no 322, and भट भृतौ no 329. They are repeatedly here, in order to give them the additional meaning of paribhâshaṇa; and make them मित् । Caus. वटयति । भटयति । No lengthening. Aor. अवटि or अवाटि । अभटि or अभाटि ॥

नट ८१८ नृतौ । इत्थमेव पूर्वमपि पठितं तत्रायं विवेकः पूर्वं पठितस्य नाट्यमर्थः । यत्कारिषु नटव्यपदेशः । वाक्यार्थाभिनयो नाट्यम् । घटादौ तु नृत्तं नृत्यं चार्थः । यत्कारिषु नर्तकव्यपदेशः । पदार्थाभिनयो नृत्यम् । गात्रविक्षेपमात्रं नृत्तम् । केचित्तु घटादौ नट नतौ इति पठन्ति । गतौ इत्यन्ये । णोपदेशपर्युदासवाक्यभाष्यकृता नाटि इति दीर्घपाठाद्धटादिर्णोपदेश एव ॥

818. √ naṭa to dance. This root has also been taught before. See No. 332. The difference is this, the root taught before means nâṭyam or dramatic representation: and a person who does that is called naṭa 'an actor.' The representation on the stage by spoken words to express the sense of something is nâṭyam or drâma. But the root given here means to dance, the appropriate verbal nouns being nṛityam or nṛittam, and not nâṭyam. The person who does this is called नर्तकः 'a dancer', and not नटः 'an actor'. The difference between nṛityam and nṛittam is this Representing of an action or object such as by pantomime or gesticulation is nṛityam; while nṛittam is dancing pure and simple, mere movement of the body.

Some read नट नतौ 'to bend, to bow"; in the Ghaṭâdi list, and say the ghaṭâdi naṭa means to bow. They give the illustration नटयति शाखा 'He causes the branch to bend'. Others say that it means to go.

The ghaṭâdi naṭa (*i. e*, the present root) is to be understood to have been enunciated with an initial ण, that is it is णट नृत्तौ । The reason for this is that in the exceptions to the roots that are taught with an initial ण, the author of the Mâhabbhâshya gives नाटि, i. e the nâta with long आ । The मित root can never have long आ in the causative. See VI. 1. 65. already gone before. In other words, the present root नट् andthe root no 322 are both णोपदेश andthe Churâdi root नट् is not so and is the root mentioned in sûtra VI. I. 65.

Note :—The representation of a scene may be by words (vâkyârtha-abhinaya) and then it is drama or nâṭyam, Or it may be by gesticulation without words (padártha abhinaya), and then it is called nrityam. Or there may be no representation at all, but mere rhythmic movements of limbs according to rules and then it is called nritta. Their respective nouns are naṭa 'an actor,' and narttaka 'a pantomime' or 'a dancer.'

The Causative of the Ghaṭâdi नट is नटयति 'he causes to dance' The aorist is अनटि or अनाटि ॥

ष्टक ८१९ प्रतीघाते । स्तकति ॥

819. √ Shṭaka to resist, repel, push back, strike against. Pre. स्तकति । Per. तस्ताक । I Fut. स्तकिता । Caus. स्तकयति, स्तकयते । Aor. अतिष्टकत् । Pass aor अस्तकि or अस्ताकि । Desi. तिस्तकिषति । Inten. तास्तक्यते । Yan luk तास्तक्ति ॥

चक ८२० तृप्तौ । तृप्तिप्रतीघातयोः पूर्वं पठितस्य तृप्तिमात्रे मित्त्वार्थोऽनुवादः । आत्मनेपदिषु पठितस्य परस्मैपदिष्वनुवादात्परस्मैपदम् ॥

820. √ Chaka to be satiated, satisfied. This root has already been taught before as चक तृप्रि प्रतिघाते । No. 93. 'to be satisfied', and 'to resist.' It is âtmanepadi there. It is repeated here in order to make it a मित् root, and then to confine its meaning to satisfaction only. It is moreover Parasmaipadi now; because of its repetition in this list. Pre. चकति । Per. चचाक । I Fut चकिता । Aorist अचाकीत् or अचकीत् । Caus. चकयति, चकयते । Aor. अचीचकत् । Pass. aor. अचकि or अचाकि ।

कखे ८२१ हसने । एदित्वान्न वृद्धिः । अकखीत् ॥

821. √ Kakhe to laugh. As it has an indicatory ए, there is no Vriddhi in the aorist. As अकखीत् । Pre. कखति । Per. चकाख । चकखतुः । I Fut कखिता । Aorist अकखीत् । Caus. कखयति, कखयते । Pass. Aor. अकखि or अकाखि । Desi चिकखिषति । Inten. चाकख्यते । Yan luk चाकक्ति ॥

रगे ८२२ शङ्कायाम् ।

822. √ Rage to doubt. Pre. रगति । Per. रराग ॥

लगे ८२३ संगे ।

823. √ Lage to adhere or stick to. Pre. लगति । Noun लग्नः ॥

ह्रगे ८२४, ह्लगे ८२५, षगे ८२६, ष्ठगे ८२७ संवरणे ।

824. √ Hrage. 825 √ Hlage, 826 √ Shage, 827 √ Shṭhage 'to hide, cover.' Some read स्थगे instead of ष्ठगे । But it is incorrect, Pre. ह्रगति । Per. जह्राग ।

Aorist अह्वगीत् । Caus. ह्वगयति, ह्वगयते । Aor. अजिह्वगत् । Pass. Aor. अह्वागि । or अह्वगि । Desi. जिह्वगिषति । Inten. जाह्वग्यते । Yañ luk जाह्वक्ति ॥

825. √Hlage, Pre. ह्लगति । Per. जह्लाग । I Fut. ह्लगिता । Aorist अह्लगीत् ॥

826. √Shage, Pre. सगति । Per. ससाग । सेगतुः । सेगुः । Aorist असगीत् । Caus. सगयति, सगयते । Aor. असीसगत् । Pass. Aor. असगि or असागि । Desi. सिसगिषति । Inten. सासग्यते । Yañ luk सासक्ति ॥

827. √Shṭhage Pre. स्थगति । Per. तस्थाग । I Fut. स्थगिता । Aorist. अस्थगीत् । Caus. स्थगयति, स्थगयते । Aor. अतिस्थगत् । Pass. Aor. अस्थगि or अस्थागि । Desi. तिस्थगिषति । Inten. तास्थग्यते । Yañ luk तास्थक्ति ॥

कगे ८२८ नोच्यते । अस्यायमर्थ इति विशिष्य नोच्यते । क्रियासामान्यार्थत्वात् । अनेकार्थत्वादित्न्ये ॥

828 √Kage to act, perform. The word no'chyate means 'nothing is said That is we do not give any specific meaning to the √Kage, because it denotes action in general. Some say it has many meanings and therefore no particular meaning is assigned. Pre. कगति । Per. चकाग । I Fut. कगिता । Aorist अकगीत् । Desi. चिकगिषति ॥

अक ८२९, अग ८३० कुटिलायां गतौ ।

829. √Aka, 830 √Aga. To go or move tortuously like a serpent. Pre. अकति । Per. आक । I Fut. अकिता । Aorist आकीत्, as मा भवानकीत् । Caus. अकयति । Aor. मा भवान् अचकत् । Pass. Aor. मा भवान अकि or आकि । Desi. अचिकिषति ॥

830. √Aga, Pre. अगति । Per. आग । I Fut. अगिता । Aorist आगीत् । Caus. अगयति, अगयते । Desi. अजिगिषति ॥

कण ८३१, रण ८३२ गतौ । चकाण । रराण ॥

831. √Kaṇa, 832 √Raṇa to go, to move, These two roots have the meaning 'to make noise' also. See Nos. 476 and 472. When they have that sense their causative is काणयति and राणयति । Pre. कणति । Per. चकाण । I Fut. कणिता । Caus. कणयति, कणयते । Pass. Aor. अकणि or अकाणि । Desi चिकणिषति ॥

832. √Raṇa, to go. Pre. रणति । Per. रराण । I Fut. रणिता । Caus. रणयति । रणयते ॥

चण ८३३, शण ८३४, श्रण ८३५ दाने च । शण गतौ इत्यन्ये ॥

833. √Chaṇa, 834 √Śaṇa, 835 √Śraṇa. To go as well as to give. According to some √Śaṇa means to go. Pre. चणति । Per. चचाण । चेणतुः । चेणुः I Fut. चणिता । Aorist अचाणीत् or अचणीत् । Caus चणयति, चणयते । Aor. अचीचणत् । Pass. Aor. अचणि or अचाणि । Desi. चिचणिषति । Inten चाचण्यते । Yañ luk चञ्चणिढ ।

834. √Śaṇa. Pre शणति । Per शशाण । I Fut. शणिता । Aorist अशणीत् । अशाणीत् ॥

835. √Śraṇa, Pre. श्रणति । Per. शश्राण । I Fut. श्रणिता । Aorist अश्राणीत् । अश्रणीत् ॥

श्रथ (श्नथ) ८३६, (क्नथ) श्लथ ८३७, क्रथ ८३८, क्लथ ८३९ हिंसार्थाः ।

जासिनिप्रहण–(६१०) इति सूत्रे क्राथेति मित्वेऽपि वृद्धिर्निपात्यते । क्राथयति । मित्त्वं तु निपातनात्परत्वात् चिण्णमुलो–(२७६२) इति दीर्घे चरितार्थम् । अक्रथि– अक्राथि । क्रथं क्रथम् । क्राथं क्राथम् ॥

836. √Śatha (√śnatha), 837 √Ślatha (√Knatha) 838 √Kratha, 893 √Klatha. To injure. Though the root √क्रथ is a मित root, yet it takes vriddhi in the Causative, because it has been particularised so in the sûtra II. 3. 56. S. 613. As क्राथयति। The मित् operation takes place on this root in the चिण् and णमुल् affixes by VI. 4. 93 S. 2762, because that is a sûtra subsequent to the nipâtana sûtra II 3. 56. This मित् causes the lengthening before चिण् and णमुल्। As अक्रथि or अक्राथि। क्रथंक्रथम् or क्राथंक्राथम्। Pre. श्रथति। Per. शश्राथ। I Fut. श्रथिता। Caus. श्राथयति, श्राथयते। Aor. अशिश्रथत्। Pass. Aor. अश्रथि or अश्राथि। Desi. शिश्रथिषति। Inten. शाश्रथ्यते॥

837. √Ślatha, Pre. श्लथति। Per. शश्लाथ। I Fut. श्लथिता। Desi. शिश्लथिषति। Inten. शाश्लथ्यते॥

838. √Knatha, to injure. Pre. क्नथति। Per. चक्नाथ। I Fut. क्नथिता॥

839. √Klatha, Pre. क्लथति। Per. चक्लाथ। I Fut. क्लथिता॥

'वन ८४० च' । हिंसायामित्येव: ॥

840. √Vana (chana) to injure. By the force of the word च, the meaning of 'to injure' is drawn into it from the last. Some read it as √Chana. Pre. चनति। Per. चचान। I Fut. चनिता। Caus. चनयति, चनयते। Pass. Aor. अचनि or अचानि॥

वनु च ८४१ नोच्यते। 'वनु' इत्यपूर्व एवायं धातुर्न तु तानादिकस्यानुवाद:। उदित्करणसामर्थ्यात्। इने क्रियासामान्ये वनतीत्यादि। प्रवनयति। अनुपसृष्टस्य तु मित्त्वविकल्पो वक्ष्यते॥

841. √Vanu. And √Vanu also is not mentioned. That is to say that this √Vanu is an original root and not a repetition of the Tanâdi root √Vanu to beg (VIII. 8). This we say because this √Vanu has an indicatory उ and scope must be given to it. For had it been merely a repetition of the Tanâdi √Vanu, that root has already an indicatory उ so that letter need not have been repeated here. The conjugation is वनति and not वनुते। With a preposition we have प्रवनयति without lengthening. When the root does not take any preposition, it is optionally मित् and then the Causative is वनयति or वानयति। See Gaṇa sûtra ग्लास्नावनु वमां च lower down. The root √Vanu means action in general. Pre. वनति। Per. ववान। I Fut. वनिता। Caus. प्रवनयति। Aor. प्रावीवनत्। Pass. Aor. प्रावनि or प्रावानि॥

ज्वल ८४२ दीप्तौ। णप्रत्ययार्थं पठिष्यमाण एवायं मित्वार्थमनूद्यते। प्रज्वलयति॥

842. √Jvala to shine. With this root also begins a sub-class called jvalâdi which by III. 1. 140 take ण in forming verbal nouns, and it will be taught later on, see No. 884. That root, to be taught subsequently, is repeated here in order to make it मित्। As प्रज्वलयति। When it does not take a preposition it is optionally मित्। See Gaṇa Sûtra later down. Pre. ज्वलति। Caus. प्रज्वलयति। Pass. Aor. प्राज्वालि or प्राज्वलि॥

ह्वलं ८४३, ह्मल ८४४ चलने। प्रह्वलयति। प्रह्मलयति॥

843. √Hvala, 844 √Hmala to walk, move, Pre. ह्वलति। Per. जह्वाल।

I Fut. ह्वलिता । Aorist. अह्वालीत् । There is no optional vṛiddhi. See VII. 2. 2. Caus. प्रह्वलयति । Without any preposition the root is optionally मित् । See below, Aorist. Pass. प्राह्वलि or प्राह्वालि । Desi. जिह्वलिषति । Inten. जाह्वल्यते । Yaṅ luk जाह्वल्ति ॥

844. √Hmala, Pre. ह्मलति । Per. जह्माल । I Fut. ह्मलिता ॥

'स्मृ ८४५ आध्याने' । चिन्तायां पठिष्यमाणस्य आध्याने मित्वार्थोऽनुवादः । आध्यानमुत्कण्ठापूर्वकं स्मरणम् ॥

845. √Smṛi. To remember with regret or anxiety. This root is taught further on in the sense of 'remembering.' It is repeated here for the sake of making it मित् when it has the sense of remembering with regret. Adhyâna means 'remembering with anxiousness.' Pre. स्मरति । Caus. मातुः स्मरयति । Pass. Aor. अस्मरि or अस्मारि ॥

दृ ८४६ भये । 'दॄ विदारणे' इति क्र्यादेरयं मित्वार्थोऽनुवादः । दृणन्तं प्रेरयति दरयति । भयादन्यत्र दारयति । धात्वन्तरमेवेदमिति मते तु दरतीत्यादि । केचिद्घटादौ 'ऋतस्मृदृत्वर–' (२५६६) इति सूत्रे च 'दृ' इति दीर्घस्थाने ह्रस्वं पठन्ति तन्नेति माधवः ॥

846. √Dṛi to fear. Deva, Dhanapala and Purṇa Chandra are of opinion that this is an original root. But Maitreya holds that it is the same root as दॄविदारणे 'to burst' of the Kryâdi class No. 23 and that it is repeated here to give it the designation of मित् । This is the opinion endorsed by the anthor of Siddhanta. Thus the causative दरयति means दृणान्तं प्रेरयति "Causes to burst or split up'. When it has not the meaning of fear, we have दारयति । According to those who hold it to be a Bhuâdi root, it is conjugated as दरति &c. Some read this root as दृ with a short ऋ in the sûtra VII. 4. 95 S. 2566 instead of long ॠ ॥ But that is wrong according to Mâdhava. Pre. दरति Per ददार । दद्रतुः or ददरतुः । I Fut. दरिता । Caus दरयति ॥

नॄ ८४७ नये । क्र्यादिषु पठिष्यमाणस्यानुवादः । नयादन्यत्र नारयति ॥

847. √Nṛi to lead. This is a repetition of the root which will be taught in the Kryâdi class. When the meaning is not that of to lead, the causative is नारयति । See Kryâdi No. 25 Pre. नरति or नृणाति । Per. ननार । I Fut. नरिता । Aorist. अनारीत् । Caus. नरयति । Pass. Aor. अनरि or अनारि ॥

श्रा ८४८ पाके । श्रै इति कृतात्वस्य 'श्रा' इत्यदादिकस्य च सामान्येनानुकरणम् ॥

× लुग्विकरणालुग्विकरणयोरलुग्विकरणस्य ×

× लक्षणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् × इति परिभाषाभ्याम् । श्रपयति विक्लेदयतीत्यर्थः । पाकादन्यत्र श्रापयति । स्वेदयतीत्यर्थः ॥

848. √Śrâ, to cook. The √Śrai to cook will be taught later on. See No. 966. It is that root with its ऐ changed to आ, so that Śrâ may include both the Bhuâdi No. 966, and the Adâdi Śrâ No. 44. The following two Paribhâshâs should be remembered in connectien with forms like these.

Paribhâshâ 1. :—If a root occurring in a rule be such that it belongs to two classes, one in which there is no elision of the characteristic (Vikaraṇa), and the other in which there is an elision of the vikaraṇa (such as the roots of the Adâdi class), then we must interpret the rule to mean the root which is not Adâdi. Thus here श्रा belongs both to Bhuâdi and Adâdi : we must take it to mean Bhuâdi, and not Adâdi; in accordance with this maxim.

Paribhâshâ 2 :—Whenever a term is employed which might denote both something original and also something else resulting from a rule of Grammar—or when a term is employed in a rule which might denote both something by another rule in which the same individual term has been employed, and also something else formed by a general rule—such a term should be taken to denote, in the former case, only that which is original, and in the latter case, only that which is formed by that rule in which the same individual term has been employed. Thus in accordance with this maxim, the *original* root श्रा of the Adâdi class is to be taken, and not the root श्रै of the Bhuâdi class which assumes the form श्रा by the application of a rule of Grammar. The combined result of these two maxims is that we take *both* roots—the श्रै of Bhuâdi and the श्रा of Adâdi. Thus the Caus. श्रपयति means 'causes to boil.' When not meaning to cook, we have श्रापयति 'he causes to perspire'Pre, श्रायति । Per, शिश्राय । I Fut, श्रायिता । Caus. श्रापयति । Aor. अश्रपि or अश्रापि ॥

मारणतोषणनिशामनेषु ज्ञा ८४९ । 'निशामनं चाक्षुषज्ञानम्' इति माधवः । 'ज्ञापनमात्रम्' इत्यन्ये । 'निशानेषु' इति पाठान्तरम् । निशानं तीक्ष्णीकरणम् । एष्वेवार्थेषु जानातिर्मित् । 'ज्ञप मिच्च' इति चुरादौ । ज्ञापनं मारणादिकं च । तस्यार्थः । कथं 'विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति' इति 'तज्ज्ञापयत्याचार्यः' इति च । शृणु । माधवमतेऽचाक्षुषज्ञाने मित्त्वाभावात् । ज्ञापनमात्रे मित्त्वमिति मते तु 'ज्ञा नियोगे' इति चौरादिकस्य । धातूनामनेकार्थत्वात् । निशानेष्विति पठतां हरदत्तादीनां मते तु न काप्यनुपपत्तिः ॥

849. √Jñâ to kill, to satisfy, to observe or behold. According to Mâdhava, niśâmana means visual perception. Others say it means to inform in general. Another reading is Niśâneshu. The root will then mean 'to sharpen'. The root √ज्ञा is मित् in these senses only. The Churâdi √ज्ञप is also मित् । See Churâdi No. 81. That also means to make known, to kill &c. If the root in these senses be मित्, how do you explain the forms विज्ञापयति and ज्ञापयति instead of विज्ञपयति and ज्ञपयति in the following sentences :—विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति "Respectful statement made to superiors brings success.' or ज्ञापयति आचार्यः 'thus announces or proclaims the Achârya'? Listen. According to Mâdhava the √Jñâ is मित् when it means seeing with eyes, and not intellectual conception. The root is therefore not मित् in the above examples, where it means to inform &c. and not visual perception. But in the opinion of those who hold the view that √Jñâ is मित् in the sense of 'to see, to inform' in general, the above forms are explained by saying that they are derived from the √Jñâ niyoge of the Churâdi class No. 193. For roots have many meanings; and so √Jnâ is not confined to niyoga only. Of course, no such difficulties arise in the case of Haradatta

and others who read निशानेषु 'to sharpen,' and not the ambiguous word निशामनेषु in the text.

NOTE:—The different meanings of this root are illustrated by the following examples. Thus पशुं संज्ञपयति 'He causes the sacrificial animal to be killed;' विष्णुं विज्ञपयति 'He propitiates Vishnu'; संज्ञपयति रूपं 'He shows the form' (according to Mâdhava), 'He explains the form' (according to others). प्रज्ञपयति शरम् 'He sharpens the arrow.'

कम्पने चलिः ८५० । 'चल कम्पने' इति ज्वलादिः । चलयति शाखाम् । कम्पनादन्यत्र तु शीलं चालयति । अन्यथा करोतीत्यर्थः' । 'हरतीत्यर्थः' इति स्वामी । सूत्रं चालयति । क्षिपतीत्यर्थः ॥

850. √Chali to shake. The √Chala to shake is a root belonging to the Jvalâdi sub-division. Thus चलयति शाखां 'He shakes the branch.' But when it does not mean to shake, the Causative is châlayati, as शीलं चालयति 'He deviates from good conduct. That is, he does what is not proper.' According to Svâmi it means 'to take away.' So also सूत्रं चालयति 'he throws the thread.' Here चालयति means क्षिपति according to Sudhâkara. Pre. चलयति । Per चचाल, चेलतुः, चेलुः । I Fut. चलिता ॥

छदिर ८५१ ऊर्जने । 'छद अपवारणे' इति चौरादिकस्य स्वार्थणिजभावे मित्वार्थोऽयमनुवादः । अनेकार्थत्वादूर्जनेऽर्थे वृत्तिः । छदन्तं प्रयुङ्क्ते छदयति । बलवन्तं प्राणवन्तं वा करोतीत्यर्थः । अन्यत्र छादयति । अपवारयन्तं प्रयुङ्क्त इत्यर्थः । स्वार्थे णिचि तु छादयति । बलीभवति । प्राणीभवति अपवारयति वेत्यर्थः ।

851. √Chhadir to strengthen, to animate. This is a repetition of the √Chhada 'to cover over,' of the Churâdi class No. 290, without the णिच्, in order to make it a मित् root. As the roots have many meanings, the sense of ऊर्जन is attached to it here. Thus छदयति means 'he strengthens or animates.' In other senses, the causative is छादयति which means 'he causes to cover.' When the root is Churâdi and takes णिच् without change of sense, we have छादयति meaning 'he becomes strong,' 'he becomes animated' or 'he covers.'

जिह्वोन्मथने लडिः ८५२ । 'लड विलासे' इति पठितस्य मित्त्वार्थोऽनुवादः । उन्मथनं तपनम् । जिह्वाशब्देन षष्ठीतत्पुरुषः । लडयति जिह्वाम् । तृतीयातत्पुरुषो वा । लडयति जिह्वया । अन्ये तु जिह्वाशब्देन तद्व्यापारो लक्ष्यते । समाहारद्वन्द्वोऽयम् । लडयति शत्रुम् । लडयति दधि । अन्यत्र लाडयति पुत्रम् ।

850. √Laḍ to loll the tongue. This is a repetition of the √Laḍ 'to play' (see No 381), in order to make it मित् when it has this particular sense. The word unmathana means 'to strike'. It forms with the word jihvá a Genitive Tatpurusha compound: meaning 'striking or shaking of the tongue,' Thus लडयति जिह्वाम् 'He lolls the tongue.' Or the word unmathana may form an Instrumental Tatpurusha compound with the word jihvâ. As लडयति जिह्वया 'He strikes by the tongue any other object.' Others hold that by the word jihvâ is indicated the action of the tongue. They say jihvonmathane is a Samâhâra Dvândva compound meaning 'the action of the tongue' and 'to strike.' Thus लडयति शत्रुम् 'He abuses the enemy'; and लडयति दधि 'he licks the curd or churns the curd.'

Note : Thus for the purposes of मित् the root must mean (1) to loll the tongue, (2) to strike with the tongue, (3) to blame or abuse, (4) to lick &c (any action of the tongue) or to churn, orshake, When it has not these meanings, we have लाडयति पुत्रम् 'He fondles his son.'

Note : Another reading is जिह्वोन्मथनयोः। The word मथन is same as मन्थन The ङ in the three roots चलि, छदि and लडि is not indicatory of नुम् augment, but merely marks the root.

मदी ८५३ हर्षग्लेपनयोः । ग्लेपनं दैन्यम् । दैवादिकस्य मित्त्वार्थोऽयमनुवादः । मदयति । हर्षयति । ग्लेपयति वेत्यर्थः । अन्यत्र मादयति । चित्तविकारमुत्पादयतीत्यर्थः ।

853. √Madi 'to rejoice', 'to be poor' Glepan means poverty. This is a repetition of the Divâdi root No. 99, for the sake of making it मित् । Thus मदयति means 'He causes to rejoice', or 'he causes to be poor.' When not denoting 'to rejoice or to be poor', we have मादयति 'It produces mental confusion.' So also निमादयति 'He pronounces the vowels and consonants clearly.' As we find in the Prâtiśâkhyam उपलब्धि विमाद इति । अक्षरव्यञ्जनानामिति शेषः ॥

ध्वन ८५४ शब्दे । भाव्ययं मित्त्वार्थमनूद्यते । ध्वनयति घण्टाम् । अन्यत्र-ध्वानयति । अस्पष्टाक्षरमुच्चारयतीत्यर्थः । अत्र भोजः 'दलि वलि स्खलि रणि ध्वनि त्रपि क्षपयश्च' इति पपाठ ।

854. √Dhvana to sound. This is a repetition, for the sake of मित्, of the root No. 881 to be taught hereafter, see its conjugation there. Thus the Causative is ध्वनयति घण्टाम् 'He sounds the bell.' In any other sense we have ध्वानयति meaning 'He causes to articulate indistinctly.'

Here Bhoja adds the following seven roots also, namely, दलि, वलि, स्खलि, रणि, ध्वनि, त्रपि and क्षपि । Of these ध्वनि and रणि have already been mentioned before in this list see No. 854, and 832. The √Dala to split (No. 581), √vala 'to cover' (No. 520) √skhala 'to stumble (No. 577), and √trap 'to be ashamed' (No. 399), have already been taught before, though not in the मित् sub-division. The causatives of these will be दलयति, वलयति, स्खलयति and त्रपयति ॥

The root क्षपि is the same as the √Kṣhai to waste, to be mentioned later on (see No. 961) : the ऐ has been changed to आ and पुक् augment has been added. As क्षपयति ॥

तत्र ध्वनि ८५५ रणी उदाहृतौ ।

855. √Raṇa to sound. Caus. रणयति ॥

दल विशरणे ८५६ ।

856. √Dala to split. Caus. दलयति ॥

वल संवरणे ८५७ ।

857. √Vala, to cover. Caus. वलयति ॥

स्खल संचलने ८५८ ।

858. √Skhala to stumble. Caus. स्खलयति ॥

त्रपि ८५९, क्षपयश्च ८६०। त्रपुष् लज्जायाम् इति गताः। तेषां णौ दलयति। वलयति। स्खलयति। त्रपयति। 'क्षै क्षये, इति वक्ष्यमाणस्य कृतात्वस्य पुका निर्देशः। क्षपयति।

859. √ Trap to be ashamed. Caus. त्रपयति। Cf. √ Trapush 399.

860 √ Kshai, to waste. Caus. क्षपयति with the पुक् augment.

स्वन ८६१ अवतंसने। शब्दे इति पठिष्यमाणस्यानुवादः। स्वनयति। अन्यत्र स्वानयति।

861. √ Svana, 'to adorn.' This is a repetition of the √ Svana 'to sound,' No 879 to be taught later on. Thus the causative is स्वनयति 'He causes to adorn.' But in any other sense we have स्वानयति 'He causes to resound.'

घटादयो मितः। मित्संज्ञा इत्यर्थः।

"Gaṇa-sûtra" A. The roots beginning with घट No. 800 and ending with स्वन (No. 861) are as if they had an indicatory म॥

The result of which is that sûtras VI. 4. 92. &c. apply to them. They get the disignation मित्॥

जन ८६२, जृष ८६३, क्नसु ८६४, रञ्जो ८६५, अमन्ताश्च ८६६। 'मितः' इत्यनुवर्तते। 'जृष' इति षित्वनिर्देशाज्जीर्यतेर्ग्रहणम्। जृणातेस्तु जारयति। केचित्तु 'जनी जृ क्नसु–, इति पठित्वा 'क्नसु निरसने' इति दैवादिकमुदाहरन्ति।

"Gaṇa sûtra" B. The roots √ Janî, √ Jṛîsha, √ Knasu, √ Rañja and those whose final is अम् are also मित्॥

The word मित् is understood in this sûtra. The root जृ is exhibited in the sûtra with an indicatory ष, as जृष ; and therefore it means the root जृ that is conjugated as जीर्यते i. e. the Divâdi जृ। The Kryâdi जृ (जृणाति) is not मित् and its causative is जारयति। Some read this sûtra as, "The roots √ Jani, √ Jṛi, and √ Shṇasu &c"; and they take the Divadi root √ Shṇasu No, 5 and give example of it as क्नसयति॥

862. √ Jani 'to be produced.' It is a root of the Divâdi class and is conjugated there. See No. 41. It being a मित् the Causative is जनयति॥

863. √ Jṛish, 'to grow old.' This is also a Divâdi root (see No. 22) Its causative is जरयति। Some read झृ instead of जृ॥

864. √ Knasu, This is also a Divâdi root (see No. 6). The causative is क्नसयति॥

865. √ Rañja 'to color.' This is a root belonging to both Divâdi and Bhvâdi classes. Its causative is रञ्जयति or रजयति। As रजयति मृगान् = रमयति। The न् is elided by the vârtika under VI. 4. 91. रञ्जयति पक्षिणः। No elision, as the object is 'birds' and not beasts.

866. The roots ending in अम् are मित्॥

As the roots क्रम, गम्, रम्, &c. Thus their causatives are क्रमयति, गमयति, रमयति॥

ज्वलह्वलह्मलनमामनुपसर्गाद्वा। ८६७। एषां मित्त्वं वा। प्राप्तविभाषेयम्। ज्वलयति। ज्वालयति। उपसृष्टे तु नित्यं मित्त्वम्। प्रज्वलयति। कथं तर्हि प्रज्वालयति। उद्वामयतीति। घञन्तात् 'तत्करोति–' इति णौ। कथं संक्रामयतीति। 'मितां

ह्रस्वः' (२५६८) इति सूत्रे 'वा चित्तविरागे' (२६०५) इत्यतो 'वा' इत्यनुवर्त्य व्यवस्थितविभाषाश्रयणादिति वृत्तिकृत् । एतेन 'रज्जो विश्रामयन्राज्ञां' 'धुर्यान्विश्रामयेति सः' इत्यादि व्याख्यातम् ।

867. "Gaṇa sûtra C. The roots √Jvala, √Hvala, √Hmala, and √Nama, are optionally मित् when not preceded by any preposition.

When they are connected with a preposition they are optionally मित् । This is an example of prâptavibhâshâ. For these roots have already been declared as मित् by the previous rules. नम ends in अम् and is मित् by the last sûtra. The present sûtra declares an option under certain circumstances. As ज्वनयति or ज्वानयति ॥

But when they are preceded by an upasarga they are *necessarily* मित्, and no option is allowed. As प्रज्वलयति ॥

How do you explain the non-mit causatives like प्रज्वालयति and उन्नामयति । These are not from the roots ज्वल् and नम्, but from the nouns ज्वल and नम formed by घञ् added to the above roots. To the nouns ज्वल and नम is added the Denominative affix णि with the force of तत्करोति । (See Churâdi Gaṇa sûtra तत् करोति तदाचष्टे after the root कत्र) How do you explain the form संक्रामयति ? According to the author of Kâśikâ Vṛitti, it is explained as an example of option. For he reads in the sûtra मितां ह्रस्व (VI. 4. 92. S. 2568), the anuvṛitti of वा 'optionally' from वा चित्तविरागे (VI. 4. 91. S. 2604) ; and makes that rule a vyavasthita-bibhâshâ. On that theory is explained also the forms रज्जो विश्रामयन् राज्ञाम् and धुर्यान् विश्रामयेति सः &c.

ग्लास्नावनुवमां च । ८६८ । अनुपसर्गादेषां मित्त्वं वा स्यात् । आद्ययो रप्राप्ते इतरयोः प्राप्ते विभाषा ।

868. "Gana sûtra" D. The roots Glâ, Snâ, Vanu and Vama are optionally मित् ॥

These roots are optionally मित् when not preceded by any preposition. In the case of the first two roots, it is an aprâpta-vibhâshâ, for no rule has as yet declared √Glâ and √Snâ to be मित् । In the case of the last two roots, it is prâpta-vibhâshâ, for they were already मित् by the previous sûtra. Caus. ग्लपयति, ग्लापयति, स्नपयति, स्नापयति, वनयति, वानयति, वमयति, वामयति ॥

न कम्यमिचमाम् । ८६९ । अमन्तत्वात् प्राप्तं मित्त्वमेषां न स्यात् । कामयते । आमयति । चामयति ।

869. "Gana sûtra" E. The roots √Kam 'to love' √Am 'to go' and √Cham 'to eat' are not मित् ॥

These roots all end in अम् and, therefore, by the Gaṇa-sûtra जनी &c they would have been मित् । Thus Caus. कामयते । आमयति । आचामयति ॥

शमो दर्शने । ८७० । शाम्यति दर्शने मित् न स्यात् । निशामयति रूपम् । अन्यत्र तु "प्रणयिनो निशमय्य बधूकथाः" । कथं तर्हि "निशामय तदुत्पत्तिं विस्तराद् गदतो मम" इति । शम आलोचने इति चौरादिकस्य धातूनामनेकार्थत्वा त्तत्रयो वृत्तिः शाम्यति वत् ।

870. "Gaṇa sûtra" F. The root √Sama meaning 'to see,' is not मित् ॥

This root belongs to the Divâdi class. As निशामयति रूपम् । 'He shows the form.' अत्युत्कृष्टमिदं तीर्थं भारद्वाज निशामय । "This is a very excellent holy place. see it O! Bhâradvâja.' When not meaning to see it is मित् as it ends with अम् ॥ Thus प्रशमिनो निशमय्य वधूः कथा । How do you explain the form निशामय in the following verse : निशामय तदुत्पत्तिं विस्तराद् गदतो मम । "Hear from me in detail the account of his birth." This is a from of the Churâdi root शम No. 156. As roots have multiple meanings, it means here 'to listen'; like शामयति ॥

यमोऽपरिवेषणे । ८७१ । यच्छतिर्भोजनतोऽन्यत्र मित् न स्यात् । आयामयति । द्राघयति । व्यापारयति वेत्यर्थः । परिवेषणे तु—यमयति ब्राह्मणान् । 'भोजयति' इत्यर्थः । 'पर्यवसितं नियमयन्' इत्यादि तु नियमवच्छब्दात् तत्करोतीति णौ बोध्यम् ।

871. "Gaṇa-sûtra." G. The root √yama, when not meaning to eat, is not मित् ॥

When not meaning to eat, the root यम उपरमे (यच्छति &c). is not मित् । Thus आयामयति which is equivalent to द्राघयति or व्यापारयति । But when it means 'to eat,' we have यमयति ब्राह्मणान् । 'He feeds the Brâhmaṇas.' The form नियमयन् is not the causative Present Participle of √यम, but to the noun नियमवत् is added the Denominative affix णि under तत् करोति sûtra. When this affix is added, the वत् is elided. From the Denominative root thus formed, we get the Present Participle नियमयन् ॥

स्खदिर ८७२ अवपरिभ्यां च । मितेत्येव । अवस्खादयति । परिस्खादयति । 'अपावपरियः' इति न्यासकारः । स्वामी तु 'न कमि—' इति नञमुत्तरत्रिसूत्र्यामननुवर्त्य शमः 'अदर्शने' इति विच्छेद । यमस्तु 'अपरिवेषणे' मित्त्वमाह । तन्मते 'पर्यवसितं नियमयन्' इत्यादि सम्यगेव । 'उपसृष्टस्य स्खदेरवादिपूर्वस्य' इति नियमार्थमिदमित्याह । तस्मात्मतद्वये उदाहरणप्रत्युदाहरणयोर्व्यत्यासः फलितः । इदं च मतं वृत्तिन्यासादिविरोधादुपेक्ष्यम् ।

872. "Gaṇa sûtra." H. The root Skhada when preceded by the Prepositions '*ava*' or '*pari*' is not मित् ॥

The words 'it is not मित्' are understood here also. Thus अवस्खादयति and परिस्खादयति ॥

According to Bodhi Nyâsa, the three prepositions अप, अव and परि are taken for the purposes of this rule.

In the opinion of Svâmi the anuvṛitti of 'not' from the sûtra न कमि &c Gaṇa sûtra E is not to be read in the subsequent sûtras F, G, and H, as we have done. According to him the sûtra F is not शमो दर्शने but शमोऽदर्शने meaning "the root √शम when denoting 'not-seeing' is मित्" । He explains sûtra G as "the root √यम when not meaning *to eat* is मित्" । In his opinion the examples पर्यवसित. नियमयन् &c are perfectly valid examples under the rule, with nothing exceptional about them. With regard to the present sûtra H. he explains it by saying 'the

√Skhada which is always मित् without a preposition, is conditionally मित् when preceded by the Prepositions अव, and परि but it is not मित् when preceded by any other Preposition than these two.' In other words he makes the present sûtra a Niyama rule, restricting the मित् = hood of the compound verb √Skhada to the Prepositions अव and परि। Therefore प्रस्खादयति is not मित् because the upasarga is प्र। Thus of the three sûtras F, G and H, asregards F, there is no ultimate difference between the Swami and us. With regards to G and H his view is diametrically opposed to us: so that the examples we have given under these sûtras are his counter-examples, and our counter-examples are his examples. This opinion should be rejected as oppossed to the author of the Kâśikâ Vṛtti, and Nyâsa Kâra &c.

फण ८७३ गतौ। 'न' इति निवृत्तमसंभवात्। निषेधात्पूर्वमसौ न पठितः। फणादिकार्यानुरोधात्।

873. √Phaṇa, to go. The anuvṛittti of न of the Gaṇa-sûtra E which was current in the previous sûtras, is not to be read in this, and its anuvṛitti ceases; for it is not possible to read it into this sûtra. This sûtra could well have been inserted prior to the commencement of the prohibitory sûtras E, F, G, H. But it has not been so read, because of the necessity of those rules which ordain specific operations with regards to फणादि roots: such as the next sûtra.

२३५४। फणां च सप्तानाम्। ६। ४। १२५॥

एषां वा एत्वाभ्यासलोपौ स्तः किति लिटि सेटि थलि च। फेणतुः। फेणुः। फेणिथ। पफणतुः। पफणुः। फणयति॥

2354. ए is optionally substituted for the अ and आ of the seven roots फण्, राज्, भ्राज्, भ्राश्, भ्लाश्, स्यम् and स्वन्; and the reduplicate is elided thereby, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ्) as well as before the थ with the इट् augment.

Thus फेणतुः, फेणुः, फेणिथ or पफणतुः, पफणुः, पफणिथ॥ So also the causative फणयति॥

'वृत्'। घटादिः समाप्तः। फणेः प्रागेव वृदित्येके। तन्मते फाणयतीत्येव।

End. The word vṛit means that the Ghaṭâdi roots end here or they remain only upto this place. It marks the end of this subdivision. Some read this word वृत् just before फण; and so in their opinion it is not a मित् root. Their causative is फाणयति।

Pre. फणति। Per. पफाण। फेणतुः। फेणुः। पफणिथ। पफण। पफणिव or फेणिव। पफणिम or फेणिम। I Fut. फणिता। Aorist अफाणीत्। अफणीत्। Caus. फणयति। Caus. Aor. अपीफणत्। When not meaning, to go, we have फाणयति सक्तून् 'He skims the gruel', Desi. पिफणिषति। Inten. पंफण्यते। Yan luk. पम्फणीति or पम्फाणिट। D. पम्फाणटः। Imperative पम्फणहि। Noun फाणटः 'a decoction.'

राज ८७४ दीप्तौ। स्वरितेत्। राजति-राजते। रेजतुः-रराजतुः। रेजे रराजे। 'अतः', इत्यनुवृत्तावपि विधानसामर्थ्यादात एत्वम्।

874. √ Rajri to shine. It is svaritet and consequently is conjugated in both Padas. Pre. राजति। A. राजते। Per. रराज। रेजतुः or रराजतुः। A. रराजे or रेजे। Though by VI. 4. 120, the ए substitution can take place only where there is short अ, and not where there is long आ as in राज, yet it is so here, because of the specific rule VI. 4. 125 S. 2354, which causes the आ to be changed to ए। I Fut. राजिता। A. राजिता। Caus. राजयति; A. राजयते। Aor. अरराजत्। Desi. रिराजिषति। A. रिराजिषते। Inten. राराज्यते। Yaṅ luk राराष्टि। Nouns: सम्राट् 'an emperor.' राष्ट्रम्। राजन्। राजन्यः॥

'टुभ्राजृ ८७५, टुभ्राशृ ८७६, टुभ्लाशृ ८७७ दीप्तौ'। अनुदात्तेतः। भ्राजतेरिह पाठः फणादिकार्यार्थः। पूर्वं पाठस्तु व्रश्चादिषत्वाभावार्थः। तत्र हि राजिसाहचर्यात्फणादेरेव ग्रहणम्। भ्रेजे-बभ्राजे। 'वा भ्राश-' (२३२१) इति श्यन्वा। भ्राश्यते-भ्राशते। भ्रेशे-बभ्राशे। भ्लाशते-भ्लाश्यते। भ्लेशे-बभ्लाशे। द्वावपीमौ तालव्यान्तौ॥

875. √ Ṭu bhrâjṛi, 876 √ Ṭu Bhrâśṛi, 877 √ Ṭu Bhlâś ṛi 'to shine. These are anudâttet. The root √ Bhrâj is repeated here to make it applicable the Phaṇâdi rule S. 2354. Its enumeration in the preceding root No. 194 is to prevent the application to it of the षत्व rule VIII. 2. 36. The ज of that भ्राज is not changed to ष्; but the ज् of this bhrâj is so changed. For in the sûtra VIII. 2. 36 the root bhrâj is read in the company of राज and so indicates that it is the Phaṇâdi √ Bhrâj which is the subject of that rule. Pre. भ्राजते। Per. भ्रेजे or बभ्राजे। I Fut. भ्राजिता। Inten. बाभ्राज्यते। Yaṅ luk बाभ्राष्टि। Imperfect. अबाभ्राट्। Noun. भ्राजथुः। भ्राष्ट्रम्॥

876. √ Bhrâś to shine. Pre. भ्राश्यते or भ्राशते। The श्यन् is added optionally by III. 1. 70. S. 2321. Per. भ्रेशे, बभ्राशे। I Fut. भ्राशिता। II Fut. भ्राशिष्यते। Imperative. भ्राश्यताम्। भ्राशताम्। Imper. अभ्राश्यत। अभ्राशत। Pote भ्राश्येत। भ्राशेत। Bene. भ्राशिषीष्ट। Aorist. अभ्राशिष्ट। Caus. भ्राशयति। Aor. अबभ्राशत्। Desi. बिभ्राशिषते। Inten. बाभ्राश्यते। Yaṅ luk. बाभ्राष्टि। Nouns. भ्राशथुः॥

877. √ Bhlâś to shine. Pre. भ्लाश्यते। भ्लाशते। Per. भ्लेशे। बभ्लाशे। I Fut. भ्लाशिता। II Fut. भ्लाशिष्यते। Imperative. भ्लाश्यताम्। भ्लाशताम्। Imper. अभ्लाश्यत। अभ्लाशत। Pote. भ्लाश्येत। भ्लाशेत। Bene. भ्लाशिषीष्ट। Aorist. अभ्लाशिष्ट। Desi. बभ्लाशिषते। Nouns. भ्लाशथुः॥

'स्यमु ८७८, स्वन ८७९, ष्टन or स्तन ८८०, ध्वन ८८१ शब्दे। स्यमादयः क्षरत्यन्ताः परस्मैपदिनः। स्येमतुः-सस्यमतुः। अस्यमीत्। स्वेनतुः-सस्वनतुः। सस्वनुः। अस्वानीत्-अस्वनीत्। विष्वणति। अवष्वणति। सशब्दं भुङ्क्त इत्यर्थः। 'वेश्च स्वनः-' (२२७४) इति षत्वम्। फणादयो गताः। दध्वनतुः॥

The roots commencing with √ Syam and ending with √ Ksharate are Parasmaipadi. 878. √ Syamu, 879 √ Svana 880. √ Shṭana 881. √ Dhvana to sound. Pre. स्यमति। Per. सस्याम। स्येमतुः or सस्यमतुः। स्येमिथ or सस्यमिथ। स्येमुः। I Fut. स्यमिता। Aorist. अस्यमीत्। Caus. स्यमयति। Aorist. असिस्यमत्। It is a मित् root as it ends with अम्। Desi. सिस्यमिषति। Inten. संसिस्यते। Yaṅ luk. संस्यमीति or संस्यन्ति। Ger. स्यमित्वा or स्यान्त्वा॥

879. √Svana to sound. Pre. स्वनति। With वि or अव, we have विष्वणति। अवष्वणति। The स is changed to ष by S. 2274. Per. सस्वान। सस्वनतुः or स्वेनतुः। I Fut. स्वनिता। Aorist. अस्वानीत् or अस्वनीत्। Caus. स्वानयति। Aor. असिस्वनत्। It is a मित् root as read in the Ghatâdi list. Desi. सिस्वनिषति। Inten. संस्वन्यते। Yan luk. संस्वन्ति॥

880. √Shtana to sound. Pre. स्तनति। Per. तस्तान। I Fut. स्तनिता॥

881. √Dhvana to sound. Pre. ध्वनति। Per. दध्वान। I Fut. ध्वनिता॥ Noun, ध्वनिः॥

Here ends Phanâdi subdivision.

षम ८८२, ष्टम ८८३ अवैकल्पे। ससाम। तस्ताम॥

882. √Shama, 883 √Shtama 'to be confused,' or 'not to be confused.' Pre. समति। Per. ससाम। सेमतुः। सेमिथ। I Fut. समिता। Caus. समयति। Aor. असीषमत्। Desi. सिसमिषति। Inten. संसम्यते। Yan luk संसमीति or संसन्ति। dl. ससान्तः॥

883. √Shtama 'not to be confused.' Pre. स्तमति। Per. तस्ताम। तस्तमतुः। I Fut. स्तमिता। Caus. स्तमयति। Aor. अतिष्टमत्। Inten. तंस्तम्यते। Yan luk. तंस्तन्ति॥

ज्वल ८८४ दीप्तौ। अतो ल्रान्तस्य (२३३०)। अज्वालीत्॥

884. √Jvala, to shine, to burn. Pre. ज्वलति। Per. जज्वाल। जज्वलतुः। I Fut. ज्वलिता। II Fut. ज्वलिष्यति। Imperative. ज्वलतु। Imper. अज्वलत्। Pote. ज्वलेत्। Bene. ज्वल्यात्। Aorist. अज्वालीत्। I See S. 2330 for Vriddhi. Condi. अज्वलिष्यत्। Caus. ज्वलयति, or ज्वालयति। प्रज्वलयति। No option, it is necessarily मित् here. Desi. जिज्वलिषति। Inten. जाज्वल्यते। Yan luk जाज्वलीति। Nouns. ज्वालः। ज्वलः। ज्वलनः॥

चल ८८५ कम्पने।

885. √Chala. to shake, tremble, move. Pre. चलति। Per. चचाल। चेलतुः। चेलुः। I Fut. चेलिता। Aorist. अचालीत्। Caus. चलयति, चालयति। Nouns. चलः। चालः। चलनः॥

जल ८८६ घातने। घातनं तैक्ष्ण्यम्॥

886. √Jala, to be sharp. Ghâtana means sharpness. Pre. जलति। Per. जजाल। I Fut. जलिता। Aorist. अजालीत्। Nouns. जलः। जालः। जडः॥

टल ८८७, ट्वल ८८८ वैक्लव्ये।

887. √Tal, 888 √Tval, to become confused or disturbed. Pre. टलति। Per. टटाल। I Fut. टलिता॥

888 √Tval to become disturbed or confused. Pre. ट्वलति। Per. टट्वाल। टट्वलतुः। I Fut. ट्वलिता। Aorist. अट्वालीत्। Nouns. ट्वालः। ट्वलः॥

स्थल ८८९ स्थाने। Or ष्ठल स्थाने।

889. √Sthala to stand firm, be firm. Pre. स्थलति। Per. तस्थाल। I Fut. स्थलिता। Aorist. अस्थालीत्। Caus. स्थालयति। Aor. अतिष्ठलत्। Inten. तास्थल्यते। Yan luk तास्थलीति। Nouns. स्थलः। स्थालः। स्थलं। स्थली। स्थला। स्थाली। विष्ठलम्। कपिष्ठलम्॥

हल ८९० विलेखने ।

890. √Hal, to plough. Pre. हलति । Per. जहाल । I Fut. हलिता । Aorist. अहालीत् । Nouns हलः । हालः । हलिः ॥

णल ८९१ गन्धे । बन्धने इत्येके ॥

891. √ṇal to smell. Kâśyapa says it means 'to bind.' Pre. नलति । प्रणलति । Per. ननाल । I Fut. नलिता । Aorist. अनालीत् or अनलीत् । Nouns. नलः । नालः । नाली । प्रणाली । नडः । नड्वलः । नड्वान् ॥

पल ८९२ गतौ । पलति ॥

892. √Pala, to go, move Pre. पलति । Per. पपाल । I Fut. पलिता । Aorist. अपालीत् or अपलीत् । Nouns. पलम् । पललं 'meat.' पलालम । पलाली ॥

बल ८९३ प्राणने धान्यावरोधने च । बलति । बेलतुः । बेलुः ॥

893. √Bala 1. to breathe or live. 2. To hoard grain. Pre. बलति । Per. बबाल । बेलतुः । बेलुः । I Fut. बलिता । Aorist. अबालीत् or अबलीत् । Nouns. बालम् । बलम् । बाला । बल्लवः । बलिः ॥

पुल ८९४ महत्त्वे । पोलति ॥

894. √Pula, to be great, to be lofty. Pre. पोलति । Per. पुपोल । I Fut. पोलिता । Caus. पोलयति । Aor. अपूपुलत् । Desi. पुपुलिषति, पुपोलिषति । Inten. पोपुल्यते । Yañ luk पोपुलीति or पोपोलति । Past. Part. Pass. पुलितम् or पोलितम् । Ger. पुलित्वा or पोलित्वा । Nouns. पुलः । पुलकः । पुलिनः । पुलाकः ॥

कुल ८९५ संस्त्याने बन्धुषु च । संस्त्यानं संघातः । बन्धुशब्देन तद्व्यापारो गृह्यते । कोलति । चुकोल ॥

895. √Kula, to accumulate collect, (2) to behave as a kinsman, to be related. Saṅstyâna means collection. By the word bandhu or kinsman is taken here the act or behaviour of a Kinsman. Some read santâna instead of saṅstyâna. Santâna means an uninterrupted flow, as of father, son, and grandson &c. Per. कोलति । Per. चुकोल । I Fut. कोलिता । Desi. चुकोलिषति, चुकुलिषति । Inten. चोकुल्यते । Nouns. कुलीनः । कुल्यः । कौलेयः ॥

शल ८९६, हुल ८९७, पत्लृ ८९८ गतौ । शशाल । जुहोल । पपात । पेततुः । पतिता ॥

896. √Śal, 897 √Hula, 898 √Patlṛi to go. The root √Hula means to kill and to cover also (हिंसा संवरणयोश्च) । Some texts read this sûtra as √Śala, √hvala, √hmala, √patlṛi gatau, √hula hinsâ samvaranayoś cha. Pre. शलति । Per. शशाल । I Fut. शलिता । Nouns. शालः । शाला ॥

897. √Hula to go. Pre. होलति । Per. जुहोल । I Fut. होलिता । Caus. होलयति । Desi. जुहोलिषति, जुहुलिषति, Inten. जोहुल्यते । Ger. हुलित्वा or होलित्वा ॥

898. √Patlṛi to fall. Pre. पतति । Per. पपात । पेततुः । पेतुः । I Fut. पतिता । II Fut. पतिष्यति । Imperative. पततु । Imper. अपतत् । Pote. पतेत् । Bene. पत्यात् । Aorist. अपप्तत् । In forming the Aorist, the next sûtra applies which inserts a प । Condi. अपतिष्यत् । Caus. पातयति । Desi. पिपतिषति or पित्सति । This root is optionally सेट् । See *ante.* Inten. पापत्यते । Yañ luk पनीपत्यते or पनीपत्ति । Past. Part. Pass. पतितः । Ger. पतित्वा । Infini. पतितुम् । Nouns. पतनः । पातुकः । पत्रम् । पत्त्रम् । पतङ्गः । पतत्रम् । पातालः । पताका । पन्था । पथिकः ॥

२३५५ । पतः पुम् । ७ । ४ । १९ ॥
अङि परे । अपप्तत् । नेर्गद=' (२२८५) इति णत्वम् । प्रण्यपप्तत् ॥

2355. The augment प् is added after the vowel of the root पत, in the अङ् Aorist.

As अपप्तत्, अपप्तताम्, अपप्तन् । The पत् takes the अङ् Aorist as it has an indicatory ऋ in the Dhátupâṭha (III. 1. 55).

The न of the upasarga नि is changed to ण after an alterant preposition by S. 2285. As प्रण्यपप्तत् ॥

क्वथे ८९९ निष्पाके । क्वथति । चक्वाथ । अक्वथीत् ॥

899. √Kvathe to boil, decoct, digest, Pre. क्वथति । Per. चक्वाथ । I Fut. क्वथिता । Aorist अक्वथीत् । Caus. क्वथयति । It belongs to the Ghaṭâdi class and is hence मित् । Noun. क्वाथः ॥

पथे ९०० गतौ । अपथीत् ॥

900. √Pathe to go. Pre. पथति । Per. पपाथ । पेथतुः । I Fut. पथिता । Aorist अपथीत् । Noun. पथः । पाथः ॥

मथे ९०१ विलोडने । मेथतुः । अमथीत् ॥

901. √Mathe to churn. Pre. मथति । Per. ममाथ । मेथतुः । I Fut. मथिता Aorist अमथीत् । Nouns. माथः । मथः ॥

टुवमु ९०२ उद्गिरणे । इहैव निपातनात् ऋतः इत्त्वमिति सुधाकरः । ववाम । ववमतुः । वादित्वादेत्वाभ्यासलोपौ न । भागवृत्तौ तु वेमतुरित्याद्यप्युदाहृतं तद्भाष्यादौ न दृष्टम् ॥

902. √Tuvama, to vomit. The word उद् गिरण is from the root √गृ । The *short* ऋ could not be changed to इ by any rule of Grammar. The *Grammatical* form would have been उद्गरणं with the Guṇa of ऋ । But Pâṇini uses the word उद्गिरण in this sûtra. So Sudhâkara says " the Nipâtana of this sûtra is the authority for changing the short ऋ of गृ into इ । " Pre. वमति । Per. ववाम । ववमतुः । There is no एत्व or the elision of abhyâsa, because the root begins with व । In Bhagavritti the forms वेमतुः &c. are given. They are not found in the Bhâshya &c. I Fut. वमिता । Aorist अवमीत् । No Vriddhi. Caus. वामयति, वमयति । See Gaṇa sûtra D. of the Ghaṭâdi. Desi. विवमिषति । Inten. वंवम्यते । Yañ luk. वंवन्ति । d. वंवान्त : Imperative वंवाहि । Imperfect अववंन् । Past. Part. Pass. वान्तः । Act. वान्तवान् । Nouns. वामः । वमथुः ॥

भ्रमु ९०३ चलने । 'वा भ्राश–' (२३२१) इति श्यन्वा । भ्राम्यति–भ्रमति ॥ 'भ्राम्यति' इति तु दिवादेर्वक्ष्यते ॥

903, √Bhramu to move, to walk.

This root is optionally conjugated as a Divâdi root with श्यन् Vikaraṇa. (See 2321). Thus भ्रम्यति or भ्रमति । The form भ्राम्यति will be taught later on in the Divâdi. The Perfect is बभ्राम ।

In forming its dual the following sûtra applies.

२३५६ । वा जॄभ्रमुत्रसाम् । ६ । ४ । १२४ ॥

एषामेत्वाभ्यासलोपौ वा स्तः किति लिटि सेटि थलि च । भ्रेमतुः–बभ्रमतुः । अभ्रमीत् ॥

2356. ए is optionally substituted for the अ of the stems जॄ (जॄ) भ्रम्, and त्रस्, and the reduplicate is thereby elided, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ्), as well as before the थल् with the augment इट् ॥

Thus (जेरतुः, जेरुः, जेरिथ:, जजरतुः, जजरुः, जजरिथ) भ्रेमतुः, भ्रेमुः, भ्रेमिथ, or बभ्रमतुः, बभ्रमुः, बभ्रमिथ । त्रेसतुः, त्रेसुः, त्रेसिथ, or तत्रसतुः, तत्रसुः, तत्रसिथ ॥

903. √ Bhramu to move, to walk. Pre. भ्रमति or भ्राम्यति । Per. बभ्राम । बभ्रमतुः or भ्रेमतुः । I Fut. भ्रमिता । II Fut. भ्रमिष्यति । Imper. भ्रमतु or भ्राम्यतु । Imper., अभ्रमत् or अभ्राम्यत् । Poten. भ्रमेत् or भ्राम्येत् । Bene. भ्रम्यात् । Aorist. अभ्रमीत् । Condi. अभ्रमिष्यत् । Caus. भ्रमयति । As it ends in अम् so it is मित् । Desi. बिभ्रमिषति । Inten. बम्भ्रम्यते । Yan luk बम्भ्रन्ति । d. बम्भ्रान्तः । Imperative बम्भ्रांहि । Imperfect अबम्भन् । Past. Part. Pass. भ्रान्तः । Act. भ्रान्तवान् । Ger. भ्रमित्वा or भ्रान्त्वा । Nouns. भ्रमः । भ्रमरः । भ्रूः ॥

क्षर ९०४ संचलने । अक्षारीत् ॥

904. √ Kshara, to ooze, to flow. Some read this sûtra as चल संचलने √ चल is conjugated like √ चर । Pre. चरति । Per. चचार । I Fut. चरिता । Aorist. अचारीत् । Desi. चिचरिषति । Inten. चाचर्यते । Yan luk. चाचर्ति । Imperative चाचर्हि । Imperfect अचाचर् । Nouns. । चारः । चरः । चरेजः ॥

Here end the roots beginning with Sama, which were Udâtta and Udâtteta.

SUB-SECTION.

अथ द्वावनुदात्तेतौ ॥

Now the next two roots are Anudatteta.

षह ९०५ मर्षणे । परिनिविभ्य । (२२७५) इति षत्वम् । परिषहते । सेहे । सहिता । 'तीषसहे–' (२३४०) इति वा इट् । इडभावे ढत्वधत्वष्टुत्वढलोपाः ॥

905. √ Shaha to endure, forbear.

The स is changed to ष by VIII. 3. 70. S. 2275 when preceded by pari, vi, or ni. As परिषहते । The Perfect is सेहे । The first future सहिता । The इट् augment is optional by VII. 2. 48. S. 2340. When इट् is not added, then we have the equation. सह् + ता = सढ् + ता (VIII. 2. 31 S. 324) = सढ + धा (VIII. 2. 40. S. 2280) = सढ + ढा (VIII. 4. 40 S. 111) = स + ढा (VIII. 3. 13 S. 2335).

Now applies VI. 3. 112 S. 2357 by which the अ of स is changed to ओ ॥

२३५७ । सहिवहोरोदवर्णस्य । ६ । ३ । ११२ ॥

अनयोरवर्णस्य ओत्स्याड्ढलोपे सति ॥

2357. When ढ् or र् are elided, there is the substitution of ओ for the अ or आ of the verbs सह् and वह् ॥

Thus स + ढा = सोढा ॥

This स of Sodhâ however is not changed to ष after परि &c., because of the llowing sûtra:—

२३५८ । सोढः । ८ । ३ । ११५ ॥

सोढ्रूपस्य सहेः सस्य षत्वं न स्यात् । परिसोढा ॥

2358. The स् of सोढ form of the root सह is not changedto ष् ॥

As परिसोढा । This is an exception to VIII. 3. 70.

Note:—Why do we say 'when सह assumes the form of सोढ' । Observe परिषहते, विषहते ॥

The change of स to ष of √सह is optional by the following sûtra when the augment अट् intervenes between the verb and the preposition परि &c.

२३५९ । सिवादीनां वाड्व्यवायेऽपि । ८ । ३ । ७१ ॥

परिनिविभ्यः परेषां सिवदीनां सस्य षो वा स्यादड्व्यवायेऽपि । पर्यषहत-पर्यसहत ॥

2359. The ष-change may take place optionally in the सिव् and the rest (of sûtra VIII. 3. 70 S. 2275), even when the augment अ intervenes between the prepositions परि, नि or वि and the verb.

The सिवादि are the four roots सिव सह, स्तु and स्वञ्ज, as well as the augment सुट् । This is an example of ubhayatra-vibhâshâ. In the case of स्तु and स्वञ्ज it is prâpta-vibhâshâ, in the case of others it is aprâpta. Thus परि + असहत (Imperfect) = पर्यषहत or पर्यसहत ॥

905. √Shaha, to endure, to forbear. Pre. सहते । Per. सेहे । I Fut. सहिता; सोढा । II Fut. सहिष्यते or सोढ्यते । Imperative सहताम् । Aorist असहिष्ट । Causative साहयति । Aor. असीषहत् । Desi. सिसहिसते । Inten. सासहते । Yan luk सासोढि । Dual सासोढः 2. S. सासहि । Adjective सह्यम् । Nouns : साहः । सहः । सहिष्णुः । सहनः । सासहिः ॥

रमु ९०६ क्रीडायाम् । रेमे । रेमिषे । रन्ता । रंस्यते । रंसीष्ट । अरंस्त ॥

906. √Ramu, to play, sport, dally. Pre. रमते । Per. रेमे । I Fut. रन्ता । II Fut. रंस्यते । Imperative रमताम् । Imper. अरमत । Poten. रमेत । Bene. रंसीष्ट । Aorist अरंस्त । Condi. अरंस्यत । Caus. रमयति । Aor. अरीरमत् । Desi. रिरंसते । Inten. रंरम्यते । Yan luk. रंरन्ति । D. रंरतः (the nasal is elided by VI. 4. 37) 2. S रंरंसि । S, रंरंमि । 1. Pl. रंरमः । Nouns : रमः । रामः । रमणः । रन्तिः । रत्नम् । रथः ॥

Sub-section.

अथ कसन्ताः परस्मैपदिनः ।

The roots upto √कस are Parasmaipadi.

षद्लृ ९०७ विशरणगत्यवसादनेषु ।

907. √Shadlri. 1. To split or burst, 2. to go. 3. to be dejected. In conjugating this root, सद is replaced by सीद by the following sûtra :—

२३६० । पाघ्राध्मास्थाम्नादाण्दृश्यर्तिसर्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यर्च्छधौशीयसीदाः । ७ । ३ । ७८ ॥

पादीनां पिबादयः स्युरित्संज्ञकशकारादौ प्रत्यये परे । सीदति । ससाद । सेदतुः । सेदिथ-ससत्थ । सत्ता । सत्स्यति । लृदित्वादङ् । असदत् । 'सदिरप्रतेः' (२०७१) । निषीदति । न्यषीदत् ॥

2360. Before a Present-character (शित्), the following substitutions take place :—पिब् for पा, जिघ् for घ्रा, धम् for ध्मा, तिष्ठ् for स्था, मन् for म्ना, यच्छ् for दा (दाण्), पश्य् for दृश्, ऋच्छ् for ऋ, धौ for स, शीय् for शद् and सीद् for सद् ॥

Thus we have सीदति in the Present. The Perfect is ससाद । सेदतुः । सेदिथ or ससत्थ । The First Future is सत्ता । The Second Future is सत्स्यति । The Aorist formed by अङ् as the root has an indicatory लृ lri as असदत् ॥

The स is changed to ष when preceded by an alterant Preposition except प्रति (VIII. 3. 66 S. 2271) as निषीदति and न्यषीदत्। But the स coming after the reduplicate is not so changed because the following applies:—

२३६१। सदेः परस्य लिटि। ८। ३। ११८॥

सदेरभ्यासात्परस्य षत्वं न स्याल्लिटि। निषसाद। निषेदतुः॥

2361. The स् of सद् after the reduplicate in the Perfect is not changed to ष्॥

In the Perfect, when root is reduplicated, there are two स' s, as ससाद। After a preposition, the first स will be changed to ष, but not so the second. Thus अभिषसाद, परिषसाद, निषसाद, विषसाद। Pre. सीदति। Per. ससाद। सेदतुः। 2. S. ससत्थ or सेदिथ। 1. d. सेदिव। 1. pl. सेदिम। I Fut. सत्ता। II Fut. सत्स्यति। Imperative सीदतु। Imper. असीदत्। Poten. सीदेत्। Bene. सद्यात्। Aorist असदत्। Caus. सादयति। Aor. असीषदत्। Desi. सिषत्सति। Inten. सासद्यते। Yañ luk. सासत्ति। Per. Part. Parasmai सेदिवान्। Nouns: परिषद्। सदः। सादः। निषादः। सत्रं। सद्म॥

शद्लृ ९०८ शातने। विशीर्णतायामयम्। शातनं तु विषयतया निर्दिश्यते॥

908. √Śadḷṛi, to fall, perish, decay, wither. The root means 'to decay. Here Maitreya has the following. "The root śadḷṛi means rending asunder. (विशातन) The root has the meaning of decay. The form शातने however is given as its meaning and not विशीर्णतायाम्, because शातन is derived from this very root śad with ल्युट् affix, and is a well-known word." This root, however, is Atmanepadi before शित् affixes by the following:—

२३६२। शदेः शितः। १। ३। ६०॥

शित्भाविनोऽस्माद्दात्मनेपदं स्यात्। शीयते। शशाद। शेदतुः। शेदिथ–शशत्थ। शत्ता। अशदत्॥

2362. After the verb śad to decay, when it has one of the affixes with an indicatory ś (śit) the Atmanepada is used.

NOTE:—The root 'sad' when taking any affix which is marked with an indicatory श, is conjugated in the âtmanepadi. In connection with this, must be read sûtra VII. 3. 78. S. 2360 पाघ्राध्मास्थाम्नादाण्दृश्यर्त्तिसर्त्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यर्च्छधौशीयसीदाः by which the root शद् is replaced by शीय before affixes having an indicatory श। Thus शद् + श + ते = शीय + अते = शीयते 'he decays or withers,' शीयेते they two decay शीयन्ते they decay Pre. शीयते। Per. शशाद। शेदतुः। शेदिथ or शशत्थ। शेदिम। I Fut. शत्ता। II Fut. शत्स्यति। Imperative. शीयताम्। Imper. अशीयत। Poten. शीयेत। Bene. शद्यात्। Aorist अशदत्। Caus. शातयति। Desi. शिशत्सति। Inten. शाशद्यते। Yañ luk शाशत्ति। Nouns शादः। शाद्वलम्। शद्रुः। शत्रुः॥

क्रुश ९०९ आह्वाने रोदने च। क्रोशति। क्रोष्टा। ल्दिः क्सः। अक्रुक्षत्॥

909. √Kruśa 1. To cry out (2) to weep. Pre. क्रोशति। Per. चुक्रोश। चुक्रुशतुः। 2. S. चुक्रोशिथ। 1. d. चुक्रुशिव। 1. Pl. चुक्रुशिम। I Fut. क्रोष्टा (The root is Anit. See Anit list). II Fut. क्रोक्ष्यति। Imperative. क्रोशतु। Poten. क्रोशेत्। Bene. क्रुश्यात्। Aorist अक्रुक्षत्। The aorist is formed by the affix क्स by III. 1. 45. Caus. क्रोशयति।

Aor. अचुक्रुशत् । Desi. चुक्रुशति । Inten. चोक्रुश्यते । Yañ luk. चोक्रोष्टि । Imperative चोक्रोड्ढि । Imperfect अचोक्रोट् । Past. Part Pass. क्रुष्ट । Nouns :— आक्रोशक: । क्रोष्ट: । क्रोश: । क्रुश: ॥

कुच ९१० सम्पर्चनकौटिल्यप्रतिष्टम्भविलेखनेषु । कोचति । चुकोच ॥

910. √Kucha (1.) To connect (2.) To make crooked or curve, (3) to stop (4) to delineate. Pre. कोचति । Per. चुकोच । I Fut. कोचिता ॥

बुध ९११ अवगमने । बोधति । बोधिता । बोधिष्यति ॥

911. √Budha to know, understand. Pre. बोधति Per. बुबोध । I Fut. बोधिता । II Fut. बोधिष्यति । Caus. बोधयति । Aor. अबूबुधत् । Desi. बुबुधिषति । Inten. बोबुध्यते । Yañ luk. बोबोद्धि । Imperative बोबुद्धि । बोबुधानि । Imperfect 3 S. अबोभोत् । 2. S. °द् Past. Part. Pass. बुधितम् or बोधितम् । Ger. बुधित्वा or बोधित्वा ॥

रुह ९१२ बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च । रोहति । रुरोह । रुरोहिथ । रोढा । रोक्ष्यति । अरुक्षत् ॥

912. √Ruha to grow, germinate, shoot forth. Pre. रोहति । Per. रुरोह । 2. S. रुरोहिथ । I. d. रुरुहिव । I Fut. रोढा । II Fut. रोक्ष्यति । Imperative. रोहतु । Imper. अरोहत् । Poten. रोहेत् । Bene. रुह्यात् । Aorist. अरुक्षत् । Caus. रोहयति । Aor. अरुरुहत् । Or Caus. Pre. रोपयति । Aor. अरुरुपत् । Desi. रुरुक्षति । Inten. रोरुह्यते । Yañ luk रोरोढि । d, रोरुढ: । 2. S. रोरोक्षि । Imperative 2. S. रोरुढि । Imp. अरोरोट् । अरोरुढाम् । Past. Part. Pass. रूढ: । Nouns. रोहित: । लोहित: ॥

कस ९१३ गतौ । अकासीत्—अकसीत् । वृत् । ज्वलादिगण: समाप्त: ॥

913. √Kasa, to move, to go, approach Pre. कसति । Per. चकास । I Fut. कसिता । Aorist. अकासीत् or अकसीत् । Caus. कासयति । Aor. अचीकसत् । Desi. चिकसिषति, Inten. चनीकस्यते । Yañ luk. चनीकस्ति । Imperfect. अचनीकत् । Noun. कस्वर: ॥

वृत् । *End. Here ends the Jvaladi Gana.*

अथ गूहत्यन्ता: स्वरितेत: ॥

The roots upto √Guha are svaritet and consequently are both Parasmai and Atmanepadi.

हिक्क ९१४ अव्यक्ते शब्दे । हिक्कति—हिक्कते ॥

914. √Hikka to hiccough. Pre. हिक्कति । A. हिक्कते । Per. जिहिक्क । A. जिहिक्के । I Fut. हिक्किता । A. हिक्किता । II Fut. हिक्किष्यति । A. हिक्किष्यते । Imp. हिक्कतु । A. हिक्कताम् । Imp. अहिक्कत् । A. अहिक्कत । Pot. हिक्केत् । A. हिक्केत । Ben. हिक्क्यात् । A. हिक्किषीष्ट । Aor. अहिक्कीत् । A. अहिक्किष्ट । Caus. हिक्कयति । Aor. अजिहिक्कत् । Desi. जिहिक्किषति । जिहिक्किषते । Inten. जेहिक्क्यते । Yañ luk जेहिक्ति ॥

अञ्चु ९१५ गतौ याचने च । अञ्चति—अञ्चते । 'अचु' इत्येके । 'अचि' इत्यपरे ॥

915. √Añchu to go, move, (2) to request, ask, or call for. Some read it as √achu, while others as √achi. Compare √añchu *ante*. Pre. अञ्चति । A. अञ्चते । Per. आनञ्च । A. आनञ्चे । I Fut. अञ्चिता । A. अञ्चिता । Desi. अञ्चिचिषति । अञ्चिचिषते ।

टुयाचृ ९१६ याच्ञायाम् । याचति—याचते ॥

916. √ Tuyâchri to beg, ask, solicit. Pre. याचति । A. याचते । Per. ययाच । A. ययाचे । I Fut. याचिता । A. याचिता । Caus. याचयति । याचयते । Aor. अययाचत् । Desi. यियाचिषति । यियाचिषते । Inten. यायाच्यते । Yañ luk यायाक्ति । Past. Part. Pass. याचितः । Act. याचितवान् । Adj. याच्यम् । Nouns. याचकः । याच्ञा ॥

रेटृ ९१७ परिभाषणे । रेटति । रेटते ॥

917. √ Retri to speak, Pre. रेटति । A. रेटते । Per. रिरेट । A. रिरेटे । I Fut. रेटिता । A. रेटिता । Caus. रेटयति । रेटयते । Aor. अरिरेटत् । Desi. रिरेटिषति, रिरेटिषते । Inten. रेरेट्यते । Yañ luk रेरेट्टि । Past. Part. Pass. रेटितः । Ger. रेटित्वा ॥

चते ९१८, चदे ९१८(क) याचने । चचात । चेते । अचतीत् । चचाद । चेदे । अचदीत् ॥

918. √ Chate, 919 √ Chade to ask, beg, request. Pre. चतति । A. चतते । Similary चदति । चदते &c. Per. चचात । चेततुः । A. चेते । I Fut. चतिता । A. चतिता । Aorist. अचतीत् । अचतिष्ट । Caus. चातयति । चातयते, Aor. अचीचतत् । Desi. चिचतिषति । चिचतिषते । Inten. चाचत्यते । Yañ luk. चाचत्ति । Past. Part. Pass. चतितः । चतितवान् । Ger. चतित्वा । Adj. चत्यम् । Nouns. चतुरः । चत्वारः ॥

प्रोथृ ९१९ पर्याप्तौ । पुप्रोथ । पुप्रोथे ॥

919. √ Prothri 'to be equal to, 'to be match for.' Pre. प्रोथति । A. प्रोथते । Per. पुप्रोथ । A. पुप्रोथे । I Fut प्रोथिता । A. प्रोथिता । II Fut. प्रोथिष्यति । A. प्रोथिष्यते । Caus. प्रोथयति । प्रोथयते । Aor. अपुप्रोथत् । Desi. पुप्रोथिषति । पुप्रोथिषते । Inten. पोप्रोथ्यते । Yañ luk पोप्रोत्ति । Nouns. प्रोथः ॥

मिदृ ९२० मेदृ ९२० (क) मेधाहिंसनयोः । मिमेद । मिमेदे । 'धान्ताविमौ' इति स्वामी । मिमेध । 'धान्तौ' इति न्यासः ॥

920. √ Midri, 920. A √ Medri, 1. 'to be wise 2. to injure. According to Swami these two roots end in ध instead of द ; as मिमेध । According to Nyâsa they end in ध । Pre. मेदति । A. मेदते । Per. मिमेद । मिमिदतुः । A. मिमेदे । I Fut. मेदिता । II Fut. मेदिष्यति । Caus. मेदयति । Aorist. अमिमेदत् । Desi. मिमिदिषति । मिमेदिषति । Inten. मेमिद्यते । Yañ luk मेमेत्ति । Ger. मिदित्वा or मेदित्वा ॥

NOTE :—Medri is conjugated like √ midri. Its Perfect dual is मिमेदतुः for ए is heard here.

मेधृ ९२० (ख) संगमे च । मेधति । मिमेधे ॥

920. B. √ Medhri 'to be fat' 2. 'to injure' 3. To meet. Pre. मेधति or ते । Per. मिमेध or धे । I Fut. मेधिता । II Fut मेधिष्यति or ते ॥

णिदृ ९२१ णेदृ ९२१ क । कुत्सासंनिकर्षयोः । निनेद । निनिदतुः । निनेदे ॥

921. √ ṇidṛi, 921 A. √ ṇedṛi 'to blame' 2. to approach. Pre. नेदति । Per. निनेद or दे । निनिदतुः ।

शृधु ९२२, मृधु ९२३ उन्दने । उन्दनं क्लेदनम् । शर्धति—शर्धते । शर्धिता । मर्धति—मर्धते ॥

922. √Śṛidhu, 923 √Mṛidhu 'to be moist' or 'moisten'; 'undanam' means 'moistening.' Pre. शर्धति । A. शर्धते । Per. शशर्ध । A. शशृधे । d. शशृधतुः । I Fut. शर्धिता । A. शर्धिता । Caus. शर्धयति, शर्धयते । Aor. अशशर्द्धत् or अशीशृधत् । Desi. शिशर्धिषति, शिशर्धिषते । Inten. शरीशृध्यते । Yañ luk शरीशर्द्धि । Imperative शरीशृद्धि । Imperfect अशरीशर्त् । Past. Part. Pass. शृद्धः । Ger. शर्द्धित्वा or शृध्वा ॥

923. √Mridhu to moisten. Pre. मर्धति । A. मर्धते । Per. ममर्ध । ममर्ध । I Fut. मर्धिता । A. मर्धिता । II Fut. मर्धिष्यति । A. मर्धिष्यते । Caus मर्धयति, मर्धयते, । Desi. मिमर्धिषति । मिमर्धिषते । Inten. मरीमृध्यते । Past. Part. Pass. मृद्धः । Ger. मर्धित्वा or मृध्वा ॥

बुधिर ९२४ बोधने । बोधति–बोधते । इरित्त्वादङ्वा । अबुधत्–अबोधीत्–अबोधिष्ट । 'दीपजन–' (२३२८) इति चिण्तु न भवति पूर्वोत्तरसाहचर्येण दैवादिकस्यैव तत्र ग्रहणात् ॥

924. √Budhir to know, to understand. Pre. बोधति । A. बोधते । Per. बुबोध । A. बुबुधे । I Fut. बोधिता । A. बोधिता । II Fut. बोधिष्यति । A. बोधिष्यते । Imperative. बोधतु । A. बोधताम् । Imper. अबोधत् । A. अबोधत । Poten. बोधेत् । A. बोधेत । Bene. बुध्यात् । A. बोधिषीष्ट । Aorist. अबुधत् । अबोधीत् । A. अबोधिष्ट । The Parasmaipadi Aorist is optionally formed by अङ्, as the root has an indicatory इर । See. III. 1. 57. S. 2269. The root occurs in the sûtra III. 1. 61 S. 2328, and therefore ought to have taken चिण् also. But it does not take it, because the √बुध there refers to the Divâdi √budh (No. 63), as it is read there (in S. 2328) with other roots of the Divâdi class. Caus. बोधयति , बोधयते ॥

उबुन्दिर ९२५ निशामने । निशामनं ज्ञानम् । बुबुन्दे । अबुदत् । अबुन्दीत् ॥

925. √U bundir to perceive, to know. The word niśâmana means knowledge. According to Madhava knowledge derived from visual perception. Pre. बुन्दति । A. बुन्दते । Per. बुबुन्द । A. बुबुन्दे । I Fut. बुन्दिता । A. बुन्दिता । Aorist. अबुन्दत् । or अबुन्दीत् । A. अबुन्दिष्ट । Desi. बुबुन्दिषति, बुबुन्दिषते । Inten. बोबुन्द्यते । Yañ luk बोबुन्त्ति । Imperative बोबुन्द्धि । Past. Part. Pass. बुन्नम् (VIII. 2. 42. S. 3016) Ger. बुन्दित्वा or बुन्त्वा । Noun. बुद्बुदः ॥

वेणृ ९२६ गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेषु । वेणति–वेणते । नान्तोऽप्ययम् ।

926. √Veṇṛi, 1. to go, 2 to know. 3. to reflect. 4. to perceive. 5. to play on an instrument. 6. to take. Some read this root with a न also. Mâdhava reads vâditra-grahaṇa as a compound meaning "to take up a musical instrument in order to play upon it." Pre. वेणति । A. वेणते । Per. विवेण . A. विवेणे । I Fut. वेणिता । A. वेणिता । Aorist. अवेणीत् A. अवेणिष्ट । Caus. वेणयति । Aorist. अविवेणत् । Desi. । विवेणिषति । Inten. वेवेण्यते । Yaṇ luk वेवेण्टि । Nouns. वेणुः । वेणी ॥

खनु ९२७ अवदारणे । खनति–खनते ॥

927. √Khanu to dig. Pre. खनति । A. खनते । Per. चखान । A. चखने । In forming the dual, the following sûtra applies, which gives us चख्नतुः । I Fut. खनिता । A खनिता । II Fut. खनिष्यति । A. खनिष्यते । Imper. अखनत् । A. अखनत ।

Poten. खनेत् । A खनेत । Bene. खायात् or खन्यात् । A. खनिषीष्ट । There is आ optionally by VI. 4. 43. S. 2319. Aorist. अखनीत् or अखानीत् । A. अखनिष्ट । Caus. खानयति । Aor. अचीखनत् । Desi. चिखनिषति । Inten. चंखन्यते । चाखायते । Yan luk चङ्खन्ति । d. चङ्खातः । Past. Part. Pass. खातः । Ger. खनित्वा or खात्वा । Nouns:—खनकः । परिखा । आखानः ॥

२३६३ । गमहनजनखनघसां लोपः क्ङित्यनङि । ६ । ४ । ९८ ॥

एषामुपधाया लोपः स्यादजादौ क्ङिति न त्वङि । चख्नतुः । 'ये विभाषा' (२३१९)। खायात्–खन्यात् ॥

2363. The root-vowel of गम्, हन्, जन्, खन्, and घस् is elided before an affix beginning with a vowel, when it has an indicatory क् or ङ् ; but not before the Aorist affix अङ् ॥

Thus चख्नतुः, चख्नुः । Bene. खायात् or खन्यात् ॥

चीवृ ९२८ आदानसंवरणयोः । चिचीव–चिचीवे ॥

928. √Chîvṛi to take or receive. 2. to cover. Pre. चीवति A. चीवते । Per. चिचीव । A. चिचीवे । I Fut. चीविता । A. चीविता । Caus. चीवयति । Aor. अचिचीवत् । Desi. चिचीविषति । Inten. चेचीव्यते । There is no Yañ luk. Noun. चीवरम् ॥

चायृ ९२९ पूजानिशामनयोः ।

929. √Châyṛi to worship. 2. To observe. Pre. चायति । A चायते । Per. चचाय । A. चचाये । I Fut. चायिता । A. चायिता । Aorist. अचायीत् । A. अचायिष्ट । Caus. चाययति । Aor. अचचायत् । Desi. चिचायिषति । चिचायिषते । Inten. चेकीयते (VI 1. 21. S. 2467). Yañ luk. चेकयीति or चेकेति । d. चेकीतः । Past. Part. Pass. अपचायितः or अपचितः । Ger. चायित्वा । Noun : चनः ॥

व्यय ९३० गतौ । अव्ययीत् ॥

930. √Vyaya 'to go, to move.' Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per. वव्याय । A. वव्यये । I Fut. व्ययिता । A. व्ययिता । Pas. व्यय्यते । Caus व्याययति, व्याययते Aor. अविव्ययत् ॥

दाशृ ९३१ दाने । ददाश–ददाशे ॥

931. √Dâśṛi 'to give.' Pre. दाशति । A. दाशते । Per. ददाश । A. ददाशे । I Fut. दाशिता । A. दाशिता । Caus. दाशयति, दाशयते । Aorist. अददाशत् । Desi. दिदाशिषति, दिदाशिषते । Inten. दादाश्यते Yañ luk दादाष्टि । Past. Part. Pass. दाशवत् । *Nouns.* दाशः । पुरोडाशः ॥

भेषृ ९३२ भये । गतौ इत्येके । भेषति–भेषते ॥

932. √Bheshṛi 'to fear.' According to some this root also means to go to move. Pre. भेषति । A. भेषते । Per. बिभेष । बिभेषे । I Fut. भेषिता । A. भेषिता । Caus. भेषयति , भेषयते । Aor. अबिभेषत् । Desi. बिभेषिषति, बिभेषिषते । Inten. बेभेष्यते । Yañ luk बेभेष्टि ।

भ्रेषृ ९३३, भ्लेष ९३३ (क) गतौ ।

933. √Bhreshṛi 'to go.' 933 A. √Bhleshṛi 'to go. Pre. भ्रेषति । A. भ्रेषते । Per. बिभ्रेष । A. बिभ्रेषे । I Fut. भ्रेषिता । A. भ्रेषिता । Inten. बेभ्रेष्यते । *Noun.* भ्रेषः ॥

अस ९३४ गतिदीप्त्यादानेषु । असति–असते । आस–आसे । अयं षान्तोऽपि ॥

934. √Asa 1. 'to go.' 2. to shine, 3. to accept, take or seize.' Kshiraswâmi and Maitreya read this root as अष । Pre. असति । A. असते । Per. आस । A. आसे । I Fut. असिता । A. असिता । Caus. आसयति । A. आसयते । Aor. आसिसत् । Desi. असिसिषति । A. असिसिषते ॥

अय ९३५ गतौ ।

935. √Aya 'to go.' Swami and Kâśyapa read this root after 931 √Dâśri. But this appears anârsha, for Haradatta commenting on VIII. 2. 19 S. 2326 says अयति is anudâttet. Pre. अयते । Per. अयांचक्रे । I Fut. अयिता ।

स्पश ९३६ बाधनस्पर्शनयोः । स्पशनं ग्रथनम् । स्पशति–स्पशते ॥

936. √Spaśa 1. to obstruct 2. to touch. 3. to string together. Spaśana here means stringing together according to Swâmi. Some read the root as Pasha, others as paśa. Pre. स्पशति । A. स्पशते । Per. पस्पाश । A. पस्पशे । I Fut. स्पशिता । A. स्पशिता । Aorist. अस्पाशीत् or अस्पशीत् । Caus. स्पाशयति । Aor. अपस्पशत् । Desi. पिस्पशिषति । Inten. पास्पश्यते । Yañ luk पास्पष्टि । *Noun.* पस्पशा ॥

लष ९३७ कान्तौ । वा भ्राश० (२३२१) इति श्यन्वा । लष्यति । लषति । लेषे ॥

937. √Lasha 'to wish, to desire.' By III. 1. 70. S. 2321 this root takes śyan vikaraṇa also. Pre. लषति । A. लषते । With श्यन् we get लष्यति or लष्यते । Per. ललाष । A. लेषे । I Fut. लषिता । A. लषिता । Aorist. अलाषीत् or अलषीत् । Caus. लाषयति । Aor. अलीलषत् । Desi. लिलषिषति । Inten. लालष्यते । Yañ luk लालष्टि । Nouns. लषणः । लाषुकः । विलाषी ॥

चष ९३८ भक्षणे ।

938. √Chasha 'to eat.' Pre. चषति । A. चषते । Per. चचाष । A. चेषे । I Fut. चषिता । A. चषिता । *Nouns.* चषकः चाषः ॥

छष ९३९ हिंसायाम् । चच्छषतुः । चच्छषे ॥

939. √Chhasha 'to hurt, to injure.' Pre. छषति । A. छषते । Per. चच्छाष । d. चच्छषतुः । A. चच्छषे । I Fut. छषिता ॥

झष ९४० आदानसंवरणयोः' ।

940. √Jhasha 1. to take, 2. to put on or wear. In the sense of 'to injure or hurt,' this root is Parasmaipadi only. (See No. 720) Pre. झषति । A. झषते । Per. जझाष । I Fut. झषिता । Aorist. अझाषीत् or अझषीत् ॥

भ्रक्ष ९४१ भ्लक्ष ९४१ (क) अदने । भक्ष इति मैत्रेयः ॥

941. √Bhraksha, 941 A. √Bhlaksha 'to eat, to devour.' According to Kshîraswami, the root is Bhlaksha; Maitreya reads it Bhaksha. Pre. भक्षति A. भक्षते । P. भ्लक्षति । A. भ्लक्षते । Per. बभक्ष । A. बभक्षे । P. बभ्लक्ष । A. बभ्लक्षे I Fut. भक्षिता । A. भक्षिता । P. भ्लक्षिता । A. भ्लक्षिता । Aorist. अभक्षीत् । Caus. भक्षयति । भ्लक्षयति । Aor. अबभक्षत् । अबभ्लक्षत् Desi. बिभक्षिषति । बिभ्लक्षिषति । Inten. बाभक्ष्यते । Yañ luk बाभष्टि । बाभ्लष्टि । Imp. बाभड्ढि । बाभ्लड्ढि । Imperfect. अबाभट् ॥

दासृ ९४२ दाने ।

942. √Dâsṛi 'to give.' Pre. दासति । A. दासते । Per. ददास । A. ददासे । I Fut. दासिता । A. दासिता । Aorist. अदासीत् । A. अदासिष्ट ॥

माहृ ९४३ माने ।

943 √ Mâhṛi to measure, Per. माहति । A. माहते । Per. ममाह । A. ममाहे I Fut. माहिता । A. माहिता । Aorist. अमाहीत् । A अमाहिष्ट । Caus. माहयति । A. माहयते । Aor. अममाहत् । Desi. मिमाहिषति । A. मिमाहिषते । Inten. मामाह्यते । Yan luk. मामाढि ।

गुहू ९४४ संवरणे ॥

944. √ Guhû 'to cover.'

In conjugating this root the following sûtra applies.

२३६४ । ऊदुपधाया गोहः । ६ । ४ । ८९ ॥

गुह उपधाया ऊत् स्याद्गुणहेतावजादौ प्रत्यये । गूहति-गूहते । ऊदित्त्वादिड्वा । गूहिता-गोढा । गूहिष्यति-घोक्ष्यति । गूहेत् । गुह्यात् । अगूहीत् । इडभावे क्सः । अघुक्षत् ॥

2364. For the penultimate ओ of the gunated stem गोह् (from गुह्), there is substituted ऊ before an affix beginning with a vowel.

Thus गुह् + शप् + ति = गोह् + अ + ति = गूह् + अ + ति = गूहति । Atmanepada गूहते । In the First Future the इट् augment is optional, as the root has an indicatory long ऊ (VII. 2. 44). Thus गूहिता or गोढा । So also in the Second Future, as गूहिष्यति or घोक्ष्यति । The Potential is गूहेत् । The Benedictive is गुह्यात् । The Aorist is अगूहीत् । But when it does not take इट्, we have क्स, and then the form is अघुक्षत् ॥

In the Atmanepada, this क्स is optionally elided by the following.

२३६५ । लुग्वा दुहदिहलिहगुहामात्मनेपदे दन्त्ये । ७ । ३ । ७३ ॥

एषां क्सस्य लुग्वा स्याद्दन्त्ये तङि । ढत्वधत्वष्टुत्वढलोपदीर्घाः । अगूढ । अघुक्षत । 'क्सस्याचि' (२३३७) इत्यन्तलोपः । अघुक्षाताम् । अघुक्षन्त । अगुह्वहि—अघुक्षावहि । अगुह्महि—अघुक्षामहि ॥

2365. The whole of the affix क्स is elided optionally before the personal endings of the Atmanepada beginning with a dental, after दुह्, दिह्, लिह् and गुह् ॥

Thus अगुह् + क्स + त = अगुह् + ० + त = अगुढ् + त (VIII. 2. 31. S. 324) = अगुढ् + ध (VIII. 2. 40 S. 2280) = अगुढ् + ढ (VIII. 4. 40. S. 111) = अगु + ढ (VIII. 3. 13. S. 2335) = अगूढ (VI. 3. 111. S. 174.)

The other form is अघुक्षत । Before the dual आताम् the final अ of क्स is elided by S. 2337 and we have the form अघुक्षाताम् । The Plural similarly is अघुक्षन्त । The 1st Person dual is अगुह्वहि or अघुक्षावहि । The Plural is अगुह्महि or अघुक्षामहि ॥

NOTE:—As अदुग्ध or अधुक्षत, अदुग्धाः or अधुक्षथाः, अधुग्ध्वम्, or अधुक्षध्वम्, अदुह्वहि or अधुक्षावहि, अदिग्ध or अधिक्षत, अलीढ or अलिक्षत, न्यगूढ or न्यघुक्षत ॥

Why दुह् &c. only? Observe व्यत्यक्षत । Why in the Atmanepada? Observe अघुक्षत only. Why before an affix beginning with a dental? Observe अघुक्षामहि only. Though the anuvṛitti of लोप was understood in this sûtra; the employment of the term लुक् indicates that the *whole* of the affix is to be elided. For लोप would have elided only the final अ of स । But even with the elision of अ alone we would have got all the above forms, except those in वहि । For अ being elided, we have स् between (a consonant of झल् class) and a dental (which is also a letter of झल् class). This स् situate between two झल् will be elided by VIII. 2. 26. Nor can it be objected that the elided अ is sthânivat, for by पूर्वत्रासिद्ध VIII. 2. 1, such an

elision cannot be sthânivat. Though व् is a dento-labial, yet it is included in the word dental. Had it not been meant to be so included, तो (letters of त class) would have been taken in the sûtra See III. 1. 45, for this Aorist-affix.

944. ✓Guhû 'to cover, hide, conceal.' Pre. गूहति । A. गूहते । Per. जुगूह । A. जुगूहे । But the dual is जुगुहतुः for here गुह never assumes the form गाह । I Fut. गूहिता or गोढा । A गोढा । It optionally takes इट् as the root has an indicatory long ऊ । II Fut. गूहिष्यति, or घोक्ष्यति । A गूहिष्यते or घोक्ष्यते । Imperative. गूहतु । A. गूहताम् । Imper. अगूहत् । A. अगूहत । Poten. गूहेत् । A. गूहेत । Bene गुह्यात् । A. गूहिषीष्ट or घुक्षीष्ट । Aorist. अगूहीत् । or अघुक्षत् । A. अगूहिष्ट or अगूढ or अघुक्षत । Condi. अगूहिष्यत । अघोक्ष्यत् । A. अगूहिष्यत अघोक्ष्यत । Caus. गूहयति । A. गूहयते । Aor. अजुगूहत् । Desi. जुघुक्षति । जुघुक्षते । Inten. जोगुह्यते । Yañ luk. जोगुहीति or जोगोढि । Past. Part. Pass. गूढः । Ger. गूढ्वा or गुहित्वा । Adj. गोहनीयं । गुह्यम् । Noun. गुहा ॥

Here end the hikkâli roots which are ubhayapadi and end in a Consonant.

अथाजन्ता उभयपदिनः ।

Now we take up the conjugation of roots ending in a vowel and which are ubhayapadi.

श्रिञ् ९४५ सेवायाम् । श्रयति–श्रयते । शिश्रियतुः । श्रयिता । णिश्रि– (२३१२) इति चङ् । अशिश्रियत् ॥

945. ✓Śriñ 'to serve.' Pre. श्रयति । A. श्रयते । Per. शिश्राय । शिश्रियतुः । शिश्रियुः । शिश्रयिथ । शिश्राय or शिश्रय । शिश्रियिव । A शिश्रिये । I Fut. श्रयिता । A. श्रयिता । II Fut. श्रयिष्यति । A. श्रयिष्यते । Imperative. श्रयतु । A. श्रयताम् । Imper. अश्रयत् । A. अश्रयत । Poten. श्रयेत । A. श्रयेत् । Bene श्रीयात् । A. श्रयिषीष्ट । Aorist. अशिश्रियत् । The Aorist is formed by चङ् (III. 1. 48. S 2312). Caus. श्राययति or श्राययते । Aor. अशिश्रयत् । Desi. शिश्रयिषति, शिश्रीषति (VII. 2. 49. S. 2618 or VI. 4. 16 S. 2614). A. शिश्रयिषते, शिश्रीषते । Intensive शेश्रीयते । Yañ luk. शेश्रयीति or शेश्रेति । Past. Part. Pass. श्रितः । Ger. श्रित्वा । Noun. श्रियाः । श्री । श्रमश्रु ॥

भृञ् ९४६ भरणे । भरति । बभार । बभ्रतुः । बभर्थ । बभृव । बभृषे । भर्ता ॥

946. ✓Bhṛiñ to fill, to support.

The present is भरति । Per. बभार । d. बभ्रतुः । 2. S. बभर्थ । 1. d. बभृव । The Atm. Per. 2nd S. is बभृषे । The First Future is भर्ता । In forming the Second Future the following sûtra applies:

२३६६ । ऋद्धनोः स्ये । ७ । २ । ७० ॥

ऋतो हन्तेश्च स्यस्य इट् स्यात् । भरिष्यति ॥

2366. स्य the sign of the Future and Conditional gets the augment इट्, after a root ending in short ऋ and after हन् ॥

Thus भरिष्यति । In forming the Benedictive the following sûtra applies :

२३६७ । रिङ् शयग्लिङ्क्षु । ७ । ४ । २८ ॥

शे यकि यादावार्धधातुके लिङि च ऋतो रिङादेशः स्यात् । रीङि प्रकृते रिङ्विधिसामर्थ्या द्दीर्घो न । भ्रियात् ॥

2367. For the final short ऋ of a root, there is substituted रि, before the Present-character श (अ), before the Passive-character य, and before the augment यासु in the Benedictive.

NOTE:—The word लिङि in the aphorism is qualified by the phrase यकारादौ असार्वधातुके। A Liṅ affix which begins with a य and is not a Sârvadhâtuka, is necessarily the augment यास् of the Benedictive. Thus य—आ द्रियते and आ ध्रियते (the य comes by VI. 4. 77). यक्—क्रियते ह्रियते। लिङ्—क्रियात् and ह्रियात्। This short रि debars the long री of the last. The word non-Sârvadhâtuka being understood, the rule does not apply to the Potential, as बिभृयात्। The यि (VII. 4 22) is understood here also, therefore when the Benedictive affix does not begin with य्, the rule does not apply, as कृषीष्ट, हृषीष्ट॥

Thus we have भ्रियात्। In the Atmanepada the following sûtra applies.

२३६८। उश्च। १। २। १२॥

ऋवर्णात्परौ झलादौ लिङ्सिचौ तङ्परौ कितौ स्तः। भृषीष्ट। भृषीयास्ताम्। अभार्षीत्। अभार्ष्टाम्। अभार्षुः॥

2368. And after verbs ending in ऋ, the substitutes of liṅ and the affix *sich*, are *kit*, when they begin with *jhal*, and the Atmanepada affixes follow.

Thus भृषीष्ट। d. भृषीयास्ताम्। The Aorist is S. अभार्षीत। d. अभार्ष्टाम्। Pl. अभार्षुः। When इट् is not added, the following sutra applies:

२३६९। ह्रस्वादङ्गात्। ८। २। २७॥

सिचो लोपः स्याज्झलि। अभृत। अभृषाताम्। अभरिष्यत्॥

2369. The स of the aorist sign सिच् is elided, before an affix beginning with a *jhal* consonant, when it is preceded by a stem ending in a short vowel.

NOTE:—As अकृत: अहृथाः। Why do we say after a short vowel stem. Observe अच्योष्ट, अप्लोष्ट। Why do we say 'after a stem'? Observe अकृथाः। अलाविष्टाम्, अलाविषुः अपाविष्टाम् and अपाविषुः। Why do we say "before an affix beginning with a jhal." Observe अकृषाताम्, अकृषत॥

This lopa is also of the सिच्, therefore not here द्विष्टरां, द्विष्टमाम्। Here to the word द्वि is added the affix सुच् (V. 4. 18), and then the comparative affixes तर and तम with आम् (V. 4. 11). This स is not dropped.

Thus अभृत। d. अभृषाताम्। The conditional is अभरिष्यत्॥

916. √Bhriñ 'to fill.' 'to support.' Pre. भरति। A. भरते। Per. बभार। बभ्रतुः। बभर्थ। बभृव। A. बभ्रे। I Fut. भर्ता A. भर्ता। 2nd S. भर्तासे। II Fut. भरिष्यति। A. भरिष्यते। Imperative. भरतु। A. भरताम्। Imper. अभरत्। A. अभरत। Poten. भरेत्। A. भरेत। Bene. भ्रियात्। A. भृषीष्ट। Aorist. अभार्षीत्। A. अभृत। Caus. भारयति। भारयते। Aor. अबीभरत्। Desi, बिभरिषति, बुभूर्षति। बिभरिषते, बुभूर्षते। Inten. बेभ्रीयते। Yaṅ luk बर्भर्ति। Imperative बर्भृहि। Imperfect अबर्भः। Adj. भरणीयं। Noun. भर्ता। भार्या। भ्रमं। भरतः॥

हृञ् ९४७ हरणे। हरणं प्रापणं स्वीकारः स्तेयं नाशनं च। जहर्थ। जह्रिव। जह्रिषे। हर्ता। हरिष्यति॥

947. √Hriñ 'to take, carry, convey.' Haraṇa means 'to convey 'to accept, 'to steal' and 'to distroy.' As भारं हरति ग्रामम् 'he conveys the load to the village, अंशं हरति 'he accepts a share.' सुवर्णं हरति चौरः 'the thief steals gold.' पापं हरति. शिवः 'Siva destroys sin.' In the sense of 'conveyance,' it takes two objectives Pre. हरति। A. हरते। Per. जहार। जहर्थ। जह्रिव। A. जह्रे। जह्रिषे। I Fut. हर्ता। A. हर्ता। II Fut. हरिष्यति। A. हरिष्यते। Nouns. हरिः। हरः। हृदयम्। हरितः॥

धृञ् ९४८ धारणे । धरति । अधार्षीत् । अधृत ॥

948. √Dhṛiñ 'to hold, support.' Pre, धरति । A. धरते । Per. दधार । A. दध्रे । I Fut. धर्ता । A. धर्ता । Aorist. अधार्षीत् । A. अधृष्ट । Nouns. धर्मः । धारा ॥

कृञ् ९४९ करणे ।

949. √Kriñ 'to do.' This root is not mentioned in the Siddhânta Kaumudi, According to Mâdhava, it is anârsham. It is conjugated like the last.

णीञ् ९५० प्रापणे । निनयिथ । निन्यिषे ॥

950. √ṇiñ 'to lead, to carry.' Pre. नयति । With the preposition प्र, प्रणयति । A. नयते । Per. निनाय । निन्यतु । निन्युः । निनयिथ or निनेथ । निन्यथुः । निन्य । निनाय or निनय । निन्यिव । निन्यिम । A. निन्ये । निन्यिषे । निन्यिध्वे or निन्यिढ्वे । निन्यिवहे । I Fut. नेता । A. नेता 2nd नेतासे । II Fut. नेष्यति । A. नेष्यते । Imperative. नयतु । A. नयताम् । Imper. अनयत् । A. अनयत । Poten. नयेत् । A. नयेत । Bene. नीयात् । A. नेषीष्ट । Aorist. अनैषीत् । A. अनेष्ट । Caus. नाययति । A. नाययते । Aor. अनीनयत् । Desi. निनीषति । A. निनीषते । Inten. नेनीयते । Yañ luk. नेनेति । d. नेनीतः । Nouns. नायः । नीतिः । नेमः । नीथः ॥

Here end the Ubhayapadi roots ending in a vowel.

Subsection.

अथाजन्ताः परस्मैपदिनः ॥

Now we take up the conjugation of Parasmaipadi aniṭ roots ending in a vowel

धेट् ९५१ पाने । धयति ॥

951. √Dheṭ to suck, to drink.

The Present is धयति । In forming the Perfect, the root is considered as if it was धा by the following sûtra:

२३७० । आदेच उपदेशेऽशिति । ६ । १ । ४५ ॥

उपदेश एजन्तस्य धातोरात्वं स्याच तु शिति ॥

2370. In a root, which in the system of grammatical instruction (*i.e.* in the Dhâtupâṭha), ends with a diphthong (ए, ऐ, ओ and औ), there is the substitution of आ for the diphthong, provided that no affix with an indicatory श follows it.

Thus धे is equal to धा । Thus धा + णल् । Now applies the following sûtra.

२३७१ । आत औ णलः । ७ । १ । ३४ ॥

आदन्ताद्धातोर्णल औकारादेशः स्यात् । दधौ ॥

2371. औ is substituted for णल्, the affix of the first and third person singular of the Perfect, after roots ending in long आ ॥

Thus धा + णल् = धा + औ = दधौ । The long आ is elided before dual by the following sûtra.

२३७२ । आतो लोप इटि च । ६ । ४ । ६४ ॥

अजाद्योरार्धधातुकयोः क्ङिदिटोः परयोरातो लोपः स्यात् । द्वित्वात्परत्वाल्लोपे प्राप्ते 'द्विर्वचनेऽचि' (२२४३) इति निषेधः । द्वित्वे कृत आलोपः । दधतुः । दधुः । दधिथ-दधाथ । दधिव । दधिम । धाता ॥

2372. The final आ of a root is elided before an ârdhadhâtuka affix with the augment इट् as well as when it begins with a vowel and has an indicatory क् or ङ् ॥

Thus दा + अतुस् । Here the rule of elision (V. 4. 64, S. 2373) is *subsequent* in the Ashtádhyâyi order to the rule of doubling (VI. 1. 1. and 8. S. 2175 and 2177), hence elision ought to take place *first* and then doubling. But this is prevented by S. 2243. We double the root first and then elide the आ । Thus the dual is दधतुः । Pl. दधुः । 2nd S. दधिथ or दधाथ । 1st. d. दधिव ॥

The First Future is धाता । In forming the Benedictive the following two sûtras apply.

२३७३ । दाधा घ्वदाप् । १ । १ । २० ॥

दारूपा धारूपाश्च धातवो घुसंज्ञाः स्युर्दाप्दैपौ विना ॥

2373. The verbs having the form of dâ 'to give' and dhâ 'to place,' are called ghu.

NOTE:—This defines the word ghu. Four verbs have the form of दा, or assume it by the application of VI. 1. 45, S. 2370 and two, of धा; they are called घु। The ghu verbs have certain peculiarities of conjugation to be described hereafter.

The घु verbs are the following—डुदाञ् "to give," as प्रणिददाति; दाण् "to give," as, प्रणिदाता; दो "to cut," as, प्रणिद्यति; देङ् "to pity" as, प्रणिदयते, डुधाञ् "to place" as, प्रणिदधाति. धेट् to "feed" as, प्रणिधयति। In these examples, because of the verbs being घु, the न of प्रनि is changed into ण by VIII. 4. 17.

Similarly दाप् "to cut" and दैप् "to clean" not being called घु, rules VII. 4. 46 and 47 do not apply to them. Thus दा + क्त=दातं 'what is cut,' as, दातं बर्हिः। So also अवदातं "washed" as, अवदातं मुखं "a bright face." But with दा "to give," &c. दा + क्त = दद् + त (VII. 4. 46)=दत्तः "given," so also we have प्र+दा+क्त= प्रत्तम् (VII. 4. 47). The word घु occurs in sûtra VI. 4. 66, &c. The word dâp includes also daip by the paribhâshâ given under III. 4. 19, ऐ changed into आ by VI. 1. 45, S. 2370.

The root having got the designation घु, now applies the next sutra.

२३७४ । एर्लिङि । ६ । ४ । ६७ ॥

घुसंज्ञानां मास्थादीनां चैत्वं स्यादार्धधातुके किति लिङि । धेयात् । धेयास्ताम् । धेयासुः ॥

2374. ए is substituted for the आ of the above roots in the Benedictive mood Active.

NOTE:—Thus देयात्, मेयात, धेयात्, स्थेयात्, गेयात, पेयात्, and अवसेयात् । Before non-कित् and non-ङित् we have दासीष्ट and धासीष्ट । By the word लिङ् is here meant the आशीर्लिङ् or the Precative mood; the Personal endings of which mood are ârdhadhâtuka by III. 4. 116. More-over by III. 4. 104 the Parasmaipada affixes only of the Benedictive are कित्, so the present rule does not apply to the Atmanepada affixes of the Precative.

Thus धा + यात् = धेयात् । D. धेयास्ताम् । Pl. धेयासुः ॥

In forming the Aorist there is optionally चङ् by the following.

२३७५ । विभाषा धेट्श्व्योः । ३ । १ । ४९ ॥

आभ्यां च्लेश्चङ् वा स्यादात्मकर्तृवाचिनि लुङि परे । 'चङि' (२३१५) इति द्वित्वम् । अदधत् । अदधताम् ॥

2375. After the roots धे 'to suck,' and श्वि, 'to grow,' चङ् is optionally the substitute of च्लि, when लुङ् follows signifying an agent.

As, अदधत् 'he sucked' dual अदधताम् । The reduplication is by S. 2315. When it takes the alternative सिच्, then the next sûtra. II. 4. 78 S. 2376 comes into operation, and we have अधात् and अधासीत् 'he sucked.' So also of श्वि, we have अशिश्वियत् 'he grew.' It also takes the अङ्, (III. 1. 58) and then its form is अश्वत् or अश्वयीत् ॥

२३७६ । विभाषा घ्राधेट्शाच्छासः । २ । ४ । ७८ ॥

एभ्यः सिचो लुग्वा स्यात्परस्मैपदे परे । अधात् । अधाताम् । अधुः ॥

2376. After the verbs घ्रा 'to smell,' धेट् 'to drink.' शा (शो) 'to pare,' छा (छो) 'to cut,' and सा (सो) 'to destroy,' there is optionally the elision of सिच्, when parasmaipada terminations are employed.

Thus we have अधात् । d. अधाताम् । Pl. अधुः । When सिच् is not elided, the following applies.

NOTE :—Thus (अघ्रात् or अघ्रासीत् 'he smelled,') अधात् or अधासीत् 'he drank;' अशात् or अशासीत् 'he pared,' अच्छात् or अच्छासीत् 'he cut' and असात् or असासीत 'he destroyed There is no option allowed in Atmanepada ; thus, अघ्रासातां सुमनसौ देवदत्तेन । The root धेट् is a Ghu verb, and in its case, the सिच् would have been elided by the last rule also. The present declares an option.

२३७७ । यमरमनमातां सक्च । ७ । २ । ७३ ॥

एषां सक् स्यादेभ्यः सिच इट् स्यात्परस्मैपदेषु । अधासीत् । अधासिष्टाम् । अधासिषुः ॥

2377. The सिच् of the Aorist in the Parasmaipada takes the augment इट् after यम्, रम्, नम् and roots ending in long आ, and स् (सक्) is added at the end of these stems.

Thus अधासीत् । D. अधासिष्टाम् । Pl. अधासिषुः ॥

NOTE:—Thus अयंसीत्, अयंसिष्टाम्, अयंसिषुः । व्यरंसीत् । व्यरंसिष्टाम् । व्यरंसिषुः । The root रम् is Parasmaipadi when preceded by वि or आ (I. 3. 83). अनंसीत्, अनंसिष्टाम्, अनंसिषुः । Of roots ending in long आः—अयासीत् । अयासिष्टाम् ; अयासिषुः । यमादीनां हलन्तलक्षणा वृद्धिः प्राप्ता सा नेटीति प्रतिषिध्यते । When the conjugation is Atmanepadi, the rule does not apply. As आयंस्त । अरंस्त । अनंस्त ॥

The Vṛiddhi in the case of यम् &c. ordained by VII. 2. 3, does not take place by VII. 2. 4. In the Atmanepada we have आयंस्त । The root यम् is âtmanepadi, as it is preceded by आ (I. 3. 75) अरंस्त, अनंस्त (III. 1. 85). Exception to VII. 2. 10. 44.

धेट् ९५१ पाने । धयति ॥

951. Dheṭ 'to drink, to suck.' Pre. धयति । Per. दधौ । दधतुः । दधुः । दधाथ or दधिथ । दधिव । I Fut. धाता । II Fut धास्यति । Imperative. धयतु । Imper. अधयत् । Poten. धयेत् । Bene. धेयात् । Aorist. अधासीत् or अदधत् or अधात् । d. अधासिष्टाम् or अदधताम् or अधाताम् । Condi. अधास्यत् । Pass. धीयते । Aorist. S. अधायि (VII. 3. 33. S. 2761). d अधायिषाताम् or अधिषाताम् । Caus. धापयति । Desi. धित्सति । Inten. देधीयते । Yaṅ luk. दाधेति or दाधाति । D. दाध्नः । Nouns. धयः । धाना । धेनुः ॥

ग्लै ९५२, म्लै ९५३ हर्षक्षये । हर्षक्षयो धातुक्षयः । ग्लायति । जग्लौ । जग्लिथ–जग्लाथ ॥

952. √Glai, 953 √Mlai 'to despond,' 'to be dejected in spirit.' The word harsha Kshaya means the exhaustion of the vital humours. Pre. ग्लायति । Per. जग्लौ । जग्लिथ or जग्लाथ । जग्लौ । जग्लिव । जग्लिम । I Fut. ग्लाता । II Fut. ग्लास्यति Imper. ग्लायतु । Imper. अग्लायत् । Poten. ग्लायेत् । Bene. ग्लेयात्, or ग्लायात् (See VI. 4 68 S. 2378 for these forms.) Aorist. अग्लासीत् । Caus. ग्लापयति । Aorist अजिग्लपत् Desi. जिग्लासति । Inten. जाग्लायते । Yań luk जाग्लेति । d. जाग्लीत । Imp. जाग्लीहि Nouns, ग्लामः । ग्लानिः । ग्लौः ॥

२३७८ । वान्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ॥

घुमास्थादेरन्यस्य संयोगादेर्धातोरात एत्वं वा स्यादार्धधातुके किति लिङि । ग्लायात्–ग्लेयात् । अग्लासीत् । म्लायति ॥

2378. For the final आ of any other root than those mentioned in VI. 4. 66, ए may optionally be substituted, in the Benedictive active, when the root begins with a conjunct consonant.

The स्था was the only root of VI. 4. 66, which could have been affected by this rule. It has been, however, specially exempted by the word अन्यस्य । Thus ग्लेयात्, or ग्लायात्, म्लेयात्, or म्लायात्, but only स्थेयात् (VI. 4. 66), and यायात् (not commencing with a double consonant). The phrase क्ङिति is understood here and therefore the rule applies to Parasmaipada affixes (III. 4. 104). Thus ग्लासीष्ट in Atmanepada. The root considered as an anga, should consist of a double consonant, therefore in निर्यायात् (from निर् + या), यं is not to be considered as a root having a double consonant, for र is no part of the anga, but of the preposition.

953. √Mlai to be sad or dejected. Pre. म्लायति । Per. मम्लौ । I Fut. म्लाता । Noun. म्लानः ॥

द्यै ९५४ न्यक्करणे । न्यक्करणं तिरस्कारः ॥

954. √Dyai to treat with contempt; to disfigure. Nyakkaraṇa means humiliation, contempt &c. Pre. द्यायति । Per. दद्यौ ॥

द्रै ९५५ स्वप्ने ।

955. √Drai to sleep. Pre. द्रायति । Per. दद्रौ । Nouns. निद्रालुः । निद्रा ॥

ध्रै ९५६ तृप्तौ ।

956. √Dhrai 'to be pleased' Pre. ध्रायति । Per. दध्रौ ॥

ध्यै ९५७ चिन्तायाम् ।

957. √Dhyai 'to think of, meditate upon.' Pre. ध्यायति । Per. दध्यौ । Nouns. ध्यानः । सुधीः । धीवरी ॥

रै ९५८ शब्दे ।

958. √Rai 'to sound,' 'to bark at,' Pre. रायति । Per. ररौ । I Fut. राता । Noun. कोरः ॥

स्त्यै ९५९, ष्ट्यै ९५९ (क) शब्दसंघातयोः । स्त्यायति । षोपदेश-स्यापि सत्वे कृते रूपं तुल्यम् । षोपदेशफलं तु तिष्ट्यासति । अतिष्ट्यपदित्यत्र षत्वम् ॥

959. ✓Styai 959 A. ✓Shtyai '1. to sound, echo' 2. to be collected into a heap.

The conjugation will be the same whether the root be taken as स्त्यै or ष्ट्यै, because ष is changed to स । The difference however appears in the Desiderative and the Causative, as तिष्ट्यासति (Des), अतिष्ट्यपत् (Causative Aorist). Pre. स्त्यायति । Per. तस्त्यौ । I Fut. स्त्याता । Past. Part. Pass. स्त्यानः । प्रस्तीतः । प्रस्तीमः । Nouns. स्त्री । स्तूयः

खै ९६० खदने ।

960. ✓Khai 1. to be steady or firm. 2. to strike, hurt, kill. Pre. खायति । Per. चखौ । I Fut. खाता ॥

क्षै ९६१, जै ९६२, षै ९६३ क्षये । क्षायति । जजौ । ससौ । साता । 'घुमास्था–' (२४६२) इत्यत्र 'विभाषा घ्राधेट्–' (२३७६) इत्यत्र च स्यतेरेव ग्रहणं न त्वस्य । तेन एत्वसिज्लुकौ न । सायात् । असासीत् ॥

961. ✓Kshai, 962. ✓Jai, 963. ✓Shai, to wane, waste, decline. Pre. क्षायति Per. चक्षौ । I Fut. क्षाता । Past. Part. Pass. क्षामः, Active क्षामवान् । (VIII. 2. 53. S, 3032).

962. ✓Jai to wane, decline, decay. Pre. जायति । Per. जजौ । I Fut. जाता ॥

963. ✓Shai to decline. The ✓सा in VI. 4. 66. S. 2462 and II. 4. 78. S. 2376 refers to the Divadi ✓सा and not to the present root. Therefore there is not the ए substitution of VI. 4. 67 S. 2374 or the elision of सिच् by II. 4. 78 S. 2376, Thus the Ben: is सायात् and not सेयात् and the Aorist is असासीत् and not असात् । Pre. सायति । Per. ससौ । I Fut. साता । Bene. सायात् । Aorist. असासीत् । Pass. सायते । Caus. साययति । Aorist असीषयत् । Desi. सिषासति । Inten. सासायते ॥

कै ९६४, गै ९६५ शब्दे । गेयात् । अगासीत् ॥

964. ✓Kai, 965. ✓Gai to sound, to caw. The word शब्द means a particular kind of sound, such as, singing, cawing &c. Pre. कायति । Per. चकौ । I Fut. काता । Noun. काकः ॥

965. ✓Gai to sing, to speak. Pre. गायति । Per. जगौ । I Fut. गाता । Bene. गेयात् । (VI. 4. 66. S. 2462.) Aorist. अगासीत् । Past. Part. Pass. गीत । Active गीतवान । Ger. गीत्वा । Nouns. गायकः । गाथकः । गायनः । प्रगीतिः । गाथा उद्गीतः ॥

शै ९६६, श्रै ९६७ पाके ।

966. ✓Śai 967, ✓Śrai to cook Pre. शायति । Per. शशौ । I Fut. शाता ॥

967. ✓Śrai to cook, boil. Pre. श्रायति । Per. शश्रौ । I Fut. श्राता । Caus. श्रपयति । Past. Part. Pass. शृतम् । श्राणम् । (VIII, 2. 43. S. 3017) श्रपितम् । Noun : श्राणा ॥

पै ९६८, ओवै ९६९ शोषणे । पायात् । अपात् । अपासीत् । 'घुमास्था–' (२४६२) इतीत्वं तदपवाद । 'एर्लिङि' (२३७४) इत्येत्वं 'गातिस्था–' (२२२३) इति सिज्लुक् च न । पारूपस्य लाक्षणिकत्वात् ॥

968. ✓Pai, 969. ✓Ovai to dry, wither.

The √Pâ though occuring in VI. 4. 66. S. 2462. does not refer to this √Pâ as it is Lâkshanika and not original, for the same reason, VI 4. 67. S. 2374 does not cause the ए change in the Benedictive. Nor does II. 4. 77 S. 2223 cause the elision of the सिच् in the Aorist. Pre. पायति । Per पपौ । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative. पायतु । Imper. अपायत् । Poten. पायेत् । Bene. पायात् । Aorist. अपासीत् or अपात् । Desi. पिपासति । Inten. पापयते । Yañ luk. पापाति or पापेति । D. पापीतः । Imperfect. अपापेत् or अपापात् । D. अपापीताम् । Pl. अपापुः । Ben :—पापाय त् ॥

969. √Ovai to dry, to be languid or weary. Pre. वायति । Per. ववौ । Caus. वापयति । Noun. वानं ॥

ष्टै ९७० वेष्टने । स्तायति ॥

970. √Shṭai to put on, adorn. Pre. स्तायति । Per. तस्तौ । I Fut. स्ताता । Caus. स्तापयति । Aorist अतिष्टपत् ॥

ष्णै ९७० वेष्टने । 'शोभायांच' इत्येके । स्नायति ॥

970 A. √Shṇai to put on, some say that it means to adorn. Pre. स्नायति ॥ Noun:—उपस्नीयम ॥

दैप् ९७१ शोधने । दायति । अघुत्वादेत्वसिज्लुकौ न । दायात् । अदासीत् ॥

971 √Daip to purify, to cleanse.

As this root is specifically excluded from the designation of ghu (I, 1. 20. S. 2373). it does not take the ए in Benedictive nor does it elide its सिच् in the Aorist, as दायात् and not देयात्; अदासीत् and not अदात् । Pre. दायति । Per. ददौ । I Fut. दाता । Bene. दायात् । Aorist अदासीत् । Caus. दापयति । Aorist अदीदपत् ॥

पा ९७२ पाने । 'पाघ्राध्मा—' (२३६०) इति पिबादेशः । तस्यादन्तत्वा-न्नोपधागुणः ॥

972. √Pâ to drink. Pre. पिबति । (The √Pâ is replaced by √piba by VII. 3. 78. S. 2360. As पिब ends with अ, the इ is not penultimate and is therefore not gunated.) Per पपौ । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative. पिबतु । Imper. अपिबत् । Poten. पिबेत् । Bene. पेयात् । Aorist अपात् । Caus. पाययति or पाययते । Aorist अपीप्यत् Desi. पिपासति । Inten. पेपीयते । Yañ luk पापेति or पापाति or पापति । D. पापीतः । Imperfect Pl. अपापुः । Pot. पापायात् । Bene. पापेयात् । Aorist अपापात् । Plural अपापुः । Nouns: पः as सुरापः । पानम् । संपीतिः । पायुः । पेयः । पायम् । पायः । पयः । पात्रम् ॥

घ्रा ९७३ गन्धोपादाने । जिघ्रति । घ्रायात्—घ्रेयात् । अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥

973. √ghrâ to smell, 2. to kiss. Pre. जिघ्रति । (S. 2360). Per. जघ्रौ । जघ्रिथ I Fut. घ्राता । Bene. घ्रेयात् । or घ्रायात् । Aorist अघ्रासीत् or अघ्रात् । Caus. घ्रापयति । Aor अजिघ्रपत् or अजिघ्रिपत् । Desi. जिघ्रासति । Inten. जेघ्रीयते । yañ luk जाघ्रेति or जाघ्राति D. जाघ्रीतः । Past Part. Pass. घ्राणः । घ्रातः । Active घ्राणवान । घ्रातवान । Nouns. व्याघ्रः । घ्राणम् । घ्रातम् ॥

ध्मा ९७४ शब्दाग्निसंयोगयोः । धमति ॥

974. √Dhmâ to blow (as a wind instrument), 2 to blow a fire. Here agnisanyoga means to blow a fire with the mouth. Pre. धमति । (S. 2360). Per. दध्मौ । I Fut. ध्माता । Poten. धमेत् । Bene. ध्मायात् or ध्मेयात् । Caus. ध्मापयति Aorist

अदिध्मपत् । Desi. दिध्मासति । Inten. देध्मीयते । yañ luk दाध्मति । Past. Part. Pass ध्मातः । Active ध्मातवान । Ger ध्मात्वा । Noun. ध्मः ॥

ष्ठा ९७५ गतिनिवृत्तौ । तिष्ठति । 'स्थादिष्वभ्यासेन—' (२२८०) इति षत्वम् । अधिष्ठौ । 'उपसर्गात्—' (२२८०) इति षत्वम् । अधिष्ठाता । स्थेयात् ॥

975. √Shṭhâ to resort or go to, 2. to stop, to be restrained. Pre. तिष्ठति । (स्था is replaced by तिष्ठ (under VII 3. 78. S. 2360). With सं &c. the root is Atmanepadi as संतिष्ठते, लिट् संतस्थे &c.) Per. तस्थौ । The स will be changed to ष after an alterant letter, even though the reduplicate त intervenes. As अधितष्ठौ । See VIII 3. 64. S 2277. I Fut. स्थाता । The स will be changed to ष after an alterant Preposition. As अधिष्ठाता । See VIII. 3. 65. S. 2270 A. संस्थाता । II Fut. स्थास्यति । अधिष्ठास्यति । A. संस्थास्यते । Imperative. तिष्ठतु । A. संतिष्ठताम् । Imper. अतिष्ठत् । A. समतिष्ठत । Poten. तिष्ठेत् A. संतिष्ठेत । Bene. स्थेयात् । The ए is not optional, as the rule VI. 4. 68. S 2378 does not specifically apply to √Sthâ. A. संस्थासीष्ट । Aorist अस्थात् । The सिच् is elided by II. 4. 77. S. 2223 With an alterant Preposition अध्यष्ठात् (VIII 3. 63. S. 2276). A. समस्थित । D. समास्थषाताम् । Caus. स्थापयति । Aor. अतिष्ठिपत् (VII. 4. 5. S 2588), and not अतास्थपत् । Desi. तिष्ठासति । Inten. तेष्टीयते (VI. 4. 66. S. 2463). Yañ luk. तास्थाति । D. तास्थीतः (VI. 4 113. S 2497). Pl. तास्थति (VI. 4. 112 S. 2483) Past. Part. Pass. स्थितः । Act. स्थितवान् । Ger. स्थित्वा । Nouns. स्थायी । इन्द्रप्रस्थः । युधिष्ठिरः । स्थाणुः । स्थविरः । कपित्थः ॥

म्ना ९७६ अभ्यासे । मनति ॥

976. √Mnâ to learn diligently, to repeat in mind. Pre मनति । मन replaces म्ना by VII. 3. 78. S 2360. Per. मम्नौ । Nouns. आम्नायः । निम्नः । सुम्नम् ॥

दाण् ९७७ दाने । प्रणियच्छति । देयात् । अदात् ॥

977. √Dâṇ to give. Pre. यच्छति । यच्छ is substituted for दा by VII. 3. 78 S 2360. The root being ghu, we have प्रणियच्छति by VIII. 4. 17. S 2285. Per ददौ । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छत् । प्राययच्छत् Poten. यच्छेत् । Bene. देयात् । (VI. 4 67. S 2374). Aorist. अदात् । (II. 4 77. S. 2223) प्राददात् । Caus. दापयति । Aor. अदीदपत् । Desi. दित्सति (VII. 4. 54. S 2623 and VII. 4. 58. S. 2620) Inten. देदीयते । Yañ luk दादेति or दादाति । D. दात्तः । Imperative देहि । Past. Part. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Ger. दत्वा । Adj दानीयं । देयम् । Nouns. दारुः । दानुः । देष्णुः ॥

ह्वृ ९७८ कौटिल्ये । ह्वरति ॥

978. √Hvṛí to be crooked.

The present is ह्वरति । The Perfect is ह्वृ + णल् । Now applies the following sûtra

२३७९ । ऋतश्च संयोगादेर्गुणः । ७ । ४ । १० ॥

ऋदन्तस्य संयोगादेरङ्गस्य गुणः स्याल्लिटि । किदर्थमपीदं परत्वाण्णल्यपि भवति । रपरत्वम् उपधावृद्धिः । जह्वार । जह्वरतुः । जह्वरुः । जह्वर्थ । ह्वर्ता । 'ऋद्धनोः स्ये' (२३३६) । ह्वरिष्यति ॥

2379. A root ending in short ऋ and preceded by a conjunct consonant, gets Guṇa in the Perfect.

Though this rule is primarily for the sake of कित् affixes even, yet being subsequent it applies to णल् also. By I. 2. 5. S. 2242, the affixes of the Perfect.

other than पित् are कित् and consequently would not have caused Guṇa. This sûtra prevents that.

Then comes the question, does this sûtra prevent the Vṛiddhi of णल्? According to the Kâśikâ, it does not debar the Vṛiddhi of णल् caused by VII. 2. 115 S. 254. But according to the Siddhânta the present sûtra VII. 4. 10. being subsequent in order of the Ashṭâdhyâyî to the Vṛiddhi sûtra, VII. 2. 115 S. 254. applies to that latter also. Thus we get hvṛi + ṇal = hva + ṇal (Guṇa caused by the present sûtra) = hvar + ṇal (I. 1. 70 S. 51) = hvâr + ṇal (there is Vṛiddhi of the penultimate अ by VII. 2. 116 S. 2282) = जह्वार । Dual जह्वरतुः । Pl. जह्वरुः । 2nd S. जह्वर्थ ।

First Future ह्वर्ता । In the Second Future there is इट् augment by VII. 2. 70. S. 2366. Thus we have ह्वरिष्यति ॥

In forming the Benedictive, the following sûtra causes Guṇa.

२३८० । गुणोऽर्तिसंयोगाद्योः । ७ । ४ । २९ ॥

अर्तेः संयोगादेर्ऋदन्तस्य च गुणः स्याद्यकि यादावार्धधातुके लिङि च । ह्वर्यात् । अह्वार्षीत् अह्वार्ष्टाम् ॥

2380. Guṇa is substituted for the final ऋ in the root ऋ (अर्त्ति), and in those roots ending in ऋ, in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Passive character यक् or the Benedictive augment यास् follows.

NOTE:—The words ऋतः, यकि and लिङि are understood here. Not so the word श as its anuvritti is impossible. Thus अर्यते, अर्यात्, स्मर्यते and स्मर्यात् । This is an exception to I. 1. 5.

Thus ह्वर्यात् । The Aorist is अह्वार्षीत्, d. अह्वार्ष्टाम् ॥

978. √ Hvṛi to be crooked Pre. ह्वरति । Per. जह्वार । जह्वरतुः । जह्वर्थ । जह्वरिव । I Fut. ह्वर्ता । II Fut. ह्वरिष्यति । Imper. ह्वरतु । Imper. अह्वरत् Poten. ह्वरेत् । Bene ह्वर्यात् । Pass. ह्वर्यते । Desi. जुहूर्षति (VI. 4. 16. S. 2614. causes lengthening, VII. 1. 102. S. 2494 substitutes उर्, which becomes ऊर् by VIII. 2. 77. S. 354). Inten. जाह्वर्यते (VII. 4. 30. S. 2633). Yaṅ luk जर्ह्वर्त्ति । D. जर्ह्वर्तः । Imperative जर्ह्वृहि । Jarhvrihi. 1st. S. जर्ह्वरामि । Imperfect अजर्ह्वः । Past. Part. Pass. ह्वृतम् । Act. ह्वृतवान् ॥

स्वृ ९७९ शब्दोपतापयोः । 'स्वरतिसूति–' (२२७९) इति वेट् । सस्वरिथ–सस्वर्थ । वमयोस्तु ॥

979. √ Svṛi to sound, to pain.

The Present is स्वरति । The Perfect 3rd. S. is सस्वार । D. सस्वरतुः । 2nd S. सस्वरिथ or सस्वर्थ । The इट् augment is optional by VII. 2. 44. S. 2279. But this इट् option is set aside in the 1st Person Dual and Plural by the following sûtra.

२३८१ । श्र्युकः किति । ७ । २ । ११ ॥

श्रिञ एकाच उगन्ताच्च परयोर्गित्किताेरिण्न स्यात् । परमपि स्वरत्यादिविकल्पं बाधित्वा पुरस्तात्प्रतिषेधकाण्डारम्भसामर्थ्यादनेन निषेधे प्राप्ते क्रादिनियमान्नित्यमिट् । सस्वरिव । सस्वरिम । परत्वात् 'ऋद्धनोः स्ये' (२३६६) इति नित्यमिट् । स्वरिष्यति । स्वर्यात् । अस्वारीत् । अस्वारिष्टाम् ॥

2381. The augment इट् is not added to an affix having an indicatory क् or ग् when it comes after the root श्रि, or after a monosyllabic root ending in उ, ऊ, ऋ or ॠ in the Dhâtupâṭha.

This sûtra VII. 2. 11. is prior in Ashṭâdhyâyi order to the sûtra स्वरतिसूति &c. VII. 2. 44. S. 2279 that ordains option; but never-the-less it debars that option: because this rule occurs in the general section of prohibition of इट् which commences with नेड्वशि कृति (VII. 2. 8) and is prior to the इट् ordinance of VII. 2. 35. The present sûtra, therefore, would have totally debarred इट् as in the Nishṭhâ स्वृतः सूत &c.

The augment however is added compulsorily in the Perfect, by the general restrictive rule of Kṛâdi. (VII. 2. 13. S. 2293) for स्वृ is not within the exception of that rule. Thus we get सस्वरिव and सस्वरिम ॥

In the Second Future there is compulsory इट् augment by VII. 2. 70. S 2366. As स्वरिष्यति । The Benedictive is स्वर्यात् । The Aorist is अस्वारीत् or अस्वार्षीत् । D. अस्वारिष्टाम् or अस्वार्ष्टाम् ॥

979. √Svṛi 1. to sound 2. to pain or be pained. Pre स्वरति । With सम् the root is Atmanepadi. As संस्वरते । Per. सस्वार । सस्वरतुः । सस्वर्थ or सस्वरिथ । सस्वरिव । सस्वरिम । A. संस्वरे । संस्वरिषे । I Fut. स्वर्ता । A संस्वरिता or संस्वर्ता । II Fut. स्वरिष्यति । A. संस्वरिष्यते । Imperative स्वरतु । A. संस्वरताम् । Impe. अस्वरत् । Poten. स्वरेत् । A. संस्वरेत । Bene. स्वर्यात् । A. संस्वरिषीष्ट । Caus. स्वारयति । Aor. असिस्वरत् । Desi. सिस्वरिषति, सुस्वूर्षति । Inten. सास्वर्यते । Yaṅ luk सास्वर्त्ति । D. सास्वृतः । Past. Part. Pass. स्वृतः । Act. स्वृतवान् । Ger. स्वृत्वा । Noun. स्वरः ॥

स्मृ ९८० चिन्तायाम् ।

980. √Smṛi to remember. Some texts read the √Dvṛi at this place next to √Smṛi. It is conjugated like √hvṛi. As ह्वरति &c Noun ह्वरः । Pre. स्मरति । Per. सस्मार । I Fut. स्मर्ता । II Fut. स्मरिष्यति । Imperative. स्मरतु । Imper. अस्मरत् । Poten. स्मरेत् । Bene. स्मर्यात् । Aorist. अस्मारीत् । Caus. स्मारयति । When Ghaṭâdi स्मरयति । Aor. असस्मरत् । Desi. सुस्मूर्षते ॥

ह्वृ ९८१ संवरणे ।

981. √Hvṛi to cover (?) It is conjugated like √hvṛi No. 978. Pre. ह्वरति ॥

सृ ९८२ गतौ । क्रादित्वान्नेट् । सर्थ । ससृव । रिङ् । स्रियात् । असार्षीत् । असार्ष्टाम् ॥

982. √Sṛi to go. As this root is specially mentioned in VII. 2. 13. it does not take इट् in the Perfect. As ससर्थ and ससृव । In the Benedictive there is रि substitution in the room of the vowel ऋ, as स्रियात् ॥

In the Aorist we have असार्षीत् । dual असार्ष्टाम् ॥

The following sûtra requires अङ् in the Aorist of सृ ॥

२३८२ । सर्तिशास्त्यर्तिभ्यश्च । ३ । १ । ५६ ॥

एभ्यश्च्लेरङ् स्यात्कर्तरि लुङि । इह लुप्तशपा शासिना साहचर्यात् 'सर्त्यर्ती' जौहोत्यादिकावेव गृह्येते । तेन भ्वादेर्नाङ् । धौघतौ तु 'घ्राध्मा–' (२३६०) इति शिति धौरादेशः । धावति ॥

2382. After the verbs सृ 'to go,' शास् 'to order,' and ऋ 'to go,' अङ् is the substitute of च्लि in the Parasmaipada as well as in the Atmanepada.

NOTE:—Thus असरत् 'he went;' अशिषत् 'he ordered;' आरत् 'he went.' This sûtra has been separately enunciated in order to make the rule applicable to Atmanepada; as समरन्त (I. 3. 29). The च in the text is for the sake of drawing the anuvritti of the phrase 'in the Parasmaipada' of the last sûtra, into the present and its anuvritti will extend to future sûtras also.

The roots सर्ति and अर्ति here being read along with the शप्—elided root शास्, mean the Juhotyâdi roots सृ and ऋ and not the सृ and ऋ of the Bhvâdi class. Therefore in the Bhvâdi there is no अङ् Aorist.

When the root √Sṛi means to move quickly, it is replaced by धौ in conjugational tenses by S. 2360. As धावति ॥

982. √Sṛi to go, to move. Pre. सरति । Per. ससार । सस्रतुः । सस्रुः । ससर्थ । सस्रथुः । सस्र । ससार । ससर । सस्रिम । As this root is specifically mentioned in the Krâdi rule VII. 2. 13, there is no इट् augment in the Perfect. As ससर्थ । सस्रव । I Fut. सर्ता । II Fut. सरिष्यति । Imperative सरतु । Imper. असरत् । Poten. सरेत् । Bene. स्रियात् । There is रिङ् for ṛi by VII. 4. 28. Caus. सारयति । Aor. असीसरत् । Desi. सिसीर्षति । Inten. सेस्रीयते । Yañ luk सर्सर्त्ति । d. सर्सृतः । Nouns : सरः । सरणः । समरः । सारः । सर्वः । सृगिः ॥

ऋ ९८३ गतिप्रापणयोः । ऋच्छति ॥

983. √Ṛi to go. The Present is ऋच्छति । The ऋ is replaced by ऋच्छ् by S. 2360. In the Perfect there is Guṇa by the following :

२३८३ । ऋच्छत्यृताम् । ७ । ४ । ११ ॥

तौदादिकस्य ऋच्छेः ऋ धातोः ॠदन्तानां च गुणः स्याल्लिटि । णलि प्रागेवदुपधावृद्धिः । आर । आरतुः । आरुः ॥

2383. There is guṇa in the Perfect of √ऋच्छ् of the Tudadi class, and of √ऋ and roots ending in long ॠ ।

NOTE:—As आनर्च्छ, आनर्च्छतुः, आनर्च्छुः from ऋच्छ्, आर, आरतुः, आरुः from ऋ, and नि चकरतुः, नि चकरुः, नि जगरतुः, नि जगरुः from कॄ and गॄ । ऋच्छ् not having light vowel in the penultimate, would not have received guṇa by VII. 3. 86, this sûtra ordains it; roots in long ॠ never receive guṇa, but इर् substitution; this ordains guṇa. The Vṛiddhi of VII. 2. 115 supersedes this rule, within its own jurisdiction, a prior superseding the posterior as निचकार, नि जगार ॥

Thus ऋ + णल् = अर् + णल् । Now there is Vṛiddhi of the penultimate अ by VII. 2. 116, and with reduplication we get आर । Thus 3rd. S. आर । D. आरतुः । Pl. आरुः ॥

In the 2nd Per. S. the इट् augment is compulsory by the following sûtra.

२३८४ । इडत्त्यर्ति व्ययतीनाम् । ७ । २ । ६६ ॥

'अद्' 'ऋ' 'व्येञ्' एभ्यस्थलो नित्यमिट् स्यात् । आरिथ । अर्ता । अरिष्यति । ऋर्यात् । आर्षीत् । आर्ष्टाम् ॥

2384. The affix थल् gets always the augment इट् after अद्, ऋ and व्यय् ॥

NOTE:—As आदिथ, आरिथ, and संविव्ययिथ। The root व्येञ् is not changed to व्या (VI. 1. 46) in the Perfect. By VII. 2. 63, the roots अद् and व्ये would have *optionally* been सेट्, and अ never; therefore, the present sûtra makes the इट् augment compulsory. The इट् is repeated in the aphorism for the sake of clearness, the rule could have stood without it, for the anuvṛitti of 'optionally' could not have run into it from the last sútra: for if it was an optional sûtra, the enumeration of अद् and व्ये was useless, as they were already provided for by VII. 2. 63. Therefore, this sûtra makes an invariable rule. Thus आरिथ ॥

983. √Ṛi to go, 2. to obtain. Pre. ऋच्छति। I Fut. अर्ता। II Fut. अरिष्यति। Imperative. ऋच्छतु। Imper. आर्च्छत्। Poten. ऋच्छेत्। Bene. अर्यात्। Aorist आर्षीत्। आर्ष्टाम्। Caus अर्पयति (VII. 3. 36). Aor. मा भवानर्पिपत्। Desi. अरिरिषति। Inten. अरार्यते। Yaṅ luk अरर्ति or अरियर्त्ति or अररीति। D अर्ऋतः or अरियृतः। Pl. अरारति। 2nd. S. अरर्षि° or अरियर्षि। 1st. S. अरर्मि or अरियर्मि। D. अर्ऋवः। or अर्यृवः। Pl. अर्ऋमः or अर्यृमः। Nouns. अर्यः। आर्यः। आरी। अरित्रम्। ऋणम्। ऋतः। अरुः। अर्णः। अरुः। अर्भः। अर्थः। ऊर्मिः। अर्वा। अरणिः। अरुणः। ऋतुः। अररं। इरिणं। अर्णः। अर्णवः।

गृ ९८४, घृ ९८५ सेचने। गरति। जघतुः। जगार। जगर्थ। जघ्रिव। रिङ्। ग्रियात्। अगार्षीत्।

984. √Gṛi, 985. √Ghṛi to sprinkle. Pre. गरति। Per. जगार। जग्रतुः। जगर्थ। जग्रिव। I Fut. गर्ता। II. Fut. गरिष्यति। Imperative. गरतु। Imper. अगरत्। Poten. गरेत्। Bene. ग्रियात्। There is रिङ् by VII 4. 28. Aorist अगार्षीत्। Câus. गारयति। Aorist. अजीगरत्। Desi. जिगीर्षति। Inten. जेग्रीयते। Yaṅ luk जर्गर्त्ति। Noun. गर्तः॥

985. √Ghṛi, to sprinkle. Pre. घरति। *Nouns* घृतं। घृणा। घर्म ॥

ध्वृ ९८६ हूर्छने।

986. √ Dhvṛi, to bend. 2. to Kill. Pre. ध्वरति ॥

स्रु ९८७ गतौ। सुस्रोथ। सुस्रुव। स्रूयात्। 'णिश्रि—' (२३१२) इति चङ्। लघूपधगुणादन्तरङ्गत्वादुवङ्। असुस्रुवत् ॥

987. √Sru, to go, to move. The motion must however be of liquids. As स्रवति घृतम् 'The butter flows.' Pre. स्रवति। Per. सुस्राव। सुस्रुवतुः। सुस्रोथ। सुस्रुव। I. Fut. स्रोता। II. Fut. स्रोष्यति। Imperative. स्रवतु। Imper. अस्रवत्। Poten. स्रवेत्। Bene. स्रूयात्। Caus. स्रावयति। Aor. असुस्रुवत्। or असिस्रवत्। (VII. 4. 81). The aorist takes चङ् by S. 2312. There is no guṇa caused by S. 2189 as उवङ् is antaranga and supersedes guṇa. Desi. सुस्रूषति। Inten. सोस्रूयते। Yaṅ luk सोस्रोति। D. सोस्रुतः। Pl. सोस्रुवति। Nouns आस्रावः। स्रुक्। स्रोतः॥

षु ९८८ प्रसवैश्वर्ययोः। प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम्। सुषोथ—सुषुविथ। सोता॥

988. √Ṣhu to permit, to be glorious.

The word प्रसव here means to permit, to approve, to command; as in the sentence देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे॥

The Perfect 2nd S. is सुषोथ। or सुषुविथ। 1st d. सुषुविव। First Future सोता॥

In the Aorist the following sûtra applies.

२३८५। स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मैपदेषु। ७।२।७२॥

एभ्यः सिच इट् स्यात्परस्मैपदेषु। असावीत। पूर्वोत्तराभ्यां ञिद्भ्यां साहचर्यात्सुनोतेरेव ग्रहणमिति पक्षे असौषीत॥

2385. The सिच् of the s-Aorist gets the इट् in the Parasmaipada after the roots स्तु, सु and धूञ् ॥

As अस्तावीत्, असावीत्, अधावीत् । But अस्तोष्ट, असोष्ट, अधोष्ट or अधविष्ट in Atmanepada. Exception to VII. 2. 10 and 44.

The root स्तु, has an indicatory ञ, as it is read in the Adâdi class as ष्टुञ्, स्तुतौ, (No. 32): the root धूञ्, has also an indicatory ञ; therefore the root सु, of this sûtra, according to some, refers to सुञ्, having an indicatory ञ because it is read in the company of two roots one before and one after, each of which has an indicatory ञ । According to them the present is confined to the सुञ् of the Svâdi class. Therefore the Aorist would be असौषीत् of this Bhvâdi √su; and असावीत् of the the Svâdi √su.

षु ९८८ प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । सुषोथ–सुषविथ । सोता ॥

988. √Shu, Pre. सवति । Per. सुषाव । सुषुवतुः । सुषोथ । सुषुविथ । सुषुविम । I Fut. सोता । Aorist. असावीत् or असौषीत् । Pass. सूयते । Aor. असावि । Desi. सुसूषति । Inten. सोषूयते । Yañ. luk सोषोति । Past. Part. Pass. सुतः । Ger. सुत्वा । Noun. सव्यम् ॥

श्रु ९८९ श्रवणे ।

989. √Śru to hear.

In conjugating this root the following sûtra applies.

२३८६ । श्रुवः शृ च । ३ । १ । ७४ ॥

श्रुवः शृ इत्यादेशः स्यात् श्नुप्रत्ययश्च । शपोऽपवादः । श्नोर्ङित्त्वाद्धातोर्गुणो न । शृणोति । शृणुतः ॥

2386. And शृ is the substitute of श्रु, and there is the affix श्नु after it, when a sârvadhâtuka affix denoting an agent, follows.

This debars the Bhu-Class vikaraṇa शप् । As the vikaraṇa श्नु is ङित् (as it has no indicatory प् I. 2. 4.), there is no guṇa of the vowel of the root. Thus श्रु + श्नु + तिप् = शृ + नु + ति = शृणोति 'he hears'; शृणुतः 'they two hear'.

In forming the plural, the following sûtra applies.

२३८७ हुश्नुवोः सार्वधातुके । ६ । ४ । ८७ ॥

जुहोतेः श्नुप्रत्ययान्तस्य चानेकाचोऽसंयोगपूर्वोवर्णस्य यणजादौ सार्वधातुके । उवङोऽपवादः । शृण्वन्ति । शृणोमि । शृणुवः—शृण्वः । शृणुमः—शृण्मः । शुश्रोथ । शुश्रुव । शृणु । शृणवानि । शृणुयात् । श्रूयात् । अश्रौषीत् ॥

2387. The semi-vowel य् is substituted for the उ of हु, and for that of नु (the characteristic of the fifth class roots), before a sârvadhâtuka affix (III. 4. 113) beginning with a vowel, when the stem consists of more than one syllable and the उ is not preceded by a conjunct consonant.

NOTE:—Thus हु—जुह्वति, जुह्वतुः; अजुह्वन् so also with सु—as सुन्वन्ति, सुन्वन्तु । असुन्वन् । Why do we say "of हु and श्नु formed stems" ? Observe योयुवति, रोरुवति from Intensive bases, by the elision of the यङ् affix. The यङ् elided is in the

secular literature also, by the implication (jnâpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in उ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sárvadhâtuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यङ् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ârdhadhâtuka affixes. Why do we say before a Sârvadhâtuka? Observe जुहुवतुः, जुहुवुः (VI. 4. 77). So also not in आप्नुवन्ति and राध्नुवन्ति as the उ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the उवङ् substitute. Thus शृ + नु + अन्ति = शृण्वन्ति (and not शृणु वन्ति).

989. √Śru to hear. Pre. शृणोति । शृणुतः । शृण्वन्ति । शृणोषि । शृणुथः । शृणुथ । शृणोमि । शृणुवः or शृण्वः । शृणुमः or शृण्मः । With सं the root is âtmanepadi. As संशृणुते । D. संशृण्वाते । P. संशृण्वते । Per. शुश्राव । A. संशुश्रुवे । शुश्रुवतुः । शुश्रोथ । शुश्रुव । शुश्रुम । I Fut. श्रोता । A. संश्रोता । II Fut. श्रोष्यति । A. संश्रोष्यते । Imperative शृणोतु । A. संशृणुताम् । शृणु । शृणवानि । Imper. अशृणोत् । अशृणुताम् । A. समशृणुत । Poten. शृणुयात् । A. संशृण्वीत । Bene. श्रूयात् । A. संश्रोषीष्ट । Aorist. अश्रौषीत् । A. समश्रोष्ट । Caus श्रावयति । Aor. अशिश्रवत् or अशुश्रवत् (VII. 4. 81. S. 2578). Desi. शुश्रूषते । Inten. शोश्रूयते । Yań luk. शोश्रुवीति or शोश्रोति । Per. Part. Parasmai, शुश्रुवान् । Nouns. श्रुतिः । श्रवणं । श्रोत्रं । श्रवः । श्रोणिः ॥

ध्रु ९९० स्थैर्ये । ध्रवति । अयं कुटादौ गत्यर्थोऽपि ॥

990. √Dhru to be firm or fixed. This root is read in the Kuṭâdi sub-division also, where it has the sense of motion. Pre. ध्रवति । Per. दुध्राव । दुध्रुवतुः । दुध्रोथ or दुध्रुविथ । Noun. ध्रुव ॥

दु ९९१, द्रु ९९२ गतौ । दुदोथ–दुदविथ । दुदुविव । दुद्रोथ । दुद्रुव 'णिश्रि–' (२३१२) इति चङ् । अदुद्रुवत् ॥

991. √Du, 992 √Dru to go, move. Pre. दवति । Per. दुदाव । दुदुवतुः । दुदोथ or दुदविथ । दुदुविव । I Fut. दोता । Nouns. दवः । सदावः । दूनः । दूतः ॥

992. √Dru, to go, move. Pre. द्रवति । Per. दुद्राव । दुद्रुवतुः । दुद्रोथ । दुद्रुव । I Fut. द्रोता । II Fut. द्रोष्यति । Aor. अदुद्रुवत् । The चङ् affix is used here. (S. 2312) Caus. द्रावयति । Aorist अदुद्रवत् or अदिद्रवत् (VII. 4 81. S. 2578). Desi. दुद्रूषति । Inten. दोद्रूयते । Yań. luk दोद्रोति । *Nouns.* द्रोणः । द्रविणम् । हरिद्रुः ॥

जि ९९३, ज्रि ९९४ अभिभवे । अभिभवो न्यूनीकरणं न्यूनीभवनं च । आद्ये सकर्मकः । शत्रुञ्जयति । द्वितीये त्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । अध्येतुं ग्लायतीत्यर्थः । 'विपराभ्यांजेः' (२६८५) इति तङ् । 'पराजेरसोढः' (५८९) इत्यपादानत्वम् ॥

993. √Ji 994, √Jri to conquer, overcome. The word abhibhava means both to conquer and to be conquered. In the first sense, the root is Transitive. As शत्रुञ्जयति 'he conquers the enemies.' In the second sense it is Intransitive. As अध्ययनात् पराजयते which means he is tired of or weary of study. It is atmanepadi because of S. 2685. The object takes the ablative case by S. 589. Pre. जयति । Per. जिगाय । See जि already given before. Nouns :—धनञ्जयः । शत्रुजित् जयो ॥

994 √ Jri, to conquer. Pre. ज्रयति। Per. जिज्राय। जिज्रियतुः। जिज्रयिथ or जिज्रेथ। जिज्रियिव। I Fut. ज्रेता। II. ज्रेष्यति। Imperative. ज्रयतु। Imper. अज्रयत्। Poten. ज्रयेत्। Bene. ज्रीयात्। Aorist. अज्रैषीत्। Caus. ज्रापयति। Aor. अजिज्रपत्। Desi. जिज्रीषति। Inten. जेज्रीयते॥

जु ९९५ इति सौत्र धातुः, अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरे।

995. √ Ju, to go, to move quickly. It is not in the Dhâtupâṭha, but it is a Sûtra root. Pre. जवति। Caus. जावयति। Aor. अजीजवत्। (VII. 4. 80 S. 2577) Nouns जवनम्। जूः। जवः। जूतिः॥

Here ends this subsection.

SUB-SECTION.

अथ डीङन्ता ङितः॥

Now the roots up to डीङ् (No. 1017) are ङितः and Atmanepadi.

ष्मिङ् ९९६ ईषद्धसने। स्मयते। सिष्मिये। सिष्मियिढ्वे=सिष्मियिध्वे॥

996. √ Smiṅ, to smile. Pre. स्मयते। Per. सिष्मिये। सिष्मियिढ्वे (°ध्वे)। सिष्मिये। सिष्मियहे। I. Fut. स्मेता। II. Fut. स्मेष्यते। Imperative. स्मयताम्। Imper. अस्मयत। Poten. स्मयेत। Bene. स्मेषीष्ट। Aorist. अस्मेष्ट। Caus. स्मापयते। Aor. असिष्मपत्। Desi. सिस्मयिषति। Inten. सेष्मीयते। Yaṅ luk. सेष्मेति। Past, Part. Pass. स्मितः। Ger. स्मित्वा। Noun. स्मेरम्॥

गुङ् ९९७ अव्यक्ते शब्दे। गवते जुगुवे॥

997. √ Guṅ, to speak indistinctly. Some read √ घङ् धारणे after this root is wrong. Pre गवते। Per. जुगुवे। जुगुविषे। जुगुविढ्वे। I Fut. गोता। II. Fut. गोष्यते। Imperative. गवताम्; Imper. अगवत। Poten. गवेत। Bene. गोषीष्ट। Aorist. अगोष्ट। Condi. अगोष्यत। Caus. गावयति। Aor. अजूगवत्। Desi. जुगूषते। (VI. 4. 16. S. 2614) Inten. जोगूयते। Yaṅ luk. जोगोति। Past Part. Pass. गुतः। Ger. गुत्वा। Nouns. गोत्रम्। गवाक्षः। गवलम्॥

गाङ् ९९८ गतौ। गाते। गाते। गाते। इट एत्वे कृते वृद्धिः। गै। लङि। अगे। गेत। गेयाताम्। गेरन्। गासीष्ट। 'गाङ्कुटादिभ्यः--' (२४६१) इति सूत्रे इङादेशस्यैव गाङो ग्रहणं न त्वस्य। तेनाङित्वात् 'घुमास्था—' (२४६२) इतीत्वं न। अगास्त। अदादिकोऽयमिति हरदत्तादयः। फले तु न भेदः॥

998 √ Gâṅ, to go.

It is thus conjugated. गा + शप् + ते = गा + अ + ते = गाते। The dual is गा + शप् + आते = गाते। The Plural is गा + शप् + झ = गा + अ + अते (VII. 1. 5. S. 2258)=गाते। In the dual गा + शप् becomes by coalescence गा for the rule of सवर्णदीर्घः being antaraṅga applies first, and so the rule VII. 2. 81. S. 2235 finds no scope, for there remains no longer any आ which is a portion of a ङित् affix. In the First Person Singular the affix इट् is changed to ए, and we have गा + शप् + ए = गा + अ + ए= गा + ए = गै॥

In the First Person Imperfect we have अगा + इ = अगे by VI. 1. to 87. S. 69. The Benedictive is गासीष्ट। The sûtra गाङ्कुटादिभ्यः (S. 2461) refers to that √ गा which is the substitute of √ इङ्; and not to this √ गा। Therefore this √ गा is not ङित्, and consequently the sûtra घुमास्था &c. (S. 2462) does not apply, and so there is no ई। In other words the form is not गेयात्॥

According to Haradatta (See Padamanjari on III. 2. 8. गापोष्टक्) this root belongs to the Adâdi class. This makes no difference however in the ultimate result. *Quere.* What is the necessity of reading it in the Bhuâdi list.

998. √Gâṅ to go. Pre. गाते । गाते । गाते । गासे । गाथे । गाध्वे । गे । गावहे । गामहे । Per. जगे । जगाते । जगिपे । जगिध्वे । जगे । जगिवहे । I Fut. गाता । II Fut. गास्यते । Imperative गाताम् । गाताम् । गाताम् । गास्व । गै । गावहै । गामहै । Imper. अगात । अगाताम् । अगात । अगाथाः । अगे । अगावहि । Poten. गेत । गेयाताम् । गेरन् । गेथाः । गेय । Bene. गासीष्ट । Aorist. अगास्त । अगासाताम् । अगासत । अगास्थाः । अगासि । Caus. गापयति । Aor. अजीगपत् । Desi. जिगासते । Inten. जेगीयते ॥

कुङ् ९९९, घुङ् १०००, उङ् १००१, ङुङ् १००२, खुङ् १००३ शब्दे । अन्ये तु 'उङ्कुङ्खुङ्गुङ्घुङ्ङुङ्' इत्याहुः । कवते । चुकुवे । घवते । अवते । ऊवे ॥ '× वार्णादाङ्गं बलीयः ×' इत्युवङ् । ततः सवर्णदीर्घः । ओता । ओष्यते । ओषीष्ट । औष्ट । ङवते । ङुङुवे । ङोता ॥

999. √Koṅ, 1000 √Ghuṅ, 1001 √Uṅ, 1002 √ṅuṅ, 1003 √Khuṅ to sound, make an indistinct noise. Others read it as Uṅ-Kuṅ-Khuṅ-Guṅ-Ghuṅ-ṅuṅ Pre. कवते । Per. चुकुवे ॥

1000. √Ghuṅ 'to sound, make an indistinct noise.' Pre. घवते । Per. जुघुवे ।

1001. √Uṅ to sound. Pre. अवते । अवसे । Per. ऊवे । Here there is उवङ्, on the maxim "a rule of anga or stem is stronger than that relating to a letter." See S. VI. 4. 78. S. 2290. Thus उ + उवङ् = ऊव by the rule of lengthening of homogenous letters. I Fut. ओता । II Fut. ओष्यते । Imperative अवताम् । Imper. आवत । Poten. अवेत । Bene. ओषीष्ट । Aorist. औष्ट । Caus. आवयति । Aor मा भवान् अविवत् । Desi ऊषिषते ॥

1002. √ṅuṅ to sound. Pre. ङवते । Per. ङुङुवे । I Fut. ङोता ॥

1003. √Khuṅ to sound. Pre. खवते । Per. चुखुवे । I Fut. खोता ॥

च्युङ् १००४, ज्युङ् १००५, प्रुङ् १००६, प्लुङ् १००७ गतौ । 'क्लुङ्' इत्येके ॥

1004. √Chyuṅ, 1005. √Jyuṅ, 1006 √Pruṅ, 1007 √Pluṅ 'to cause to go away.' Some read √Kluṅ also here. Pre. च्यवते । Per. चुच्युवे । चुच्युविषे । चुच्युविढ्वे । चुच्युवे । I Fut. च्योता । II Fut. च्योष्यते । Imperative च्यवताम् । Imper. अच्यवत । Poten. च्यवेत । Bene. च्योषीष्ट । Aorist. अच्योष्ट । Condi. अच्योष्यत । Caus. च्यावयति । Aor. अचुच्यवत् or अचिच्यवत् (VII. 4. 81 S. 2578). Desi. चुच्यूषते । Inten. चोच्यूयते । Yaṅ luk चोच्योति । Nouns: च्यवनम् । च्योत्नम् ॥

1005. √Jyuṅ to go near, to approach. Pre. ज्यवते । Per. जुज्युवे । I Fut. ज्योता ॥

1006. √Pruṅ to go, move, jump. Pre. प्रवते । Per. पुप्रुवे । I Fut. प्रोता । Caus प्रावयति । Aorist अपिप्रवत् or अपुप्रवत् (VII. 4. 81 S. 2578)

1007. √Pluṅ to float, swim, to leap, jump &c. Pre. प्लवते । Per पुप्लुवे । Caus. प्लावयति । Aorist अपिप्लवत् or अपुप्लवत् (VII 4 81. S. 2578)

रुङ् १००८ गतिरेषणयोः । रेषणं हिंसा । रुरुवे । रवितासे ॥

1008. √Ruṅ 1 to go, to move 2 to hurt, kill, injure, Pre. रवते । Per. रुरुवे । रवितासे । Caus. रावयति ॥

धृङ् १००९ अवध्वंसने । धरते । दध्रे ॥

1009. √Dhṛiṅ, to hold, to suffer, to destroy. It is conjugated like √Dhriñ Pre. धरते । Per. दध्रे ॥

मेङ् १०१० प्रणिदाने । प्रणिदानं विनिमयः प्रत्यर्पणं च । प्रणिमयते । 'नेर्गद—' (२२८५) इति णत्वम् । तत्र घुप्रकृतिमाङिति पठित्वा ङितो माप्रकृतेरपि ग्रहणस्येष्टत्वात् ॥

1010. √Meṅ to exchange or barter. The word praṇidâna means exchanging, to give something in return. Pre. मयते । With the Prepositions प्र and नि we have प्रणिमयते । The न is changed to ण by S. 2285. The form माङ of that sûtra includes the मेङ् also. For मे also assumes the form मा by VI. 1. 45. and moreover it has the indicatory ङ । In fact we read the following ishṭi under VIII. 4. 17. S. 2285. मा इति माङ् मेङो ग्रहणमिष्यते 'By the word मा in the sûtra, both the verbs माङ् and मेङ् are to be taken, and not the roots मी or मि or मा माने though they also assume the form मा by VI. 1. 50." The general rule is गा मादा ग्रहणेषु अविशेषः "the forms gâ, mâ, and dâ include all roots that are originally gâ, mâ, dâ or which assume these forms by VI. 1. 45 and 50." This rule wuld have included √मा, √मि and √मा माने also. The ishṭi prevents this. In explaining I. 1. 21, दाधाघ्वदाप् Patanjali refers to VIII. 4. 17. and states that the word घु मा of that aphorism should be taken to mean घुप्रकृतिमाङ् *i. e* घुश्च प्रकृतिश्च माङ् च "Ghu roots, the originals of ghu roots and the root माङ् and the orighals that assume the form माङ ।" Thus the sûtra VIII. 4. 17. applies not only to that ghu दा and धा as प्रणिदाता, प्रणिधाता ; but to the originals दे and धे also as प्रणिदयते, प्रणिधयते though here दे and धे have not assumed the form दा and धा and are not strictly ghu. Similarly VIII. 4. 17 applies not only to the root मा but to the originals also ; with this proviso that the originals must have an indicatory ङ. Thus not only we have प्रणिमाता but प्रणिमयते also. The rule VIII. 4. 17. mentions मा only ; the root मे assumes the form मा before ârdhadhâtuka affixes by VI. 1. 45 ; but not before शप् of the Present. Therefore णत्व rule strictly cannot apply to मयते । Hence the necessity of explaining the sûtra घुमा (VIII. 4. 17) by घुप्रकृति माङ् । Per. ममे । 2nd. S. ममिषे । I Fut. माता । 2nd. S. मातासे । II. Fut. मास्यते । Imperative मयताम् । Imper अमयत । Poten. मयेत । Bene. मासीष्ट । Aorist. अमास्त । Caus मापयति । Aor. अमीमपत् । Desi. मित्सते । VII. 4. 54 S. 2623 and VII. 4. 49. S, 2312. Inten. मेमीयते (VI. 4. 66. S. 2462). Yaṅ luk मामाति । D. मामीतः । Past. Part. Pass. मितम् । Ger. अपमाय याचते । अपमित्य ॥

देङ् १०११ रक्षणे । दयते ॥

11 √Deṅ to protect, cherish.

The Present is दयते । In forming the Perfect, the following sûtra applies,

२३८८ । दयतेर्दिगि लिटि । ७ । ४ । ९ ॥

'दिग्यादेशेन द्वित्वबाधनमिष्यते' इति वृत्तिः । दिग्ये ॥

2388. दिगि is substituted for दे (दयते), in the Perfect.

As अव दिग्ये, अव दिग्याते, अव दिग्यिरे ॥ The root देङ् 'to protect' (Bhu. 1110) is to be taken, and not दय 'to give' (Bhu. 510), for that root forms its Perect by

आम् (Periphrastic Perfect) as taught in III. I. 37. The substitute दिगि debars reduplication according to the Kâśikâ.

In forming the aorist the following sûtra applies.

२३८९ । स्थाघ्वोरिच्च । १ । २ । १७ ॥

अनयोरिदादेशः स्य त् सिच्च कित्स्यात् । अदित । अदियाः । अदिषि ॥

2389. The affix *sich* before the Atmanepada affixes, is *kit* after *sthâ* "to stand" and *ghu* (I. 1, 20) verbs, and these verbs change their आ into इ before these terminations.

Note : The roots स्था 'to stand,' दा 'to give,' धा 'to place' दे 'to pity' धे 'to feed' दो 'to cut' change their vowels into इ before the terminations of the Aorist of the Atmanepada ; and those terminations are also *kit*. As उपास्थित, 'he worshipped उपास्थिषाताम् उपास्थिषत ; अदित 'he gave' अधित 'he fed.'

The root देङ् is ghu. So its Aorist is अदित । 2nd S. अदियाः । 1st S. अदिषि ॥

1011. ✓ Deṅ to protect, cherish. Pre. दयते । Per. दिग्ये । दिग्याते । दिग्यिरे । दिग्ये I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Imperative दयताम् । Imper. अदयत । Poten दयेत । Bene. दासीष्ट । Aorist अदित । Ger. प्रदाय ॥

श्यैङ् १०१२ गतौ । श्यायते । शश्ये ॥

1012. ✓ Śyaiṅ to go, move. Pre. श्यायते । Per. शश्ये । शश्याते । शश्याये । I Fut. श्याता । II Fut. श्यास्यते । Imperative श्यायताम् । Imper. अश्यायत । Poten. श्यायेत । Bene. श्यासीष्ट । Aorist अश्यास्त । Caus. श्याययति । Aor. अशिश्ययत् । Desi. शिश्यासते । Inten. शाश्यायते । Yaṅ luk शाश्याति । Ger. अवश्याय: । Nouns शीत 'fat.' शीनः or श्यानः

प्यैङ् १०१३ वृद्धौ । प्यायते । पप्ये । प्याता ॥

1013 ✓ Pyaṅ, 1014 ✓ traiṅ to grow, increase, swell. Pre. प्यायते । Per. पप्ये I Fut. प्याता ॥

त्रैङ् १०१४ पालने । त्रायते । तत्रे ॥

1014 ✓ Traiṅ to protect, cherish. Pre. त्रायते । Pe . तत्रे । Past Part. Pass. त्रातं । त्राणं ॥

पूङ् १०१५ पवने । पवते । पुपुवे । पविता ॥

1015 ✓ Pûṅ to cleanse, purify. Pre. पवते । Per. पुपुवे । I Fut. पविता । II Fut. पविष्यते । Imperative पवताम् । Imper. अपवत । Pote. पवेत । Bene. पविषीष्ट । Aorist. अपविष्ट । Caus. पावयति । Aor. अपीपवत् । Desi. पिपविषते । Inten. पोपूयते । Yaṅ luk पोपोति । Past Part. Pass. पूतम् । पवितम् । Past Part. Act. पूतवान् । पवितवान् । Ger. पवित्वा or पूत्वा । Nouns: पोत्रम् 'mouth of a hog.' पवित्रम् 'sacred grass.

मूङ् १०१६ बन्धने । मवते ॥

1016 ✓ Mûṅ to bind, fasten, tie. Pre. मवते । Per. मुमुवे । I Fut. मविता । Caus. मावयति । Aorist अमीमवत् (VII. 4. 80 S 2577). Desi. मुमूषते । Ger. मूत्वा ॥

डीङ् १०१७ विहायसा गतौ । डयते । डिड्ये । डयिता ॥

1017. ✓ Ḍiṅ 1. to fly, pass through the air. 2. to go. Pre. डयते । Per. डिड्ये । डिड्यिषे । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Imperative डयताम् । Imper. अडयत । Pote. डयेत । Bene. डयिषीष्ट । Aorist अडयिष्ट । Caus. डाययति Aor. अडीडयत् । Desi. डिडयिषते । Inten. डेडीयते । Yaṅ luk डेडेति । Past Part. Pass. डयितः । Ger. डयित्वा ॥

Here end the Atmanepadî roots.

तॄ १०१८ प्लवनतरणयोः ॥

1018. √Tṝi to float, to cross over.

In conjugating this root the following sûtra applies:

२३९० । ऋत इद्धातोः । ७ । १ । १०० ॥

ऋदन्तस्य धातोरङ्गस्य इत्स्यात् ॥

+ इत्वोत्वाभ्यां गुणवृद्धी विप्रतिषेधेन + । तरति । 'ऋच्छत्यॄताम्' (२३८३) इति गुणः । 'तॄफल–' (२३०१) इत्येत्वम् । तेरतुः । तेरुः ॥

2390. For the final long ॠ of a root, there is substituted इ I. 1. 51).

NOTE:—As किरति गिरति from कॄ and गॄ of the Tudâdi class. आस्तीर्णम् विस्तीर्णम् । from स्तॄ, the lengthening is by VIII. 2. 77. Why do we say of a root? Observe पितॄणाम्, मातॄणाम् । This substitution will apply to Derivative roots also, as चिकीर्षति from कॄ 'to scatter.'

Thus तॄ + शप् + ति = तिर् + शप् + ति । Now applies the following.

Vârtika – The rules of इ and उ are set aside by the rules of guṇa and Vṛiddhi, on the maxim that the subsequent debars a preceding rule. The general rule that a subsequent debars a precedent would not have applied here, because the इत्व rule being antaranga is stronger than the guṇa rule. Hence the necessity of this vârtika. Therefore we have तॄ + शप् + ति = तर् + शप् + ति (Guṇa) = तरति ॥

In the Perfect, the sûtra VII. 4. 11. S. 2383 applies and we have ततार । In the dual, the sûtra VI. 4. 122 S. 2301 applies, and we have तेरतुः । तेरुः ॥

In the first Future, there is optional lengthening of the इट् by the following.

२३९१ । वॄतो वा । ७ । २ । ३८ ॥

वृङ्वृञ्भ्यामॄदन्ताच्चेटो दीर्घो वा स्यान्न तु लिटि । तरीता--तरिता । 'अलिटि' इति किम् । तेरिथ । 'हलि च' (३५४) इति दीर्घः । तीर्यात् ॥

2391. The इट् is optionally lengthened after वृङ्, वृञ् and after roots ending in long ॠ, except in the Perfect.

Thus तरिता or तरीता । Why do we say except in the Perfect? Observe तेरिथ । Before consonantal affixes there is lengthening (VIII. 2. 77. S. 354). As तीर्यात् ॥

NOTE: —As वरिता । वरीता । प्रावरिता । प्रावरीता । ॠकारान्तेभ्यः । तरिता । तरीता । आस्तरिता । आस्तरीता । वॄत इति किम् । करिष्यति । हरिष्यति । अलटीत्येव । ववरिथ । तेरिथ । Why do we say 'after वृ and long ॠ ending roots'? Observe करिष्यति and हरिष्यति ॥

In forming the Aorist the following sûtra applies:—

२३९२ । सिचि च परस्मैपदेषु । ७ । २ । ४० ॥

अत्र वॄत इटो दीर्घो न । अतारिष्टाम् ॥

2392. The इट् is not lengthened after वृ and ॠ ending roots, in the s-Aorist of the Parasmaipada.

As प्रावारिष्टाम्, प्रावारिषुः, अतारिष्टाम्, from तॄ प्लवनतरणयोः । आस्तारिष्टाम्, आस्तारिषुः, from स्तॄञ् आच्छादने; but प्रावरिष्ट, प्रावरीष्ट in the Atmanepada.

1018. √Tṝi, 1. to float, 2. to cross over. Pre. तरति । Per. ततार । तेरतुः । तेरुः । तेरिथ । तेरथुः । तेर । ततार or ततर । तेरिव । तेरिम । I Fut. तरिता, तरीता । II Fut,

तरिष्यति, तरीष्यति । Imperative तरतु । Imper. अतरत् । Poten. तरेत् । Bene, तीर्यात् । Aor. अतारीत् । अतारिष्टाम् । अतारीः अतारिष्टम् । अतारिष्ट । Desi. तितीर्षति । तितरिषति । तितरीषति । Inten. तातीर्यते । Yan luk तातर्ति । D. तातीर्तः । P. तातिरति । 2nd S, तातर्षि । D. तातीर्थः । Imperative तातर्तु or तातीर्तात् D. तातीर्ताम् P. तातिरतु । 2nd S. तातीर्हि । 1st S. तातराणि ॥

अथाष्टावनुदात्तेतः ॥

गुप १०१९ गोपने ।

1019. √Gupa to hide, (*to despise* according to Maitreya).

तिज १०२० निशाने ।

1020. √Tija to sharpen (*to endure or forgive.*)

मान १०२१ पूजायाम् ।

1021. √Manâ to worship, (*to ask*).

बध १०२२ बन्धने ।

1022. √Badha to bind, (*to loathe*).

In conjugating these roots, the following three sûtras apply.

२३९३ । गुप्तिज्किद्भ्यः सन् । ३ । १ । ५ ॥

2393. After the verbs गुप् "to despise" तिज् "to forgive" and कित् "to heal" comes the affix सन् ॥

२३९४ । मान्बधदान्शान्भ्यो दीर्घश्चाभ्यासस्य । ३ । १ । ६ ॥

सूत्रद्वयोक्तेभ्यः सन्स्यात् मानादीनामभ्यासस्येकारस्य दीर्घश्च । 'गुपेर्निन्दायाम्' । 'तिजेः क्षमायाम्' । 'कितेर्व्याधिप्रतीकारे' 'निग्रहे' 'अपनयने' 'नाशने' 'संशये' च' । 'मानेर्जिज्ञासायाम्' । 'बधेश्चित्तविकारे' । 'दानेरार्जवे' । 'शानेर्निशाने' ॥ 'सनाद्यन्ताः–' (२३०४) इति धातुत्वम् ॥

2394. The affix सन् comes after the verbs मान 'to honor,' बध 'to bind,' दान 'to cut' and शान 'to whet', and long ई is the substitute of the इ (VII. 4. 79) of the reduplicative (VI. 1. 4) syllable.

This affix is to be added to the above verbs when they have the following meaning √Gup to 'despise,' √Tij 'to endure' and √Kit 'to heal,' 'to curb' 'to remove', 'to destroy,' 'to doubt,' √Mân 'to ask' √Badh 'to loathe' √Dan 'to straighten' √Śana 'to whet' according to the following vârtikas :—

Vârtika : The affix *san* is added to √Gup when it has the sense of to blame or despise.

Vârtika : The affix *san* is added to √Tij when it means 'to forbear.'

Vârtika : The affix *san* is added to √Kit when it means 'to heal' 'to restrain or punish,' 'to remove,' 'to destroy,' 'to doubt'.

Vârtika : The affix *san* is added to √Mân when it means 'to ask.'

Vartikâ : The affix *san* is added to √Badh when it means mental perturbation.

Vârtika : The affix *san* is added to √Dân when it means to straighten.

Vârtika The affix *san* is added to √*śân* when meaning 'to sharpen,'

The stems ending in सन् &c. are dhâtus or roots by S. 2304. When सन् is added there is reduplication by the following.

२३९५ । सन्यङोः । ६ । १ । ९ ॥

सन्नन्तस्य यङन्तस्य च प्रथमैकाचो द्वे स्तोऽजादेस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुपिप्रभृतयः किद्भिच । निन्दाद्यर्थका एवानुदात्तेतः । दानशानौ च स्वरितेतौ । एते नित्यं सन्नन्ताः । अर्थान्तरे त्वननुबन्धकाश्चुरादयः । अनुबन्धस्य केवलेऽचरितार्थत्वात्सन्नन्तात्तङ् । धातोरित्यधिहितत्वात्सनोऽत्र नार्धधातुकत्वम् । तेनेड्गुणौ न । जुगुप्सते । जुगुप्सांचक्रे । तितिक्षते । मीमांसते । भष्भावः । चर्त्वम् । बीभत्सते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in सन् (Desiderative) or यङ् (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE :—The word सन् यङोः should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be "when the affixes सन् and यङ् follow, a non-reduplicate root is reduplicated." The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment इट् would not, as in अटिटिषति, अशिशिषति । The phrase धातोरनभ्यासस्य is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus पच् + सन् (III. 1. 7) पक्ष. reduplicate पिपक्षति (VII. 4. 79).

The roots √ Gupâ &c, with the exception of √ Kit, when having the senses of 'despising' &c are anudatteta and not otherwise. The roots √ Dânâ and √ Śânâ are svaritet. These roots are always found with सन् added to them. Without सन् we never find them conjugated either in the Âtmanepada or the Parasmaipada. When they have different meanings from those given to them in the above vârtikas, namely when they have the Dhâtupâtha meaning of गोपन &c. they are considered to have no indicatory letters attached to them, and then they belong to the Churâdi class. Thus √ Gup to speak is Churâdi No. 231 ; √ Tij 'to sharpen' No. 110, √ Mâna 'to honor' No. 299, √ Badh 'to bind' No. 14. The Atmanepada affixes are added to the roots ending in सन्, because in the case of these roots having the indicatory letter अ anudâtta as final there is no scope for the Atmanepada affixes. For the simple roots गुप &c. are never found conjugated as गोपते, and so the Anudâtta indicatory अ in गुप &c, does not mean, as it does every where else, that the simple roots √ Gupa &c, should be conjugated in the Atmanepada ; but that the san-added root √ Gup is to be so conjugated.

The affix सन् here is not an Ârdhadhâtuka affix, as it is in the regular Desideratives : because this सन् is not ordained to be added to *roots :* but to specific *terms* 'gup' 'tij' &c. It is only where सन् is added by force of the sûtra धातोः (III 1. 7. S. 2608) that it is Ardhadhatuka. The significant use of the word dhâtoh in III. 1. 7, while its absence from the two immediately preceding sûtras III. 1, 5 and 6, shows that the सन् of these two latter sûtras is not an Ardhadhâtuka affix. Therefore it does not take the augment इट् nor does it cause Guṇa.

As जुगुप्सते 'he censures or despises' ; तितिक्षते 'he endures patiently' ; चिकित्सते 'he heals'. But गोपायति 'he protects' ; तेजयति 'he sharpens' ; संकेतयति 'he makes signs.'

When सन् is added, there is reduplication of the root, by VI. I. 9. Thus, गुप्+सन् = जुगुप् + स (VII. 4. 62)=जुगुप्स् to which is added the third person singular termination अते=जुगुप्सते ॥

The सन् is to be added only then, when the sense of the desiderative verb is as below : मीमांसते 'he investigates', बीभत्सते 'he loathes', दीदांसते 'he straightens', शीशांसते he sharpens.' The verbs given in this and the preceding sûtra, are Desiderative in form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sûtra, may be read into this also, whereby the addition of सन् becomes optional. Thus मानयति, बाधयति, दानयति and निशानयति are also valid forms.

NOTE. The √Gup 'to be agitated,' (Divâdi No. 123), and √Gupû to protect' (Bhuâdi 422), are not to be taken for the purposes of this sûtra, because √Gup here is read along with √Tij, and therefore it refers to that √Gup of the Dhâtupâtha which is followed by √Tij : and which is anudatteta. In fact the anubandhas अ in √Gupa, √Tija, &c is specially added to these roots in order to make them take âtmanepada affixes For the letter अ being anudâtta, makes these √Gup &c âtmanepadi. Though √Gup &c are not *full* roots, but root elements, for the full root is gup + san, yet the âtmanepada ordained for the element applies to the root also, on the maxim अवयवे कृतं लिङ्गं समुदायस्य विशेषकं भवति । (See Kâśikâ I 3. 62) For if a mark (such as the anudâtta अ in √Gupa) finds no scope in the part, it qualifies the whole , because scope must be given to it. Therefore though the simple root-element √Gupa connot be conjugated in the Atmanepada, the full root √Jugupsa is Atmanepadi by virtue of the indicatory anudâtta anubandha अ of √Gup.

1019. √Gup, to hide. Pre. जुगुप्सते । Per जुगुप्सांचक्रे । I Fut. जुगुप्सिता II Fut. जुगुप्सिष्यते । Imperative जुगुप्सताम् । Imper. अजुगुप्सत । Poten. जुगुप्सेत Bene. जुगुप्सिषीष्ट । Aorist अजुगुप्सिष्ट ॥

1020. √Tij, to sharpen, whet : but here 'to forgive.' Pre. तितिक्षते । Per. तितिक्षांचक्रे । I Fut तितिक्षिता । II Fut. तितिक्षिष्यते । Imperative तितिक्षताम् । Imper. अतितिक्षत । Poten. तितिक्षेत । Bene. तितिक्षिषीष्ट । Aorist अतितिक्षिष्ट ॥

1021. √Mâna 'to worship' 'to honor,' but here 'to investigate.' Pre. मीमांसते । Per. मीमांसांचक्रे । I Fut. मीमांसिता ॥

1022. √Bandha to bind, fasten : but here 'to loathe.' Pre. बीभत्सते । Thus बध् + सन् + शप् + ते = बबध् + सन् + शप् + ते = बिबध् + स + ते (VII. 4. 79. S. 2317) = बीबध् + स + ते (III 1. 6. S. 2394) = बीभध् + सते (VIII. 2. 37. S. 326)=बीभत्+सते (VIII. 4. 55. S. 121).

रभ १०२३ राभस्ये । आरभते । आरेभे । रब्धा । रप्स्यते ॥

1023 √Rava to long for, be eager. 2. to embrace. Pre. आरभते । Per. आरेभे । आरेभिषे । आरेभिवहे । I Fut. आरब्धा । II Fut. आरप्स्यते । Imperative. आरभताम् । Imper. आरभत । Bene. आरप्सीष्ट । Aorist. आरब्ध । Caus. आरम्भयति । Aor. आररम्भत् । Desi. आरिप्सते । Inten. आरारभ्यते । Yañ luk आरारम्भीति । आरारब्धि । d. आरारब्धः ॰ Pl. आरारभति । लोट् आरारम्भाणि । लङ् । आरारप् । Nouns : आरम्भः । आरम्भणम् । रम्भा । रभसः ॥

डुलभष १०२४ प्राप्तौ । लभते ॥

1024. √Dulabhash to get, obtain. Pre. लभते ॥

ष्वञ्ज १०२५ परिष्वङ्गे ।

1025. √Shvañja to embrace.

In conjugating this root, the following sûtra causes the elision of the nasal before the affix शप् ॥

२३९६ । दंशसञ्जस्वञ्जां शपि । ६ । ४ । २५ ॥

2396. The nasal of दंश्, संज् and स्वञ्ज, is elided before the vikaraṇa शप् of the roots of the Bhû class.

NOTE: Thus दशति, सजति and परिष्वजते for the change of the स, of स्वञ्ज, to ष see VIII. 3. 65.

२३९७ । रञ्जेश्च । ६ । ४ । २६ ॥

एषां शपि नलोपः । स्वजते । परिष्वजते । 'श्रन्थिग्रन्थिदम्भिस्वञ्जीनां लिटः कित्त्वं वा' इति व्याकरणान्तरम् । देभतुः । 'सस्वजे' इति भाष्योदाहरणादेकदेशानुमत्या इहाप्याश्रीयते । 'सदेः परस्य लिटि' (२३६१) इति सूत्रे '+ स्वञ्जेरुपसंख्यानम् +' । अतोऽभ्यासात्परस्य षत्वं न । परिषस्वजे-परिषस्वञ्जे । सस्वजिषे—सस्वञ्जिषे । स्वङ्क्ता । स्वङ्क्ष्यते । स्वजेत । स्वङ्क्षीष्ट । प्रत्यष्वङ्क्त 'प्राक्सितात्-' (२२७६) इति षत्वम् । परिनिविभ्यस्तु 'सिवादीनां वा-' (२३५९) इति विकल्पः एतदर्थमेव 'उपसर्गात्सुनोति-' (२२७०) इत्येव सिद्धे स्तुस्वञ्ज्योः 'परिनिवि-' (२२७५) इत्यत्र पुनरुपादानम् । पर्यष्वङ्क्त-पर्यस्वङ्क्त॥

2397. The nasal of रञ्ज is also elided before शप् ॥

NOTE:—As रजति, रजतः, रजन्ति । The separation of this from the preceding is for the sake of the subsequent sûtras in which the anuvṛitti of rañj only runs and not of dañs &c.

Thus स्वजते । परिष्वजते । In another grammar we find the following

Rule. The roots श्रन्थ, ग्रन्थ, दम्भ and स्वञ्ज are optionally कित् when the affix of the Perfect follow.

[NOTE:—See I. 2. 6. in Kâśikâ, where however वा 'optionally' is omitted.]

Thus देभतुः । Moreover we find the example सस्वजे in the Mahâbhâshya See VIII. 3. 118 S. 2361. Therefore we adopt the above rule here also, though it is the opinion of a particular school only.

The स is not changed to ष after the reduplicate in the case of परिषस्वजे owing to the following.

Vartika:—In the sûtra VIII. 3. 118 S. 2361 (सदेः परस्यलिटि) we must enumerate स्वञ्ज also, *i. e.*, the prohibition of that sûtra applies to the √स्वञ्ज also. Therefore there is no ष change after the reduplicate.

Thus परिषस्वजे where the लिट् is कित् and causes the elision of the nasal, or परिषस्वञ्जे where the लिट् is not treated as कित् ॥

Similary 2nd Person Singular of the Perfect is सस्वजिषे or सस्वञ्जिषे ॥

1st. Future स्वङ्क्ता । 2nd. Future स्वङ्क्ष्यते ॥

Pot: स्वजेत । Benedictive स्वङ्क्षीष्ट । Aorist. प्रति + अष्वङ्क्त । Here स is changed to ष by VIII. 8. 63 S. 2276. read with VIII. 3. 65 S. 2270. But this change is optional by the VIII. 3. 73 and 71 S. 2275 and 2359 when the upasargas are परि, नि and वि । For this purpose of विकल्प only, the roots स्तु and स्वञ्ज have been repeated in the sûtra VIII, 3, 70 S. 2275, though their स would have been changed

to ष by VIII. ३, 65 S. 2 70 after pari, ni and vi also. Thus we have :—पर्यष्वङ्क्त or पर्यस्वङ्क्त ॥

1025. √Shvañja to embrace, clasp. Pre. स्वजते । Per. सस्वजे or सस्वञ्जे । सस्वजिषे or सस्वञ्जिषे । सस्वजिवहे । I Fut. स्वङ्क्ता । II Fut. स्वङ्क्ष्यते । Imperative स्वजताम् । Imper. अस्वजत । Poten. स्वजेत । Bene. स्वङ्क्षीष्ट । Aorist. अस्वङ्क्त । Caus. स्वञ्जयति । Aor. असस्वञ्जत् । Desi. सिस्वङ्क्षते । Inten. सास्वज्यते । Yañ luk सास्वङ्क्ति or सास्वञ्जीति । d. सास्वक्तः । Pl. सास्वजति । Imperative 2nd. P. S. सास्वग्धि । Imp. 3rd. P. S. असास्वन् ॥

हद १०२६ पुरीषोत्सर्गे । हदते । जहदे । हत्ता । हत्स्यते । हदेत । हत्सीष्ट । अहत्त ॥

1026. √Hada to void excrement, Pre. हदते । Per. जहदे । जहदिषे । I Fut. हत्ता । II Fut. हत्स्यते । Imperative हदताम् । Imper. अहदत । Poten. हदेत । Bene. हत्सीष्ट । Aorist. अहत्त । Caus. हादयते । Aor. अजीहदत् । Desi. जिहत्सते । Inten. जाहद्यते । Yañ luk जाहदीति or जाहत्ति । Past. Part. Pass. हन्नः । (VIII. 2. 42 S. 3016).

Here end the conjugations of the four roots beginning with रभ ॥

Sub-section.

अथ परस्मैपदिनः ॥

Now the Parasmaipadi roots.

ञिष्विदा १०२७ अव्यक्ते शब्दे ।

1027. √ñ kshvidâ to sound indistinctly. Pre. क्ष्वेदति । Per. चिक्ष्वेदे । चिक्ष्वेदिथ । चिक्ष्विदिव । I Fut. क्ष्वेदिता । II Fut. क्ष्वेदिष्यति । Imperative. क्ष्वेदतु । Imper. अक्ष्वेदत् । Poten. क्ष्वेदेत् । Bene. क्ष्विद्यात् । Aorist. अक्ष्वेदीत् । Caus. क्ष्वेदयति । Aor. अचिक्ष्विदत् । Desi. चिक्ष्विदिषति or चिक्ष्वेदिषति । Yañ luk चेक्ष्वेत्ति । Past, Part. Pass. क्ष्विण्णः or क्ष्वेदितम् । Ger. क्ष्विदित्वा or क्ष्वेदित्वा ॥

स्कन्दिर् १०२८ गतिशोषणयोः । चस्कन्दिथ–चस्कन्थ । स्कन्ता । स्कन्त्स्यति । नलोपः । स्कद्यात् । इरित्वादङ्वा । अस्कदत्–अस्कान्त्सीत् । अस्कान्ताम् । अस्कान्त्सुः ॥

1028. √Skandir 1. to go move 2. To become dry.

The present स्कन्दति । Perfect 2nd. P. S. चस्कन्दिथ or चस्कन्थ । 1st. F. स्कन्ता । 2nd. F. स्कन्त्स्यति । In the Benedictive the nasal is elided (III. 4. 104 S. 2216 and VI. 4. 24 S. 415) as स्कद्यात् । In the aorist there is optionally अङ्, because the root has the indicatory इर् (III. 1. 57 S. 2269).

Thus अस्कदत् or अस्कान्त्सीत् । d. अस्कान्ताम् । Pl. अस्कान्त्सुः । When preceded by the preposition वि, the स is optionally changed to ष by the following sûtra,

२३९८ । वेःस्कन्देरनिष्ठायाम् । ८ । ३ । ७३ ॥

षत्वं वा स्यात् । कृत्येवेदम् । 'अनिष्ठायाम्' इति पर्युदासात् । विष्कन्ता–विस्कन्ता । निष्ठायां तु विस्कन्नः ॥

2398. The ष is optionally substituted for the स of स्कन्द्, after the preposition वि, but not in the participles in त and तवत् ॥

This rule is confined to कृत् affixes only, because of the prohibition of the कृत् affix निष्ठा। Thus विष्कन्ता or विस्कन्ता, विष्कन्तुम् or विस्कन्तुम्, विष्कन्तव्यम् or विस्कन्तव्यम् ॥

Why do we say 'but not in the Nishṭhâ'? Observe विस्कन्नः ॥

The same is the case when the prefix is परि by the following sûtra.

२३९९ । परेश्च । ८ । ३ । ७४ ॥

अस्मात्परस्य स्कन्देः सस्य षो वा । योगविभागात् 'अनिष्ठायाम्' इति न संबध्यते। परिष्कन्दति-परिस्कन्दति । परिस्कन्नः-परिष्कण्णः । षत्वपक्षे णत्वम् । न च पदद्वयाश्रयतया बहिरङ्गत्वात्षत्वस्यासिद्धत्वं । 'धातूपसर्गयोः कार्यमन्तरङ्गम्' इत्यभ्युपगमात् । 'पूर्वं धातुरुपसर्गेण युज्यते ततः साधनेन' इति भाष्यम् । 'पूर्वं साधनेन-' इति मतान्तरे तु न णत्वम् ॥

2399. ष् is optionally substituted for the स् of स्कन्द after the preposition परि every where.

Thus परिष्कन्दति or परिस्कन्दति । परिष्कन्ता or परिस्कन्ता, परिष्कन्तुम् or परिस्कन्तुम्, परिष्कन्तव्यम् or परिस्कन्तव्यम् ॥

The word परि could well have been included in the last sûtra as विपरिभ्यां स्कन्देः &c. The very fact that it has not been so included, indicates that the prohibition of अनिष्ठायाम् does not apply to it. Thus परिष्कण्णः or परिस्कन्नः ॥

When स is changed to ष, then न is also changed to ण । It cannot be said that the ष change depends upon two words, viz, the preposition and the word that follows it and therefore it is बहिरङ्ग and consequently असिद्ध or non effective in applying an अन्तरङ्ग rule by the change of न to ण । For we have already said that an operation depending upon a verbal root and a preposition is an अन्तरङ्ग operation.

Moreover we find in the Bhâshya, the following rule laid down:—

The root is first joined with its preposition and then conjugated and affixes joined to it. But in the opinion of those who hold that the root is conjugated first and then the preposition added to it, there will be no ण change, and we shall get the form परिष्कन्नः ॥

1028. √Skandir 1. to go, move, 2. to become dry. Pre. स्कन्दति । Per. चस्कन्द । चस्कन्दिथ or चस्कन्थ । चस्कन्दिव । I Fut. स्कन्ता । II Fut. स्कन्त्स्यति । Imperative स्कन्दतु । Imper. अस्कन्दत् । Poten. स्कन्देत् । Bene. स्कद्यात् । Aorist अस्कन्दत् or अस्कान्त्सीत् । अस्कान्ताम् । अस्कान्त्सुः । Caus. स्कन्दयति । Aor. अचस्कन्दत् । Desi. चिस्कन्त्सति । Inten. चनीस्कद्यते (VII. 4. 84. S. 2642) Yañ luk चनीस्कन्ति । D. चनीस्कत्तः । Past Part. Pass. स्कन्नः । Ger. स्कन्त्वा । Noun उत्कन्दः 'a kind of disease.'

यभ १०२९ मैथुने । येभिथ । ययब्ध । यब्धा । यप्स्यति । अयाप्सीत् ॥

1029. √Yabha, to cohabit, to have sexual intercourse with. Maitreya reads this root as जभ । Dhanapála and Śâkaṭâyana read both जभ and यभ । Śâkaṭâyana further reads जप and जभ । Pre. यभति । Per. ययाभ । येभतुः । येभिथ or ययब्ध । येभिव । I Fut. यब्धा । II Fut. यप्स्यति । Imperative यभतु । Imper. अयभत् । Poten. यभेत् । Bene. यभ्यात् । Aorist अयाप्सीत् । अयाब्धाम् । Caus. याभयति । Aorist अयीयभत् । Desi. यियप्सति । Inten. यायभ्यते । Yañ luk यायब्धि । Ger. यब्ध्वा । Adj. यभ्यम् ॥

णम १०३० प्रह्वत्वे शब्दे च । नेमिथ-ननन्थ । नन्ता । अनंसीत् । अनंसिष्टाम् ॥

1030. √ṇama 1. To bow to, salute, bend, 2. to sound. Pre. नमति । Per. ननाम । नेमतुः । नेमिथ or ननन्थ । I Fut, नन्ता । II Fut. नंस्यति । Impertive नमतु

Imper. अनमत् । Poten. नमेत् । Bene. नम्यात् । Aorist अनंसीत् । अनंसिष्टाम् । Caus. नामयति, or नमयति । (See √ 842 &c). With the preposition it is always मित् as प्रणमयति । Aorist अनीनमत् । Desi. निनंसति । (VII. 2. 73, S. 2377). Inten. नंनम्यते । Yan luk. नंनमीति or नंनन्ति । D. नंनन्तः । Pl. नंनमति । 1st. D. नंनन्वः । 1st. Pl. नंनमः । Imper. अनंनन् । अनंनताम् । Ger. नत्वा । Nouns :—नमः । नेमिः । नमः । नप्ता ॥

गम्लृ १०३१ सृप्लृ १०३२ गतौ ।

1031. √ Gam lri, 1032 √ Sriplri 'to go.' In the conjugation of the √ Gam, the following sûtra applies.

२४०० । इषुगमियमां छः । ७ । ३ । ७७ ॥

एषां छः स्याच्छिति परे । गच्छति । जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । जगमिथ—जगन्थ । गन्ता ॥

2400. छ is substituted for the final of इष्, गम् and यम् before a Present-character (शित्) ॥

Note :—As इच्छति, गच्छति, यच्छति । The इष् with the indicatory उ is taken here, (Tud. 59), and not इष् of Divâdi (19) class or of Kryâdi class (53). There we have इष्यति and इष्णाति respectively. Those who do not read the sûtra as इषु &c, but as इषगमि &c, read the anuvritti of the word अचि from VII. 3. 72 into this sûtra ; so that the शित् is qualified by the word अ, i. e. a शित् affix which is merely a vowel, and has no consonant in it ; (and not a शित् affix which *begins* with a vowel.) Therefore though शानच् is a शित् affix beginning with a vowel, yet as it contains a consonant, the छ substitution does not take place, as इषाणः (III. 1. 83). The reading of the text according to Patanjali and Kâtyayana is इषगमियमां छः and hence the necessity of the above explanation. The reading इषु, though convenient, is not ârsha.

Thus Pre. 3rd S. गच्छति । Perfect. जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । 2nd S. जगमिथ or जगन्थ । 1st Future गन्ता ॥

In forming the 2nd Future, the following sûtra applies :—

२४०१ । गमेरिट् परस्मैपदेषु । ७ । २ । ५८ ॥

गमेः परस्य सकारादेरिट् स्यात् । गमिष्यति । लृदित्वादङ् । 'अनङि' इति पर्युदासान्नोपधालोपः । अगमत् । सर्पति । ससर्प ॥

2401. An ârdhadhatuka affix beginning with a स gets the इट् augment, after गम् in the Parasmaipada.

As गमिष्यति, अगमिष्यत्, जिगमिषति ॥

Note :—Why of गम् ? Observe चेष्यति । The repetition of इट् shows that the rule is invariable. Why 'in the Parasmaipada' ? Observe संगंसीष्ट, संगंसीष्ट, संगंस्यते, संजिगंसते, संजिगंसिष्यते, अधिजिगांसते अधिजिगांसिष्यते ॥

As the √ Gam has an indicatory lri, it forms its Aorist with अङ् । There is not the elision of the penultimate by VI 4. 98 S. 2363 ; because of the special prohibition contained in that very sûtra in the case of the affix अङ् । Thus Aorist is अगमत् ॥

The √ Srip is thus conjugated :—Present सर्पति । Perfect ससर्प । In forming the 1st Future, the following sûtra applies :—

२४०२ । अनुदात्तस्य चर्दुपधस्यान्यतरस्याम् । ६ । १ । ५९ ॥

उपदेशेऽनुदात्तो य ऋदुपधस्तस्याम्वा स्याज्झलादावकिति परे । सप्ता—सर्प्ता । सप्स्यति—सर्प्स्यति । असृपत् ॥

2402 The augment अम् comes optionally after the ऋ of those roots which are exhibited in the Dhâtupâṭha as anudâtta, when such roots end in a consonant having a ऋ as penultimate, and are followed by an affix beginning with a mute or sibilant and not having an indicatory क ॥

NOTE :—The word उपदेश is understood here, so also झल्यमकिति । Thus त्रप्ता or तर्पिता or तर्प्ता, द्रप्ता, दर्पिता or दर्प्ता । The roots तृप् 'to satisfy,' and दृप्, 'to be happy to release,' belong to Divâdi class, sub-class Radhâdi, and they take the augment इट् optionally (VII, 2 45), so we have the three forms given above: for these roots are also anudâtta in their first enunciation.

Why do we say "which are anudâtta in the Upadeśa or the system of grammatical instruction"? Observe वर्ढा, वर्ढुम्, वर्ढव्यम्, from वृह् उद्यमने which is exhibited as उदात्त, and because it has an indicatory ऊ it takes इट् optionally. Why do we say 'having a penultimate ऋ letter'? Observe भेत्ता, छेत्ता । Why do we say 'before an affix beginning with a mute or a sibilant'? Observe तर्पणम्, दर्पणम् । Why do we say 'not having an indicatory क' ? Observe तृप्तः, दृप्तः । Before affixes not beginning with a झल् consonant this augment will not be inserted, as तर्पणम् । दर्पणम् ॥

Thus 1st Future स्रप्ता or सर्प्ता । 2nd Future स्रप्स्यति or सर्प्स्यति । Aorist. असृपत् ।

1031. √Gamlṛi to go. Pre. गच्छति । Per. जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । जगन्थ or जगमिथ । जग्मिव । जग्मिम । I Fut. गन्ता । II Fut. गमिष्यति । Imperative. गच्छतु । Imper. अगच्छत् । Poten गच्छेत् Bene. गम्यात् । Aorist अगमत् । Pas. गम्यते । Caus. गमयति । Aorist, अजीगमत् । Inten. जंगम्यते । Yan luk जंगमीति । or जङ्गन्ति । D. जङ्गतः । Pl. जङ्गमति । Ist. S. जङ्गन्मि D. जङ्गन्वः । *Nouns:*—अन्तगः । पन्नगः । जगत्, गौ । गङ्गा ॥

1032. √Sṛiplṛi to go. Pre, सर्पति । Per ससर्प । सस्रपतुः । ससर्पिथ । ससृपिव । I Fut. स्रप्ता, सर्प्ता । II Fut. स्रप्स्यति, सर्प्स्यति । Imper. सर्पतु । Imper, असर्पत् । Pote. सर्पेत् । Bene. सृप्यात् । Aor. असृपत् । असृपताम् । Caus. सर्पयति । Aorist असंसर्पत् । or असीसृपत् । Deside. सिसृप्सति । Inten. सरीसृप्यते । Yan luk सरीसृपीति । or सरीसर्प्ति । or सरासृप्ति । Aorist सरीसृपः । Adj. प । सृप्यः । Nouns :—सर्पः । सर्पिः । सरीसृपः ।

यम १०३३ उपरमे । यच्छति । येमिथ–ययन्थ । यन्ता । अयंसीत् अयंसिष्टाम् ।

1033. √Yama to check, curb, restrain. According to Maitreya, the root has an indicatory उ । Pre यच्छति । (VII, 3. 77 S. 2400). Per, ययाम । येमतुः । येमुः । येमिथ or ययन्थ । I Fut. यन्ता । II Fut. यंस्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छत् । Poten. यच्छेत् । Bene. यम्यात् । Aorist. अयंसीत् । अयंसिष्टाम् । Caus. यमयति । Aorist. अयीयमत् । Desi. यियंसति । Inten. यंयम्यते । Yan luk. यंयन्ति । यंयन्तः । Adj. याम्यम् । Nouns. यमुना । यमः । संयत् । संयमः ॥

तप १०३४ संतापे । तप्ता । अताप्सीत् ॥

1034. √Tapa to suffer pain.

As 1st. Future तप्ता । Aorist अताप्सीत् ॥

The स of the preposition निस् is changed to ष when followed by this root by the following sûtra :—

२४०३ । निसस्तपतावनासेवने । ८ । ३ । १०२ ॥

षः स्यात् । आसेवनं पौनः पुन्यं ततोऽन्यस्मिन्विषये । निष्टपति ॥

2403. ष is substituted for the स् of निस् before the verb तप्, when the meaning is not that of 'repeatedly making red hot.'

The word आसेवन means doing a thing repeatedly and here it means making it red-hot repeatedly. Thus निष्टपतिः सुवर्णम् = सकृत् अग्निम् स्पर्शयति *i. e.*, he puts the gold into fire only once.

Why do we say when not meaning repeatedly. Observe निस्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः=पुनः पुनरग्निं स्पर्शयति ॥

NOTE :—In the sentences निष्टप्तं रक्षः, निष्टप्ता अरातयः the change has taken place either as a Vaidic irregularity or because the sense of repeatedness is not implied here.

1034. √Tapa, to suffer pain; to mortify the body. Pre. तपति । Per. तताप । तेपिथ or ततप्थ । I Fut. तप्ता । Imperative तपतु । Imper. अतपत् । Poten. तपेत् । Bene. तप्यात् । Aorist. अताप्सीत् । अताप्ताम् । Pas. तप्यते । Caus. तापयति । Aorist अतीतपत् । Desi. तितप्सति । Inten. तातप्यते । Yan luk तातप्मि । Adj. तप्यम् । Nouns:—संतापः । तापसः । तपः । तपस्या । तपस्वी ॥

त्यज १०३५ हानौ । तत्यजिथ—तत्यक्थ । त्यक्ता । अत्याक्षीत् ॥

1035. √Tyaj to abandon. Pre. त्यजति । Per. तत्याज । तत्यजतुः । तत्यजिथ or तत्यक्थ । तत्यजिव । I Fut. त्यक्ता । II Fut. त्यक्ष्यति । Imperative त्यजतु । Imper. अत्यजत् । Poten. त्यजेत् । Bene. त्यज्यात् । Aorist अत्याक्षीत् । अत्याक्ताम् । Caus. त्याजयति । Aorist. अतित्यजत् । Desi. तित्यजिषति । Inten. तात्यज्यते । Yan luk तात्यक्ति । Nouns :—त्यागिन् । त्यागः । त्यद् ॥

षञ्ज १०३६ सङ्गे । 'दंशसञ्जस्वञ्जां शपि' (२३९६) इति न लोपः ।सजति । सङ्क्ता ।

1036. √Shanj, to stick or adhere to, cling to. The nasal is elided by VI. 4, 25 S. 2396. Pre. सजति । (With the preposition अभि, we have अभिषजति)। Per. ससञ्ज । ससञ्जतुः । ससङ्क्थ or ससञ्जिथ । ससञ्जिव । I Fut. सङ्क्ता । II Fut. सङ्क्ष्यति । Imperative सजतु । Imper. असजत् । Poten. सजेत् । Bene. सज्यात् । Aorist. असाङ्क्षीत् । असाङ्क्ताम् । Desi. सिसङ्क्षति । Nouns. निषङ्गः, संगः । प्रसङ्गः । सक्थि ॥

दृशिर १०३७ प्रेक्षणे । पश्यति ॥

1037. √Driśir 'to see. The root is replaced by पश्य by VII. 3. 78 S 2360. Thus Present is पश्यति ॥

In the conjugation of the Perfect (2nd Person. Singular) the following two sûtras apply:—

२४०४ । विभाषा सृजिदृशोः । ७ । २ । ६५ ॥

आभ्यां थल इड्वा ॥

2404. थल् the Personal ending of the Perfect, optionally gets the augment इट् after सृज् and दृश् ॥

NOTE :—As ससष्ठ or ससर्जिथ, दद्रष्ठ or ददर्शिथ । See VI. 1. 58 below for the अम् augment.

२४०५ । सृजिदृशोर्झल्यमकिति । ६ । १ । ५८ ॥

अनयोरमागमः स्याज्झलादावकिति । दद्रष्ठ-ददर्शिथ । द्रष्टा । द्रक्ष्यति । दृश्यात् । इरित्वादङ् वा ॥

2405. The augment अम् (अ) comes after the ऋ of सृज् 'to create,' and दृश् 'to see,' when an affix beginning with a झल् letter (the Mute and the Sibilant) follows: provided that it has no indicatory क् ॥

Thus where there is इट् augment we have ददर्शिथ; but when there is no इट् augment, we have the अम् and thus get दद्रष्ठ ॥

1st. Fut. द्रष्टा; 2nd. Fut. द्रक्ष्यति । Ben. दृश्यात् । As the root has an indicatory इर् the aorist is formed optionally by अङ् (III. 1. 57. S. 2269). When there is अङ् the following sûtra applies:—

NOTE:—Thus सृज् + तृन्=स+अ+ज्+तृ=स्रष्टृ । Nom. sing. स्रष्टा, so also स्रष्टुम्, स्रष्टव्यम्, द्रष्टा, द्रष्टुम्, द्रष्टव्यम् । This अम् augment prevents the guṇa substitute ordained by VII. 3. 86. But in अस्राक्षीत् and अद्राक्षीत् the Vṛiddhi takes place in the Aorist, after the augment अम् had taken effect.

Why do we say when beginning with a Mute or a Sibilant? Observe सर्जनम्, दर्शनम् with यु । Why do we say not having an indicatory क? Observe सृष्टः, दृष्टः, before the affix क्त । The forms of roots being exhibited in the sûtra, the rule applies when affixes relating to verbs come after these, and not when other affixes relating to nouns follow. Thus रज्जुसृड्भ्याम्, । देवदृग्भ्याम् । Here the words are used as nouns rather than verbs. For the maxim धातोः स्वरूपग्रहणे तत्प्रत्यये कार्यं applies here.

२४०६ । ऋदृशोऽङि गुणः । ७ । ४ । १६ ॥

ऋवर्णान्तानां दृशेश्च गुणः स्यादङि । अदर्शत् । अङभावे ॥

2406. Guṇa is substituted for the vowel of the root, before the affix अङ्, in the roots ending in ऋ or ॠ, as well as in दृश ॥

Thus अदर्शत् । But when अङ् is not added the following sûtra applies :—

NOTE:—As शकलाङ्गुष्ठकोऽकरत्, अहं तेभ्योऽकरं नमः, असरत्, आरत्, अदर्शत्, अदर्शताम्, अदर्शन् । The affix अङ् means the Aorist character अङ् of which the above examples are given. It also is the krit-affix (III. 3. 104). of which we have जॄ—जरा ॥

The word अकरत् is अङ् Aorist formed from कृ by III. 1. 59. The word असरत् is सृ (III. 1. 56). अदर्शत् by VI. 1. 57.

२४०७ न दृशः । ३ । १ । ४७ ॥

दृशश्च्लेः क्सो न । अद्राक्षीत् ॥

2407. क्स is not the substitute of च्लि after the verb दृश् 'to see.'

Thus अद्राक्षीत् ॥

NOTE:—This is an exception to the sûtra III. 1. 45. enjoining क्स । The root दृश् will form its Aorists by III. 1. 57. and will take अङ् and सिच्; as अदर्शत् or अद्राक्षीत् 'he saw.'

1037. Dṛiśir to see. The root is âtmanepadi, with the preposition सम् । As सम्पश्यते । Pre. पश्यति । Per. ददर्श । ददृशतुः । ददर्शिथ or दद्रष्ठ । ददृशिव । I Fut. द्रष्टा । II Fut. द्रक्ष्यति । (VIII. 2. 41. S. 295). Imperative पश्यतु । Poten. पश्येत् । Bene. दृश्यात् । Aorist अदर्शत् or अद्राक्षीत् । Pass. दृश्यते । Aorist अदर्शि । Caus. दर्शयति । Aorist. अदीदृशत् or अददर्शत् । Desi. दिदृक्षते । (1. 3. 57 S. 2731). Inten. दरीदृश्यते । Yaṅ luk ।

दर्द्रंष्टि । ददंष्ठः । Imperative. ददंड्ढि । 1st. S. ददंशानि । Imperfect. अदद्रंक् । Nouns दृश्यम् । दर्शनम् । पशुः । दृष्टिः । दृश्वरी ॥

दंश १०३८ दशने । दशनं दंष्ट्राव्यापारः । पृषोदरादित्वादनुनासिकलोपः । अत एव निपातनादित्येके । तस्याप्यत्रैव तात्पर्यम् । अर्थनिर्देशस्याधुनिकत्वात् । 'दंशसञ्ज–' (२३९६) इति न लोपः । दशति । ददंशिथ–ददंष्ठ । दंष्टा । दंक्ष्यति । दश्यात् । अदांक्षीत् ।

1038. √Dańśa to bite. The word daśana 'actions of the teeth' i. e. biting The word दशन is derived from this root. The nasal is elided by VI. 3. 109. S. 1034. Others say, the nasal is elided as a nipâtana or anomaly, because the word दशन् is so exhibited here.' They also refer to this because the particularising of the meaning is modern. In other words, they also mean that दशन has lost its nasal because such is the usage of the masters of language, for Prishodarâdi only validates the usage of the shishṭas. But in the Dhâtupâṭha sûtra दंश दशने the meaning दशन given to दंश is not the work of any ancient author; for all Dhâtupâtha *meanings* are recent additions to the bare list of *roots* prepared by Pâṇini : so any form occurring in these *meanings* cannot *ipso facto* be a standard. Therefore those who say that दशन is valid by nipâtana here must be presumed to mean that standard writers have used the word *dasana*, which has been repeated here by the person or persons who have added these meaning to the roots. There they also indirectly mean that the form is valid under the Prisodarâdi class.

Thus दंश + शप् + ति = दश् + अ + ति (the nasal is elided by VI. 4. 25. S. 2396) = दशति । The 2nd. Per. Singular of the perfect is ददंशिथ or ददंष्ठ । First Future दंष्टा । Second Future दङ्क्ष्यति । Benedictive दश्यात् । Aorist अदाङ्क्षीत् ॥

1038. √Dańśa to bite, sting. Pre. दशति । Per. ददंश । ददंशतुः । ददंशिथ or ददंष्ठ । ददंशिव । I Fut. दंष्टा । II Fut. दङ्क्ष्यति । Imperative दशतु । Imper. अदशत् । Poten. दशेत् । Bene. दश्यात् । Aorist अदांक्षीत् । अदांष्टाम् । Caus. दंशयति । Aorist अद । दंशत् । Desi. दिदङ्क्षति । Inten दंदश्यते । (III. 1. 24, S. 2635. VII. 4. 86. S. 2638) Yañ luk. दन्दशीति or दन्दष्ठि । Nouns दंष्ट्रा । दंष्ट्री । दंदशूकः ॥

कृष १०३९ विलेखने । विलेखनमाकर्षणम् । क्रष्टा–कर्ष्टा । क्रक्ष्यति–कर्क्ष्यति । * स्पृशमृशकृषतृपदृपां च्लेः सिज्वा वाच्यः * । अक्राक्षीत् । अक्राष्टाम् । अकार्क्षीत् । अकार्ष्टाम् । अकार्क्षुः । पक्षे क्सः । अकृक्षत् । अकृक्षताम् । अकृक्षन् ।

1039. √Krish to plough, till. The word vilekhana means tilling. The First-Future is क्रष्टा or कर्ष्टा । Second Future is क्रक्ष्यति or कर्क्ष्यति । The Aorist sign सिच् is optional under the following

Vârtika. The सिच of the Aorist is optional after the roots √Spṛiś; √Mṛiś, √Kṛish, √Tṛip, and √Dṛip. Thus अक्राक्षीत् or अकार्क्षीत् । D. अक्राष्टा or अक्राष्टाम् । When सिच् is not added we have क्स, as अकृक्षत् । &c. Pre कर्षति । Per. चकर्ष । चकृषतुः । चकर्षिथ । चकृषिव । I Fut. क्रष्टा, कर्ष्टा । (VI. 1. 59. S. 2402). II Fut. क्रक्ष्यति, कर्क्ष्यति । Imperative कर्षतु । Imper. अकर्षत् । Poten. कर्षेत् । Bene. कृष्यात् । Aorist. अक्राक्षीत्, or अकार्क्षीत् । Dual. अकृक्षताम् or अकार्ष्टाम् or अक्राष्टाम् । Plural अकार्क्षुः or अकृक्षन् । Con. अक्रक्ष्यत् । Caus. कर्षयति । Aorist. अचीकृषत् or अचकर्षत् । Desi. चिकृक्षति । Inten. चरीकृष्यते । Yañ luk चरिकर्ष्टि । चरिकृष्टि or चरिकृषीति । D. चरीकृष्टः or चरिकृष्टः । Imperative चरीकृष्टि । Imperfect अचरीकर्ट् or अचरीकृट् । Noun :—कृषः ॥

दह १०४० भस्मीकरणे । देहिथ–ददग्ध । दग्धा । धक्ष्यति । अधाक्षीत् । अदाग्धाम् । अधाक्षुः ॥

1040. √Daha to burn. Pre. दहति। Per. ददाह । देहतुः। देहिथ or ददग्ध (VIII. 2. 32. S. 325; VIII. 2. 40. S. 2280; VIII. 4. 53. S. 52). I Fut. दग्धा । II Fut. धक्ष्यति (VIII. 2. 32. S. 325, VIII. 2. 37. S. 326, VIII. 4. 55. S. 121). Imperative दहतु। Imper. अदहत्। Poten. दहेत्। Bene. दह्यात्। Aorist. अधाक्षीत्। अदाग्धाम्। अधाक्षुः। Caus. दाहयति। Aorist. अदीदहत्। Inten. दंदह्यते। Yan luk दंदग्धि। Nouns:—परिदाही। निदाघः। अवदाघ। परिदाघः। दहनः॥

मिह १०४१ सेचने । मिमेह । मिमेहिथ । मेढा । मेक्ष्यति । अमिक्षत् ॥

1041. √Miha to wet, moisten, sprinkle. Pre. मेहति। Per. मिमेह। मिमेहिथ। मिमेहिव। I Fut. मेढा। II Fut मेक्ष्यति। Imper. मेहतु। Imper. अमेहत्। Poten. मेहेत्। Bene. मिह्यात्। Aorist. अमिक्षत्। Caus. मेहयति। Aorist. अमीमिहत्। Desi. मिमिक्षति। Inten. मेमिह्यते। yan luk मेमेढि। मेमीढः। Perfect. Parti. मीढ्वान्। मेठम्। मेघ। मिहिरः। प्रमेहः।

Here end the Skandadi roots.

——:o:——

कित १०४२ निवासे रोगापनयने च । चिकित्सति । संशये प्रायेण विपूर्वः । 'विचिकित्सा तु संशयः' इत्यमरः । अस्यानुदात्तेत्वमाश्रित्य 'चिकित्सते' इत्यादि कश्चिदुदाजहार । निवासे तु केतयति ॥

1042. √Kita to live' 2. to heal, cure. when meaning to doubt, it is generally preceded by वि। Thus विचिकित्सा means doubt. see Amarakosha I. 5. 3 It is Parasmaipadi but some take it to be anudâtteta and so conjugate it in the âtmanepadi. As चिकित्सते। when me aning to dwell, it is conjugated as केतयति। This root is *always* सन् ending in the sense of 'to heal.' 'to doubt.' See III. 1. 5. S. 2396. This सन् not being an Ardhadhâtuka affix, does not take इट् augment or cause Guna. Pre. चिकित्सति। "He cures." or केतयति। 'He dwells.' II Fut. चिकित्सिष्यति।

Desi. चिकित्सिषति। As a general rule सन् is not added to a root which has already taken सन्। But that rule applies to the Desiderative सन् and not to the Svârtha सन् ॥

दान १०४३ खण्डने ।

शान १०४४ तेजने । इतो वहत्यन्ताः स्वरितेतः । दीदांसति–दीदांसते शीशांसति–शीशांसते । अर्थविशेषे सन् । अन्यत्र दानयति । शानयति ॥

1043. √Dâna (to straighten) to cut, divide. 1044. √Śâna to sharpen. From this upto √Vaha the roots are svariteta. These roots are also *always* सन् ending (See III. 1. 6. S. 2394). When not meaning 'to straighten' and 'to whet' respectively, we have दानयति। शानयति in the Churâdi. Pre दीदांसति A. दीदांसते। Caus. दानयति॥

1044. √Śan to sharpen, whet. Pre. शीशांसति। A. शीशांसते। Caus, शानयति॥

डुपचष् १०४५ पाके । पचति–पचते । पेचिथ–पपक्थ । पेचे । पक्ता। पक्षीष्ट ।

1045. √Dupachash to cook, boil. Pre. पचति। A. पचते। Per. पपाच। पेचतुः। पपक्थ or पेचिथ। A. पेचे। I Fut. पक्ता। A. पक्ता। II Fut. पक्ष्यति। A. पक्ष्यते।

Imperative. पचतु । A. पचताम् । Imper. अपचत् । A. अपचत । Pote. पचेत् A. पचेत । Bene. पच्यात् A. पक्षीष्ट । Aorist. अपाक्षीत् । A. अपक्त । अपक्षाताम् । Desi. पिपक्षति or पिपक्षते । Inten. पापच्यते । Yaṅ luk पापक्ति । D. पापक्तः । Past. Part Pass. पक्वः । (VIII. 2. 52. S. 3031). Act. पक्ववान् । Nouns. पचः । श्वपचः । पाकिमम् । पाकः । पचनम् ।

षच १०४६ समवाये । सचति । सचते ॥

1046. √Shacha to be associated with. Pre. सचति । A. सचते । Per. ससाच । सेचतुः । सेचिथ । सेचिव । I Fut. सचिता । II Fut. सचिष्यति । Imper. असचत् । Bene. सच्यात् । Aorist. असचीत् or असाचीत् । (VII. 2. 7. S. 2284). Caus. साचयति । Aorist. असीषचत् । Desi. सिसचिषति । (VIII. 3. 61. S. 2627). Inten. सासच्यते । Yaṅ luk सासक्ति ॥

भज १०४७ सेवायाम् । बभाज । भेजतुः । भेजुः । भेजिथ—बभक्थ । भक्ता । भक्ष्यति । भक्ष्यते । अभाक्षीत् । अभक्त ॥

1047. √Bhaja to serve. Pre. भजति । A. भजते । Per. बभाज । A. भेजे । भेजतुः भेजिथ or बभक्थ । भेजिव । I Fut. भक्ता । A. भक्तासे । II Fut. भक्ष्यति । A. भक्ष्यते । Imperative भजतु । A. भजताम् । Imper. अभजत् । A. अभजत । Poten. भजेत् । A भजेत । Bene. भज्यात् । A. भक्षीष्ट । Aorist अभाक्षीत् । A. अभक्त । अभक्षाताम् । Caus. भाजयति । Aorist अबीभजत् । Desi. बिभक्षति । A. बिभक्षते । Inten. बाभज्यते । Yaṅ luk बाभक्ति । Adj. भजनीया । बिभक्ष्यः । Nouns :—भागः । भागी । भगिनी । सौभाग्यम् । भाता । भक्तिः ॥

रञ्ज १०४८ रागे । नलोपः । रजति—रजते । अराङ्क्षीत्—अरङ्क्त ॥

1048. √Rañj to be dyed or colored. Pre. रजति । A. रजते । The nasal is elided by VI. 4. 26. S. 2397. Per. ररञ्ज । ररञ्जतुः । ररङ्क्थ or ररञ्जिथ । A. ररञ्जिषे । I Fut. रङ्क्ता । A. रङ्क्तासे । II Fut. रङ्क्ष्यति । A. रङ्क्ष्यते । Imperative रजतु । A. रजताम् । Imper. अरजत् । A. अरजत । Poten. रजेत् । A. रजेत । Bene. रज्यात् । A. रङ्क्षीष्ट । Aorist. अराङ्क्षीत् । Dual अराङ्क्ताम् । A. D. अरङ्क्षाताम् । Pl. अराङ्क्षुः । A. अरङ्क्त । Desi. रिरङ्क्षति । A. रिरङ्क्षते । Inten रारज्यते । Yaṅ luk रारङ्क्ति । D. रारक्तः । Nouns :—रजकः । रजनं । रजनी । रागी । रागः । रंगः । रजः । सरजसम् । रजतम् । राजतम् ॥

शप १०४९ आक्रोशे । आक्रोशो विरुद्धानुध्यानम् । शशाप—शेपे । अशाप्सीत्—अशप्त ॥

1049. √Śapa to curse. Pre. शपति । A. शपते । Per. शशाप । शेपतुः । शशप्थ or शेपिथ । A. शेपे । I. Fut. शप्ता । A. शप्तासे । II. Fut. शप्स्यति । Imperative शपतु । A. शपताम् । Imper. अशपत् । A. अशपत । Poten. शपेत् । A शपेत । Bene. शप्यात् । A. शप्सीष्ट । Aorist. अशाप्सीत् । अशाप्ताम् । A. अशप्त । A. अशप्साताम् । Caus. शापयति । Aor. अशीशपत् । Desi. शिशप्सति । Inten. शाशप्यते । Yaṅ luk शाशप्ति । Nouns. शपथ । शबलः । शब्दः ॥

त्विष १०५० दीप्तौ । त्वषति—त्वषते । तित्विषे । त्वेक्ष्यति । त्विक्षीष्ट । अत्विक्षत । अत्विक्षाताम् ॥

1050. √Tvish to shine, glitter, blaze. Pre. त्वेषति । A. त्वेषते । Per. तित्वेष । तित्विषतुः । तित्वेषिथ । तित्विषिव । A. तित्विषे । I Fut. त्वेष्टा । A. त्वेष्टासे । II Fut. त्वेक्ष्यति । A. त्वेक्ष्यते । Imperative त्वेषतु । A त्वेषताम् । Imper. अत्वेषत् । A. अत्वेषत । Poten. त्वेषेत् । A. त्वेषेत । Bene. त्विष्यात् । A. त्विक्षीष्ट । Aorist. अत्विक्षत् । अत्विक्षाताम् । A. अत्विक्षत । A. Dual अत्विक्षाताम् । A. Pl. अत्विक्षन्त । Caus. त्वेषयति । Aorist अतित्विषत् । Desi. तित्विक्षति । A. तित्विक्षते । Inten. तेत्विष्यते । Yaṅ luk तेत्वेष्टि । Dual तेत्विष्टः । Nouns. त्वष्टा । त्वाष्ट्रम् ॥

यज १०५१ देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजति–यजते ॥

1051. √Yaja 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, 3. to bestow. Thus the Present is यजति or यजते । In forming the Perfect the following sûtra applies:—

२४०८ । लिट्यभ्यासस्योभयेषाम् । ६ । १ । १७ ॥

वच्यादीनां ग्रहादीनां चाभ्यासस्य सम्प्रसारणं स्याल्लिटि । इयाज ॥

2408. There takes place vocalisation of the semivowel of the reduplicate (abhyâsa) of both vachyâdi (VI. 1. 15) and grahâdi (VI 1. 16) words, when the affixes of लिट् follow.

Thus इयाज । In forming the Dual and Plural, the following sûtra applies.

NOTE:—Thus वच—उवाच, उवचिथ, स्वप्–सुष्वाप, सुष्वपिथ, यज—इयाज, इयजिथ, टुवप्–उवाप, उवपिथ । As regards ग्रहादि verbs; ग्रह—जग्राह, जग्रहिथ (there is no speciality in the case of this verb, as these forms would have been evolved without even this rule). ज्या—जिज्यौ, जिज्यिथ, वयि—उवाय, and उवयिथ; व्यध—विव्याध, विव्यधिथ, वश—उवाश, उवशिथ, व्यच्—विव्याच, विव्यचिथ, व्रश्च—वव्रश्च and वव्रश्चिथ ॥

This vocalisation of the reduplicate is taught with regard to those affixes which are not कित् । With regard to कित् affixes, the Rule VI. 1. 15 will apply.

२४०९ । वचिस्वपियजादीनां किति । ६ । १ । १५ ॥

वचिस्वप्योर्यजादीनां च संप्रसारणं स्यात्किति । पुनः प्रसङ्गविज्ञानाद्द्वित्वम् । ईजतुः । ईजुः । इयजिथ—इयष्ठ । ईजे । यष्टा । यक्ष्यति । इज्यात् । यक्षीष्ट । अयाक्षीत् । अयष्ट ॥

2409 The semivowels of the roots वच्, स्वप् and यजादि verbs are vocalised when followed by an affix having an indicatory क ॥

Thus यज् + अतुस (which is कित् by I. 2. 5) = इज् + अतुस् = इज् इज्+अतुस् = ईजतुः । The reduplication takes place after vocalisation.

And as the rule of vocalisation is subsequent to that of reduplication in order, therefore by the maxim of परत्व 1. 4. 2, vocalisation will take place first and then reduplication, according to the maxim पुनः प्रसङ्ग विज्ञानात्सिद्धम् "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule."

NOTE:—The anuvritti of ग्रह does not run into this sûtra. The root वच includes the वच परिभाषणे of the Adâdi class (II. 54) and the वच् substitute of ब्रू (II. 4. 53) स्वप् is the root ञिष्वप् शये of the Adâdi class (II 59). The यजादि verbs are the last nine roots of the Bhvâdi class viz. यज्, वप्, वह, वस्, वेञ्, व्येञ्, ह्वेञ्, वद् and श्वि ॥ The semivowels of these eleven verbs are changed into the corresponding vowels, when an affix having an indicatory क is added to them. Thus with the Past Participle affixes क्त and क्तवतु we have the following forms:—1. वच्—उक्तः, उक्तवान्, (VIII. 2. 30,) 2 स्वप् = सुप्तः, सुप्तवान् 3 यज्,—इष्टः, इष्टवान्, (VIII. 2. 36) 4 वप—उप्तः, उप्तवान्, 5 वह्—ऊढः, ऊढवान् (VIII. 2 31, 40, VIII. 3. 13 and VI. 3. III) 6 वस्–ऊषितः ऊषितवान्, (VII. 2. 56 VIII. 3. 60) 7 वेञ्–उतः, उतवान्, 8 व्येञ्—संवीतः, संवीतवान्, 9 ह्वेञ्—हूतः, हूतवान्, 10 वद्—उदितः, उदितवान्. 11 टुओश्वि–शूनः, शूनवान् ॥

1051. √Yaja 1. to worship with sacrifices. 2. to consecrate. dedicate. 3. to bestow. Pre. यजति । A. यजते । Per. इयाज । ईजतुः । इयजिथ or इयष्ट । ईजिथ । I Fut. यष्टा । II Fut यक्ष्यति । A. यक्ष्यते । Imper. यजतु । A. यजताम् । Imper. अयजत् । A. अयजत । Poten. यजेत् । A. यजेत । Bene. इज्यात् । A. यक्षीष्ट । Aor. अयाक्षीत् । अयाष्टाम् । अयष्ट । A. अयक्षाताम् । Pas. इज्यते । Causa. याजयति । Aorist अयीयजत् । Desi. यियक्षति । A. यियक्षते । Inten. यायज्यते । yaṅluk यायष्टि । Nouns. यागः । यायजूकः । इज्या । यज्ञः । यजुः । यट् । यदा । यावति । यक्ता । ऋत्विक् । इष्टिः ॥

टुवप् १०५२ बीजसंताने । बीजसंतानं चेत्र विकिरणं गर्भाधानं च । अयं छेदनेऽपि । केशान्वपति । उवाप–ऊपे । वप्ता । उप्यात् । वप्सीष्ट । प्रण्यवाप्सीत्–अवप्त ॥

1052. √Ṭu vap 1. to sow, 2. to beget, produce. The word vija—santâna literally means scattering the seeds—whether the seeds of grain &c. in a field or in the womb. This root also means to cut as केशान् वपति he cuts the hair; Pre. वपति । The preposition नि is changed to णि by VIII. 4. 17 S. 2285. As प्रणिवपति । Per. उवाप । A. ऊपे । उवप्थ or उवपिथ । उवपिव । I Fut. वप्ता । Imper. वपतु । Bene. उप्यात् । A. वप्सीष्ट । Nouns. वापी । वापिः । वप्रः ।

वह १०५३ प्रापणे । उवाह । उवहिथ । 'सहिवहोरोदवर्णस्य (२३५१) उवोढ–ऊहे । वोढा । वक्ष्यति । अवाक्षीत् । अवोढाम् । अवाक्षुः । अवोढ । अवक्षाताम् । अवक्षत । अवोढाः । अवोढ्वम् ॥

1053. √Vaha to carry, to convey. Pre. वहति । A. वहते । Per. उवाह । ऊहतुः । उवहिथ । उवोढ । ऊहिव । A. ऊहे । ऊहिषे । I Fut. वोढा । II Fut. वक्ष्यति । A वक्ष्यते । Imperative वहतु । A. वहताम् । with प्र we have प्रवहाणि । Imper. अवहत् । A. अवहत । Poten. वहेत् । A. वहेत । Bene. उह्यात् । A. वक्षीष्ट । Aorist. अवाक्षीत् । D अवोढाम् । Pl. अवाक्षुः । A. अवोढ । D. अवक्षाताम् । A. Pl. अवक्षत । A. 2 S. अवोढाः । A. Pl. अवोढ्वम् । A 1. S. अवक्षि । Cond. अवक्ष्यत् । Pas. उह्यते । Caus. वाहयति । Aorist अवीवहत् । Desi. विवक्षते । Inten. वावह्यते । Yaṅ luk वावोढः वावहति । Nouns :—ऊढः । ऊढि: Marriage. अपोढः । प्रौढः । वहः । वधूः । अनुडुही ॥

वस १०५४ निवासे । परस्मैपदी । वसति । उवास ॥

1054. √Vasa to dwell.

This root is Parasmaipadi. The present is वसति । The Perfect 3rd S. is उवास । In the dual the स is changed to ष by the following sûtra.

२४१० । शासिवसिघसीनां च । ८ । ३ । ६० ॥

इणकुभ्यां परस्यैषां सस्य षः स्यात् । ऊषतुः । ऊषुः । उवसिथ–उवस्थ । वस्ता । 'सःस्यार्धधातुके '(२३४२) वत्स्यति । उष्यात् । अवात्सीत् । अवात्ताम् ॥

2410. The ष is substituted for the स of शास्, वस् and घस् when it is preceded by an इण् vowel or a guttural.

NOTE:—Thus अन्वशिषत्, अन्वशिषताम्, अन्वशिषन्, the Aorist of शास्; the च्लि is replaced by अङ् (III. 1. 56), and the आ changed to इ by VI. 4. 34. So also शिष्टः, शिष्टवान् ॥ From वस् उषितः, उषितवान्, उषित्वा । The Samprasâraṇa takes place by VI. 1. 15 as it belongs to Yajâdi class. From घस् we have जक्षतुः, जक्षुः in the Perfect. घस् is the substitute of अद् (II. 4. 30), the penultimate अ is elided by

VI. 4. 98. So also अघन् in अघन्नमीमदन्त पितरः (Rig. I. 82. 2). This is the Aorist form of अद् the घस् is substituted for अद् (II. 4. 37): the Aorist sign is elided by II. 4. 80.

Thus ऊषतुः । Pl. ऊषुः । 2nd. S. उवसिथ or उवस्थ । The First Future is वस्ता । The second Future is thus formed वस्+स्यति । Here the स् of √वस् is changed to त् by VII. 4. 49. S. 2342. We have therefore, वत्स्यति । The Benedictive is उष्यात् । The aorist is अवात्सीत् । अवात्ताम् ॥

1054. √Vasa to live, to dwell Pre. वसति । Per. उवास । ऊषतुः । उवसिथ or उवस्थ । ऊषिव । I Fut. वस्ता । II Fut. वत्स्यति । Imperative वसतु । Imper. अवसत् । Bene. उष्यात् । Aorist. अवात्सीत् । अवात्ताम् । अवात्सुः । Caus. वासयति । Aorist अवीवसत् । Desi. विवत्सति । Inten. वावस्ति । Yaṇ luk वावस्ति । Imperfect अवावत् । Past. Part. Pass. उषितः । Act. उषितवान् । Ger. उषित्वा । Nouns. वास्तव्यः । अमावस्यम् । आवासी । प्रवासी । वत्सरः । वसतिः । वसन्तः । वासं । वस्तिः । वस्त्रम् । वासिः । वसुः । वसिष्ठः ॥

वेञ् १०५५ तन्तुसंताने । वयति-वयते ॥

1055. √Veñ to weave.

The Present is वयति । A. वयते । In the Perfect √वे is replaced optionally by √वय by the following sûtra.

२४११ । वेञो वयिः । २ । ४ । ४१ ॥

वा स्याल्लिटि । इकार उच्चारणार्थः । उवाय ॥

2411. When लिट् follows, वयि is optionally the substitute of वेञ् 'to weave.'

The इ in वयि is for the sake of pronunciation only. The substitute is वय । Thus वय + णल् = वय् + वय् + अ (VI. 1. 8. S. 2177) = उय् + वय् + अ (VI. 1. 17. S. 2408) = उवाय । In the dual we have वय + अतुः = उय् + अतुः ॥

The dual affix अतुस् being कित् (I. 2. 5) the following sûtra would have applied and caused the vocalisation of य्; but it is not so by the sûtra that follows, namely S. 2413.

२४१२ । ग्रहिज्यावयिव्यधिवष्टिविचतिवृश्चतिपृच्छतिभृज्जतीनां ङिति च । ६ । १ । १६ ॥

एषां किति ङिति च संप्रसारणं स्यात् । यकारस्य प्राप्ते ॥

2412. There is vocalisation of the semi-vowels of the following verbs, when an affix having an indicatory क् or ङ् follows:—ग्रह 'to take', ज्या 'to become old', वेञ् 'to weave', व्यध 'to strike', वश 'to shine', व्यच 'to deceive', व्रश्च 'to cut,' प्रच्छ 'to ask', and भ्रस्ज 'to cook, to fry.'

The य required vocalisation, which is however prevented by

२४१३ । लिटि वयो यः । ६ । १ । ३८ ।

वयो यस्य संप्रसारणं न स्याल्लिटि । ऊयतुः । ऊयुः ।

2413. In the substituted root वय (II. 4. 41), the य in the Perfect is not vocalised.

The phrase संप्रसारणं is understood here. Thus उवाय ऊयतुः, ऊयुः । The word लिट् is employed in this aphorism for the sake of subsequent sûtras, this one could have done well without it even.

Though the य is not vocalised, it is optionally replaced by व by the following sûtra.

२४१४ । वश्चास्यान्यतरस्यां किति । ६ । १ । ३९ ॥

वयो यस्य वो वा स्यात्किति लिटि । ऊवतुः । ऊवुः । वयस्तासावभावात्थलि नित्यमिट् । उवयिथ । स्थानिवद्भावेन ञित्वात्तङ् । ऊये । ऊवे । वयादेशाभावे ॥

2414. Before the tense-affixes of the Perfect that have an indicatory क (I. 2. 5), for the य् of वय् may optionally be substituted a व् ॥

Thus ऊयतुः or ऊवतुः, ऊवुः or ऊयुः ॥

NOTE:—According to Pâtanjali, the phrase वश्चास्य of this sûtra could have been dispensed with; this much would have been enough:—अन्यतरस्यां किति वेञः। Thus वे + अतुस् = वा + वा + अतुस् = ववतुः and ववुः (the vocalisation being prohibited). In the alternative:—वा + अतुस् = उ + अतुस् = उ + उवङ् + अतुस् (VI. 1. 77) = ऊवतुः, ऊवुः ॥ Here there is vocalisation. In the case of वय् substitute, the य is never vocalised, so we have ऊयतुः, ऊयुः। Thus all the three forms nave been evolved without using वश्चास्य ॥

In the 2nd S. there is always इट् augment, in spite of VII. 2. 62. S. 2295, because √वय is defective and can never be conjugated in the First Future with तास्। Thus we have उवयिथ ॥

The defective root वय being the substitute of वेञ् is considered to have an indicatory ञ् by I. 1. 56. S. 49 and so is conjugated in the Parasmai and Atmane both. Thus Atmane—Perfect is ऊये or ऊवे ॥

When there is no वय substitution for वे in the Perfect, the following sûtra applies.

२४१५ । वेञः । ६ । १ । ४० ॥

वेञो न संप्रसारणं स्याल्लिटि । ववौ । ववतुः । ववुः । वविथ–ववाथ । ववे । वाता । ऊयात् । वासीष्ट । अवासीत् ॥

2415. The semivowel of वे 'to weave' is not vocalised in the Perfect.

Thus ववौ, ववतुः, ववुः। This root belongs to यजादि class and would have been vocalised before कित् affixes by VI. 1. 15; and before non कित् affixes the Reduplicate syllable of the Perfect would have been vocalised by VI. 1. 17. Both vocalisations are prohibited here.

1055. √Veñ to weave. Pre. वयति। A. वयते। Per. उवाय or ववौ। Dual. ऊयतुः or ऊवतुः। ऊयुः or ऊवुः। 2nd S. उवयिथ। ऊयथुः। ऊय। उवाय or उवय। ऊयिव। ऊयिम। A. ऊये। A. ऊयाते। A. ऊयिढ्वे or ध्वे। A, ऊयिषहे। I Fut. वाता। A. वाता। II Fut. वास्यति। A. वास्यते। Imperative. वयतु। A, वयताम्। Imper. अवयत्। A. अवयत। Pote. वयेत्। A. वयेत। Bene. ऊयात्। A. वासीष्ट। Caus. वाययति। Aorist अवीवयत्। Desi. विवासति। A. विवासते। Inten. वावायते। Yañ luk वावाति or वावेति। वावीतः। वावति। Imperative वावीहि। Adj. वानीयः। वायः। Noun:—तन्तुवायः ॥

व्येञ् १०५६ संवरणे । व्ययति ॥

1056. √Vyeñ to cover.

The Present is व्ययति। In the Perfect, the sûtra VI. 1. 45. S. 2370 required the य to be changed into आ; but the following sûtra prevents that.

२४१६ । न व्यो लिटि । ६ । १ । ४६ ॥

व्येञ आत्वं न स्याल्लिटि । वृद्धिः । परमपि हलादिःशेषं बाधित्वा यस्य सम्प्रसारणम् । उभयेषां ग्रहणसामर्थ्यात् । अन्यथा वच्यादीनां ग्रह्यादीनां चानुवृत्त्यैव सिद्धे किं तेन । विव्याय । विव्यतुः । विव्युः । 'इडत्त्यर्ति—' (२३८४) इति नित्यमिट् । विव्ययिथ । विव्याय—विव्यय । विव्ये । व्याता । वीयात् । व्यासीष्ट । अव्यासीत् । अव्यास्त ॥

2416. There is not the substitution of आ for the Diphthong of the root व्ये when the affixes of the Perfect follow.

Thus संविव्याय, संविव्यायिथ । The reduplicate of the Perfect is vocalised here by VI. 1. 17. The Vriddhi in संविव्याय takes place by VII. 2. 115 before the णित् affix णल् ॥

Though in the reduplicate, the य् required to be elided by VII. 4. 60. S. 2179 because it is subsequent to the rule of samprasârana ; yet the latter prevails and the य is vocalised to इ । (Had VII. 4. 60. S. 2179 applied then the vocalisation would have been of व ।) This we do, because of the word ubhayeshâm being used in the sûtra VI. 1. 17. S. 2408. For there was no necessity of using this word in the sûtra VI. 1. 17, S. 2408, as the anuvritti of Vachyâdi and grâdi was already current in it.

Though the phrase उभयषाम् could have been supplied into this sûtra by the context and the governing scope of the preceding sûtras, its express mention in this sûtra is for the sake of indicating, that the rule of vocalisation supersedes even the rule of हलादिः शेषः VII. 4. 60, the vocalisation must take place at all events. Thus व्ये + णल् = व्ये + व्ये + अ । Here by VII. 4. 60, the second consonant य of व्ये ought to have been elided, and the equation would have stood वे + व्ये + अ and there would have been vocalisation of व by VI. 1. 17. S. 2408. But that is not intended. There is vocalisation of य and we have विव्याय । In fact the universal maxim of vocalisation is :—"The samprasârana and the operation dependent on it possess greater force than other operations which are simultaneously applicable."

1056. √Vyeñ to cover. Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per. विव्याय । A. विव्ये । विव्यतुः । A. विव्याते । विव्युः । विव्ययिथ । A. विव्यिषे । A. विव्यिध्वे or विव्यिढ्वे । विव्याय । A. विव्यिवहे । I Fut. व्याता । A. व्याता । II Fut. व्यास्यति । A. व्यास्यते । Imperative व्ययतु । A. व्ययताम् । Imper. अव्ययत् । A. अव्ययत । Poten. व्ययेत् । A. व्ययेत । Bene. वीयात् । A. व्यासीष्ठ । Aorist अव्यासीत् । अव्यास्ताम् । A. अव्यास्त । Caus. व्याययति । Desi. विव्यासति । A. विव्यासते । Inten. वेवीयते । Yañ luk वाव्येति or वाव्याति । Dual वाव्यीतः । Plural. वाव्यति । Adj. व्यानीय । व्यायम् । व्यातव्यम् । Noun.—नीविः ॥

ह्वेञ् १०५७ स्पर्धायां शब्दे च ।

1057. √Hveñ . To emulate, to call by name.

The following sûtra applies in forming its Perfect.

२४१७ । अभ्यस्तस्य च । ६ । १ । ३३ ॥

अभ्यस्तीभविष्यतो ह्वेञः संप्रसारणं स्यात् । ततो द्वित्वम् । जुहाव । जुहुवतुः । जुहुवुः । जुहोथ or जुहविथ । जुहुवे । ह्वाता । हूयात् । ह्वासीष्ट ॥

2417. There is vocalisation of the semivowel of ह्वे in the reduplicated form, in both the syllables.

NOTE :—The abhyasta means the reduplicate and the reduplicated, both the syllables. The vocalisation takes place before reduplication. Thus जुहाव, जोहूयते,

and जुहूषति । This and the last sûtra are one, in the original of Pânini, they have deen divided into two by the authority of a Vârtika.

The root ह्वे is vocalised *first* and then reduplicated. In other words, when such an affix follows which will cause reduplication, then ह्वे becomes हु by vocalisation first, and it is reduplicated afterwards. For the purposes of reduplication हु is the proper stem. Thus जुहाव. Dual जुहुवतुः, (VI. 4. 77 S. 271) Pl. जुहुवुः । 2nd S. जुहोथ or जुहविथ । Atm. 3. S. जुहुवे । First Future ह्वाता । Ben. हूयात् । A. ह्वासीष्ट ॥

In forming the Aorist the following applies.

२४१८ । लिपिसिचिह्वश्च । ३ । १ । ५३ ॥

एभ्यश्च्लेरङ् स्यात् ॥

2418. After the verbs लिप् 'to paint,' सिच् 'to sprinkle' and ह्वे "to call,' अङ् is the substitute of च्लि when लुङ् follows signifying the agent.

Note :—Thus अलिपत् 'he painted or wrote'; असिचत् 'he sprinkled'; and आह्वत् 'he called or challenged.'

But there is option in the âtmanepada.

२४१९ । आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् । ३ । १ । ५४ ॥

आतो लोपः । अह्वत् । अह्वताम् । अह्वन् । अह्वत । अह्वास्त ॥

2419. After the verbs लिप्, सिच् and ह्वे, अङ is optionally the substitute of च्लि, when the affixes of the Atmanepada follow.

Thus (अलिपत or अलिप्त 'he painted'; असिचत or असिक्त 'he sprinkled';) अह्वत or अह्वास्त 'he challenged.' There is elision of आ by VI. 4. 44. S. 2372.

1057. √ Hveñ 1. To vie with, emulate 2. To call by name. Pre. ह्वयति । A. ह्वयते । Per. जुहाव । A. जुहुवे । जुहुवतुः । A. जुहुवाते । जुहविथ (by guṇa of उ) or जुहोथ । A. जुहुविषे । A. जुहुविध्वे or ढ्वे । I Fut. ह्वाता । A. ह्वातासे । II Fut. ह्वास्यति । A. ह्वास्यते । Imperative. ह्वयतु । A. ह्वयताम् । Imper अह्वयत् । Poten. ह्वयेत् । Bene. हूयात् । A. ह्वासीष्ट । Aorist. अह्वत् । अह्वताम् । A. अह्वत । A. अह्वताम् । A. अह्वन । Or. अह्वास्त । A. अह्वासाताम् । A. अह्वासत । Caus. ह्वाययति । Aor. अजूहवत् । Dual. अजूहवताम् । अजूहवन् । *Nouns* :—आहुः । निहवः । विहवः । आह्वावः । आह्वा । आहूतिः । संहूतिः ॥

अथ द्वौ परस्मैपदिनौ ॥

वद १०५८ व्यक्तायां वाचि । अच्छ वदति । उवाद । ऊदतुः । उवदिथ । वदिता । उद्यात् । 'वदव्रज' (२२६७) इति वृद्धिः । अवादीत् ॥

The next two roots are Parasmaipadî.

1058. √ Vada to speak distinctly. Pre. वदति । Per. उवाद । ऊदतुः । ऊदुः । उवदिथ । उवाद or उवद । ऊदिव । I Fut. वदिता । II Fut. वदिष्यति । Imperative वदतु । Imper. अवदत् । Poten. वदेत् । Bene. उद्यात् । Aorist. अवादीत् । Here the vṛiddhi is by VII. 2. 3. S. 2267. Caus. वादयति । Aorist. अवीवदत् । A. वादयते । Aorist. अवीवदत । Desi. विवदिषति । Inten. वावद्यते । Yañ luk वावदीति or वावत्ति । *Nouns* :—अवद्यम् । प्रवादी । प्रियंवद । परिवादी । वशंवदः । वादिः । वावदूकः । परिवादकः ॥

टुओश्वि १०५९ गतिवृद्ध्योः । श्वयति ॥

1059. √ Tuośvi 1. to go, 2. increase.

The Present is श्वि+शप्+ति=श्वयति । In the Perfect there is vocalisation optionally by the following,

२४२० । विभाषा श्वेः । ६ । १ । ३० ॥

श्वयतेः संप्रसारणं वा स्याल्लिटि यङि च । शुशाव । शुशुवतुः । श्वयतेर्लिट्यभ्यासलक्षणः प्रतिषेधः । तेन 'लिट्यभ्यासस्य–' (२४०८) इति संप्रसारणं न । शिश्वाय । शिश्वियतुः । श्वयिता । श्वयेत् । शूयात् । 'जॄस्तम्भु–' (२२९१) इत्यङ् वा ॥

2420. There is optionally the vocalisation of the semivowel of श्वि before the affixes of the Perfect and the Intensive.

The phrases लिड् यङोः and सम्प्रसारणं are to be read into this sûtra. Thus शुशावे । श्वि + णल् = (श् उइ+णल् VI. 1. 30) = शु + णल् (VI. 1. 108) = शु + शु + अ (VI. 1. 8) = शुशाव । (with vriddhi). Or शिश्वाय, शुशुवतुः or शिश्वियतुः । So also in the Intensive as शोशूयते or शेश्वीयते । The root श्वि would not have taken vocalisation before यङ् by any previous rule, this sûtra teaches optional vocalisation. The root would have taken vocalisation before लिट् which is a कित् affix, invariably by VI. 1. 15, this sûtra modifies that by making the substitution optional.

Vârtika :—In the alternative, when the root does become vocalised, the reduplicate is also not vocalised in spite of VI. 1 17. This explains the form शिश्वाय, which by VI. 1. 17 would have been शुश्वाय ॥

The aorist is optionally formed by अङ् (III. 1. 58. S. 2291) when the aorist is formed by अङ्, the following sûtra applies.

२४२१ । श्वयतेरः । ७ । ४ । १८ ॥

श्वयतेरिकारस्याकारः स्यादङि । पररूपम् । अश्वत् । अश्वताम् । अश्वन् । 'विभाषा धेट्श्व्योः' (२३१५) इति चङ् । इयङ् । अशिश्वियत् । 'ह्म्यन्त–' (२२९९) इति न वृद्धिः । अश्वयीत् । वृत् । यजादयो वृत्ताः । भ्वादिस्त्वाकृतिगणः । तेन लुलुम्पतीत्यादिसंग्रहः ॥

2421. The अ is substituted for the final of श्वि in the अङ् Aorist.

As अश्वत्, अश्वताम्, अश्वन् । For the अ of the stem and the अ of the affix there is the single substitute of the last by VI. 2. 97. See III. 1. 58.

Optionally the Aorist is formed by reduplication (चङ्) by III. 1. 49, S. 2375. Thus अशिश्वियत् । Here there is इयङ् substitution by VI. 4. 77, S. 271, as it is antaranga and therefore stronger than guṇa.

When the ordinary aorist is formed with सिच्, then by VII. 2. 5. S. 2299 there is no Vriddhi and we get the form अश्वयीत् ॥

वृत् 'End.' Here end the yajadi roots.

The Bhuâdi class is an Akritigaṇa. All roots not otherwise classified, fall under this class. As लुलुम्पति &c.

1059. Tuośvi 1. to go, 2. to increase. Pre. श्वयति । Per. शुशाव । शुशुवतुः । शुशुवुः । शुशविथ । शुशुवथुः । शुशुव । or शुशाव । शुशुविव । शुशुविम । शिश्वाय । शिश्वियतुः । शिश्वियुः । शिश्वयिथ । शिश्वयथुः । शिश्वाय or शिश्वय । शिश्वयिव । शिश्वयिम । I Fut. श्वयिता । II Fut. श्वयिष्यति । Imperative श्वयतु । Imper. अश्वयत् । Poten श्वयेत् । Bene. शूयात् । Aorist. अश्वयत् । अशिश्वियत् । अशिश्वियताम् । अशिश्वियन् । अशिश्वियः । अशिश्वियम् । अशिश्विय । अशिश्वियाव । अश्वयीत् । अश्वयिष्टाम् । Desi. शिश्वयिषति । Inten. शेश्वीयते, शोशूयते, । Yan luk शेश्वयीति or शेश्वेति । Dual. शेश्वितः । Pl. शेश्वियति । Past Part. Passive शूनः । Act. शूनवान् । Nouns: — श्वयथुः । श्वन् 'dog.' । श्वपदः ॥

इति तिङन्तभ्वादिप्रकरणम् ॥ Here ends the conjugation of roots belonging to the Bhvâdi class.

——:o:——